

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
TÜRK EL SANATLARI UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (TESAM)

BURDUR'DA DOKUMA, ÖRME VE İŞLEME SANATLARI

Prof. Aysen SOYSALDI

Doç. Dr. Tuba BAHAR

Doç. Dr. Songül ARAL

ANKARA 2024

BURDUR'DA DOKUMA, ÖRME VE İŞLEME SANATLARI

e-ISBN: 978-605-7893-33-8

Birinci Basım: Aralık 2024, Ankara

EDİTÖR

Prof. Aysen SOYSALDI

YAZARLAR

Prof. Aysen SOYSALDI

Doç. Dr. Tuba BAHAR

Doç. Dr. Songül ARAL

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bölümü/bölmeleri Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Kitaptaki yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Copyright by Ankara Hacı Bayram Veli University. All rights reserved. not part of this book may be printed, reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Ankara Hacı Bayram Veli University.

Kapak Tasarımı ve Dizgi

Doç. Dr. Semih DELİL

Fotoğraf Çekimleri

Doç. Dr. Songül ARAL

Not: Tüm Fotoğraflar 2013 yılında, alan araştırması sırasında, araştırmaya katılan bireylerin sözlü izni alınarak çekilmiştir.

Adres

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğü
Yücetepe Mahallesi 85.Cadde No:8
06570 Çankaya/ANKARA
Sertifika No: 42919

www.hacibayram.edu.tr

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
TÜRK EL SANATLARI UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (TESAM)

BURDUR'DA DOKUMA, ÖRME VE İŞLEME SANATLARI

Prof. Aysen SOYSALDI

Doç. Dr. Tuba BAHAR

Doç. Dr. Songül ARAL

ANKARA 2024

ÖNSÖZ

Türk milletinin kültür tarihi incelendiğinde çok zengin etnografya potansiyeline sahip olduğu görülür. Tarih öncesi dönemlerden bugüne maden, taş, bitki ve hayvanlardan elde edilen hammaddeler ile çeşitli ihtiyaç ürünlerinin yüksek sanatkârlıkla yapıldığı bilinmektedir. Türk Milletinin hayat tarzı gereği sıradan kullanım eşyası olan, bu etnografik malzemeler bugün müzeleri doldurmaktadır.

1980'lere kadar köylerdeki genç kızlar anneleriyle birlikte, hayatları boyu evlerinde kullanacakları, gelin oldukları aile çevresine ve davetlilere hediye edilecek eşyaları ıstar ve çulhalık tezgâhlarında dokuyarak, tığ, şiş ve iğne ile örerek yüklükleri ve sandıkları doldururdu. "Kız beşikte, çeyiz sandıkta" deyimini prensip edinen Türk kadının doldurduğu çeyiz sandıkları birer etnografya hazinesiydi. Günlük kullanılan oyali bir çember, misafire sunulan işlemeli peşkir, dantelli perde, yünden örülmüş damat ve gelin çorabı, yangışlarla bezeyerek dokuduğu halı-kilim vb. yaygı, seccade, yastık, minder, çuval, heybe, torbaya kadar her eşya özenerek dualarla üretilir, tamam olunca düğün dernek kurulurdu.

Burdur ve çevresinde Teke, Kayı, Yüregir, Yazır, Büğdüz, Çavdır gibi kasaba ve köy isimleri de olan Türkmen boy ve oymaklarının yaşadığı bilinmektedir. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk boylarının bazıları Selçuklu Devleti tarafından bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Bugün bir grubu Sarıkeçili Yörükleri olarak da bilinen bu Türkmen grupları koyun ve keçi sürüleri için yaylak ve kışlaklar edinerek tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sürdürmüş, kendi ürettiği yün ve kıl ile dokuma, örgü vb. tekstil eşyalar üretmiştir. 20.yüzyılda hızla gelişen sanayileşmenin getirdiği kültür erozyonuna uğrayan Yörük hayatı ve kadınlarca üretilen el emeği göz nuru eşyalar ve giyim kuşam tarzında da yozlaşmalar ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Müdürlüğünce desteklenen 08/2012-02 kodlu, "Burdur İli Halk Tekstil Sanatları Dokümantasyon ve Geliştirme Projesi" kadınlarımızın ürettiği kültür mirasını ortaya koyma bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışma ile Burdur'da belgelenen etnografik eserler halkın gelenek-göreneklerinin birer belgesi olarak düşünülmektedir.

Alan araştırması sırasında ekibimize desteğini esirgemeyen Başta Burdur Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü, İl Milli Eğitim ve Halk Eğitim Müdürlüklerinde görev yapan dönemin yöneticilerine ve ekibimizin bir üyesi olarak, her türlü yardımı esirgemeyen ulaştırma görevlimiz Mehmet Yağız ve rehberlik eden Abdurrahman Ekinci'ye çok teşekkür ederiz.

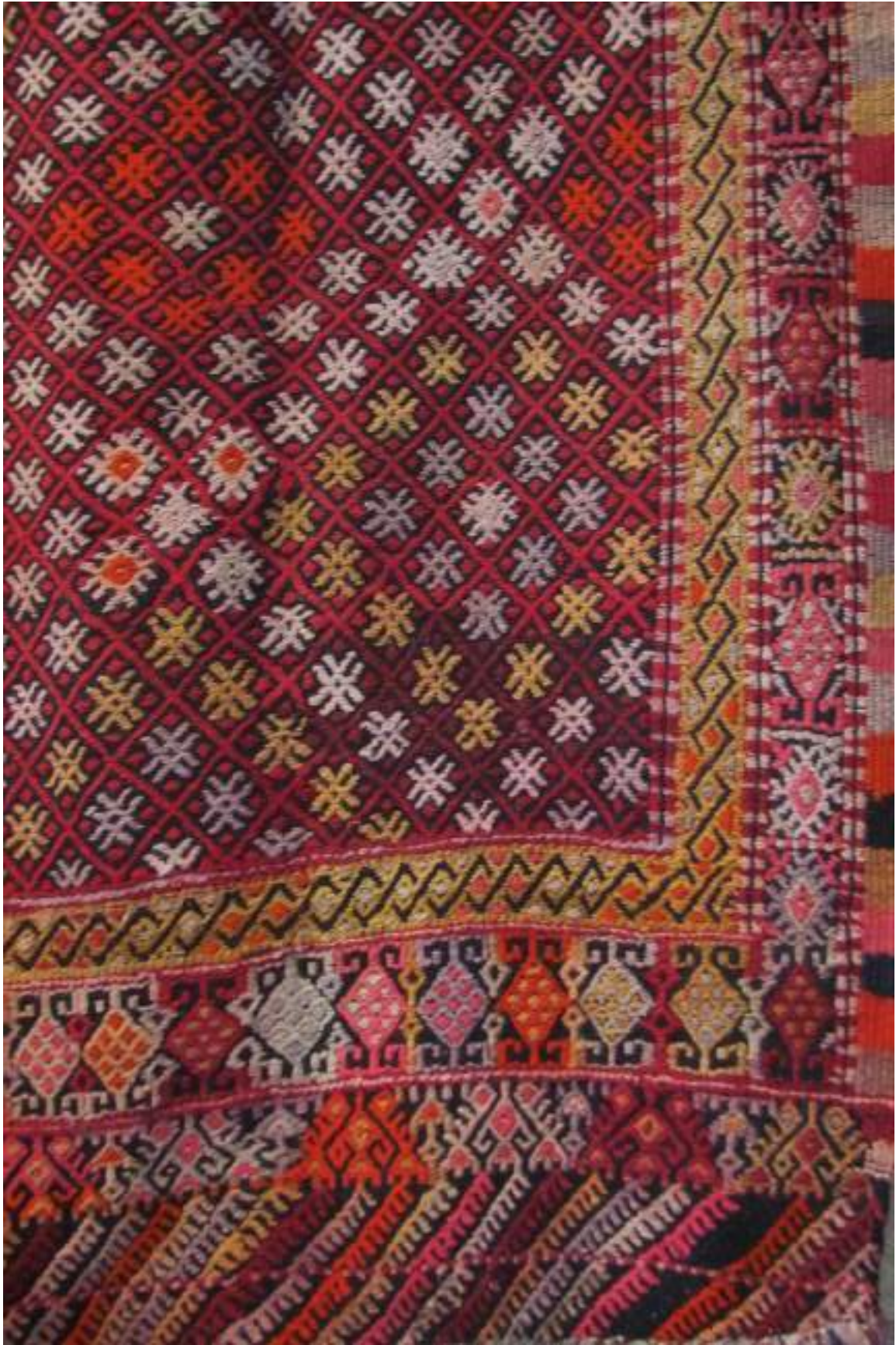
Burdur halkının maddi kültür mirasını gelecek nesillere tanıtmak için hazırlanan bu dokümantasyonun bir kitap olarak sunulmasına vesile olan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörlüğüne teşekkürü borç biliriz.

Prof. Aysen SOYSALDI
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma
Merkezi Müdürü

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	8
1. TEKE YÖRESİNDE DOKUMA SANATLARI (HALI, KİLİM, KOLAN VB.)	11
2. BURDUR'DA HALI-KİLİM DOKUMACILIĞINDA KULLANILAN MALZEME VE TEZGÂHLAR	15
2.1. Malzeme	15
2.2. Burdur'da Dokuma Tezgâhları ve Yardımcı Araçlar	16
3. BURDUR HALILARI	22
3.1. Burdur Halılarında Teknik Özellikler	23
3.2. Burdur Halılarının Desen Özellikleri	26
3.2.1. Burdur'da Dokunan Döşemealtı Halı Desenleri	27
3.2.2. Burdur'da Yerel Halı Desenleri	58
3.2.3. Burdur Müzesi Halı Örnekleri	82
3.3. Burdur Halıcılığı Değerlendirme	100
4. BURDUR KİLİMLERİ	105
4.1. YANGIŞLI KİLİMLER (ZİLİ VE CİCİMLERİ)	105
4.1.1. Atkı Yüzlü Yangışlı Kilimler	105
4.1.2. Yangışlı Kilim/Çul (Alaçul) ve Zili Dokumalar	117
4.1.3. Yangışlı Namazlağılar (Cicim Seccadeler)	172
4.1.4. Beşik Abası (Beşik Örtüsü)	191
4.1.5. Ekmek Mendili, İteği ve Yük Örtüleri	196
4.1.6. Cicim Dokuma Yüklük Perdeleri	200
4.2. KİLİMLER (ATKI YÜZLÜ VE ATKI BEZEMELİ YAYGILAR)	204
4.2.1. Yöredeki Kilimlerin Teknik Özellikleri	205
4.2.2. Yöredeki Kilimlerin Bezeme Özellikleri	205
4.2.3. Yörede Tespit Edilen Kilimler	213
4.2.4. Burdur Müzesi Kilim Örnekleri	244
4.2.5. Kilim ve Zili / Cicim Heybe Torba ve Çuvallar	262
4.2.6. Burdur Müzesi Çuval ve Yastık Örnekleri	279
4.2.7. Yöredeki Dokumaların Renk Özellikleri	289
4.2.8. Kıl /Çul Dokumalar	289
5. BURDUR KEMER İLÇESİ AT EYERİ, EYER HALISI VE KEÇE ÖRNEKLERİ	298
5.1. At Eyeri	299
5.2. Eyer Halısı	301
5.3. Kozalı Eyer Keçesi	303
5.4. Çoban Kepeneği	305
5.5. Keçe Yaygılar	306
6. BURDUR YÖRESİ KOLAN / ÇARPANA DOKUMALARI	309
6.1. Kolanların Tekeli Yörük Kültüründeki Yeri	311
6.2. Kolan Dokumaların Malzeme Özellikleri	314
6.3. Kolan Dokuma Tekniği	314
6.4. Kolan Saçak Süslemeleri	316
6.5. Kolan/Çarpana Dokuma Örnekleri	318

7. BURDUR'DA EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLAR	334
7.1. Çorap Örne Araçları	335
7.2. Çorap Çeşitleri	338
7.3. Yörede Çorap Örne Teknikleri	342
7.3.1. Çoban Çorabı-Goca Çorap (Tığ Örgü Çorap)	342
7.3.2. Beş Şiş ile Çorap Örne	345
7.3.3. Patik Örne	346
7.3.4. Şiş Örgü Teknikleri	347
7.4. Şiş Örgüsü Çorap Örnekleri	351
8. BURDUR PAMUKLU BEZ / İBECİK DASTARI VE ALACA DOKUMACILIĞI	376
8.1. İbecik Dastarı	376
8.2. Dastar Örnekleri	382
8.3. Burdur Alacası	387
9. BURDUR OYALARI	394
9.1. İğne Oyaları	396
9.2. Tığ Oyaları	403
9.3. Boncuk Oyaları	404
9.4. Mekik Oyaları	406
9.5. Firkete Oyaları	406
10. BURDUR İŞLEMELERİ	409
10.1. Don ve Göynekler	410
10.2. Cepkenler	423
10.3. Başörtüleri-Telli Dastar	428
10.4. Çevreler	432
10.5. Peşkirler	438
10.6. Uçkurlar	445
10.7. Başlık	450
10.8. Bohçalar	450
10.9. Doğum İçin Hazırlanan Örtüler	453
10.10. Diğer İşlemeler	457
11. BURDUR KESELERİ	461
SONUÇ	470
EKLER	474
Ek 1. Alan Araştırmasından Fotoğraflar	474

Yangışlı kilim (Dirmil çulu) Burdur-Altınyayla

GİRİŞ

Bu çalışma; G.Ü. BAP birimi 08/2012-02 kodlu, “Burdur İli Halk Tekstil (Dokuma, Örme ve İşleme) Sanatları Dokümantasyonu ve Geliştirme Projesi” kapsamında yürütülmüştür.

Projenin amacı; Burdur İlinde halk tarafından üretilen keçe, dokuma, örme ve işleme sanatları ürünlerinin malzeme, teknik ve bezeme açısından incelenerek belgelenmesidir. Ayrıca, bu sanatlarının geleneksel halk kültürümüzdeki yerini ve önemini, kullanım özelliklerini de ele alarak halkbilim ve Geleneksel Türk Sanatları alanına yazılı kaynak kazandırmaktır.

Çalışma kapsamını belirlemek için ön araştırma yapılmış, Burdur’da günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş, ya da hâlâ üretilmekte olan yöreye has gelenekli tekstil sanatlarının varlığı belirlenmiştir. Bu zanaat ürünlerinin içeriğini el dokuması halı, kilim, zili, çul yaygı, çuval, yastık, heybe vb. Burdur Alacası ve İbecik Dastarı (bez) dokumalar ile geleneksel el örgüsü kese, çorap, oya ve işleme örnekleri oluşturmaktadır.

Bu araştırma yöredeki dokuma, örme ve işleme örneklerinin teknik, malzeme, desen özelliklerinin tespit edilerek akademik bir dokümantasyon oluşturma bakımından önemli görülmüştür. Türk tekstil eserlerinin belgelenerek çeşitli yayınlarla tanıtılması, yörenin etnografyasının literatüre kazandırılmasının sosyal ve kültürel faydalar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca kendi öz kültürümüzde var olan tekstil el sanatlarının envanterini sunmak Üniversitemiz Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları, Tekstil Tasarımı, Geleneksel Türk Sanatları Bölümlerinde gelecek nesillerimizin bilinçli tasarımları için başvuru kaynağı olabilir.

Araştırma yöntemi tarama modelinde bir betimleme çalışmasıdır. Bu bağlamda Burdur yöresi el sanatları ve kültürel oluşumu konusunda yapılan bilimsel araştırmalar, yazılı ve elektronik yayınlar taranmıştır. Yöredeki kaynak kişilerle yapılan görüşmeler için (tekstil sanatlarının malzeme, teknik, kullanım ve ekonomik durumu ile ilgili) “Görüşme formları” düzenlenerek rehber sorular hazırlanmıştır. Yörede incelenen örneklerle ait “Gözlem formları” (Eserin bulunduğu yer, ürün çeşidi, tarihlendirme, malzeme, teknik, renk, desen özellikleri ve kaynak kişi bilgilerini içeren nitelikte) hazırlanarak tespit edilen örneklerin envanter bilgilerini içeren dokümantasyon hazırlanmıştır.

Alan Araştırmaları; 2013 yılı içinde iki etapta gerçekleştirilmiştir. 29 Nisan-4 Mayıs 2013 tarihinde yapılan araştırmada; Tefenni, Yeşilova, Altınyayla, Çavdır, Gölhisar, Karamanlı ve Çeltikçi İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinden rehberlik desteği alınarak ilgili köyler tespit edilmiştir. Araştırmada Burdur’a bağlı 15 yerleşim birimine ulaşılmış, ulaşılabilen örnekler incelenmiş, kaynak kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu yöreler il merkezi, merkeze bağlı Büğdüz, Aziziye, Kapaklı ve Akkaya Köyleri, Tefenni ilçesi, Bayramlar, Belkaya (Gulman) Köyü, Yeşilova Kocayaka ve Gökçeyaka Köyleri, Altınyayla (Dirmil) ilçe merkezi, Çavdır ilçesi, Bayır Köyü, Gölhisar ilçesi Halk eğitim merkezi kilim koleksiyonu ve İbecik Köyü ile Karamanlı ilçesi Mürseller Köyüdür. 23-27 Kasım 2013

tarihinde yapılan araştırma; Burdur-Merkez ilçe Müze ve özel koleksiyonda bulunan örnekler Bucak ilçe merkezi ve merkeze bağlı Kocaaliler Köyü, Kemer ilçe merkezi ve merkeze bağlı Kayı ve Akören köyleri; Ağlasun ilçesi ve ilçeye bağlı Yeşilbaş Beldesi'nde yapılmıştır. Burdur Müzesi çalışmaları kapsamında; Müze ile yapılan yazışmalar ile alınan izin kapsamında kayıtlı halı, kilim vb. düz dokumalar, kolan, oya, kese, işlemeli eserlerin fotoğrafları çekilmiş, envanter bilgileri bilgileri alınmıştır. Genel olarak, yörede orijinal özelliklere sahip, halı, kilim, cicim-zili teknikli yaygı, seccade, yastık, heybe, torba, çuval, kolon vb. el dokuması eserlerin yanında el örgüsü çorap örnekleri ile Burdur'un gelenekli işlemeli kılık-kıyafet, oya ve kese örneklerine ulaşılmıştır. Elbette ulaşılamayan daha onlarca köy ve binlerce dokuma, örme ve işleme örneği bulunmaktadır.

Bu çalışmada; Burdur Valiliği, İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Burdur Halk Eğitim Müdürlüğü önceden yapılan görüşme ve yazışmalar kapsamında proje hakkında bilgilendirilmiştir. Burdur Valiliği İl Kültür Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı İlçe Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinden rehberlik ve ulaşım desteği alınmıştır.

Aysen SOYSALDI
Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Değerli halı dokumacısı Fatma Yüce'nin şahsında tüm Burdur'lu halı, kilim ve bez dokuma ustalarına atfedilmiştir.

1. TEKE YÖRESİNDE DOKUMA SANATLARI

(Hali, Kilim, Kolan vb.)

Aysen SOYSALDI*

Milattan önce 5-3 yüzyıllar arasına tarihlendirilen, Altay dağları eteklerinde Pazırık kurganlarından 5.sinde donmuş halde bulunan yüksek kalite ve estetiğe sahip Pazırık halısı (Aslanapa, 2005: 16), keçe eyer örtüsü ve duvar süsü, ipek kumaş parçaları Türklerin en eski tekstil medeniyetine sahip olduğunun kanıtıdır. Yine bu kurgan ve yöredeki diğer kurganlardan çıkarılan kilim parçaları ve hayvan koşum takımları, süsleri de hayat tarzının göstergeleridir. Ayrıca küçükbaş hayvancılıkla geçinmeleri, bu hayvanlardan elde ettikleri malzemeyi en kaliteli ve verimli biçimde değerlendirerek hayat şartlarını güzelleştirdikleri bilinmektedir.

Türk-İslam hayat tarzının gereği olarak bağdaş kurup yere veya sedire oturan, ibadetlerinde secde eden Türkler yaşam ortamlarını keçe, halı ve kilimlerle döşemişlerdir. Yaşanılan mekân şehir, kasaba, köy evi veya yayla çadırı olsun durum farketmez, odaların tabanı alakeçe, halı, kilim vb. yaygılarla kaplanır. Ayrıca duvar askısı, seccade(namazlağı), sedir örtüsü, minder, yastık, yüklük veya kapı perdesi, çuval, heybe, torba, kaşıklık, hatta kış günlerinin vazgeçilmez dış giyim eşyası aba ve şayak gibi birçok eşya yünlü ve tiftik dokumalarla üretilirdi. Bu bakımlardan halı kilim vb. dokumalar Türk halk sanatları içinde maddi kültür değerlerinin aynası denilebilecek en önemli etnografik malzemelerdendir.

Prof. Y. Kenan Özbek'in de dediği gibi “bir etnografik eser arkeolojik yazıtlar gibidir. Bize hangi toplumdan geldiğini, hangi kültürün etkisinde kaldığını, nasıl bir hayat yaşadıklarını, özel yaşantılarına ait ipuçlarını, dinlerini, kültür zenginliklerini tek tek anlatır” (Soysaldı 1995: 62). Dolayısıyla bu dokumalar Orta Asya’dan çıkışla dünyaya yayılan Türk kimliğinin en belirgin belgelerindendir. Türk kilimleri dünyadaki benzerlerinden farklı özelliklere sahip olmasının yanında, kilim teriminin bütün dillerde kullanılması bunun açık ifadelerindendir.

Prof. Yusuf Durul (1979, s:21); 1945-1948 yılları arasında Emirdağ ve Sivrihisar köylerinde yaptığı araştırmalarda Türkmen kadınının günlük tarım ve ev işlerinden arta kalan zamanlarında evindeki her türlü ihtiyaç ve çeyiz (cihaz) için dokuma yaptığını gözlemiştir. Durul bu uğraşmayı “Türkmen bacıların kafasında hayal ettiği duyarlılık, kilimi kilim yapan özelliklerin başında gelir, sanata yönelik yeteneklerini, göreneğe dayalı geleneksel kurallar içinde kullanırlar”, sözüyle ifade etmektedir. Ayrıca aynı araştırmada; “Motiflere verilen ad ve taşıdıkları anlamlarla, kilimler yazdı bir mektup gibi okunur. Sembolik motifler uğur ve bereket işareti olarak köy toplumunda hâlâ kullanılmaktadır. Zeminde motiflerin akıcı bir düzende dağılmasıyla bezemeler arasında dengeli boşluklar görülür. İlk bakışta zemin ile motifleri ayırmak zordur. Koçbaşı, tilki kulak, yıldızlı dikme, yıldız, zülûf, kurt izi, kurt

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

ağzı, kedi kulağı, yar yare küstü, fakı başlı, aklım, evciler, çapraz vs. yangış¹ adları kilimlerin dilidir” ifadelerini kullanmaktadır. Bu üstün estetiği bir başka yazar; “Zemin-motif ilişkisinden öte birbirini tamamlayan motiflerin mükemmel yapısında üstün ayar diyebileceğimiz hallmark denilen sanatsal bir ifade vardır” (Cootner, 1990: 39) şeklinde vurgulamaktadır.

Türk kadını halı, kilim, cicim, zili, kolan vb. dokumalarında, çorap, eldiven vb. örgülerinde ya da diğer ince pamuklu ve keten dokumalarındaki süsleme unsurlarını optik bakışla biçimlendirmiştir. O biçimlerde inancı, duası ve kendi dünyasının estetiği doğrultusunda çevresindeki tabiat ve nesnelerden esinlenerek, şekilleri yalın biçimleriyle yangışlara (motiflere, nakışlara, oyu ya da bezemelere) dönüştürüp renk renk sıralayarak sembolik şekillerle, inanılmaz derinlikte ifadeler ortaya koymuştur.

Türk halı ve kilimleriyle özdeşleşen uyumlu renkler, Anadolu’da bazen kadınların kendi ananelerinden öğrenerek yaptıkları boyama becerilerini, bazen de boyacıların ustalığını göstermektedir. Bitki boyacılığına adını veren kökboya kırmızısı, Türk kırmızısı olarak ayrı bir öneme sahiptir. Cehri (meyvesi) ve muhabbet çiçeği sarısı, çivit(yaprağı) mavisi, sarı-mavi boya karışımının canlı ve olgun yeşili, cevizin yeşil meyve kabuğunun kahverengi tonları, meşe palamudu ve nar kabuğunun karaboya(demirsülfat) ile verdiği tanen siyahının yanında doğal ak ve karakoyun yünü Türk halı ve kilimlerinde uyum içindedir.

Türk kadını hayatının iki önemli dönüm noktası olan gelinlik ve ölümlük için halı ve kilimin en güzelini dokumuştur. Bunlar yangışların en güzeli ve renklerin en alımlısı ile dokunan çeyiz olarak oğlan evine giden halı, kilim ve alaçuvallar ile ölümlük-dirimlik denilen cenaze üzerine örtülen ve kabristan dönüşünde camiye serilmek üzere bağışlanan halı ve kilimlerdir. Eğer bu halı ve kilimler camilere serilmeseydi bugün elimizde kalan yaygı örneklerine oldukça az rastlanabilirdi. Örneğin alaçuvallar Türkmen kızının gelin giderken veya yayla göçünde deve üzerinde taşınan, bütün maharetini sergilediği zengin yangışlı çuvallardır. Bunlar Toroslarda halı örnekli, ilme veya kayma atkılı bezeme tekniğinde dokunan, yoğun emek ve ince hesaplı yangışlara sahip, Türk dokuma sanatının zirve örnekleridir. Ayrıca at eyerinde kullanılan saraçlı halı heybeler de damada hediye edilen en önemli halı örneklerindendir.

Yer yaygısı yangışlı çullar çözgü ve atkısı kıl olduğu için sert tüylülüğü sayesinde yayladaki zehirli böcekleri doku içinde barındırmaz hem dayanıklı hem de sağlıklıdır. Yaygı yüzü boyanmış koyunyünü ipliğiyle ilave atkı tekniğinde dokunan çeşit çeşit nakışlarla kaplandığı için ayakaltında sertlik hissedilmez ve mekânı bir renk cümbüşü doldurur. Kısaca ifade etmek gerekirse Türkmen-Yörükler hayatlarının bir parçası olan hayvanları yetiştirerek, en kullanışlı malzemeyi temin ettikleri keçi kılı ve koyunyünü sanata dönüştürüp kendilerine zevkli yaşam ortamı oluşturmayı da ihmal etmemiştir. Yörüklerin yük çulu dediği cicimler yaylaya göçerken deve yüküne, kara çadırdaki ise dizilen yatak-yorgan yükü üzerine örtülür. Aynı dokumalar savan, yüklük perdesi, yatak örtüsü, battaniye, yastık ve minder olarak da kullanılır. Bu rengârenk yangışlı dokumaların her biri ayrı teknik ve desen üslûbuna sahiptir.

¹ Türkiye’de yangış/yanış/nağış/nağas/nakış/oyu/bezek/motif terimleri aynı anlamda kullanılan terimlerdir. Yangış, yanış terimleri: nakış, süs, yaneç, yaneş; Denizli, Isparta, İçel, Kütahya (Derleme Sözlüğü: Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, cilt: 11, Türk Dil Kurumu,1979).

Literatürde cicim, zili-sili teknikli dokumalar olarak bildiğimiz bu dokumaların da oldukça zengin çeşitliliğe sahip olduğu yadsınamaz. Bu dokumalar pratik ve kıvrak Türk zekâsının ürünü olarak hem göçer hayatın şartlarına uygun kullanımlar için elverişli, hem fazla tezgâh aksamı gerektirmeyen, elindeki kıl ve yün malzemeden ürettiği oldukça sağlam ve estetik değerleri olan eserlerdir. Çünkü yaşam tarzının gereği olarak halı, kilim ve diğer dokuma eşyalar gündelik hayatın vazgeçilmezleridir.

1071'deki Malazgirt zaferinin ardından Anadolu'da iç bölgelere ilerleyen Türkler batı Toroslara da yerleşmeye başlamışlar. Bu yerleşim cumhuriyet dönemine, hatta orta Toroslardaki Sarı Keçili Yörüklerinde günümüze kadar sürmüştür. Beylikler ve Osmanlı döneminde Tekelioğulları ile Hamidoğulları beyliklerinin hâkimiyetinde Sancak olarak kayıtlara geçen Teke ili; Göller Bölgesinden başlayan, Isparta, Burdur ve Antalya'dan Fethiye'ye kadar uzanan bölge olarak bilinmektedir.

II. İzzeddin Keykâvus döneminde, Teke-ili ve kuzeyi Uç Türkmenler'in ve Moğollar'a karşı direnişin önemli yörelerinden biri olmuştur. "II. Mesud'un ölümünden (708/1308) sonra burada fiilî hâkimiyet Hamîdoğulları'na geçmiştir. Beyliğin idaresini Eğirdir'e taşıyan Hamîd Bey'in torunu Feleküddin Dündar Bey elden çıkan Gölhisar ve İstanoz'u zaptettikten sonra güneye yönelmiş, Antalya'yı geri alarak kardeşi Yunus Bey'e vermiştir. Böylece Hamîdoğulları'nın, merkezi Antalya olan Teke kolu ortaya çıkmıştır. Osmanlı kaynaklarında daha çok Teke olarak kaydedilen, Teke-ili sancağı XV-XIX. yüzyıllarda; doğuda Köprüçay, batıda Eşen çayı (Kocaçay), kuzeyde Göller yöresinin güneyindeki Kestel gölüne kadar uzanıyordu. 1864'te Alâiye'nin (Alanya) sancağa dâhil edilmesiyle doğudaki sınırı Selendi'ye (Gazipaşa) kadar ulaşmıştır. Sancak toprakları Teke dağlık yöresiyle Antalya yöresi içindedir. Bu yöreye verilen **Teke-ili** adı Hamîdoğulları'nın Antalya şubesine hâkim Tekeli Türkmen ailesine dayanır. Tekeoğulları veya Teke beyleri adını alan bu sülâlenin idaresindeki topraklar Osmanlı hâkimiyeti altına girince Teke-ili adıyla teşkilâtlandırılmıştır (Çelik, 2012: s:344-345).

Teke-ili'ne XIII. yüzyıldan itibaren çoğunluğu Üçoklar'ın teşkil ettiği konar-göçerler yerleştirilmiştir. 1207'de Antalya'yı fetheden I. Keyhusrev'in bölgeyi İğdir yörüklerine kışlak olarak verdiği bilinmektedir. Sonraki dönemlerde Menteşe, Saruhan ve Karamanoğulları'nın zayıflayıp dağılmaları neticesinde bazı Yörük grupları bölgeye geldiler. Selçuklular'ın son zamanlarında özellikle II. Keykâvus devrindeki Moğol baskıları Türkmen gruplarını buraya yönlendirmiştir. Öte yandan Fâtih Sultan Mehmed ve II. Bayezid'in saltanatında Karaman eyaletinde huzursuzluğa yol açan başta Varsaklar olmak üzere bazı oymaklar Teke-ili'ne dağıtılmıştır. Denizden hemen sonra yüksek dağ sıralarına sahip sancakta çok sayıda yaylak ve kışlağın bulunması Yörük grupları için uygun bir yaşam alanı oluşturmuştur. Sancaktaki Yörük cemaatleri arasında Bayındır, Beyçük, Bozdoğan, Çaltı, Çardağın, Çavdır, Çaylı, Çeriler, Emirhan, Eymür, Eyneşe, Geriş, İğdir, İnceli, Karacalar, Karkın, Kavacık, Kelemen, Kızılcakeçili, Köseler, Ovacık, Saruca Yazır, Sarular, Sıçan, Serik, Süleyman, Todurga, Ulucalı, Uluyörük, Varsaklar, Yalnızbağ, Yıva ve Yüreğir en önemlileridir. 1530'da 914 hâneye (tah. 4570 kişi) ulaşan Varsaklar'ın ayrı bir yeri vardır. Sancakta zamanla bu Yörük gruplarından bir kısmının toprağa yerleştiği ve sancakta adlarını cemaatlerden alan çok sayıda köyün ortaya çıktığı görülür. Meselâ XVI. yüzyılda Korkuteli (İstanoz)

kazasındaki Bayat, Yıva, Karkın, Yazır, Çavundur, Yüreğir ve İğdir köyleri bu tür yerleşimlerdir (Çelik, 2011: s:346).

Teke Yöresine zaman içerisinde yerleşerek damgalarını vuran Yörükler, Türk halk kültürüne ait önemli malzemelerin geçmişten günümüze taşınmasında da aracı olmuşlardır. Aynı zamanda boy, oymak ve oba şeklinde hiyerarşik olarak sıralanan teşkilatlı sosyal yapılarını yörede uzun süre muhafaza etmişlerdir. Teke Yöresinde yer alan Yörük oymak ve obalarının farklı adlar taşıdıkları görülmekle birlikte bunlar başta oymak ve oba reislerinin adlarına, bir beylik veya devletin bakiyesi olmalarına, yaşam alanlarına, kullandıkları ürüne, içtimai birtakım hadiseler yanında besledikleri hayvanların tür ve rengine göre de adlandırılmışlardır (Ak, 2012:15).

1260 yılında yöreden geçen İbn Saîd el-Mağribî, Antalya ile Denizli arasındaki dağlık alanda çok sayıda Yörük (konar göçerin) yaşadığına ve bunların dokudukları güzel halılara işaret eder (Çelik, 2011:344).

Gerek Yörük, gerekse yerleşik hayatın barınma, taşıma ve saklama ihtiyaçlarını karşıladıkları dokuma sanatı ürünleri Orta Asya'dan çıkışla dünyaya yayılan Türk kimliğinin en belirgin belgelerindendir. Türk kilimleri dünyadaki benzerlerinden farklı özelliklere sahip olmasının yanında, kilim teriminin bütün dillerde kullanılması bunun açık ifadelerindendir. Tüm Türkiye'de olduğu gibi Teke Türkmenleri de keçi ve koyun yetiştiren, tarım ve hayvancılıkla uğraşırken, elde ettiği yün ve keçi kılını değerlendirerek ihtiyaçlarını karşılamak için dokuma sanatlarımızdan halı, kilim, zili, cicim, kolan vb. orijinal örneklerini de üretmişlerdir.

Kaynakça

Ak, M., (2012) 19. Yüzyılda Teke Yöresi Yörüklerinin Sosyo-Ekonomik Durumu, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya.

ASLANAPA, O., (2005). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul: İnkılap Yay.

ÇELİK, Ş., (2011) Teke-İli, cilt: 40, *İslam ansiklopedisi*, sayfa: 344-347. <http://www.islamansiklopedisi.info/> Erişim; 26/11/2017.

COOTNER, C., M., (1990) *Anatolian Kilims*, The Carolin&H.Maccay Jones Collection, The fine Arts Museums of San Francisco, London, Halı Publication.

DURUL, Y., (1979) Türkmen Kilimleri, *Sanat Dünyamız Dergisi*, Yıl:6, S:16, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yay.

SOYSALDI, A., (2009) *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri (Kilim, Cicim Zili, Sumak vb.)* Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay.

SOYSALDI, A., (1995) “Prof. Y. Kenan Özbel ve Koleksiyonu”, *Sanat*, S:8, T.C. Kültür Bakanlığı yayını, Ankara.

2. BURDUR'DA HALI-KİLİM DOKUMACILIĞINDA KULLANILAN MALZEME VE TEZGÂHLAR

Aysen SOYSALDI*

2.1. Malzeme

Burdur ili ekonomisi hayvancılık ve tarıma dayalı olduğu için küçükbaş hayvancılık 20.yüzyıl sonuna kadar oldukça yaygın yapılmaktayken günümüzde azalmıştır. Yörede yapılan alan araştırması sırasında köylerde koyun ve keçi sürüleri ve ağılarda bekleyen oğlaklara, kuzulu koyunlara rastlanmıştır (Fotoğraf 4,5,6). Yaşlı kadınların kirmanda eğirdiği yün (Fotoğraf 15.), çıkırıklarda çift katlı bükülerek iplik yapılmaktadır.

Fotoğraf 4. Aziziye köyü yol üzerinde koyun sürüsü.

Fotoğraf 5. Tefenni- Belkaya(Gulman) köyü oğlak ağılı.

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

Fotoğraf 6. Kemer ilçe merkezi koyun ağılı.

Elde edilen yün ve kıl malzemeler tamamen kendi ihtiyaçları için kullanılmıştır. İhtiyaç fazlası yapağı komşu il Isparta'daki Sümerhalı yün iplik fabrikasına ve özel iplik fabrikalarına satıldığı bilinmektedir. Duvar kilimi, yük örtüsü, yüklük perdesi, beşik örtüsü, seccade, at heybesi ve çoban çantalarında ve çoğunlukla çözgü, atkı ve bezeme atkısının tamamen yün olduğu görülmüştür. Ev veya çadır yer yaygılarında çözgü ve atkının kıl, bezeme atkısının yün olması hem sağlamlık, hem de nem geçirmemesi bakımından tercih edildiği görülmüştür. Günlük işlerde kullanılan iteği (ekmek yapılan yere serilen), yaygı tamamen yün ve ince Çulhalık tezgâh dokumasıdır. Karaçadır çulu (Fotoğraf 13.), çul sergi (üzerine bulgur serilen), çuval ve tohum heybelerinde de keçi kılı tek başına kullanıldığı gibi çözgü kıl, atkı yün olabilmektedir.

2.2. Burdur'da Dokuma Tezgâhları ve Yardımcı Araçlar

Evlerin hayat veya sofa kısmında oda duvarına dayanmış şekilde, taban ve tavana rabitalı olarak sabit yerleştirilmiş, halı-kilim ve çul dokuma tezgâhları bulunmaktadır. Halı-kilim dokuma yapılmadığından bugünlerde çaput haba (yaygı) dokumada kullanılmakta ya da boş beklemektedir. Bu tezgâh örneklerine alan araştırmasında ulaşılabilen Bucak-Koçaaliler Köyü, Yeşilova-Gökçeyaka ve Kocayaka Köyleri, Tefenni-Belkaya Köyü ve Kemer ilçe merkezindeki evlerde rastlanmıştır. Kaynak kişiler bu tezgâhların 20 yüzyıl sonlarına kadar kullanıldığını ifade etmektedirler. Bu tezgâhlar iki levant ve iki yan tahta, bir gücü çubuğu ve bir varan gelen çubuğundan meydana gelir. Ek olarak gerdirme demiri, çözgü çubuğu vs. yardımcı araçlar da kullanılır. Ayrıca küçük boyutlu, seccade-yastık ıstarı denilen, 125x110 cm. ebadında taşınabilir (seyyar) tezgâhlar da vardır. Böyle bir örneğe Aziziye Köyünde rastlanmıştır.

Fotoğraf 7. Hacer Özmen'in 2013 yılında, bez atkılı yolluk (çaput haba) dokuduğu halı-kilim tezgâhı, Tefenni-Belkaya Köyü.

Fotoğraf 8. Seccade tezgâhı namazlağı-yastık ıstarı) 125x110 cm. ebadında, Arife Akman evi, Aziziye Köyü.

Fotoğraf 9. Burdur-Kemer ilçe merkezinde Merhum Şeyh Mehmet Anapalı'nın evinin sofasında bir halı dokuduğu ıstar tezgâhı.

Fotoğraf 10. Zeynep Altıntaş ve evinde halı-kilim dokuduğu ıstar tezgâhı, Yeşilova, Gökçeyaka Köyü.

Günümüzde evlerde veya atölyelerde halı dokunmaya devam edilmekte ancak geleneksel tezgâhlar yerine metal aksamli halı tezgâhları kullanılmaktadır. Bu tezgâh örneklerine ise Burdur merkez köyü Büğdüz, Yeşilova İlçesi Belkaya ve Koçayaka Köyleri, Yazır, Bucak ilçe merkezi ve Kocaaliler Köyü, Ağlasun merkez ilçe ve Yeşilbaş beldesinde rastlanmıştır.

Fotoğraf 11. a. Bucak-Kocaaliler Köyünde ahşap sarma tezgâh, b. Ağlasun-Yeşilbaş beldesinde metal sarma tezgâh.

Fotoğraf 12. Büğdüz'de halı atölyesi.

Burdur'un hemen her yerinde Yörük dokuma kültürünü yansıtan araç gereçlerle karşılaşılmalıdır. Örneğin karaçadır yapımında kullanılan çulların dokunması da oldukça emek ve ustalık isteyen bir uğraşıdır. Bu yörede keçi de yetiştirilmekte, keçilerin kılı eğrilerek tezgâhlarda çadır çulu ve yer yaygısı olarak dokunmaktadır.

Çul kirkiti; dokumada atkılarını sıkıştırmak için kullanılan iri ve aralıklı dişleri olan metal ağız ve iki elin kavrayabileceğı bir saptan meydana gelir.

Fotoğraf 13. Çul dokuma ve çul kirkitleri, Bucak Fatih Sultan Mehmet İlkokulu.

Fotoğraf 14. a. Yün tarağı, b. iğ ve kirman, Bucak Fatih Sultan Mehmet İlkokulu.

Fotoğraf 15. Kirmanda yün eğirme işi, Hanım Özkan, Bayramlar Köyü.

Fotoğraf 16. Halı dokumada kirkitle basma atkı geçirme, Ağlasun

Yün Tarağı: Kalınca bir tahta parçasının bir kısa kenarına çakılan, kaydırmalı iki-üç sıra, uzun ve kalın çiviler tarak dişini meydana getirir. Tahtanın uzun tarafına oturan bir kişi tarağı sabitleyerek, yünleri tarar. “Koyundan kırkılan yapağı önce yıkanır ve iyice kurutulduktan sonra taranması için yün tarağından geçirilir. Tarakta taranan yapağının elyafı aynı yönde birbirine paralel olur. Elyafın karışarak eğirme işlemi sırasında güçlük çıkarmaması için taranmış elyaf yünleri dikkate alınarak temiz bir yerde yan yana ve üst üste konmasına dikkat edilir”.

Kirman: Yün duluplara tek büküm verilerek, eğirmek ve iplik haline getirmek için kullanılan, orta eksen çubuğu ve buna geçirilen iki tahta kanat parçasından meydana gelen el aletidir. Eğrilen iplikler kirmanın kanatlarına dolanarak sarılır, istenen yumak büyüklüğü meydana geldiğinde önce eksen çubuğu, sonra kanatlar çıkarıldığında iplik yumağı hazırır.

İğ: Kirmanla aynı işi görür. İpliğin sarıldığı ucu çengelli eksen çubuğu ile bu çubuğa geçirilmiş, ağırlık veren yuvarlak bir tahta olmak üzere iki kısımdan oluşur. Lifler önce elde paralel hale getirilerek fitil oluşturulup sümeğe sarılır, sümekten gelen fitil uzatılarak düzgünleştirilir ve iğ döndürülerek bükülür. Elde edilen eğrilmiş iplik iğ gövdesine sarılır ve yünle bağlantılı kısım ilmek yapılarak çengelden geçirilip aşağıya bırakılır. Bu hareketin tekrar edilmesi ile sümekten gelen lif demeti(fitil) iplik haline getirilmiş olur.

Halı Kirkiti: Dişleri metal, sapı ağaç olan bir alettir. Metal dişli tarak genişliği genellikle 10(On) cm’dir. Halıda düğüm sırası tamamlandıktan sonra geçirilen süzme atkı ve basma atkının yerleştirilmesinde önemli rol oynar. Tarak dişlerinin metal olması atkının iyi

oturmasını sağlamak içindir. Bu metal dişlerin kenarları atkı ipliğine zarar vermemesi için son derece pürüzsüz, kayganlaştırılmış ve düzeltilmiştir.

Halı Bıçağı: Halının havını meydana getiren ipliklerin düğümlenirken kesilmesi için kullanılır. Son dönem halı bıçaklarının ucu düzgünleştirilerek çengelli yapılmıştır. Bu ucu çengelli bıçaklar halı düğümü atarken çözgü arkasına dolanan ipliği çengeliyle çekerek hızlı dokuma yapmayı sağlar.

Halı Makası: Halının hav yüksekliğine göre keski uçlarından çözgüye temas eden ucun altı bir katmanla desteklenmiş, havın istenenden fazlasını kesmeye yarayan makastır. Bir el ile makasın sapına ve diğeri ile keski ucuna yerleştirilen tutacak-uzantılara hâkimiyet sağlanarak kullanılır.

3. BURDUR HALILARI

Aysen SOYSALDI*

Songül ARAL*

Halıcılığın Türk kadının günlük uğraşlarından olduğu, barınma ve dini ihtiyaçları için döşeme malzemesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Halı dokuma ürünleri tarih öncesi çağlardan itibaren geleneğe bağlı malzeme, teknik ve bezeme özelliklerine haiz Türk halıları olarak tüm dünyada tanınmıştır. “Türk halısı Orta Asya’dan Anadolu’ya tarihin derinliklerinden günümüze kadar çok değerli geleneksel mesajlar taşımış, çok özel bir üründür” (Küçükerman, 1997:46). Ancak özellikle 18 ve 19. Yüzyıldan sonra ticari değer kazanması ile kültür ürünü olan Türk halısı karakterinde kayıplar meydana gelmiştir. Başta İzmir ve çevresinde başlayan batılı tüccarların halı üretim ve ihracat faaliyetleri Isparta ve Kırşehir, Bünyan vs. merkezlerle de yayılmıştır. 20. Yüzyılda, Sümerbank’ın da faaliyetleri ile Isparta halıcılığı bir hayli gelişerek çevre illerde de üretim hızlanmıştır. Burdur da Sümer Halı faaliyetlerinin yoğun olarak sürdürüldüğü illerdendir. Bu çalışmada Burdur’un çeyizlik olarak üretilen, yerli halıları konu edilmiştir.

Burdur ilinde 29.04.2013 ve 20.11.2013 tarihlerinde alan araştırması yapılmıştır. Burdur merkez ilçede Burdur Müzesi, Büğdüz kasabası, Aziziye Köyü, Kapaklı Köyü ve Akkaya Köyünde çalışılmıştır. Yeşilova ilçesi; Kocayaka Köyü, Gökçeyaka Köyü, Çavdır ilçesi; Bayır Köyü cami, Karamanlı ilçesi; Mürseller Köyü, Bucak ilçesi; Kocaaliler Köyü, Kemer ilçesi; Kayı Köyü, Ağlasun ilçe merkezi ve Yeşilbaş beldesinde ulaşılabilen toplam 64 adet el dokuması halı incelemeye alınmıştır. Yerinde tespit edilen halı örnekleri kullanım yeri ve tiplerine göre gruplandırıldığında; 1 çanta, 5 heybe, 23 taban, 1 duvar resmi, 13 seccade, 2 minder, 9 yastık, 7 yolluk/divan, 1 paspas, 6 halı heybeden oluşmaktadır. Örneklem olarak belirlenen halıların, teknik analizleri yapılmış, desen özellikleri incelenmiştir. Yaygı olarak bilinen taban-kelle ve seccade-namazlağı halı grubu çoğunlukta olup, bunu takiben yolluk/sedir halıları ve küçük boyutlu minder, paspas, tek ve çift olarak dokunan halı yastıklar olduğu görülmüştür. Ayrıca at eğerinde eşya taşımak için, nişan hediyeleri götürme ve okuntu dağıtımında kullanılan saraçlı halı heybeler, çanta halılar, resimli duvar halıları dokunduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sırasında, Burdur’un bazı ilçe, belde ve köylerinde halıcılığın sürdürülmeye çalışıldığı görülmüştür. Geçmişte kendi ihtiyaçları için dokudukları halıları ve günümüzde Halk Eğitim Merkezi kurslarında ve köy atölyeleri veya evlerdeki tezgâhlarda, halı tüccarlarının siparişleri doğrultusunda ücret karşılığı dokudukları tespit edilmiştir.

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

* Doç. Dr. Malatya İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

Günümüzde halıcılığın ticari olarak devam ettiği Kapaklı ve Kocaaliler Köyünde Döşemealtı olarak bilinen halı modelleri dokunmaktadır². Kocaaliler Köyünde Recep Yüce; tüccara dokuduğu 6m².lik taban(kelle) halısından 500 lira ücret aldığını, bu ücretin bir aylık bir çalışma karşılığı olduğunu ve emeğini karşılamadığını belirtmiştir. Halı dokuma ustası ilkokuldan sonra halı dokumaya başlamış, sağlık sigortası olsa dokumaya devam edeceğini, ancak hiçbir güvencesi olmadığı için sigortalı bir iş istediğini belirtmiştir. Büğdüz Köyündeki halı atölyesinde 2013 yılında halı dokuyucuların 1000 düğüm için 170 kuruş ücret aldığı ifade edilmiştir.

Fotoğraf 17. Şükrü Acar'ın evinde bulunan halı yastık parçası, Aziziye Köyünde araştırma çalışması.

3.1.Burdur Halılarında Teknik Özellikler

a) Tespit edilen halı türlerinin ebatları

Burdur yöresinde incelenen halı örneklerinin ebatları kullanım alanlarına göre tasnif edilmiş ve eşya türüne göre ölçü ortalamaları alınmıştır. Kocaaliler köyünde Fatma Hanım, taban halısı ölçüsündeki halılara “kelle halısı” olarak adlandırmıştır. Yöredeki yer yaygısı olan taban

² Proje verilerinden üretilen diğer yayınlar; -Aysen Soysaldı, Songül Aral (2015) “Burdur İli Kocaaliler Köyü Halılarının Teknik ve Desen Özellikleri”, I. Teke Yöresi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Cilt II, 04-06 Mart 2015. Editör: Şevkiye Kazan Nas, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, s: 1531-1546. ISBN: 978-9944-729-17-8, Takım Numarası: 978-9944-729-15-4.; - Aysen Soysaldı, Nihal Ülger (2020) Burdur Halıları, Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı, Editör: A. Soysaldı, Cilt: 1, Atatürk Kültür Merkezi Yay. s: 639-673.

halıları 150x2.77cm., yolluk halıları 75x160-300 cm. sedir halıları 85x140-200cm. seccade halılar 73x120cm. ile 90x130cm. arasında, minder halıları 60x60cm., halı yastıklar 45-50x98cm., halı heybeler 43x128cm. ile 46x135cm. arasında değişen ölçülerde, yörede nadir rastlanan paspas halısı 70x74cm. azık çantası 40x44cm., duvar halısı, resimli pano halısının 35x59cm ölçüsünde dokunduğu görülmüştür.

b) Burdur halılarında kullanılan malzeme

20. yüzyıl sonuna kadar yöredeki kadınlar halı dokuma ipliklerini kendi hayvanlarının yünlerini kullanarak elde etmiş, yünler elde kirman ile eğirilir, çırkıta büküm verilerek hazırlanmıştır. Kocaaliler köyünde kaynak kişinin anlatımıyla; çocukluğunda ninesi ve annesi dokudukları halı-kilim ipliklerini kendileri eğirir, bitki kök ve yaprakları ile toz boyaları karıştırarak iplik boyar, limontuzu ve şap ile de sabitlermiş. Başka araştırmacılar da bu dönemde asma yaprağı, sütleğen, hayıt otu, kökboya, çivit, süpürge otu, kekik, palamut, mazı ve ceviz kabuğu gibi bitkisel boyaların kimyasal boyalarla karışık kullanılarak yörede halı ipliği boyandığını ifade etmektedirler (Aldoğan, 1981, s:17).

20. yüzyılın ortasında başlayan Isparta halıcılığının hazır çözgü ve atkı ipliği kolaylığı etkisiyle, yöre modeli halılarda da çözgü ve atkısı pamuk, ilmeleri yün olan örnekler bulunmaktadır. Ancak 20.yüzyılın son ve 21.yüzyılın ilk çeyreğinde dokunan halılarda atkı, çözgü ve ilme(düğüm) ipliklerinin tamamen yün olduğu görülmüştür. Çünkü bu dönemde Kapaklı, Kocaaliler gibi yayla köylerinde ve Antalya'nın Burdur sınır köyleri olan Kovanlık, Aşağıoba ve Killik'te Tekeli Yörüklerinin kendi ihtiyaçları için dokuduğu yerel halı örnekleri Döşemealtı halıları olarak tanınmış (Aldoğan, 1981, s:16) ve tüccar eski halı örneklerini tamamen aynı özelliklerle yeniden üretme eğilimine girmiştir. Aynı zamanda bu dönem halılarında Isparta Sümerhalı fabrikasının ürettiği çözgü, atkı ve ilmelik (düğüm) yün ipliklerin kullanıldığı bilinmektedir. Bu ipliklerin boyaları kimyasal olsa da haslığı yüksek, solmayan, kaliteli ürünlerdir. Araştırma yapılan 2013 ve 2014 yıllarında dokunan halıların bütün iplikleri yün olmakla birlikte, çözgü, atkı ve ilmelik halı iplikleri tüccarlar tarafından dokuyuculara verilmiştir.

c) Burdur halılarında dokuma tekniği ve düğüm sıklığı(kalite) özellikleri

Halılarda hav yüksekliği 0,5 mm. ile 1 cm. arasında değişen değerlere sahiptir. Halılardaki başlangıç saçak boyu ile halı bitiş saçak boyunda tespit edilen ölçüler farklılık göstermektedir. Saçak boyu uzunlukları; başlangıçta ortalama 3-4 cm. halı bitiminde ise; 18-21 cm. arasında değişmektedir.

Halı kilimi dokuması; 3 ile 7,5 cm. arasında değişmektedir. Bazı halıların başlangıç kilim dokuması ile bitişinde dokunan kilim ölçülerinde değişiklikler tespit edilmiştir. Halıların kenar

örgüleri, iki çiftli (dört) çözgü teline yün ilme ipliği ile dokuma yapılarak örüldüğü görülmüştür.

Fotoğraf 18. Türk-Gördes düğümünün halı yüzeyi hav arsındaki görüntü detayı.

Burdur yöresi halılarında genel olarak; Türk (Gördes) düğümü kullanılmıştır. Bazı tüccarların günümüzde dokuttuğu yeni tasarım halılarda İran düğümü uygulandığı tespit edilmiştir. Dokuyucuların ifadesine göre bu düğüm kolaylık ve hız kazandırmaktadır. Halılarda iki atkı geçişinden biri düz atkı; süzme, diğeri boncuk-döke yani basma atkı şeklindedir. Yün halılarda ince işçilik ustalıklı uygulanmakta hav kesimi dokuma sırasında, her üç sırada bir (kırkma-hav kesme) işlemi yapılmaktadır. Hav yüksekliği 7-10 mm arasında olup bu istenen hav yüksekliğidir. Halı kullanımında havın yumuşaklığını rahatlıkla hissedilmektedir.

Halılarda dokuma sıklığı yani düğüm sayısı değerleri kalite olarak değerlendirilmektedir. Dm²'ye düşen düğüm sayısı çoktan aza; ince, orta ve kaba kalite olarak bilinmektedir. Ancak bu yerel halı örnekleri ticari bir kaygı olmadan kendine has özelliklere sahip olduğundan bu değerlendirmenin dışında tutulmalıdır. Burdur'da tespit edilen 19.yüzyıla ait eski örneklerde (en x boy); 24x30, 28x30, 28x33, 30x33 adet düğüm sıklığı civarında iken 20.yüzyılın son çeyreğinde dokunan Döşemealtı örneklerinde; 30x30, 32x34, 30x36, adet olarak çeşitlilik göstermektedir.

d) Burdur yöresi halılarında renk özellikleri

Burdur'da yapılan alan araştırmasında tespit edilen halılarda zeminde ve desenlerde çoğunlukla beyaz, kırmızı, mavi, lacivert, bordo, siyah ve gri renklerin yaygın, sarı, yeşil, turuncu, krem ve pembe renklerin ise az kullanıldığı görülmüştür. Ancak halı dokumacılığı ile ünlü olmayan köylerde kendi ihtiyaçları için dokunan seccade, yastık, heybe halılarında bu renklerin daha çok tercih edildiği görülmüştür.

Günümüzde halıcılığın ticari olarak devam ettiği Kapaklı ve Kocaaliler köyü halılarında; beyaz, mavi, lacivert, bordo, kırmızı ve gri, yoğunluklu olarak, sarı, krem, turuncu,

kahverenginin daha az kullanıldığı görülmüştür. Bu renklerin Döşemealtı olarak bilinen halıların renk özellikleri olduğu ve bu bölgenin de aynı halıların dokunduğu yöre kapsamında olduğu söylenebilir. Yörede gelin çeyizi için dokunan halılar çoğunlukla kırmızı zeminlidir.

Ayrıca Teke Yöresinin bu bölümündeki Yörük halkın kendi ihtiyaçları için dokuduğu halıların renk özellikleri Döşemealtı halıları ile benzeşmekle birlikte farklılık gösteren orijinal örnekler de mevcuttur.

Yeşilova'nın Kocayaka ve Gökçeyaka Köyü ile diğer yörelerde tespit edilen ve 20.yy. başı ve ortalarında dokunan halılarında kırmızı, krem, lacivert ve kahverengi hâkimiyeti göze çarpmakla birlikte elde bulunan malzemeyi değerlendirdikleri, beyaz, siyah, sarı, turuncu, yeşil, mavi, bordo, pembe renklerin kullanıldığı da görülmüştür. Bu renkler o dönemlerde köylere gelen boyacıların kullandığı toz (anilin)boya renkleridir. Bu durum halı yüzündeki oldukça solgun renklerin halı tersinde frapan parlaklığından açıkça fark edilmektedir.

Burdur Müzesinde ise taban halısı olarak tespit edilen ve 19. yüzyıla tarihlenen iki taban halısının zemini kırmızı, bezeme renkleri ise; siyah, sarı, mavi, beyaz, yağ yeşili, bordo, krem, turuncu, renklerinin kullanıldığı görülmüştür. 19. yüzyıl ilk yarısına kadar üretilen halılardaki renklerin doğal boya olduğu bilinmektedir. Ancak müzelerdeki halıları kimyasal renk analizleri ile boya özellikleri tespit edilebileceğinden bir tespit yapmak imkânsızdır. Yöredeki kaynak kişiler köylere boyacıların geldiği ve kendi eğirdikleri iplikleri boyacılar boyattıklarını ifade etmişlerdir. Bu tespitler ışığında, yörede tespit edilen 20. yüzyıl halılarının tamamı sentetik boyalıdır.

Ancak Müzede yer alan 19. yüzyılın ilk yarısından önceye tarihlendirilen, Teke Yöresinin Burdur grubu halılarının doğal boyalı olduğu bilinmektedir. Yörede 18. yüzyıl halılarının doğal boya renklerinin Kökboya kırmızısı başta olmak üzere, cehri sarısı ve bu iki rengin karışımıyla elde edilen turuncu, doğal kahverengi (morkoyun-karakoyun), krem-ak (akkoyun) renkleri ile İndigo-çivit mavisi (solmuş), sarı ve mavi karışımıyla elde edilen yeşil renkler olabileceği muhtemeldir. Çünkü bu boyar maddeler o dönemlerde boyacılık merkezi olan Uşak'ta da kullanılmaktaydı.

3.2. Burdur Halılarının Desen Özellikleri

Burdur Yöresinde inceleme yapılan halı örneklerinin çoğu Yörük geleneklerine göre çadırın başköşesine serilen evin reisi ve misafirlerin oturduğu, bazen de “namazlağı” olarak kullanılan küçük boyutlu halılardır. Bu halılarda tespit edilen motifler genellikle kökeni Türk mitolojisine dayanan arkaik, güncel değişimlerden etkilenmemiş ve yozlaşmamış desenlerdir. Yörede **yangış**, **nağış-nakış** olarak ifade edilen motif adları halı dokuyucusu olan veya ticaretini yapan kaynak kişilerin verdiği bilgilerden yola çıkılıp, literatür ile karşılaştırma yapılarak

tanımlanmıştır. Bu bezemeler iki ana grupta ele alınmıştır. a- Döşemealtı halı desenleri, b- Burdur halı desenleri

3.2.1. Burdur’da Dokunan Döşemealtı Halı Desenleri

Burdur ticari amaçlı dokunan Döşemealtı modeli halılarda en çok uygulanan kenar suyuna çoğunlukla “koca su denilmektedir. Bu kenar suyuna adını veren ana motif çift başlı kartaldır. Yörede kartala gocağuş-Kocakuş dendiği ve erkek efe oyunlarına dahi kartal figürlerinin yansıdığı bilinmektedir. Ancak 21.yüzyılın başında unutulmuş bazı değerler gibi bu yangışın adı Kocası olarak ifade edilmesine rağmen ne olduğu dokuyucular tarafından bilinmediği için karışık isimlendirme yapılmaktadır. Kocası içindeki motiflere goklangızı (kabuklu yumuşakça/sümüklü böcek) ile kıvrımlı canavar motifi, muska denilmekte ve bu motifler bağlantılı sıralama düzeninde yer almaktadır. Halılarda yer alan diğer ince kenar sularında “mersinli/ mersin yaprağı, köpek izi, devecik suyu, develi su, aynalı gül, tutmaç suyu da denilen kenar suyu içinde; nuska(nüşa)/muska³, yıldızlı gül yıldız çiçeğine ayüllü(ay gülü⁴) ve beştaş/koyun gözü-(bu yangışa Döşemealtı halılarında tutmaç denilmektedir.)” denilen bezemeler görülmektedir.

Halı zemin desenlerinde yer alan ana yangış, “akrepli göbek, toplu, dırmaklı güllü, Güllü Göbek, dallı (hayat ağacı), halelli (bağlantılı kuş figürleri) göbekli veya toplu halıların köşelerindeki yangışlar ise; geometrik eşkenar bölmeli-gözlü “şekerli” ve üç dallı kandil(şamdan) ve “heybe yangışı” olarak bilinmektedir.

Kocaaliler köyünde dokuyucu olan; Recep Yüce ve annesi Fatma Yüce dokuma tezgâhında dokuma yapmaya devam ederken yapılan görüşmede; motif isimlerine göre halıların isimlendirildiğini, dokumakta oldukları halının kenar suyuna “kocası” ve bu kenar suyu ile dokunan halılara “kocasulu halı” denildiğini ifade etmişlerdir. Diğer yörelerde de Kocası olarak tanımlanan kenar suyu yangışlarını; “goklankızı, canavar, ince kenar suyundaki yangışları ise; ayüllü, koyun gözü, beştaş, mersinli, yıldız, nuska, zincir” olarak ifade etmiştir. Fatma Yüce’nin; okuma yazması olmamasına rağmen deseni ezberinde tuttuğunu söylemiştir. Yine Kocaaliler köyünden Ali Baysak ‘hayat ağacını “Dallı” ve dalın çıktığı merkezdeki kenarları tırmaklı eşkenar motife “göbek” ad verildiğini söylemiştir. Halılar zemin göbek sayılarına göre; “üç göbekli”, “beş göbekli” olarak tanımlamıştır.

³ nuska(nüşa)/muska: içine nazar ve cevşen duası konulan üçgen şeklindeki muhafazalı takı.

⁴ Ay gülü: Ay gülü çiçeği diğer bir adıyla gözlük çiçeği bitkisi iki yıllık otsu bir bitkidir. Toroslarda yabancı olarak çok yetişir. Çiçeğin taç yaprakları çentikli beyaz kenarlı, kırmızı ve sıklamen tonlarındadır.

Fotoğraf 19. Halı yüzü-tersi, Kapaklı Köyü, Burdur.

Fotoğraf 20. Halı dokumacı Fatma Yüce ve Recep Yüce.

Fotoğraf 21. Gocası; çift başlı kartal, koklangızı ve canavar motifi ve beştaş(tutmaç) suyu.

a) Kenar suyu yangışları

Gocası-Kocası; Koca su yöre halılarının büyük çoğunluğunda özellikle Döşemealtı modeli halılarda yer alan önemli bir bezemedir. Gocası içinde yer alan “Çift başlı Kartal ve Canavar yangışları” Türk mitolojisinde oldukça önemli figürlerdir. Çift başlı kartal simetrik biçimlendirilmiş koçboynuzuna benzer çift baş, yanlarda telekli kanatlar, üçgen ayaklar ve orta eksenindeki kuyruk içinde ok ucu damgası ile öne çıkan oldukça stilize biçimlendirilmiş arkaik bir motiftir. Kartal Teke yöresinin zeybek oyunu figürlerine, müziğine ve çalgı aletlerine malzeme olmuş, hala yaşamakta bir kültür ögesidir. Teke kültürünün kadim gelenekleriyle yaşandığı Türkistan’da hâlâ en güçlü avcı kuş olarak kartal evcilleştirilmekte, sahipleri için av yakalamakta, bu geleneğin festivalleri yapılmaktadır. Çoğu Türk kiliminde çift başlı etekleri çentikli eli belinde olarak bilinen motifler de çift başlı kartalın kadın figürüne uyarlanmasıdır. “Doğu Türkistan’dan Anadolu’ya kadar Oğuz boylarının ongunlarına bakılırsa büyük çoğunluğu kartal türleridir. Tavşancıl Orta çağda bütün kartal türlerine verdikleri isimdir. Kara kartal için kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bürküt (Orta Asya da kartala verilen genel isimdir), İtelgü (kaya kartalı) bugdayık (şah kartal) gibi, Oğuz boylarından çoğunun (Dodurga, Kargın, Çavuldur, Salur, Bügdüz gibi) ongunu Kartal türleridir” (Ögel, 1993: 355-372).

Çift başlı kartal göklerin hâkimi ve Tanrı’ya atfedilen güç ve bilgeliği, canavar yani ejder ise yer güçlerinin hâkimi, aynı zamanda insandaki nefsi temsil eder. Dolayısıyla bu iki yangış yer ve gök güçlerince korunma dileğini sembolize etmektedir. “Yakut mitolojisine göre, şaman olacak çocukları doğmadan önce ruhlarını öncelikle kartal yutar, doğan çocuğu ise hayat boyu koruduğuna inanılır ve kartalın tünediği ağaç hayat ağacıdır. Erzurum Yakutiye, Erzurum Çifte Minareli Medrese giriş kapısı sağında ve solunda, Sivas Gökmederese portalinin yanında ve Divriği Ulu Cami batı kapısında görülür. Burdur’da “Selçuklu dönemi yapısı olan Susuzhan anakapısı(portali) yan nişlerinde bulunan ejder figürleri düğümlü olarak resmedilmiştir. Erzurum Çifte Minareli Medrese Portalindeki “Hayat Ağacı” kabartması altında hilal motifiyle birleşen düğümlü ejder çifti, Divriği Ulu Cami yan portal ve Niğde Hüdavent Hatun Türbesindeki kabartmalardaki çift başlı kartalın kanat ve kuyruk uçları ejder başları ile son bulmaktadır. (Önder, 1997: 192).

Burdur ili Selçuklu başkenti Konya’yı Isparta üzerinden Alanya sancağına bağlayan yol üzerindedir. Dolayısıyla Selçuklu Türklerinin mimari yapılarında yer alan geometrik ve sembolik motifler halı ve kilim dokumalarına da yansımıştır. Ancak halı, kilim, zili ve diğer düz dokumaların teknik özellikleri gereği bu geometrik motifler biraz değişime uğrayarak oldukça sadeleştirilmiş biçimlerde uygulanmıştır. Selçuklu yıldız çinilerinde hatta Berlin Kuntsgewerbe Müzesinde bulunan altın sim atkılı ipek bir Selçuklu kumaşında da kalkan biçimli şemse içinde rumi ve ejder başları ile süslü boynuzlu çift başlı kartal görülür (Görgünay, 1995:147) .

Çift başlı kartal motifi kocası içinde hemen göze çarpan en büyük motiftir. Bu kocası isimlendirmesinde yörede kartala kocakuş veya karakuş denilmesinin bir etkisi var mıdır, bilinmez. Burdur-Yeşilova-Düden köyünde geçen çocukluğunun hatıralarında bu terimler önemli yer tutmaktadır.

Goklangızı; yörede sümüklü böceğe verilen isim olmakla birlikte, Kocasuyun ara dolgu motifi olan V kıvrımlı tırtıl görünümlü basit bir yangıştır. Goklangızı motifi ile çift başlı kartalın birlikte aynı kenar suyunda yer alması oldukça ilginçtir.

Canavar yangışı; kartalın iki yanında bağlantılı simetrik şekilde yer alan, iki uzun kenarında altışar çengel kıvrımlı ayakları olan paralelkenar biçimli, gövde üzerinde alası⁵ (göz motifli benekleri) bulunan bir motiftir.

Fotoğraf 22. Gocası-Kocası yangışının bir başka örneği, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Fotoğraf 23. Tutmaç suyu arasında koçboynuzlu (Koçak) kenar suyu ve kilimlik, yüzü ve tersi.

⁵ Burdur'da renkli bezemelere basit bir ifade ile ala dendiği bilinmektedir. Ala terimi; bütün Yörüklerde renkli-desenli anlamındadır. Alaçul ve alaçuval gibi adlandırmalar bu ifadelerden bazılarıdır.

Koçboynuzu-Koçak yangışlı kenar suyu; yörede kıvrımlı-boynuzlu su olarak da bilinir, koçboynuzu ve kayı damgasının birleşiminin merkezi göz ile süslenmiştir. Geniş kenar suyunda koçak yangışları farklı renk sıralaması ile çeşitlendirilmiştir (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 24. Tutmaç suyu

Tutmaç suyu-Beştaş-Koyungözü su; Bu yangış halıda ana bordür olan, geniş kenar suyunu sınırlayan ince kenar suyudur. Bazı yörelerde **koyungözü**, **beştaş**, gibi isimler de verilmektedir. Beştaşla sınırlanan farklı renkli paralelkenar bölmelerde altıgen içinde sekiz kollu yıldız ve boşluklardaki üçgen nuska-muska motiflerinden oluşur. Bu suyun Döşemealtı halılarındaki adı tutmaç suyudur (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 25. Aynalı yıldızlı kenar suyu.

Aynalı yıldızlı kenar suyu; bu kenar suyu bir çengel ve bir yıldızın bağlantılı simetrik sıralanmış şeklidir. Bu kenar suyunda yıldız ve çengel bir kırmızı bir mavi renk tekrarlı düzenlenmiştir. Burdur Müzesinde tespit edilen eski örneklerde de görülen bir kenar suyudur (Fotoğraf 25).

Fotoğraf 26. Dallı kenar ve çiçekli su detayı.

Dallı (çiçekli) kenar suyu; S kıvrımlı dal bağlantılı stilize çiçek ve yaprak motiflerinden meydana gelmiştir. Stilize çiçeklerden büyüğü altıgen, küçüğü dört bölümlü kare şeklinde olup, geometrik biçimlidir. Yörede bu kenar suyu genellikle doğal beyaz yün renginde zeminli uygulanmıştır (Fotoğraf 26).

Çiçekli su; dış kenarda uygulanan ince kenar suyu, geometrik biçimli, dört yapraklı yonca ve nuska-muska motiflerinden oluşmaktadır. Çiçek ve muskalarda farklı renk sıralaması ile çeşitleme yapılmıştır.

Fotoğraf 27. Develi su-devecik suyu ve beştaş-koyungözü-tutmaç kenar suyu detayı.

Develi su-devecik suyu; oturan develerin sırt sırta alt-üst şekilde ters yönlü yerleştirilmiş şekli ve aralarında muskalardan oluşmaktadır. Üçgen muskalarla sınırlandırılmış bölmeler içindeki çiftli deve motiflerine farklı renk düzenlemesi yapılmıştır (Fotoğraf 27).

Fotoğraf 28. Mersinli kenar suyu.

Mersinli kenar suyu; iki muska arasında üç ve beş çentikli-tırnaklı yapraklar arasında sekiz kollu yıldız motifinin zikzak yönlü bir akış içinde bağlantısız sıralandığı kenar suyudur (Fotoğraf 28).

Fotoğraf 29. Solda; heybe köşesi ve sağda; şekerli köşe ve gıvrımlı yangıları.

b) Halı köşe yangıları

Heybe köşesi; köşeye oturan dik üçgen formun geniş kenarındaki üçgen çıkıntılarda sembolik üç kandil fitili yanar şekilde biçimlendirilmiştir. Yöredeki halı heybelerde yaygın görülen köşe motifi olduğundan heybe köşesi olarak adlandırılmıştır (Fotoğraf 29 solda).

Şekerli köşe; eşkenar dörtgenlerin üst üste ve içiçe yerleştirilmesiyle şekillenen köşe dolgu motifidir. Şeker kesimine benzetildiği için şekerli adı verilmiştir (Fotoğraf 29 sağda).

Kandil motifi; bir kaideden çıkan yapraklı anadal ve bağlantılı iki dal olmak üzere, üç ışıklı bir çerağ şeklindedir. Koyu renk köşe boşluğunda kırmızı-beyaz bir aydınlık ifadesi gibidir (Fotoğraf 30).

Fotoğraf 30. Kandil yangısı ve yıldız dolgu bezemesi.

c) Zemin dolgu yangışları

Sekiz kollu yıldız; yıldız motifi yöre halılarında da sık kullanılan motiflerden biridir. Eski örnekler “yıldızlı” adını alır ve göbek veya top motiflerinin merkezini doldurur. Sekiz kollu yıldız Selçuklu yıldızı olarak bilinmektedir. Yıldız motifleri yörede dokunan halı ve yangışlı(nağışlı) kilim denilen (zili) yaygılarda en çok karşılaşılan yangışlardandır. Sekiz kollu yıldız yangışları sadece kapaklı ve Kocaalilerde dokunan Döşemealtı olarak bilinen halılarda değil, Yesilova Gökçeyaka ve Kocayaka köylerindeki yastık ve minder halılarında da merkezde yer almaktadır (Fotoğraf 31).

Fotoğraf 31. Rozet çiçeği, ay-yıldız, üçlü yaprak ve yıldız çiçeği motifleri.

Çiçek (rozet); birkaç çeşit çiçek motifi vardır. İlki dairesel biçimli olup, sekiz küçük dairenin birleşimi ve ortasında renkli tohumlarıyla yörenin ana motifleri olan göbeklerin köşelerini birleştiren süsleme yangışdır. Diğeri altıgen biçimli rozet iki renkli dilimlerin çerçevelediği ortası dörtgen göz motiflidir. Bir başkası ise dört köşe dilimli yaprakların merkezde dörtgen gözle birleşimidir (Fotoğraf 31-32 sağda).

Ay yıldız; halının göbek motiflerinin mihraba bakan uçlarını taçlandırmak için “V” biçimli ay ile dörtgen göz biçiminin birleşimidir. Bu motif aslında kayı damgasıdır.

Üçlü yaprak; bir daldan çıkan geometrik biçimli damarlı üç yapraktır. Bu dal bazen kenardan, bazen göbekten çıkarak boşluğu doldurur (Fotoğraf 31).

Fotoğraf 32. Solda bıtrak ve sağda rozet motifleri.

Bıtrak; halı, kilim, cicim ve dokumalarda ortası göz kenarları dikenli, nazar motifi olarak yaygın işlenir. Bu yangışda da dörtgen biçimli içiçe renk sıralı gözün kenarları dikenli çıkıntılarla süslenmiştir (Fotoğraf 32 solda).

d) Halı zemin yangışları

Zeminde uygulanan ana yangış halıya adını verir. Burdur’da dokunan Döşemealtı halı desenleri gocasulu, halelli, akrepli göbekli, dalı, tırnaklı toplu, güllü göbekli gibi isimler almaktadır.

Fotoğraf 33. Halelli ve kocasu desenli halı, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Cinsi	: Taban halısı. (Fotoğraf 33)
Dokuma Tarihi	: 1990 (inceleme; 25.11. 2013)
Boyutları (En x Boy)	: 135x212cm, Halı Kilimi; 2,4cm.dir. Saçak; 3, 11cm.dir.
Düğüm şekli ve Dm’deki sıklığı	: Türk düğümü, 32x32, hav:5mm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözü; yün. İlme; yün.
Kaynak kişi ve yeri	: Fatma Yüce, Kocaaliler Köyü-Bucak

Halelli; Halelli tam olarak tarama ve derleme sözlüklerinde geçen bir kelime değildir. Derleme sözlüğünde “Hal” kelimesi ise birçok yerde “durum keyfiyet” anlamına geldiği gibi “harman veya kar sıyrığı” olarak adlandırılmakla birlikte “Kayseri’de hal (III): İnce yaldız” olarak derlenmiştir. “Elli” sözünün de birçok anlamı vardır. Bazıları; elli (I): Ekmeği tandıra salıvermeye yarayan araç, pişirgeç. Pınarbaşı-Karaman-Konya, elli (II): Bir iş ile ilgilenme, bir iş ile ilgisi olan. Sarayköy ve köyleri-Denizli, elli (III): Sözü geçer, saygılı, İshaklı, Çivril-

Denizli, elli (IV): Ne kadar olsa, istediğin kadar. Sivas, Bor –Niğde, anlamında kaydedilmiştir (Derleme Sözlüğü 7, <http://tdk.gov.tr>). Bu adlandırmalardan bir çıkarım yapmak gerekirse; Halelli terimi ile yörede desenin detaylı olmasından, ince yangışlı-nakışlı, ağır-zor desen anlamlarında isim verildiği söylenebilir. Bu desen için bazı kaynak kişiler de böyle ifade etmiştir.

Halelli deseni genellikle taban halısı ve seccade boyutunda dokunur. Halı zemini bağlantılı ve ayna simetri düzende, kuş figürleri, kıvrımlı göl ve yıldız çiçekleri ile bezenmiştir. Kenar suyunda genellikle tutmaç suyu arasında kocası yer almaktadır. Yörede kendi ihtiyaçları için kırmızı zeminli olarak, tüccar tarafından sipariş üzere üretilenlerde ise çoğunlukla lacivert zeminli dokunmaktadır. Örneğin; Ağlasun ilçesinde yer yaygısı olarak kullanılan halelli modeli bir taban halısı ve Kocaalilerde bir seccade kırmızı zeminlidir.

Kırmızı zeminli halılar, müze örneklerinde de görüldüğü gibi, gelin çeyizi için dokunmaktadır. Bu halılarda iki farklı kuş figürü görülmektedir. Biri çengel kıvrımlı dal şeklindeki kuyruklarla birbirine bağlanan **Tavus (cennet) kuşları**, diğeri ise beyaz tahrirli(sınırlı) ok başlı simetrik kanatlı **kartal figürüdür**. Tavus kuşlarının ara bağlantıları ise çengel kıvrımlarla sınırlandırılan **göz motifleri ile hayat ağacı** yer almaktadır. Ayrıca boşlukları **küçük yıldız ve ok ucu başlı simetrik motifler** doldurmaktadır. “Antalya Döşemealtı halılarının “Halelli” olarak isimlendirilen grubunda; mihrabın içinde hayat ağacının iki yanında yer alır. Kartal sembolü sadece Türkler tarafından değil, tüm dünya kültürleri tarafından ortak bir hâkimiyet ve güç sembolü olarak sanatlarında yer almıştır” (Özhekim, 2007:133-135).

Fotoğraf 34. Halelli halısı desen paftaları

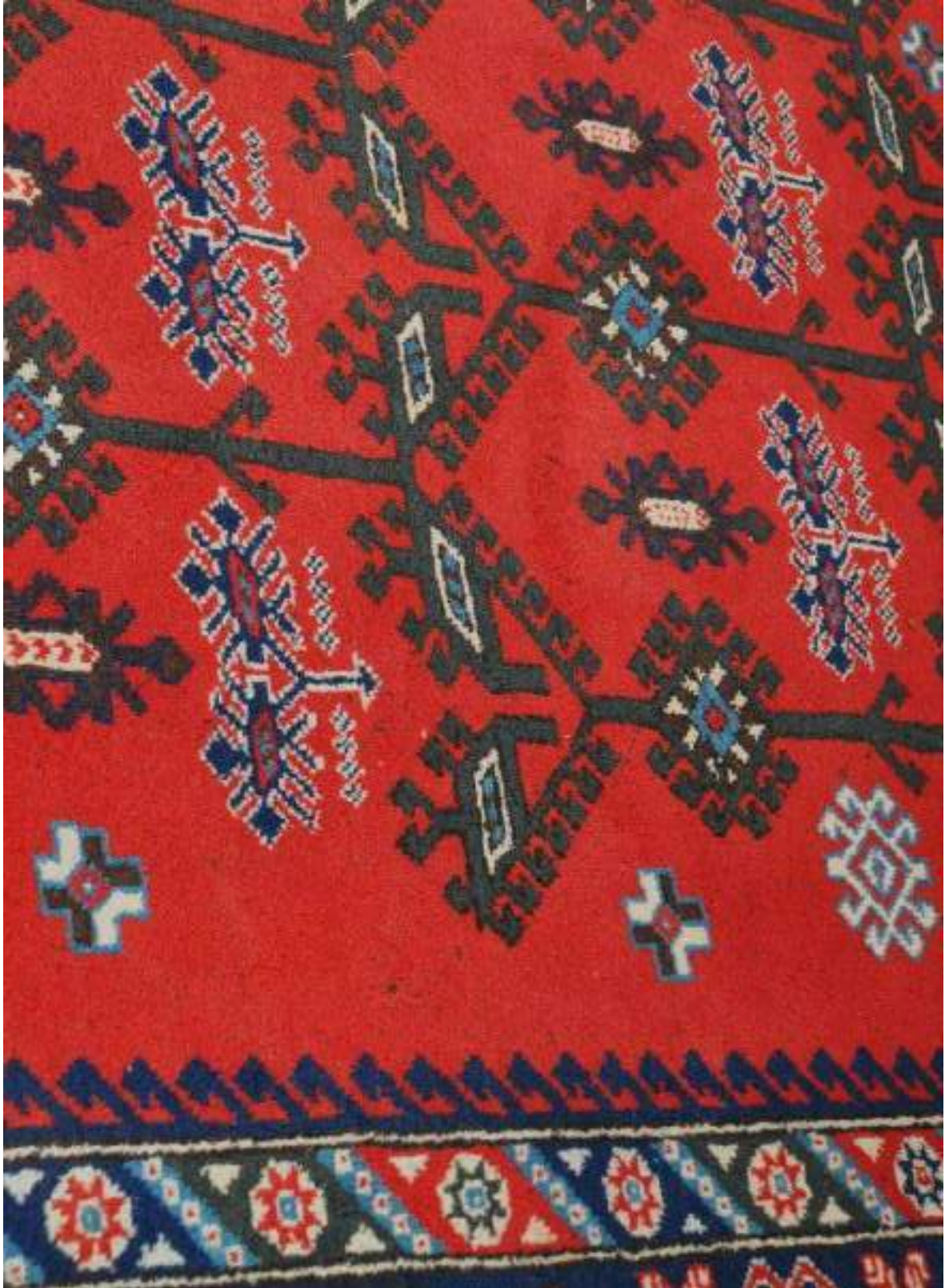

Fotoğraf 35. Halelli modeli taban halısı, 2 x 3 mt, Ağlasun, Güner Demirtaş evi.

Ağlasun Merkez ilçede evde serili olan halelli desenli taban halısı 6 metrekaaredir (Fotoğraf 35). Kaynak kişi Demirtaş; Bu halıyı çeyizi için annesiyle birlikte dokuduğunu ve 13 yaşında (1985) halı dokumaya başladığını ifade etmiştir.

Fotoğraf 36. Halelli deseni, stilize kartal ve tavus kuşu detayları,

Fotoğraf 37. Halelli desenli halı zemin detayı, stilize kuş ve kıvrımlı gül yangışları.

Fotoğraf 38. Halelli ve kocasulu seccade halı, Emine Özbek'e ait, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Cinsi	: Taban halısı. (Fotoğraf 38)
Dokuma Tarihi	: 1975 (inceleme: 25.11.2013)
Boyutları (En x Boy)	: 120 x 200 cm. Halı Kilimi; 2,5-3cm Saçak; 12- 4,5cm.
Düğüm şekli, Dm²'deki sıklığı	: Türk düğümü, 30X30 hav:1cm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözü; yün. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Emine Özbek, Kocaaliler Köyü-Bucak.

Fotoğraf 39. Akrepli göbek yangışı.

Akrepli göbek; halı zeminin merkezinde dikey yönde orta eksene simetrik bağlantılı sıralanan göbek ve rozet çiçekler, dallı motifleriyle süslenmiş olarak yerleştirilmiştir. Göbek genellikle kenarları çengel kıvrımlı dörtgen çerçeve içinde ve yıldızı çevreleyen dört yönlü-dört kollu akrebin gövdesini oluşturan altıgen sırta, sekiz kollu yıldız kendini göstermektedir. Akrep motifi beyaz veya açık mavi renkli olup kırmızı sınırlı dikkat çekici renklendirilmiştir.

Fotoğraf 40. Akrepli göbekli minder halısı, Kocaaliler Köyü, Yaşar Bolat'a ait

Cinsi	: Minder halısı. (Fotoğraf 40)
Dokuma Tarihi	: 20 yıllık. (25.11.2013inceleme)
Boyutları (En x Boy)	: 70 cm x 70 cm. Halı Kilimi; 4cm Saçak;17-74cm.
Düğüm şekli ve Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 32X34. hav: 8mm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözü; pamuk. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Yaşar BOLAT, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Kocaaliler köyünden halı dokumacı Yaşar Hanım çocuk yaşlarda dokumaya başladığını, 50 yaşında olduğunu, dokumaya devam ettiğini belirtmiştir. Minder halıyı kızı için dokumuş (Fotoğraf 40), motifleri “nakış” olarak adlandırmakta; halının dört kenarında **beştaş-yıldız (tutmaç) suyu, develi su, zeminde; akrepli göbek** nakışları yer almaktadır.

Fotoğraf 41. Akrepli göbek desenli taban halısı, Ali Baysak evi, Kocaaliler.

Dokuma Tarihi	: 45 yıllık olduğunu belirtmiştir.(25.11.2013inceleme)
Cinsi	: Taban halısı.
Boyutları (En x Boy)	: 120 cm x 220 cm. Halı Kilimi; 2-4cm Saçak; 18, 4cm.
Düğüm şekli ve Dm'deki sıklığı	: Türk düğümü. 25x30, hav:8mm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözü; yün. Düğüm İpliği;yün
Kaynak kişi ve yeri	: Ali Baysak, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Kocaaliler köyünde üç göbekli “Akrepli” halı olarak tanımlama yapılmıştır. Dış kenarda **tutmaç suyu** ve iç kenarda **aynalı yıldızlı su** arasında gocasuyun çerçevelemektedir. Zeminde rozet çiçekleri ve dallı motifleri ile süslenmiş **Akrepli üç göbek** yer almıştır. Çift mihrap kenarları **çengel kıvrımlarla** çerçevesenmiş, dört köşeyi **şekerli** yangışları doldurmaktadır (Fotoğraf 41).

Fotoğraf 42. Akrepli tek göbekli halı, Kocaaliler Köyü. Emine Özbek'e ait.

Cinsi	: Paspas halısı. (Fotoğraf 42)
Dokuma Tarihi	: 5 yıllık. (25.11.2013inceleme)
Boyutları (En x Boy)	: 98 cm x 110 cm. Halı Kilimi; 2,5-3cm Saçak; 15- 4cm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30X30 hav:1cm.
Malzeme	: Atkı; pamuk. Çözü; pamuk. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Emine ÖZBEK, Bucak-Kocaaliler Köyü.

“ Akrepli göbekli” halıyı (Fotoğraf 42) dışta; beş taş ve koyungözü de denilen tutmaç suyu, içte; mersinli kenar suyu çerçevelemektedir. Zeminde ise, rozet çiçekleriyle süslenmiş akrepli göbek ve dört köşede şekerli dolgu motifleri yer almaktadır.

Fotoğraf 43. Gocasulu, akrepli-üç göbekli halı, Kocaaliler Köyü, Yaşar Bolat’a ait.

Cinsi	: Taban halısı. (Fotoğraf 43)
Dokuma Tarihi	: 35 yıllık (25.11.2013inceleme)
Boyutları (En x Boy)	: 120 cm x 180 cm. Halı Kilimi; 2-4cm Saçak; 16, 7cm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 33X35 hav:1cm.
Malzeme	: Atkı; pamuk. Çözü; yün. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Yaşar Bolat/ Kocaaliler Köyü-Bucak.

Burdur Bucak’ta akrep göbekli halı yangışlarının adlandırması; zemindeki göbek sayısına göre; “üç göbekli”, “beş göbekli” “yedi göbekli” olarak tanımlanmıştır. “**enli gıyı-kocası**, kenarı beştaş, yıldız ve nuska (Nusha-Muska)lı **tutmaç suyu** ikinci iç kenar suyunda yaygın olarak **mersinli, develi ve aynalı yıldızlı** yangışları görülmektedir. Yaygı halılarının zemini

Çift mihraplı olup, mihrap köşelerinde **heybe köşesi**, zemin boşluklarında ise **yıldız çekleri**, **üçlü yapraklar**, **göz ve muska dolgu motifleri** olarak kullanılmıştır. Yolluk ve sedir halılarının kenarları bir veya iki ince kenar suyu ile çerçeveslenir. Bunun biri genellikle tutmaç suyu ikincisi de daha ince olan develi sudur (fotoğraf 43-44).

Fotoğraf 44. “Üç göbekli-akrepli göbekli” yolluk halısı, Kocaaliler Köyü Yaşar Bolat’a ait.

Dokuma Tarihi	: 30 yıllık. (25.11.2013 inceleme tarihi)
Cinsi	: Yolluk halısı. (Fotoğraf 44)
Boyutları (En x Boy)	: 85 cm x 200 cm. Halı Kilimi; 3,5cm. Saçak; 13, 4cm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30X34 hav:8mm.
Malzeme	: Atkı; pamuk. Çözü; pamuk. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Yaşar Bolat, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Fotoğraf 45. Akrep göbekli yolluk halısı, Bucak İlçesi-Fatih Sultan Mehmet İlkokul müzesi, Öğretmen Hasan Konu koleksiyonuna ait.

Fotoğraf 46. Dallı (hayat ağacı) motifi detay.

Dallı motifi; yöredeki seccade veya küçük ebatlı yaygı halılarda çok uygulanan orta eksenli halı göbeğinden çıkan bir hayat ağacı bezemesidir. Bir benzetme ile terazi de denilmekle birlikte bu motifin aslı “**Hayat Ağacı**”dır (Fotoğraf 46). Orta eksene yerleşen gövdeden eş(çift)budaklı çıkan dalların ucunda **bıtıraklı üçgen** ve orta eksen ucunda dörtgen **bıtıraklı göz** motiflerinden meydana gelir. Bu hayat ağacı gövdesinden, dal aralarında çıkan **çengel**

kıvrımlar ve bazılarında uçlara **ok-yay damgasına** benzer motifler eklenmiştir. Hayat ağacı dalları bir çift, iki çift ve tepede bıtıraklı gözle tamamlanmaktadır. Bu dallar bazı akrep göbekli halıların zeminini süslemekte ve boşlukları doldurmaktadır.

Fotoğraf 47. Toplu-Dallı halı, Hatice Yün, Kapaklı Köyü.

Cinsi	: Taban halısı, Yöredeki adı; Toplu-Dallı halı (Fotoğraf 47).
Dokuma Tarihi	: 20.yy son çeyreği.
Boyutları	: EnxBoy: 84cm x 137cm. Halı Kilimi; 2,5/4cm. Saçak;22cm./4, Hav Yüksekliği; 0.7mm.dir.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30x36 adet.
Malzeme	: Çölgü, atkı ve hav ipliği; yün.
Kaynak kişi ve yeri	: Dokuyucu; Hatice Yün, Kapaklı Köyü

Desen; Fotoğraf 47’de görülen halı yüzeyi iki kenar suyu ile çerçevelenmiştir. Dışdaki kenar suyunda, karşılıklı üçgen arasında dört yapraklı çiçek, içte ise yörede **dallı çiçekli su** olarak bilinen, beyaz zeminli S kıvrımlı dal bağlantılı stilize bitkisel bezemeli kenar suyudur. Zemin içli-dışlı çengel kıvrımlarla çerçevelenen çift mihraplıdır. Mihrap nişinde merkezdeki “Kıvrımlı-Top gül”den çıkan dikey eksene simetrik “dallı /çiçek ve yaprak” motifleri ¼ raporlu olarak yer almaktadır. Anti natüralist, stilize formlu, bu desenin aslı hayat ağacıdır. Zemin köşelerinde stilize kandil motifi yer almaktadır. Saçaklar saç örgüsü yapılarak süslenmiştir.

Fotoğraf 48. “ Dallı halı” Kapaklı köyü, dokuyucu Hatice Yün’e ait.

Dokuma Tarihi	: 20.yy son çeyreği.
Cinsi	: Taban halısı, Yöredeki adı; Akrepli göbek, dallı halı (Fotoğraf 48).
Boyutları	: En x Boy; 116x223cm. Halı Kilimi; 2,5-3cm./ Saçak; 22cm/ 3cm. saçak; 2cm. Hav Yüksekliği; 0.7 mm.dir.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü / 30x36 adet.
Malzeme	: Atkı; yün/ Çözü; yün/ Bezeme İpliği; yün.
Kaynak kişi ve yeri	:Dokuyucu Hatice Yün, Kapaklı Köyü (Karakoyunlu Yörüklerinden).

Halı 20. yüzyıl son çeyreğinde dokunmuştur (Fotoğraf 48). Taban halısının zemin desenine yörede akrepli göbekli(toplu), dallı (terazili) halı denilmektedir. Halıda kullanılan renkler; kırmızı, bordo, lacivert, mavi, beyazdır.

Desen; halı üç dar kenar suyu ile çerçevelemektedir. İç ve dış kenar suları; tutmaç suyu, arada “develi su/devecik suyu” yer almaktadır. Zemin merkezde akrepli top(göbek) motifinin yer aldığı orta eksene simetrik dal bağlantılı “terazili/dallı” desenlidir. Bu yangışın aslı “hayat ağacı”dır. Zeminin dört köşesinde stilize heybe köşesi motifi yer almaktadır. Halı saçakları saç örgüsü yapılarak süslenmiştir.

Fotoğraf 49. Dallı halı örneği, kocaaliler köyü, Ali Baysak'a ait.

Cinsi	: Paspas halısı. (Fotoğraf 49)
Dokuma Tarihi	: 2000.(inceleme 25.11.2013)
Boyutları (En x Boy)	: 76x130 cm. Halı Kilimi; 2,5-3cm. Saçak; 18, 4cm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30x34 hav: 6mm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözüğü; yün. Düğüm İpliği;yün
Kaynak kişi ve yeri	: Ali Baysak, Kocaaliler Köyü, Bucak.

Fotoğraf 50. Halı atölyesinde tezgâhtan çıkarılmakta olan tırnaklı güllü taban halısı, Ağlasun ilçesi-Yeşilbaş beldesi halı atölyesi.

Fotoğraf 51.“ Dırnaklı güllü göbek” Bucak-Kocaaliler köyü.

Dırnak(tırnak)lı güllü göbek; merkezinde, altıgen içinde **sekiz köşeli yıldız** çerçeveleyen eşkenar dörtgen **göz** ve uçlarından çıkan **yıldız çiçekli** dalları sınırlayan kenarları tırnaklı dört yönlü yapraktan meydana gelmiştir. Tırnaklı kontur ile açık koyu kontrastı yaparak dikkat çekici bir motif oluşturulmuştur (Fotoğraf 51).

Bu gül aynı zamanda Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türk motiflerindendir. Dünyanın dört köşesine hâkim olarak dört yönden gelecek kötülüklerden korunmayı simgelemektedir. Aynı zamanda kem gözden korunmak için kötü nazarı dörde bölerek dört yöne dağıtmak amaçlanmış olabilir. Kötü bakış (nazar)dan korunmak için İslam inancında var olan ve okunan nazar ayetlerin yanında paratoner olarak mavi göz boncuğu veya dikkat çekici objeler takmak, halı, kilim vb. dokumalarda göz, bıtırak veya hatalı bezeme ve bu halıda olduğu gibi dört yönlü tırnaklı güllü göbek vb. motifler de kullanılmıştır (Fotoğraf 50-54).

Fotoğraf 52. Ali Baysak’a ait dınaklı güllü göbekli halı örneği.

Cinsi	: Halı paspas (Fotoğraf 52)
Dokuma Tarihi	: 2012 (25.11.2013 inceleme)
Boyutları (En x Boy)	: 137x220 cm. Halı kilimi; 2,5-3cm Saçak; 17, 5cm. Hav yüksekliği: 4-5mm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30X32
Malzeme	: Atkı; pamuk, Çözü; pamuk, Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Ali Baysak, Kocaaliler Köyü-Bucak.

Bucak ilçesi Kocaaliler köyünde kendi ihtiyaçları için dokunan bazı halılarda kırmızı yerine kavuniçi rengi ve bordo yerine kahverengi iplik kullanılan halılar da görülmüştür. Bu halı Ali Baysak’a ait “dınaklı güllü göbekli halı” tutmaç suyu ile çerçevelenmiş, zemin çift mihraplıdır. Mihrap kenarları ve kemeri çift taraflı **çengel kıvrımlar**la süslenmiştir. Köşeler **heybe köşesi** yangışı ve zeminde bir çift **tırnaklı güllü göbek** yer almaktadır.

Fotoğraf 53. “ Tırnaklı gül göbekli” halı, Kocaaliler köyü, Yaşar Bolat’a ait.

Cinsi	: Taban halısı. (Fotoğraf 53)
Dokuma Tarihi	: 1980. İnceleme Tarihi: 25.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 125x210cm. Halı Kilimi; 2,5-3,5cm, Saçak; 18-6cm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 26X33 hav:1cm.
Malzeme	: Atkı; yün. Çözü; yün. Düğüm İpliği; yün
Kaynak kişi ve yeri	: Yaşar Bolat, Kocaaliler Köyü-Bucak.

Bu dırnaklı güllü göbekli halı da yine Kocaalilerde dokunmuştur. Halı kenarları dıştan içe tutmaç, gocası ve mersinli su ile çerçevelenmiştir. Zemin çift mihraplı, mihrap köşelerinde heybe yangışı, mihrap nişinde **dırnaklı güllü göbek** üç tekrarlı, kırmızı içinde beyaz ve mavi renklerle, sağdaki göbek merkezinde ise ay-yıldız süslemelidir. Dırnaklı güllü göbek iç bezemesinde diğer halılardaki gibi; merkezinde sekiz kollu yıldız olan dörtgen uçlarından çıkan yıldız çiçekli bezemeler yer almaktadır (Fotoğraf 53).

Fotoğraf 54. Dırnaklı toplu-gocasulu halı, dokumacı Hatice Yün'e ait, Kapaklı Köyü.

Cinsi	: Taban halısı, Yöredeki adı; dırnaklı toplu-gocasulu halı (Fotoğraf 54).
Dokuma Tarihi	: 20.yy 2.yarısı
Boyutları	: En x Boy: 137 x 220 cm. Halı Kilimi; 2,5-3cm. Saçak; 18, 4cm. Hav yüksekliği; 0,7 mm.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30x36.
Malzeme	: Atkı, Çözü, Düğüm İpliği; Yün
Kaynak kişi ve yeri	: Kapaklı köyü, dokuyucu Hatice Yün'e ait

Fotoğraf 55. Güllü Göbek motif detayı

Güllü Göbek; merkezinde dörtgen içinde dörde bölünmüş göz motifi yer alır ki bu yangış kem gözden korunmayı simgelemektedir. Göbek dört ana yönde dal bağlantılı çiçek ve dört ara yöne çıkan tütün yaprağından meydana gelir (fotoğraf 55). Ara yöndeki yaprakların içi (Yazır veya Kayı damga benzeri) süslemelidir. Bu **güllü göbek** Pazırık halısının zemin motifi olan sekiz kollu Hun Gülüne benzetilebilir (Aslanapa, 2005:16-17; Görgünay Kırzioğlu, 1995:28-30).

Desen, diğer halılardaki tutmaç suyu; beştaş-yıldızlı kenar suyu, gocası ve testere dişi bu halıyı da çerçevelemektedir. Çift mihraplı zemin kenarları çengel kıvrımlı süslenmiştir. Orta eksene simetrik eşkenar dörtgenlerle sınırlandırılmış, sekiz kollu, stilize gül/göl motifi üç tekrarlı zemin desenini oluşturmuştur. Mihrap köşelerinde heybe köşesi, dolgu yangışı olarak zemin ve köşelerde yıldız çiçeği yer almaktadır. Halı saçakları saç örgüsü yapılarak süslenmiştir. Güllü halı renkleri mavi, bordo, lacivert, kırmızı, beyaz, yeşildir.

Fotoğraf 56.“Kocasulu/güllü halı” Kapaklı Köyünden dokuyucu Hatice Yün’e ait.

Cinsi	: Taban halısı, Yöredeki Adı; Kocasulu, Güllü halı. (Fotoğraf 56)
Dokuma Tarihi	: 20.yy 2.yarısı
Boyutları (En x Boy)	: 137x223cm. Halı Kilimi; 3-4cm. Saçak; 21, 4cm. Hav Yüksekliği; 0.7 mm.dir.
Düğüm şekli, Dm²deki sıklığı	: Türk düğümü, 30x36 adet.
Malzeme	: Atkı; yün, Çözü; yün, Bezeme İpliği; yün.

Fotoğraf 57. Toplu halı zemin detayı.

Fotoğraf 58. Toplu halı, Duriye Yiğit dokuması, Kapaklı Köyü.

Cinsi	: Taban halısı, Yöredeki adı; Toplu halı. (Fotoğraf 58)
Dokuma Tarihi	: 1990
Boyutları (En x Boy)	: 135x212cm, Halı Kilimi; 2,4cm.dir. Saçak; 3, 11cm.dir.
Düğüm şekli, Dm²'deki sıklığı	: Türk düğümü/30x36 Hav Yüksekliği; 0.8 mm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve düğüm ipliği; yün.

Toplu Halı; halı çevresindeki kenar suları dıştan içe sıralanırsa dış ve iç kenarda **tutmaç suyu**, ortadaki enli kenar suyunda **kıvrımlı gül, koçak yangışı**(çiftli koçboynuzu) görülmektedir. Zemin çift mihraplı, niş içinde orta eksene simetrik, **bıtıraklı göz yangışı** bağlantılı **üç topludur**. Her top gocasuyun ana motifi **çift başlı kartalın** (gövdesinde bayat boyu, **ok ucu damgası**), Atalay,1992: 55-57) dört yönde tekrarı ile oluşturulmuştur. Mihrap köşelerinde **heybe köşesi** de denilen stilize **kandil** motifleri ve zemin boşluklarında **yıldız** çiçekleri yer almaktadır. Saçaklar örgü yapılarak süslenmiştir.

Halının tespit edildiği Kapaklı köyü Döşemealtı halı merkezinin yaylası olup sonradan yerleşilmiş olup yakın akrabalık bağları olan bir köydür. Bu nedenle Döşemealtı grubu halıların en güzel örnekleri **güllü, toplu, dırnaklı güllü ve dalı halılar** burada dokunmaktadır.

3.2.2. Burdur'da Yerel Halı Desenleri

Burdur ili merkez ve Yeşilova köylerinde tespit edilen seccade, yastık ve heybe halıları ile Burdur Müzesinde tespit edilen yaygı, seccade, yastık ve heybe halı örnekleri yöreye has orijinal bezemeler içermektedir. Bu halılarda döşemealtı halılarında görülen bazı yangışlar görülmekle birlikte genel itibariyle önemli farklar bulunmaktadır.

Genellikle seccade ve yastık yangışları birbirinin aynı olmakla birlikte heybelerde farklı yangışlara rastlanmıştır. Yörede seccadelerinde rastlanan iki tip hayat ağacından cicim namazlağılarda **garafil budağı** adıyla tespit edilen motife halı seccadelerde de rastlanmıştır.

19.yüzyıldan kalma aile yadigârı halı seccadenin mihrap nişinde görülen çiçekli **hayat ağacı** yangışına müze halı örneklerinde de rastlanmıştır. Ayrıca bu halı seccadeler ile yastıklardaki **aynalı gül ve “İğdir damgası(Atalay, 1992: 57)”** kenar suyu da aynı bezemedir. Burdur, Isparta ve Antalya çevresine yerleşen Oğuz boyları arasında İğdir boyu da vardır.

Ayrıca müzede tespit edilen örneklerde sık rastlanan **çınar yaprağı, devecik suyu mersinli su**, Burdur Yeşilova ilçesine bağlı Gökçeyaka ve Kocayaka köylerinde tespit edilen seccade ve yastık halılarında da sık rastlanmıştır. Yörede oldukça nadir görülen arkaik denebilecek desenler ve Orta Asya Türk boylarının da halılarında rastlanan **gül ya da göl denilen eşkenar, altıgen madalyonlar veya dört ya da sekiz kollu güller** tespit edilen önemli motiflerdir.

a) Halı Seccadeler

Burdur Yeşilova ilçesi Gökçeyaka Köyünden 64 yaşındaki Yahya Güven'e ait halı seccade, imam olan dedesi (Hafız Hacı Kara) tarafından, köy cami mihrabında seccade olarak, 40 yılı aşkın kullanıldığı ve yaklaşık 200 yıllık olduğu belirtilmiştir. Seccadenin ninesinin annesi tarafından dokunduğu da ifade edildiğinden 19.yüzyıl sonu dokunduğu tahmin edilmektedir.

Fotoğraf 59. Halı seccade (mihriba serildiği için köşeler kesilmiş), Gökçeyaka Köyü, Yahya Güven.

Halı seccadenin teknik özellikleri şöyledir; ebadı: 90x130 cm., üç çift çözgülü kenar örgüsü zemin rengi olan kırmızı yün iplikle dokunmuştur. Dügümlü halı ara atkısı iki (süzme ve basma) doğal ak-beyaz yünüdür. Kenar örgüsü ile ara atkı arasında iki çözgü ortak dokunarak kaynaştırma yapılmıştır. Halı Türk düğümü ile dokunmuş, Dm’de düğüm sıklığı ortalama 30x33 dür. Seccadenin korumak için saçakları ve halı kilimi bir kumaşla kapatılmıştır. Halının ipliklerinin doğal bitki boyaları ile boyandığı tahmin edilmektedir. Ancak analiz yapma imkânı olmadığı için halı yüzeyindeki renklerden kırmızının kökboya, mavinin çivitotu, yeşilin asma yaprağı ve çivit olabileceği, sarının papatya muhabbet çiçeği, turuncunun kökboya ve sarı karışımı, kahverengi ceviz kabuğu olabileceği söylenebilir. Nitekim halı tersinde de renklerin çok parlak olmadığı, abrajlı renklerden amatör bir boyama işi olduğu gözlenmektedir. Bu köylerden kaynak kişiler bitkilerle boyamaların nineleri tarafından yapıldığını ancak kendi zamanlarında köye boyacıların geldiğini ifade etmiştir (Kapan ve Altıntaş, 2013: Sözlü görüşme).

Bu halı seccade gerek malzeme ve teknik gerekse bezeme özelliği bakımından yörede tespit edilen en orijinal halı seccade örneğidir. Halı namazlağının beş adet kenar suyunda dıştan içe; **eğri yangış, çınar yaprağı, çakmak** ya da **İğdir damgası** (Atalay, 1992. S:57), **aynalı gül** ve **kaydırma-benek** motifleri yer almaktadır. Zemin yarım raporlu ve orta eksene simetrik **ala boncuk** yangışı ile sınırlanan tek mihraplıdır. Mihrap kemeri basamaklı ve çift katmanlı olup, ikinci katmandaki mavi basamak simetrik **çengel kıvrımlar ve ok ucu** motifi ile tamamlanmıştır. Zemindeki mihrap nişinde bir ve iki yanında da birer olmak üzere, üç adet hayat ağacı yer almaktadır. Mihrabın iki yanındaki kırmızı zeminde, yörede **garafil budağı** denilen iki hayat ağacının tepesi **lale** benzeri motifle nihayet bulur. Garafil (karanfil) budağı adlı hayat ağacı motifi yöredeki başka halı ve cicim seccadelerde de karşımıza çıkmaktadır. Mihrap nişini de **çiçekli hayat ağacı** süslemektedir. Hayatın sonsuzluğunu ifade eden bu motifin Burdur’da oldukça özgün iki örneği bu seccadede yer almaktadır.

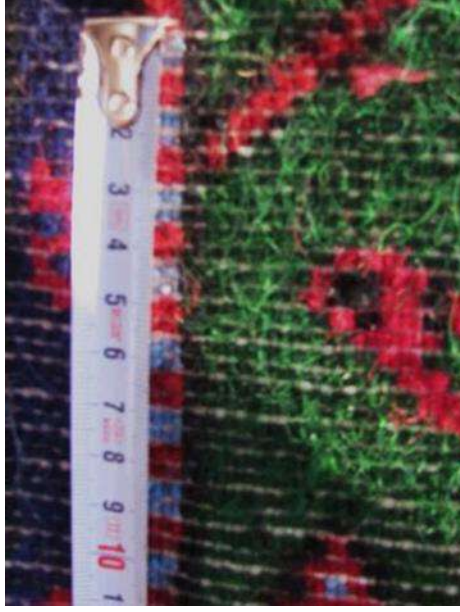
Bu mihrap seccadesinin bezemeleri seçilirken özen gösterildiği imam olan oğlu için anlamlı sembolik motiflerin seçildiği açıktır. Ancak motiflerin ikonografik sembolizmine bakıldığında, İslami inançlarla Orta Asya dinlerinin sembolizmi birleştiği söylenebilir. “Orta Asya Şaman inançlarına göre Hayat ağacı dünyanın eksenidir, Şaman’a gökyüzü veya yer altı seyahatinde ağaç, merdiven veya yol vazifesi görür. Gök ile yeri bağlayan hayat ağacıdır, bu ağacın tepesindeki tek veya çift başlı kartal ağaç yoluyla öbür dünyaya geçmekte yardımcı olur (Alsan, (2010) s:82)”. Ayrıca mihrap tepe boşluğunda iki adet **stilize arı** figürüne de yer verilmiştir. Arı Kur an’ı Kerimdeki Arı (Nahl) adlı surede tasvir edilmektedir. (Nahl-16/68-69, s:278)

Fotoğraf 60. Halı seccade kenar suyu yüzü ve tersi detay görüntü.

Fotoğraf 61. Yeşilova İlçesi Gökçeyaka köyünden, Zeynep Altıntaş'a ait halı namazlağı.

Fotoğraf 62. Halı namazlağı dokuma(düğüm) sıklığı detay.

İkinci halı seccade 77x100 cm. ebadında küçük ve 20.yüzyılın sonu, 1980’li yıllarda dokunmuş bir örnektir. Başlangıç ve bitişinde 5 cm.lik halı kilimi mevcuttur. Çözüğü ve atkı pamuk, hav-ilme ipliği yündür. Türk düğümüyle dokunmuş, Dm²deki düğüm sıklığı 28x30’dur. Hav yüksekliği 08 mm.dir (Fotoğraf 62).

Seccadeyi çerçeveleyen iki kenar suyundan dıştaki yörede yaygın görülen **aynalı gül suyu**, içteki mor zeminli dar suyunda **İğdir damgası** (Atalay, 1992. S:57) olan **çakmak** motifleri aralıklı sıralanmış, zencirle sınırlanmıştır. Zemin orta eksene simetrik yarım raporludur. Orta eksende yer alan hayat ağacı motifi yöredeki cicim seccadelerde yaygın görülen, **garafil budağı** adlı hayat ağacı motifidir. İki yandaki **şamdan** motifleri üst üste sıralanmış üçgenlerden oluşmuştur. Hayat ağacı ve şamdanların tepesi laleye benzer motifle tamamlanmıştır. Mihrap nişi ve zemin yan kenarlara bağlantılı çengel motifleri iki sıralıdır. Mihrap kemeri basamaklı olup, basamak uçlarından tığlar çıkmakta ve tepesinde **ok ucu** motifi yer almaktadır. Ok ucu **bayat damgası** (Atalay, 1992. S:57) olarak da bilinmektedir.

Oldukça koyu yeşil, kırmızı ile mor, pembe, portakal ve limon sarısı gibi canlı, parlak, homojen renkler halıda kimyasal boyaların kullanıldığını ve ipliklerin boyacılarla boyatıldığının göstergesidir. Halıdaki desenlerde geleneğe bağlı kalınması yöredeki bezeme kültürünün köklü olmasının ifadesidir.

Fotoğraf 63. Halı namazlağı kenar suyu detayı, Yeşilova İlçesi Gökçeyaka köyünden,

b) Halı Yastıklar

Fotoğraf 64. Bir çift halı yastık, Kocayaka köyü, dokuyan Zilat Güven.

Kocayaka köyünden bir çift halı yastık 50 yıl önce, yani 20. Yüzyıl ortalarında çeyizlik olarak dokumuştur. Dokuyucu (Güven, Z. Sözlü Görüşme: 2013, Nisan) dörtkenarı dıştan içe; **devecik su, köpek izi ve aynalı gül suyu** yangışı ile bezediğini dile getirmiştir. Yörede “Devecik su” olarak adlandırılan motif birbiri ile bağlantılı, geometrik formda rumi motifine benzerdir. Köpek izi denilen ise çakmak olarak da bilinen iğdir ve yüreğir damgasıdır. **Ala boncukla** sınırlanan **aynalı gül** hemen her seccade ve yastık halılarda görülen yörenin en karakteristik kenar suyudur. Halı yastığın zemini **aynalı yıldızlı** yangışının üç bölümlü simetrik rapor tekrarıdır.

Yastık halılarının arka yüzü kilim dokumasıdır. Kaynak kişi süslü kenar dikişlerini “**Şiraz dikişi**” olarak adlandırmaktadır. Yörede “Şiraz dikişi”olarak tanımlanan elde dikiş cilt sanatındaki şiraze ile ilişkilendirilmiştir. Bu dikiş üzerinde küçük mavi boncuklar süsleme amaçlı tutturulmuştur. Aynı köyden Ahmet Dönmez’in evinde de bu desen ve renklerle dokunmuş bir çift yastık tespit edilmiştir. Yörede halı yastıkların birer çift dokunduğu anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 65. Devecik su, köpek izi, aynalı gül ve yıldızlı desen detayı, mavi boncuklu Şiraz dikişi.

Fotoğraf 66. Halı Yastık, Kocayaka Köyü, Ümmügülsüm Kapan.

Halı yastık, 1960 yılında, çözgü pamuk, atkı ve ilme yün, boyut;66x85cm. Dm²de 30x30 düğüm sıklığına sahip Türk düğümü ile dokunmuştur. Bu yastığı çift olarak Ümmügülsüm Kapan annesi ile birlikte çeyizi için dokumuş. Kocayaka köyü yastıkları desen ve renk şeması bakımından birbirinin aynıdır. Bu yastığın diğerlerinden farkı orta ekseninde yer alan yıldızların sekizgen içine yerleştirilmesidir. Ayrıca solmayan renkleri yörenin renk özelliğini göstermektedir (Fotoğraf 66).

Fotoğraf 67. Halı yastık, Yeşilova İlçesi Gökçeyaka köyü, dokuyan Zeynep Altıntaş'a ait.

Gökçeyaka köyünde bulunan halı yastığın malzemesi çözgü; pamuk, atkısı ve ilmesi yün olup, boyutları (En x Boy): 50x98 cm. Türk düğümü ile dokunmuş, Dm²de düğüm sayısı 30x30dur. Halı yastığın kenar suyu yangışları Kocayaka köyü yastıkları ile aynı olup, dış kenar suyu yörede “devecik su, aradaki köpek izi ve içteki aynalı gül suyudur. Bu kenar suyu yangışları yöresel halıların hemen hepsinde kullanılır. Bu halı yastığın zemin desenindeki göbek yangışı Kocayaka halı yastıklarından farklı olup, eşkenar göbek içinde dört yapraklı (aynalı gül kenar suyundaki) çiçek ve dört yöne çıkan kazayağı motifleridir. Halının ana yangış bağlantıları, zemin boşluklarını dolduran, göbekte bağlantılı uçları renkli kırık dallar ve ¼ raporlu simetrik ana motifin üç tekrarlı düzeni aynıdır (Fotoğraf 67).

Fotoğraf 68. Halı yastık detayı. (Kilim dokuması, “devecik, köpek izi (çakmak), aynalı gül” suyu ve zemin deseni birim raporu).

Fotoğraf 69. Halı yastık, dokuyan Safiye Acar, Aziziye Köyü.

Aziziye Köyünde dokuyucu Safiye Acar’da bulunan halı yastık 44x86cm. ebadında, tamamen yün malzemeli olup, Dm^2 deki düğüm sıklığı 20x30dur. Türk-simetrik düğümlerle dokunmuş yastık yüzeyi ince geometrik bezemeli kenar suyu ile çerçevelidir. Zemin deseninde dikdörtgen bölmeler ve sekizgen çerçeveli üç göbek denilen Türkmen gülü görülmektedir. Göbeğin kenarları çengel süslemeli basamaklı çerçeve içinde merkezi kare gözlü, sekiz kollu

yıldız motifli iç sekizgen yer almaktadır. Bu yastık çeyiz olarak Antalya Kovanlıktan getirilmiştir. Kovanlık sınır komşu köyü olduğu için akrabalık bağları hala devam etmektedir.

Türkmen-Teke gülü göbeği Anadolu’da Burdur Konya, Erzurum gibi birçok yörede görüldüğü gibi, Orta Asya ve Türkmenistan’da Kırk boynuz, Teke, Yamut, Sarık, kızılacak, Ersari, Salur, Kazak gülü-gölü olarak isimlendirilmekte birbirine çok benzer çeşitlemeleri halılarda yaygın şekilde uygulanmaktadır (Türkmen, 2001:149). Ayrıca Stone, (2004: 33, 150, 279) tarafından Hans Memlink resimlediği için Memling gülü olarak da bilindiği, aslının Özbek olduğu belirtilmiş ve Kazak, Kürd/Doğu Anadolu, Baluçi, Kafkas, İran/Şahseven, Türkmen, Sarık örnekleri verilmiştir.

Fotoğraf 70. Türkmen gülü, süslü kenar (Şiraz) dikişi ve Türk düğümü (üst sıra) detay görüntüsü.

Fotoğraf 71. Topan Yastık halı, Yeşilova İlçesi Gökçeyaka köyünden, Zeynep Altıntaş’a ait

“Topan Yastık” örneği (Fotoğraf 71) nadir görülen halı eşya türlerindendir. Göçeyaka’da tespit edilen kare yastık yüzeyi stilize çiçek ve benekli kenar suyu ile çerçevelenmiş, zeminde **yıldızlı göbek** yer almaktadır. Yıldızlı göbek ortasında **sekizgen çerçeveli sekiz kollu yıldız**, dört ana yön ve sekiz çıkmalı ara yönler olmak üzere 12 kolludur. Kenar boşlukları mavi ve kırmızı renkli muskalarla süslenmiştir. Bu göbek yangışı Kocayakadan Ümmügülsüm Kapanın heybesinde (Fotoğraf 76) de ortası benekli yangışlı farklı renklerde dokunmuştur. İki köyde aynı göbek yangışının iki çeşidine rastlanması geleneksel bezeme olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 72. Halı çanta, 40x44cm. Büğdüz kasabası, Ayşe Bulut.

c) Diğer halı örnekleri (çanta, paspas, minder ve duvar halısı)

Fotoğraf 72’de görülen halı çanta yörenin kadim örneklerini yansıtan orijinal göbek desenlidir. Merkezi sekizgen içinde **sekiz kollu yıldız motifi** ve dört yönlü yıldız çiçekleriyle süslü **göbek** ve köşelerde **stilize çiçekler** yer almaktadır. Kenar suyunu benekli göz motifli süslemektedir.

Fotoğraf 73. Paspas halısı, 59x59 cm. Büğdüz kasabası, Ayşe Bulut.

Paspas halısı Ayşe Bulut tarafından dokunmuş, tamamen yün malzemelidir. Halının kenar suyunda S kıvrımlı dal bağlantılı stilize yaprak ve çiçek motifi, zeminde ise Teke-Türkmen gülü yer almaktadır. Yine ara boşlukları yıldız motifi doldurmuştur.

Fotoğraf 74. Halı minder, 65x60 cm. Kemer-Kayı Köyü.

Kemer ilçesi-kayı köründe tespit edilen, Fotoğraf 74’de görülen minder halı tamamen yün malzemelidir. Bu halı Türk düğümü ile dokunmuş, Dm’de düğüm sayısı: 24x30, hav yüksekliği: 8mm.dir. Halı minder halı zemini yörede en çok görülen renklerle, tekrar eden dört yapraklı yonca desenli, kenarı zencirli su ile çerçevelenmiştir.

Fotoğraf 75. Keklik resimli duvar halısı, Aziziye Köyü, Safiye Acar dokuması.

Ayrıca Mersin-Silifke’den Fethiye’ye kadar Teke yöresi halk kültüründe erkeklerin keklik avı ve keklik besleme babadan oğula geçen bir alışkanlıktır. Burdur’da da erkeklerin bu merakı oldukça yaygın olduğundan, araştırma sırasında birçok yerde rastlanan keklik motifli halılar, bu kültürün halıya yansımalarıdır. Kadınların eşlerine armağan olarak dokudukları ortalama 45x60 cm. ebadında, bu duvar halılarında genellikle doğal renklerine yakın, kaya üzerinde, karşılıklı muhabbet halinde iki keklik betimlenmiştir. Keklik halk türkülerinde de “Kekliği Düz Ovada Avlarlar”, “İki Keklik Bir Kayada Ötüyor” örneğiyle yansımıştır.

d) Halı heybeler

Heybe semere asılarak, hayvanın iki yanına sarkan, eşit hacimdeki gözlerinde eşya taşınan, Türk dokuma sanatlarının güzel örneklerindendir. Heybeler çift gözlü ve gözler arası ağ(bağlantı) parçalı olup, heybe dokunurken ara parçası boyunca oluşturulan ilik eğer kaşına geçirilerek heybenin at(eğer) üstünde dengeli kalması sağlanır.

Halı heybe yörede çok önem taşıyan, her kızın çeyizinde olmazsa olmaz bir eşyadır. Bir kızın söz bohçası halı heybe ile verilir. Söz kesme yörede “heybesi verildi” tabiri ile ifade edilir. Muğla-Fethiye köylerinde nişan hediyeleri heybe ile taşınır ve nişan takıldı sözü “heybe verildi” şeklinde ifade edilir. Nişan alayı içinde heybeyi taşıyan kişi ara parçanın yarığından başını geçirir ve heybe gözleri kişinin ön ve arkasında olacak şekilde heybeyi giyinir (Atlıhan, 1999: 38). Bu gelenek Türk halkının kültür mirasında heybenin önemini göstermektedir. Bu

halı heybeler ile okuntu yani düğün davetiyesi (el havlusu, dastar, kumaş vs.) dağıtılır. Halı heybeler 43x128cm. ile 50x130cm arsında değişen ölçülerde ve tamamen yün malzemelidir. Türk-Gördes-Simetrik düğüm tekniklidir.

Bu saraçlı halı heybelere yörede “at heybesi” de denir. At heybeleri renk ve desen bakımından en gösterişli heybelerdir. Yörede erkekler tarafından bir beylik göstergesi ve günlük çarşı-pazar işlerinde at eyerine asılarak alınan-satılan şeyleri taşımada kullanılır. Bu sebeple hemen her evde bir halı heybe dokunur, eğer dokunmaz ise hazır halı heybe satın alındığı da olur. Örneğin 1965-1975 yılları arasında Yeşilova-Düden Köyü ile Denizli Merkez’de geçen çocukluk ve gençlik çağına da Dedem Hasan Hüseyin Sarı’nın saraçlı halı heybesi hatıralarım arasındadır. En son 1960’lı yıllarda, köy veya kasabalarda doğanlar dedeleri ve babalarının bu heybeleri kullandığını hatırlar. Bu heybeler Türk hayat tarzı ve sanat estetiğinin birer tanığı olarak bu güne ulaşan, kültürümüzün somut miraslarıdır. 1970 hatta 1980’li yıllarda atın yerini arabaların almasıyla işlevi biten bu heybeler müze ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Hatta halı yerini daha küçük cicim heybeler almış ve motosiklet heybesi denmektedir (Erdem, Ekim 2013, Sözlü görüşme).

Fotoğraf 76. Halı heybe, 20.yy. ortası, Ümmügülsüm Kapan, Yeşilova-Kocayaka köyü

İlk Halı heybe örneği kaynak kişinin kendisi ve annesi tarafından çeyiz olarak 1960 da, çözgü pamuk atkı ve hav ipliği yündür. Türk düğümü ile dokunmuş, Dm²düğüm sıklığı 30x30 adettir. Tam boyut: 42x130 cm. halı bölümleri ise; heybe gözü: 42x42, ara parça teki: 20x30 cm. Halının kenar suyunda aynalı gül, zeminde yıldız göbek, ortadaki ara parçalarda ise çiçekli (bahar açmış) hayat ağacı motifi yer almaktadır. Heybenin renklerinin oldukça koyu ve mat olması krom boyalarla boyanmış, hazır halı ipliklerinin kullanıldığını göstermektedir. Yörede Kullanıldıkça solan renklerde sonradan renk kaybı hesaba katılarak koyu renkler tercih edilmektedir. Bu heybe az kullanılmış olduğu için renkler solmadan koyu haliyle kalmış ve desen zemin kontrastı ve estetik renk uyumu sağlanamamıştır.

Fotoğraf 77. Halı heybe gözü; aynalı gül suyu ve göbek, ara parça; eğri yanırlı kenar suyu ve bahar dallı hayat ağacı motifi detayı.

Fotoğraf 78. Saraçlı halı heybe, Merkez Akkaya Köyü, Şefika Bilgili'ye ait.

İkinci örnek saraçlı halı heybe, Merkez Akkaya Köyünden 64 yaşında olan, Şefika Bilgili'ye aittir. Üç nesil geçmişi olduğu belirtilen, saraçlı heybenin, yaklaşık olarak 120 yıllık olduğu tahmin edilmektedir. Halı kenarlarını korumak ve heybenin uzun ömürlü olmasını sağlamak için heybe gözü taban, ağız kısımları ve tüm kenarlarına deri bantlarla kaplama yani saraçlama uygulanmıştır.

Heybenin bezemesinde; heybe gözünün kenar suyunda stilize çiçekli yaprak motifleri sıralı düzende yer almaktadır. Kenarları çengel kıvrımlı eşkenar dörtgen göbeğin merkezinde sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır. Dört köşede ise; köşelerden çıkan dal bağlantılı stilize çiçek motifleri görülmektedir.

Halı heybelerin kenarları kullanım sırasında fazla sürtünmeye maruz kalarak çabuk eskir. Halı heybelerin ömürlerini uzatmak, eskimesini önlemek, daha kullanışlı ve gösterişli hale getirmek için kenarlarına saraçlama yapılmıştır. Heybe saraçlama; heybe tabanı, heybe gözlerinin ağız kenarları, göz kapakları, dış kenarlar ve ağ parçası kenarlarının meşin-deri bantlarla

kaplanmasıdır. Bu deri bantlar süslü dikişlerle bezenerek tutturulmuştur. Saraçlama dikişleri mumlu kendir ipliği (saraç ipliği) (Akalin ve ark., 1993:140) ile çuvaldız (saraç iğnesi) ve biz (dikiş deliklerini açmaya yarayan, ağaç saplı, sivri uçlu alet) kullanılarak elde yapılır. Saraç bant ölçüleri; heybe tabanı, heybe gözü ağız bandı ve kapaklarında 5-6,5 cm. diğer kenarlarda 2-2,5 cm. genişliğindedir.

Ayrıca saraçlı heybe göz kapaklarında kilitleme sistemi vardır. Heybe gözleri üzerine kapanan deri kapak bantlar heybe ağına(ara parçaya) dikilmiştir. Bu kapak bantlar üzerinde 7-8 cm. aralıklı ilikler açılmıştır. Heybe gözünün ağzındaki bant üzerine de aynı (7-8cm.) aralıklı ve 8-9 cm. uzunluğunda deri britler yerleştirilmiştir. Gözlerde taşınan eşyaların güvenliği için ağzı kapatılmak istendiğinde biritler iliklerden ve birbiri içinden geçirilerek kilitli kapatma yapılabilmektedir (Fotograf 79). Heybe geleneksel düğünlerde okuntu dağıtımında ve nişan olarak hediyelik eşyaların kız evine götürülmesinde kullanılmıştır.

Fotograf 79. Saraçlı halı heybe detay.

Fotoğraf 80. Okuntu Heybesi ön ve arka yüzü, Kemer ilçesi, Faden Alkış'a ait.

Kemer ilçesinde dokuyucu Faden Alkış'a kayınvalidesinden hatıra kalan heybe halı okuntu heybesi olarak da kullanılmıştır. Halı heybe 50x130cm. ağ uzunluğu; 32cm. Dm²'de 30x30 düğüm sıklığına, 5mm. Hav yüksekliğine sahip, tamamen yün malzemelidir. Düğün geleneklerinde oğlan yengesi heybeyi takınır oğlan evinden kız evine nişan, düğünde keten⁶ gelinlik kumaşları ve hediyelerin götürüldüğü heybedir. Ayrıca düğün davetiyesi(okuntu) de bu heybelerle dağıtılır. Bu at (eyer) heybesi olarak kayınbabası tarafından ömür boyu kullanılmış, kenarları saraçlı heybenin tahmini olarak 85 yıllık olduğu ifade edilmiştir (Fotoğraf 80-82).

Heybenin desen özelliği tamamen yöre ile örtüşmektedir. Heybe gözünün kenar suyunda yöre halılarında görülen yıldızlı gül motifi, geometrik sekizgen göbek içinde kenarları çengelli göz motifi yer almaktadır. Heybenin ara parçalarda görülen eşkenar dörtgen renk sıralamalı şeker motifi, yöredeki halıların köşe bentlerinde de görülmektedir.

⁶ Keten kesme; Yörede düğün hazırlığı sırasında genellikle düğünden bir hafta önce, gelin kızın gelinlik ve düğün ertesi giyeceği kıyafetlerin imece usulü kesim-dikim törenidir. Bu tören kız evinde yapılır. Geniş bir odada ortaya serilen bir bohça içinde oğlan evinin hediye kumaşları açılır, sonra akrabalarından da hediye kumaşlar ortaya atılır, yörede bu işi bilen terzi kadın bahşiş ve dualarla gelinlik giysi kumaşını keser. Arada ortaya serilen bir sofraya bezi üzerinde çerezler ikram edilir. Bu esvap dikimi işinin başlatılış törenine keten kesme denir.

Fotoğraf 81. Halı heybe gözü ve ara parça detayları.

Fotoğraf 82. Heybenin düğündeki kullanım şekli.

Kemer ilçesinde tespit edilen diğey heybe örneğinde görülen şemse ve klasik içiçe geçmeli kenar suyu ile ağ parçasındaki sade üslupta bir dal çiçek oldukça orijinaldir.

Heybe gözü zeminde dairesel şemse biçimli göbek göz motifi, dairesel mavi ve beyaz aydınlık den-danlı sınırlandırılmıştır. Kenar suyundaki klasik (Abbasi lalesi olarak bilinen) birbirini tamamlayan, eşkenar dörtgen başlı üçgenlerden oluşan geometrik geçme ve köşelerdeki rozet çiçekler Türk halılarında çokça karşılaşılan motiflerdir (Fotoğraf 83).

Burdur'un geleneksel düğünlerinde düğün öncesinde "okuntu" olarak adlandırılan erkek evinden kız evine gönderilen hediyeler, havlular, çerezler veya şeker ile kınalar heybe ile taşınmaktadır. Okuntu aynı zamanda düğüne davet edilen misafirlere gönderilen haber verme hediyeleri içinde kullanılmaktadır. Heybe halı, yöredeki yaşlılar tarafından "okuntu heybesi" olarak tanımlanmıştır.

Fotoğraf 83. Halı heybe ön ve arka yüzü genel görüntü, Burdur-Kemer ilçesi, Durmuş ERDEM.

Fotoğraf 84. Halı Heybe, Karamanlı İlçesi, Mürseller Köyü, Veli Kahraman'a ait.

Karamanlı İlçesi Mürseller Köyünde tespit edilen halı heybe, 90 yaşında vefat etmiş Veli Karaman'a ait olup, bir ömür kullandıktan sonra kültür evine bağışlanmıştır (Fotoğraf 85). Tamamen yün malzemeli saraçsız kullanılan az sayıdaki halı heybe örneklerindendir. Heybenin kenar örgüleri yün iplikleriyle yapılarak çok renkli şeritlerle süslenmiştir. Heybenin arka yüzü enine çubuklu çok renkli düz dokumadır. Türk düğümü ile dokunan heybe 30x30 düğüm/dm² dokuma sıklığına sahiptir. Heybe gözünün kenar suyu S kıvrımlı dal bağlantılı çiçek ağ parça zeminini de bezemekte ve kenarını çakmak suyu ile çerçevelemektedir. Heybe gözü zemini dört kollu stilize yıldız içi beş adet göz yangışlıdır.

Fotoğraf 85. Halı Heybe gözü detayı, Karamanlı İlçesi, Mürseller Köyü, Veli Kahraman'a ait.

Müzede halı heybe örnekleri; Burdur müzesindeki halı örnekleri arasında halı heybeler önemli bir grubu oluşturmaktadır. Yöredeki diğer halı heybelerle aynı teknik, desen ve kullanım özelliklere sahiptir. Bu heybeler de saraçlı yani deri kaplamalıdır.

Fotoğraf 86. Halı heybe Burdur Müzesi, Env; R.7 9309.

Cinsi	: Halı heybe (Fotoğraf 86).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; R.7 9309
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 46x135cm. heybe gözü 46x51cm, ara parça; 20x35. Deri Kapak; 47x47cm.
Malzeme	: Atkı: Yün, Çözü: Yün, Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 40 x 40, hav yük; 0.6 mm.
Yöredeki Yanış adları	: kıvrımlı göbek, akrep, bıtırak, stilize çiçekler, ala boncuk, çiçekli su.

Fotoğraf 86’da görülen heybe gözü; ¼ raporlu kıvrımlı sekizgen göbek ile bezenmiştir. Heybenin ağ parçası da ala yangışla çerçevelenmiş akrep, ejder ve bıtırak yangışlıdır. Bu müze örneği ve Kemer ilçesinde tespit edilen ve fotoğraf 80.81.82’de görülen halı heybenin renk ve heybe göbeği çok yakın benzerlik göstermektedir. Ayrıca ağ parçasındaki ve kenar suları bezemeleri Milas halılarında da görülür.

Fotoğraf 87. Halı heybe.

Cinsi	: Halı heybe (Fotoğraf 86).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et.98.41.82,
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 42 x 135 cm. heybe gözü uz; 51 cm, ara parça; 20 x 35.
Malzeme	: Atkı: Yün, Çözü: Yün, Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 33x30, hav yük; 0.6 mm.
Yöredeki Yarışadları	: Teke gülü, sekizgen, yıldız, kenar suyu; eğriyangış, çiçek.

Fotoğraf 86’da görülen ağ/ara parçası kilim dokuma yapılan heybenin iki gözü halı dokumadır. Halı heybe gözü ¼ simetrik kare biçimli zemini iki kenar suyu çerçevelemektedir. Zemin büyük sekizgen içinde Teke-Türkmen gülü ve onun merkezinde de küçük sekizgen içinde yıldız bezemelidir. Teke gülü yörede, Akdeniz bölgesi ilme-kayma/sumak teknikli alaçuvallarında ve özellikle Erzurum-Kars halılarında sık karşılaşılan bezemedir.

Fotoğraf 88. Halı Heybenin Tam Görüntüsü.

Cinsi	: Halı heybe (Fotoğraf 88-89).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et.2.2.84, geliş tarihi; 20.06.1984
Geldiği Yer	: Karaatlı köyü, Yeşilova (İbrahim Bozova)
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 46x135cm. heybe gözü 46x51cm, ara parça; 20x35. Deri Kapak; 47x47cm.
Malzeme	: Atkı: Yün, Çözü: Yün, Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 40 x 40, hav yük; 0.6 mm.
Yöredeki Yamaşadları	: Göbek, stilize çiçekler, çınar yaprağı, ala yangışı, hayat ağacı, hüdhüd-ibibik kuşu.

Fotoğraf 88-89'da görülen heybe gözü ¼ raporlu basamaklı sekizgen göbek, çınar yaprağı ve ala yangışlı kenar suyu ile bezenmiştir. Heybenin ağ parçası da ala yangışla çerçevelenmiş hayat ağacı ve dallarında hüdhüd kuşu ve çiçek yangışlıdır. Bu heybenin çınar yapraklı kenar suyu yöredeki yaygı halılarda da görülmektedir.

Hüdhüd kuşu Türk kültüründe ibibik kuşu olarak da bilinir. Bu kuş göçmen kuşların öncüsü ve baharın müjdecisi olarak bilindiği için manevi anlamlar da yüklenmiştir. Feridüddin Attar'ın Mantık-üt Tayr kitabında kuşların mürşidi, onları Kaf dağındaki Simurg'a götüren kılavuzdur. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman kıssasında haberci olarak zikredilen bir kuştur (Neml 27/16-35).

Dolayısıyla hüdhüd kuşu Türk-İslam sanatlarının birçok alanında sembolik olarak işlenen bir motif olmakla birlikte Şarköy kilimlerinde sık görülen kuş yangışıdır. Şarköy kilimleri ile Aydın, Uşak-Eşme Takmak Köyü kilim seccadeleri ve Üsküp Sultan Murat Camii, Alaca Camide yan halılarındaki kenar suları Burdur, Denizli sedir halılarında bire bir benzerlik bizzat tarafıma tespit edilmiştir. Balkanlara geçen Oğuz Boyları obalarının (Atatürk'ün Babası Aydınoğulları ve Annesinin Konyarlar olmasından da anlaşılacağı üzere) çoğunluğu Batı Anadolu'dan göç etmiştir.

Fotoğraf 89. Heybe ağ parçası, ibibik kuşlu hayat ağacı.

Fotoğraf 90. Heybe gözü; güllü göbek, çınar yapraklı kenar suyu.

3.2.3. Burdur Müzesi Halı Örnekleri

Fotoğraf 91. Taban halısı⁷ Burdur Müzesi, Et. 75.69.85.

⁷ Bu halı örneği ve Burdur halıları hakkındaki bazı verilere “Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı” kapak ve Burdur Halıları Bölümü, s:659 da da yer verilmiştir (Editör ve Bölüm yazarı: A. Soysaldı, 2020, Atatürk Kültür Merkezi yay.).

Cinsi	: Taban halısı (Fotoğraf 91-92).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et. 75.69.85
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 147 x 277cm. Kenar suyu; uzun kenar: 22cm. kısa kenar: 15 cm.kenar örgüsü;4 çözgü,1.5.cm.kilim dokuması:5 cm.
Malzeme	: Atkıda: Yün, Çözgüde: Yün, Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 30x30 düğüm.
Yöredeki Yanıadları	: Kıvrımlı göl, güllü-dallı göbek, ibrik, yengeç, sekiz kollu yıldız, çiçek dalı, eğri yangışlı su ve aynalı yıldızlı su

Desen: Zemin $\frac{1}{4}$ simetrik raporludur. Halı çift mihraplı ve üç göbek desenlidir. Bezemeler orta eksene simetrik iki uçta yıldızlı ve çengel kıvrımlı göbek, merkezde ise güllü göbek, bu göbeklerin kenarları içi kazayağı/Salur Boyu damgalı dallı yangışları ile bezenmiştir. Köşe ve zemin dolgu motifleri olarak, çiçekli bahar açmış hayat ağacı dalları, sekiz kollu yıldız, ibrik, yengeç ve yonca yerleştirmiştir. Kenar suyu; iki eğri yangış arasında yıldızlı su S kıvrımlı dal-yaprak bağlantılıdır. Çengel kıvrımlı zemin desen sınırları, yıldız, rozet, ibrik motifli dolgular, eşkenar dörtgen göl-göbek ve kenarlarda dallı yangışları yöredeki köklü halıcılık geleneğinin en güzel kanıtlarıdır. Bu halı bezemeleri yöredeki Döşemealtı olarak bilinen halı desenlerinin geçmişte yaygın olarak Burdur yöresinde de dokunduğunu ve Teke yöresi halıları olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 92. Halı desen detayı, kenar suyu, yengeç, ibrik, dallı-kıvrımlı göl, Burdur Müzesi, Et. 75.69.85.

Fotoğraf 93. Taban Halısı, Burdur Müzesi, Et. 81.97.95.

Cinsi	: Taban halısı (Fotoğraf 93).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et. 81.97.95
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 150 x 240cm. Kenar örgüsü 4 çift çözgü, 2cm.
Malzeme	: Atkıda; yün, Çözgüde; yün, Düğüm ipliği; yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 33 x 30

Yöredeki Yanış adları : Çift mihrap, muskalı güllü göbek, çengel kıvrımlı kenar süsleme, köşelik; üç yapraklı yonca, yıldız, ibrik, rozet, Kenar suyu; dışta eğri yangış, içte S kıvrım dallı su, arada rozet içinde dört yapraklı yonca, yıldız ve koçboynuzu yangışları yer almaktadır.

Fotoğraf 91'deki taban halısı zemin deseni $\frac{1}{4}$ simetrik raporlu, çift mihraplı ve güllü göbeklidir. Orta göbeğindeki güllü göbek Döşemealtı olarak tanınan yöre halılarında ve komşu il Denizli-Çal halılarında da görülmektedir. Göbek dört yönlü stilize çiçekli simetrik birimden oluşmaktadır. Bu göbekten yatay eksene simetrik, iki yöne sarkan onbiser(11x2=22) muska yanırlıdır. Bu muska(nüsha-nazarlık) bezemelerinden de penezler sarkmaktadır. Yine müze halı örneklerinden Fotoğraf 96'daki halı zemininde de benzer muska yanırları görülmektedir. Halının köşeliklerindeki yonca, ibrik, rozet ve yıldız dolgu yanırları fotoğraf 91-92 de görülen taban halısıyla aynıdır. Dörtkenarı çerçeveleyen ala boncukla sınırlanmış üç kenar suyu vardır. Eğri yanırlı ve içte dallı su arasındaki geniş kenar suyunda rozetler ve içindeki yonca, koçboynuzu ve sekiz kollu yıldız yanırları serbest sıralı tekrar etmektedir.

Bu halılar Burdur yöresinin orijinal halı örneklerini teşkil etmektedir. Yukarıdaki değerlendirmelerden de anlaşıldığı üzere bu halı örneklerine Teke yöresi halıları denilebilir.

Fotoğraf 94. Halı Seccade. Burdur Müzesi, Env: 174.42.74.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 94).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 174.42.74, Geliş Tarihi: 2. 9. 1974
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 82 x 146 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü, düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü
Yöredeki Yanırsadları	: Zemin; dallı göbek, bıtırak ve yonca, Kenar; benekli ve çınar yapraklı su.

Fotoğraf 94'deki halı zemini $\frac{1}{4}$ simetrik raporludur. Rozet çiçekli dallı göbek uçları bitiraklı gözle tamamlanmıştır. Basamaklı çift mihrap uçları hilal yangışlıdır. Köşelerde kenarları tırnaklı dört yapraklı yonca, bitiraklı göz yangışlarıyla doldurulmuştur. Çınar yapraklı kenar suyu S kıvrımlı dal bağlantılıdır. Yeşil, kırmızı, mor ve sarı zemin rengi koyu kahverengi ile desteklenmiştir.

Fotoğraf 95. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env; 175.42.74.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 95).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi. Env; 175.42.74
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 72, 132. cm. kenar suyu; 4,5., 7,5cm. Hav; 8 mm.
Malzeme	: Atkı, çözgü, düğüm ipliği; yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü
Yöredeki Yanış adları	: Zemin; altıgen göbek, dört yön, stilize çiçekli. Kenar suyu; dışta mersinli su, içte devecik suyu.

Fotoğraf 95 'de görülen halıda zemin $\frac{1}{4}$ simetrik raporlu, köşe göbek düzendedir. Altıgen göbek içi dört ana dört ara yön bağlantılı üsluplaşmış bitkisel bezemelidir. Halı kenar sularındaki mersinli ve devecik suyu yörede tespit edilen halılarda yaygın görülmektedir. Göbek ve köşelerdeki stilize bitki yangışları da Denizli-Çal halılarında da görülen yerel bezeme üslubuna sahiptir.

Fotoğraf 96. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env; 53.35.76.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 96).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi. Env; 53.35.76.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 85 x160. cm. kenar suyu; 3+10+2+4 cm. Hav; 8 mm.
Malzeme	: Atkı, çözgü, düğüm ipliği; yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü
Yöredeki Yanış adları	: Zemin; göbek, hayat ağacı, muska(nüşa-Nazarlık). Kenar suyu; eğri su, yıldız çiçeği,

Fotoğraf 96’da görülen halıda zemin ¼ simetrik raporlu, basamaklı altıgen göbek içi dört ana dört ara yön bağlantılı üsluplaşmış bitkisel bezemelidir. Yıldız çiçekli kenar suyu yörede tespit edilen halılarda yaygın görülmektedir. Bu halı yangışlarından Fotoğraf 93’deki zeminde görülen, göbekteniki yöne doğru sarkan üçer adet muska motifleri yerel bezeme üslubuna sahip karakteristiktir. Her iki halıda da nüsha/muska uçlardaki sarkıntılar, el motifi şeklindeki penez biçimleri aynıdır.

Fotoğraf 97. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env; 2.6.96.

Cinsi	: Seccade (Fotoğraf 97).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 2.6.96. geliş tarihi; 24.4.1996
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 76 x 154 cm.
Malzeme	: Atkı:pamuk, Çözü: pamuk, Düzüm ipliği: Yün
Düzüm tekniği	: Türk düzüümü
Yöredeki yanlış adları	: Yastık yanlış, köşe göbek, kenar suyu kesikli çınar yaprağı.

Fotoğraf 97’de görülen halının zemini $\frac{1}{4}$ simetrik raporlu, köşe göbek düzendedir. Yastık altıgen göbek basamaklı kenar ve uzantılarıyla anahtar deliği formundadır. Köşe bentlerde üç yapraklı yonca ve boşluklarda üç çiçekli dolgu yanlışları yer alır. Dolgu ve kenar suyundaki kesikli çınar yaprağı yanlışları yörenin diğer halılarında da rastlanan bezemelerdir.

Fotoğraf 98. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env; 5.2.84.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 98).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 5.2.84, geliş tarihi; 20.06.1984.
Geldiği Yer	: Karartlı Köyü-Yeşilova (İbrahim Bozova).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 98 x 138 cm. kilimlik; 7,4cm. Saçak; 10cm. Kenar suyu; 3+10,5 cm., hav; 1 cm
Malzeme	: Atkı, çözgü, düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 25x30 adet.
Yöredeki Yanış adları	: Göbek, kesikli çınar yaprağı, bıtırak, dört yapraklı yonca.

Fotoğraf 98’de görülen halı seccade deseni zeminde $\frac{1}{4}$ simetrik raporlu, köşe göbek düzendedir. Altıgen göbek basamaklı kenarlı ve uçları koçboynuzu ile tamamlanmıştır. Göbek içi tırnak ve filiz çıkmalarla süslü, farda kilim yangışı biçiminde, yeşil zeminli, merkezindeki beyaz zeminde stilize yıldız çiçekli, iki yan uzantıları ok ucuyla biten özgün bezemelidir. Köşe bentlerde dört yapraklı yonca, bıtırak yangışları yer alır. Beyaz zeminli kenar suyunda Fotoğraf 97’deki halıda da görülen kesikli çınar yaprağı dolgu ve kenar suyu yangışları yörenin diğer halılarında da rastlanan bezemelerdir.

Fotoğraf 99. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env: 647.76.73.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 99).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 647.76.73.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 88 x 121 cm. halı kilimi; 9.5 cm., kenar suyu; 15, 3.5, 2.5., 2.5. cm, hav; 5 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü, düğüm ipliği, kenar örgü; tamamen yün.
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 24 x 22, kenarda zincir atkı.
Yöredeki Yanış adları	: Mihrap, yıldız, eğri yangış, tırnaklı yaprak.

Fotoğraf 99’da görülen halı zemini ½ (yarım) simetrik raporlu, mihraplı seccadedir. Çengel kıvrım süslemeli üçgen mihrap nişi arkaik biçimli, tırnaklı yapraklar ve sekizgen içinde yıldız

süslemelidir. Köşelerde kanatlı uçan dolgu yangışları ve kenar suyunda tırnaklı yapraklar arasında Kayı damgası yer almıştır. Kenardaki ince çerçevelerde; eğri su, benekli ve stilize bitki bezemeli, yörenin diğer halılarında da rastlanan özgün bezemelerdir. İki kısa kenarda çubuklu kilim dokuma ile uzatılmıştır.

Fotoğraf 100. Halı Seccade, Burdur Müzesi, Env.6.2.84.

Cinsi	: Halı seccade (Fotoğraf 100).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env.6.2.84, geliş tarihi; 20.06.1984
Geldiği Yer	: Karaatlı Köyü-Yeşilova (İbrahim Bozova).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 76 x 110 cm. kenar suyu; 7,5cm. Kenar örgüsü; çift çözgülü.
Malzeme	: Atkı; yün, Çözüğü; yün, Düğüm ipliği; yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü
Yöredeki Yanış adları	: Çengel, akrep, yıldız ve rozet, kandil, kenar suyu: rozet çiçekleri.

Fotoğraf 100’de görülen sedir halısında zemin $\frac{1}{4}$ simetrik raporlu, kıvrımlarla süslenmiş çift mihraplı altıgen zeminde birleşik ikili akrepli göbeğin merkezi yıldız ve uçları rozet çiçeklidir. Köşelerde heybe köşe yanışı, kenarda çiçekli su alaboncuk sınır bezemeleri ile süslenmiştir. Bu halı Döşemealtı halıları olarak da bilinen yerel özgün örneklerdendir.

Fotoğraf 101. Halı Yolluk, Burdur Müzesi, Env.110.54.83.

Cinsi	: Halı yolluk (Fotoğraf 101-102).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env.110.54.83, Geliş ta; 03.11.1983 (Hamdiye Ersoy).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 85 x 335 cm. kenar suyu; 4.5 + 11 + 4.5 cm, halı kilimi 4
Malzeme	: Atkı: Pamuk, Çözü: Pamuk, Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü
Yöredeki Yanış adları	: Top gül, devecik suyu, üç iplikli geçmeli rumi.

Fotoğraf 101-102’de görülen yolluk halı zemininde dört ana, dört ara yön olmak üzere, merkezden çıkan sekiz kolda üsluplaşmış bitkisel bezemeli gül veya top gül yer almaktadır. Göl içindeki yapraklar içinde ve sarkıklarda kazayağı veya Salgur(Salur) damgası görülür. Kenar suyu devecik suyu arasında üç iplik rumi motiflidir. Bu kenar suyu Denizli Çal Halıları, Üsküp camileride tespit edilen seccade ve yolluk şeklindeki yan halılarında ve Niğde halılarında da tarafımca gözlenerek tespit edilmiştir. Selçuklu dönemi taş süsleme etkisinde yapılan bir kenar suyu bezemesi olsa gerektir. Kenar suyunu sınırlayan ince devecik suyu ise Burdur köylerinde tespit edilen yastık ve seccadelerde çok yaygın görülen bir motiftir.

Fotoğraf 102. Halı Yolluk Detay.

Fotoğraf 104. Halı Parçası, Burdur Müzesi, Env; 10.35.70.

Cinsi	: Halı parçası (Fotoğraf 104).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 10.35.70
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 60 x 80 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve düğüm ipliği: yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü ve 22x24 dür.
Yöredeki Yanış adları	: Hayat ağacı, devecik suyu (bayındır damgası).

Fotoğraf 104’de görülen yıpranmış halı zemini ½ simetrik çiçekli hayat ağacı ile süslenmiştir. Kenarları alaboncuk sınırlı devecik suyu ve kare benekli su çerçevelemektedir. Bu halıdaki hayat ağacı motifi fotoğraf 1 ve 59’da verilen halı seccade mihrap nişini de süslemektedir. Bu orta eksene simetrik çıkan dalların ucunda açan rozet çiçekli hayat ağacı yörenin orijinal bezeme örneklerindendir.

Fotoğraf 105. Teke gülü yangışlı halı yastık, Burdur Müzesi, Env; 67.28.82.

Cinsi	: Halı yastık (Fotoğraf 105)
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 67.28.82.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 55 x 90 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü, düğüm ipliği; yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 30x30 adet.
Yöredeki Yanış adları	: Teke gülü, kenar suyu; beştaş

Fotoğraf 105’de görülen halı yastık zemini sekizgen biçimli Teke güllü üç göbek süslemelidir. Her göbek ¼ simetrik biçimli olmakla birlikte, dört yönlü iç dolgudaki kare benekler asimetrik renklendirilmiştir. Halının dörtkenarını beştaş denilen kare ve üçgen bezemeli kenar suyu (tutmaç suyu) ve uzun kenarlarda alasu çevrelemektedir. Yastığı alaboncuk denilen renkli sınır bezemeleri ve kısa kenarlarda renkli yün elyaf düğümlü, tülü süslemeler ve çubuklu kilim dokuma tamamlamaktadır.

Fotoğraf 106. Halı Yastık, Burdur Müzesi, Env; 51.18.94.

Cinsi	: Halı yastık (Fotoğraf 106).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 51.18.94.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 50 x 90 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü: Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü, 30x30 adet.
Yöredeki Yanış adları	: Dört köşeli ok ucu, tutmaç suyu.

Fotoğraf 106’da görülen halı yastık zemininde, benekli su ile çerçevelenmiş, kare biçimli üç sandık yerleştirilmiştir. Sandık içleri $\frac{1}{4}$ simetrik, ortadan köşelere uzayan çarpı şekilli ok ucu ve göz yangışlıdır. Kenar suyu: beştaş-tutmaç suyu ve ala boncuklu sınır süslemelidir. Bu yastığın da Fotoğraf 105’deki halı yastık gibi, iki kısa kenarı çok renkli yün elyaf düğümlü, tülü süslemelidir.

Fotoğraf 107. Koçak yangışlı halı Yastık, Burdur Müzesi, Et.534.67.73.

Cinsi	: Halı yastık (Fotoğraf 107).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et.534.67.73.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 45 x 90 cm.
Malzeme	: Atkı: yün, Çözü: Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 30x30 adet/dm ² .
Yöredeki Yanış adları	: Koçak, alaboncuk, eğri yangış.

Fotoğraf 107’de görülen halı yastık zemini üçe bölünerek dikdörtgen sandıklar oluşturulmuştur. Bu sandıklarda, ¼ simetrik, sekizgen çerçeveli, dört yönlü Koçboynuzundan meydana gelen yangış yerleştirilmiştir. Bereket ve yiğitlik sembolü olan dört yönlü koçboynuzuna yörede “Koçak” ya da “Kaykalak” denilmektedir. Yastık kenarlarını boncuklu sınır bezemeleri içinde eğri yangış suyu çerçeveler. Kısa kenarlar düz kilim dokuma ile uzatılmıştır. Yastığın kenarları, yörede şiraz dikiş denilen, iki renkli süslemeli dikişlerle birleştirilmiştir.

Fotoğraf 108. Yıldızlı halı yastık, Burdur Müzesi, Et. 535.01.13.

Cinsi	: Halı Yastık (Fotoğraf 108).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et. 535.01.13.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 45 x 90 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü: Düğüm ipliği: Yün
Düğüm tekniği ve sıklığı (Dm²)	: Türk düğümü, 30x30 adet.
Yöredeki Yanış adları	: Yıldızlı sandık, çakmak suyu.

Fotoğraf 108’de görülen halı yastık ¼ simetrik kare biçimli üç sandık içinde basamaklı dörtgen çerçeli sekiz kollu yıldız ve köşelerde üçgen dolgu yer almaktadır. Halıyı kenarda çakmak suyu çerçeveler. Ayrıca kısa kenarlarda kilim üzerine düğümlü halı nazarlık (göz) yangışları da yörenin orijinal bezemelerindendir. Yastığın kenarları, yörede şiraz dikiş denilen, iki renkli süslemeli dikişlerle birleştirilmiştir.

Armalı duvar halısı; 19.yüzyıl ikinci yarısında başlayan ve 20 yüzyılda yaygınlaşan Isparta halıcılığının Burdur’da en güzel örnekleri dokunmuştur. Yörede hemen her evde ve camilerde serili bulunan Isparta halıları araştırma kapsamına alınmamıştır. Ancak Burdur müzesinde tespit edilen bu halı “Osmanlı Arması” bezemeli bir duvar halısı olduğu için ve yöredeki ticari halıcılığın özelliklerini yansıtması bakımından yer verilmiştir. “1910-1930 yılları arası Burdur’da halıcılık faaliyetleri şöyledir; Burdur’da dört büyük ticari halıcılık şirketi vardır. Bunlar; “Şark Halı Şirketi-Oriental Carpet Ltd. (Küçükerman, 1990: 89), Türk Varlığı, Nur ve Rıfat Bey” yerli halı şirketleridir. Bu şirketlerin Bucak ve Tefenni kazaları ile Karamanlı ve diğer köylerde birçok tezgâhı vardır. Bütün tezgâhlar senede 35 bin arşın halı dokumakta,

İzmir'deki büyük şirketler vasıtası ile Amerika'ya, Avrupa'ya gönderilmektedir" (Necati ve Erdem, 2015:207-208).

Bu halı çeşitleri şöyle sayılmaktadır; "kıymetli seccadeler, taban halıları, Amerikan çeşidi, içi dolu şark tarzı, göbekli vs. her nev-i halılar büyük bir dikkat ve itina ile dokunmuş, her yerde rağbet görmüş, bir arşın murabbai (68 cm²) sekiz, dokuz lira civarında satılmıştır" (Necati ve Erdem, 2015:208). Bu dönemde birçok aile evlerinde halı dokuyarak geçimlerini temin etmiştir. Yörede genel atölyeler yoktur, halılar herkesin evinde dokunmuştur. Bu halıcılık faaliyetleri 1980'lere kadar devam etmiştir.

Fotoğraf 109. Duvar Halısı, Burdur Müzesi, Et.142.62.78.

Cinsi	: Duvar Halısı (Fotoğraf 109).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et.142.62.78, geliş tarihi; 13.12.1978 (Ahmet Acar).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 150 x 206 cm. kenar bordür; 24 cm.
Malzeme	: Atkı; pamuk, çözgü; kırmızı yün, düğüm ipliği; yün, kenar örgü; yün
Düğüm tekniği	: Türk düğümü, kenar örgüsü; 4 çözgülü.
Yöredeki Yanış adları	: Osmanlı Devlet Arması, kenar suyu; bitkisel bezeme.

Fotoğraf 109'da görülen duvar halısında oval göbek içinde Osmanlı devlet arması, köşe ve kenar suları empirme raporlu, bitkisel bezemelidir. Bu empirme adından da anlaşılacağı gibi halı şirketlerinin yörede dokuttuğu halı desenlerindendir. Benzer kenar suyu desenleri Isparta

halıcılığı olarak bilinen Isparta, Burdur, Denizli, Uşak ve Kütahya illerini de kapsayan yaygın bir ticari halı üretimi yapılan yörelerde de görülmektedir.

Osmanlı armasındaki ay-yıldız'ın beş köşeli yıldızı bu halının Abdülhamit dönemi ve sonrasında dokunmuş olabileceğini göstermektedir. Osmanlı dönemi sancaklarındaki yıldız sekiz kollu iken 1844'de darp ve tedavüle çıkarılan altın ve gümüş paralarda beş köşeli yıldız kullanılmaya başlanmış, bu suretle Abdülmecid'in son zamanlarında bayraklardaki yıldızlar da beş köşeliye(şualıya) dönüşmüştür. Nitekim 1857'de tanzim edilen ve deniz müzesinde bulunan bir levhada görülen bazı bayraklarda görülmektedir. II. Abdülhamit zamanında, 1904'de sancak ve bayraklarda hilâl şeklindeki ay ile beş köşeli yıldızın bir arada kullanıldığı görülmektedir (Kurtoğlu, 1992:126-127, 190-191).

3.3. Burdur Halıcılığı Değerlendirme

Burdur'da gerek köy gerekse şehir evlerinde kendileri tarafından dokunmuş, el dokuması halıların, taban yaygısı, seccade, yastık, minder gibi günlük kullanım eşyası olduğunu görülmektedir. Yaygı olarak kullanımları ağırlıklı olmakla birlikte, günlük yaşamın, gelenek ve göreneklerinin bir parçası olarak geçmişe ait köklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Eşya olarak adlandırmaların yanında halılara “çeyizlik, hediyelik, söz heybesi (kızların sözü verilince; heybesinin verilmesi), okuntuluk, oturma” gibi tabirlerin ifade edilmesi kültürel köklere işaret etmektedir.

“Türklerin 13.yüzyıldan sonra yöreyi fethettikleri dönemde, yöreye Teke Yörükleri yerleşmeye başlamıştır. Bu coğrafya zamanla devlet erkânınca Teke Yöresi olarak adlandırılmıştır (Kaştan: s.170-171)”. Dolayısıyla Burdur ilinde 2013 yılında yapılan araştırma sonucunda ulaşılabilen halıları Teke yöresi olarak adlandırılan bölgede dokunan halılar ile özdeşleştirebiliriz.

Genel olarak, Yörük kültürüne ait izler taşıyan desen özelliklerine Burdur halılarında da rastlanılmıştır. Yeşilova'nın Kocayaka ve Gökçeyaka, Kemer merkez, Büğdüz, Aziziye köylerinde tespit edilen, 19. Yüzyıla ait ata yadigârı halı seccade, yastık ve heybe örnekleri ile Burdur Müzesi halı örnekleri yöredeki halı dokuma kültürünün kökleri hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Bu örnekler ıstar tezgâhında, Türk düğümü ile dokunmuş, Dm²'de ortalama 24x30 ile 30x30 düğüm sayısı olan halılardır. Bu halıların zemin rengi genellikle kırmızı olup, mavi, yeşil, sarı, beyaz renkler de kullanılmıştır.

20. Yüzyılın son çeyreğinde Döşemealtı olarak bilinen halı grubu yaygınlaşarak ticari boyut kazanmış ve Bucak ve Merkeze bağlı köylerde üretimi artmıştır. Burdur-Kapaklı köyü eskiden Döşemealtı-Kovanlık köylülerinin yaylası olduğu için yöre halıları “Döşemealtı halısı” olarak bilinen Yörük halıları grubudur. Kapaklı ve Bucak-Kocaaliler köyleri ile Ağlasun ilçesi merkez ve Yeşilbaş beldesinde halı dokuma az sayıda da olsa atölye ve evlerde da sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Burdur yerli halı örneklerinden seccadelerde sonsuzluk ve ölümsüzlüğün sembolü hayat ağacı motifleri; stilize bitkisel ve geometrik olarak desenlenmiştir. Yöredeki isimlerine göre “Garafil Budağı, Çiçekli Hayat Ağacı” yangışları yanında halı yastık “Yıldız Göbek” ve heybelerde dörtgen, altıgen veya sekizgen göbek-göl-gül yangışları çoğunluktadır. Kenar suyu olarak; “Aynalı gül, Devecik suyu, Çınar Yaprağı, Mersinli, Zencirli, Boncuk, Testere Dişi, Eğri Yangış” gibi bezeme isimleri hala bilinmektedir.

Anadolu’daki halı dokumacılığının bir türünü Döşemealtı Halısı oluşturur. Döşemealtı Antalyanın yayla köylerinde dokunan halılara 20. Yüzyılın son çeyreğinde verilen isimdir. Burdur ise bu halıların dokunduğu köylerin bir gurubunu kapsamaktadır. Döşemealtı halıları da yerel halılardaki yangışlarla benzer özellikler yansıtır. Halı isimleri zemin veya geniş kenar suyu desenine göre adlandırılır. “Halelli, Göbekli (Toplu), Gocasulu, Dallı, Akrepli, Mihraplı, Dırnaklı Güllü, Güllü Göbekli, Bir göbekli, İki göbekli, Üç göbekli vb.” gibi halı isimlendirmeleri vardır. Halılar genellikle çift mihraplı olup, mihrap kenarları “Canavar Ayağı” denilen çengel kıvrımlar, dal bağlantılı çiçeklerle süslenmiştir. Köşe bentlerinde çoğunlukla; “Kandil, Heybe Gözü, Şekerli, Şaker” gibi dolgu motifleri yer alır. Halılar iki dar kenar suyu arasında bir geniş su veya iki dar su ile çerçevelenmiştir. Dokuyucuların ifadelerine göre verilen kenar suyu isimleri; “Enligıy/Gocasuve bu suyun iç detaylarında; “Çift başlı kartal, Canavar, Beştaş, Koyun Gözü, Yıldız, Muska” motifleriyle düzenlenmiştir. Diğer kenar suyu adları ise; Mersinli su/Mersin Yaprağı, Köpek İzi-Çakmak, Zencir, Aynalı Güllü, Çiçekli Dal, Develi/Devecik Suyu”, Koçak-Koçboynuzu-Toplu Su” olarak tespit edilmiştir. Halı zeminlerini oluşturan desen raporları ½, ¼ ve sonsuz birim tekrarlı olarak dokunmuştur. Zemin desenleri simetrik desen tekrarlarında geometrik motiflerinin stilize ve birbiriyle bağlantılı olduğu görülmüştür.

Burdur yöresi halılarında renklerin tamamına yakını görülmekle birlikte ağırlıklı olarak kırmızı, lacivert, mavi, beyaz, yeşil, sarı, siyah, bordo, kavuniçi, turuncu kahverengi kullanılmıştır.

Fotoğraf 112. Ağlasun ilçesinde Milas halısı dokunan bir halı atölyesi.

21. yüzyılın ilk çeyreğini yaşadığımız bugünlerde dokuyucuların ifadesine göre emek verilerek yapılan halıları tüccar hak ettiği değerden satın almamakta veya işçilik ücretleri yetersiz kalmaktadır. Ticari kaygı ile yapılan sipariş halı atölyelerinde Döşemealtı halılarının yanında farklı yöre halıları veya yeni tasarım halılarda üretilmektedir. Örneğin Ağlasun ilçesindeki atölyede Milas halısı, Büğdüz kasabasındaki halı atölyesinde de yeni tasarım kırkyama desenli halılar dokunmaktadır.

Halı dokuma yapanların orta yaş grubunda olması bu sanatın zamanla yok olma sürecine girmesinin habercisidir. Birçok köyde Isparta halıcılığından kalma halı atölyeleri boş durmaktadır. Zaten genç nesiller de şehre göç etmiş, dokuyucu kalmamıştır. Yün iplik ve doğal boya malzemeli, el emeği ile üretilen dayanıklı ve kullanıldıkça katma değeri artan Türk halıları bilinçli tüketicilere yapılacak gerçek bilgi ve belgelere dayalı tanıtımlarla hem yurt içine, hem de tüm dünyaya tanıtılmalıdır. Turizme dayalı halı satışı yapan mağazalar bu tanıtıma yerel yönetimlerle birlikte proje ve fonlarla destek olmalıdır. Burdur yöresinde halı tezgâhları köy evlerinin balkon veya hayatlarında hala atıl durumdadır. Halı dokuyuculara kamu desteği ile verilecek sağlık güvencesi, ürettiği kadar ücret ve asgari şartlarda emeklilik hakkının sorunu çözmeye yardımcı olabilir. İnceleme ve araştırma sırasında birçok belde küçükbaş hayvancılığın varlığı tespit edilmiştir. Bu hayvancılık halı dokumanın temelinde olan yün hammaddesinin ildeki sürdürülebilirliği için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Burdur'un yerel halılarının yaylak-kışlak ilişkisi olan Döşemealtı halılarıyla yakın benzerlikler taşıdığı görülmüştür. Bu halıları Teke Yöresi Yörük halıları olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Kaynakça

- AKALIN, S, YILGÖR, A, SEYHAN, N, (1993) *Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü*, Boğaziçi Univ. Yay. İstanbul.
- ASLANAPA, O., (2005) *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Yay. İstanbul.
- ATALAY, B., (1992) *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*. Cilt:I, AKDITYK, Türk Dil Kurumu Yay:521, Ankara.
- ALDOĞAN, A., (1981) “Döşemealtı Halıları”, *Sanat Dünyamız*, Yıl:8, Sayı: 23, İstanbul s:16-25.
- ALP, K. Ö., (2009) *Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş*. Eflatun Yayınevi. Ankara.
- ALSAN, Ş. S., (2010). “Türk Sanatında Çift Başlı Kartal Figürü ve Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Uygulanması”. *Türk Kültürü ile Sanatları Kongresi/Sanat Etkinlikleri*. S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları.Konya. s:81-87.
- ATLIHAN, Ş., (1999) “Batı Anadolu’da yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar”, *Erdem- Halı Özel Sayısı-I*,C:10,S:28, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, s: 35-41, 168-172.
- BAYAT, F., (2007) *Mitolojiye Giriş*. Ötüken Yayınları. İstanbul.
- BÜLENT, E., (1999) “Halı Tasarımında Sembol Dilinin Önemi”. *2000'li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri*. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları/ Kültür Bakanlığı.Kongre Bildirileri Dizisi: 58. Ankara. s:90-95.
- DULKADİR, H., (1997). *Sarıkeçililer*. İçel Valiliği Yayınları, Çağlar Ofset, Mersin.
- ETİKAN, S., KILIÇARSLAN, H., (2012) “Dokumalarda Yıldız Motifi.” *I. Uluslararası Türk Sanatları Sempozyumu ve Sanat Çalıştayı*, S.Ü.Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya. s:127- 131.
- GÖRGÜNAY, KIRZIOĞLU, N., (1995) *Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler*, TÜRKSOY Yay:3, Ankara.
- KAŞTAN, Y., (2007) “Antalya Yöresi’nde Döşemealtı Halılarının Dünü ve Bugünü”. *I.Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi*. S.Ü.Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları. Konya. s:170-172.
- KURTOĞLU, F. (1992) *Türk Bayrağı ve Ay Yıldız* Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÜÇÜKERMEN, Ö., (1997) “Türk Halıcılığının Tarihten Gelen Sorunları”, *Arış*, Yıl:1, S:1, AKDITYK, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara, s:46-49.
- NECATİ, M. ERDEM, R. İ., (2015) *Burdur Vilayeti Tarihi, Halkiyat ve Harsiyatı birinci baskı: 1928*, Burdur. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yay.

- ÖGEL, B., (1984) *İslamiyet ten Önce Türk Kültür Tarihi (Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre)*, 2.Baskı, AKDITYK, Türk Tarih Kurumu Yay: VII, dizi-s:42. Ankara.
- ÖGEL, B., (1993) *Türk Mitolojisi*, Cilt:1, AKDITYK, Türk Tarih KurumuYay: VII, dizi-S:102. Ankara.
- ÖNDER, M., (1997) “Konya’da Selçuklu Devri Alaiyye Dar’uş-şifası yerinde yeni bulunan Ejder Sembolü”, *Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi*, 4-7 Eylül/1989, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Yay. S:119. Ankara.s:191-197.
- ÖZBAĞI, T., (2008). *Metal Süsleme Tekniklerinde Görülen El Motifleri*. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu. G.Ü. Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları. Ankara. s:384-388.
- ÖZHEKİM, D. A., (2007). *Hayvan Figürlü Tekstillerde Kartal Sembolü*. I.Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi. S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları.Konya. s:133-134.
- PANOFISKY, E., (1995). *İkonografi ve İkonoloji- Renaissance Sanatının İncelenmesine Giriş*. Çeviren: Engin Akyürek. Afa Yayınları- 305. İstanbul. s:11-12.
- STONE, P. F., (2004) *Tribal&Village Rugs-The Definitive Guide to Design, Pattern and Motif*, New York: Thames & Hudson.
- TÜRKMEN, N. (2001) *Orta Asya Türkmen halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

4. BURDUR KİLİMLERİ

Aysen SOYSALDI*

Burdur il merkezi ve ilçelerine bağlı köylerdeki alan araştırmasında 250'nin üzerinde kilim, zili-sili, çul vb düz dokuma örneğine rastlanmıştır. Bunlardan inceleme kapsamına alınanların 70'i Burdur Müzesinde, 175'i merkezdeki özel koleksiyon, ilçe ve köylerde tespit edilmiştir. Bazıları aynı örnek kopyaları veya sentetik malzemeli olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır.

İncelenen örnekleri teknik açıdan sınıflarsak yaklaşık 50'si kilim (iki İplikli, atkı yüzü ve atkı bezemeli kilim), 115'i üç iplikli, cicim, zili-sili yaygı, atkı yüzü yangışlı kilim, yerel deyişle; ulgama atkı bezemeli-yangışlı kilim (-) 10 adedi ise çözgü yüzü düz dokuma (çul, çuval vb)dir.

Araştırma kapsamında ele alınan kilim, cicim ve zili örneklerinin çoğunluğunun 20.yüzyılın ilk yarısında, önemli bir grubun 20.yüzyılın üçüncü çeyreğinde, az sayıda son çeyreğinde, oldukça az sayıda örneğin 19.yüzyılda dokunmuş olduğu tespit edilmiştir.

Burdur Selçuklu başkenti Konya'yı Isparta üzerinden Alanya sancağına bağlayan yol üzerindedir. Dolayısıyla Selçuklu Türk kültürü mimari yapılarında olduğu gibi halı, kilim zili-sili, yangışlı kilim vb dokumalarına da yansımıştır. Bu yaygıların bezemelerinde Selçuklu yapılarının çini duvar ve tavan süslemeleri ile ahşap künde-kâri ve oyma kapı kanatlarında görülen süslemelerin geometrik hatlı bağlantılı çokgenler içindeki sekiz ve altı köşeli yıldızlar ve diğer sembolik motiflerin esintilerine rastlanmaktadır⁸. Ancak halı, kilim, zili ve diğer düz dokumaların teknik özellikleri gereği bu geometrik motifler tekrar stilize edilerek, yalın ve oldukça sade biçimlerde uygulanmıştır.

4.1.YANGIŞLI KİLİMLER (ZİLİ VE CİCİMLERİ)

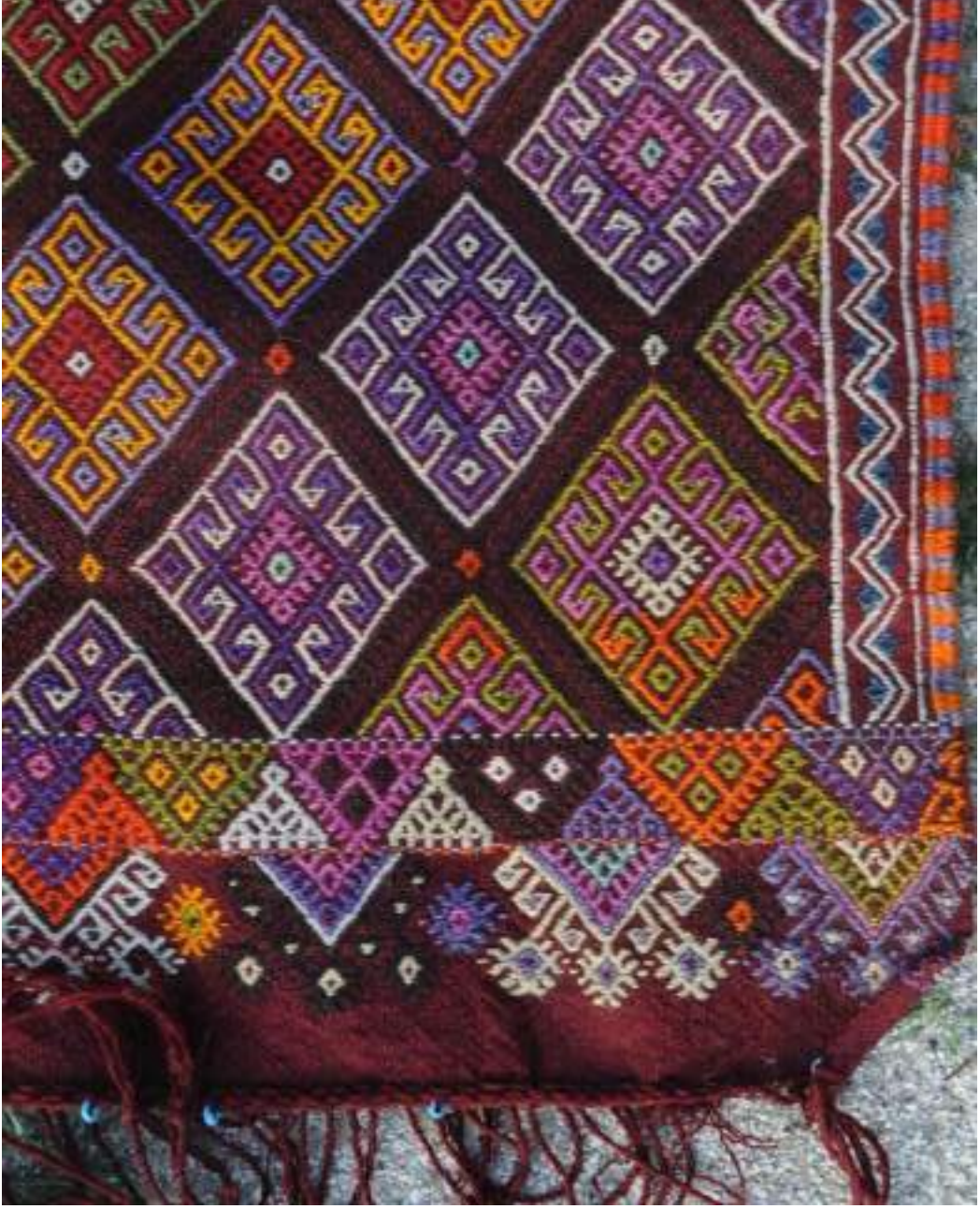
4.1.1.Atkı Yüzü Yangışlı Kilimler

Bu yaygılara yörede yangışlı kilim, dövme kilim, oturgun kilim gibi isimler verilir ve günlük kullanım için dokunmuştur. Çözgüleri keçi kılı atkıları ve bezeme iplikleri yün olan bu dokumalar, atkıları dokuma enince kesintisiz devam ettiğinden kertme-farda kilimlere göre daha dayanıklıdır. Atkıları kirkitleyerek sıkıştırıldığından daha sıkı oturtulmuş ve bu şekilde dokuma kalınlığı da artırıldığından zemin yaygısı olarak hasır üzerinde toplanmadan düzgün

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi

⁸ Proje verilerinden yapılan diğer yayın; Aysen Soysaldı, (2023) Burdur'da Kilim, Cicim ve Zili Yaygılar, Türk Kilimleri/Kilim, Cicim, Zili, Palas, Editör Aysen Soysaldı, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara. s:493-529.

durabilir ve daha sıcak tutar. Üstelik bezemesiz tek renkli yatay çubukların dokunması kolay ve daha az zaman alıcıdır.

Fotoğraf 1. Kırkkıvrım, bıtırak ve bayraklı su yangışlı seccade, Burdur-Aziziye köyü

Atkı yüzölü ve atlamalı atkı bezemeli kilimlere geniş ve dar bantlı bezemelerden meydana gelir. Yaygıya ad veren bezemeler geniş suyun motifleridir. Örneğin “**ak yangışlı** kilim gibi. Bu yangışların yanında daha dar su bezemeleri ile meydana gelen kilimlerde; **gözlü bıtırak, çarpı, eğri su, kuşkanadı yangışı** uygulandığı görölmüşür.

Yöredeki adıyla ‘enine yollu yangışlı kilimler’in her bir deseni anonim bir türkü veya halk şiiri gibidir. Bu halk şiirlerinin bentleri yangışlı kilimin geniş suyunu, nakarat(bağlama) beyitleri de ince-dar suyunu yer alan bezemelerde yazılıdır.

Fotoğraf 2. Ak Yangışlı Kilim, (boncuk atkılı sınır içinde eğri yangış, kuşkanadı ve ak yangışlar)
100x145 cm. Aziziye köyü.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Cinsi	: Cicim, (Fotoğraf 2)
Boyutları (En x Boy)	: 102 cm X 146 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün, bezeme ipliği: yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim, ulgama atkılı bezeme (Atkı yüzü cicim).
Yöredeki Yanış Adları	: Sığırsidiği, ince nakış, ak yangış.
Kaynak Kişi	:Safiye Acar Aziziye Köyü (Kapaklı köyünden gelin gelmiş).

Ak yangış; siyah zemin üzerine boyasız ak koyunyününden hazırlanan atlamalı bezeme atkılarıyla yapılmış olmasından bu ismi almıştır. Bu bezeme içiçe geçmiş dörtgenlerin aynalı/simetrik şekilde oluşturduğu, çiftli **göz yangışının** zikzak eksende uygulandığı ile meydana gelen bezemedir. Yaygının esasını oluşturan bu bezemeli geniş suların arasında renkli çizgi ve çubuklarla süslenmiş nakarat gibi ince sular bulunmaktadır. Bu ince sularda bir kenarı tırnaklı, **kuşkanadı** ve yılankavi **eğri yangış** da denilen **sığır sidiği** ile bıtırak yangışları yer almaktadır.

Fotoğraf 3. Ak Yangışlı Kilim, 147 x 280 cm. 20.yy.başı. Gölhisar, HEMM.

Fotoğraf 4. Ak Yangışlı Kilim (boncuk atkı, bıtırak, eğri atkı, ak yangış) detayı.

Ak yangışın çeşitlemeleri Gölhisar'da Halk Eğitim Merkezi tarafından çevre köylerden toplanmış bir koleksiyon içinde de tespit edilmiştir. Bu yaygılar camilere bağışlanmış ve demirbaş defterlerine kayıtlıdır. Bunlar siyah, bordo ve turuncu renkli zemin üzerinde ak yangışlı geniş suyun uygulandığı üç adet yekpare dokunmuş ortalama 150x280 cm. boyutlarında yer yaygılarıdır. Genellikle **ak** (doğal ak koyun yünü) olan yangış rengi, turuncu zemin üzerinde zıt renk uyumu prensibinin bilinci içinde siyah renkte uygulanmıştır. Bu renk uyumu naif sanatçı olan Türk kadınının anasından öğrendiği renk bilincinin olgunluğunu

göstermektedir. Aynı kompozisyonun daha basit biçimli **çaprazcık**, **tarak dişi** motifli dokunan varyasyonları da vardır (Fotoğraf 2-3).

Fotoğraf 5. Çaprazcık ve Tarak Yangışlı Kilim Detayı, Burdur Merkez, Özel Koleksiyon.

Yollu-yolaklı kilimler: Burdur ili kapsamında atkı yüzü yangışlı kilimlerin en yaygın tiplerinden biri de iki, üç veya dört ince suyun ardışık tekrarıyla oluşur. Bu bantlar küçük bir motifin farklı renklerde yan yana sıralanmasıyla meydana gelir. Kilimin ana yangışı olan bantları yörede **göz**, **bıtıraklı göz**, **dört gözlü bıtırak**, **kurbağa** adı verilen motifler süsler. Ayrıca ana yangışları da siyah (doğal kara koyun yünü) veya iki renkli bükümlü atkılı çizgiler içinde **fırdöndü** (yatık s biçimli) **çengel**, **çakmak**, **sığır sidiği**, ya da **çaprazcık** gibi küçük yangışlı dar sular sınırlamaktadır.

Fotoğraf 6. Yangışlı Haba (Kilim) (Gözlü Bıtırak), 138x230cm. 20.yy. başı, Gölhisar HEM koleksiyonu,

Fotoğraf 7. “H...Türk” kitabe detayı, Gölhisar HEM koleksiyonu.

Fotoğraf 8. Yangışlı Kilim Env; 11.28.88 Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 11.28.88, Geliş Tarihi: 23.8.1988, İbrahim Bozova'dan satın alınmıştır.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Yangışlı Kilim (Fotoğraf 8)
Boyutları (En x Boy)	: 136 x 290 cm, Saçak Boyu:16 cm
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme atkısı: Yün
Teknik	: Atkı yüzlü, atlama atkı bezemeli kilim dokuma (Cicim).
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; bıtrak, yedi bela, eğri yangış, dişeme.
Kompozisyon	: Enine yollu, ardışık tekrar.

Fotoğraf 9. Yangışlı Kilim (Çakmak-Arpa ve Gözlü Bıtrak), 167x329 cm. Tefenni-Belkaya köyü camii.

Fotoğraf 10. Yangışlı haba; boncuk sınır atkısı, arpa, kurbağacık ve eğri yangışlı su. Ağlasun ilçesi, Yeşilbaş beldesi, su Değirmeninde sergilenen yaygı koleksiyonu.

Fotograf 11. Yangışlı kilim (göz ve gözlü bıtırak) 170x277 cm. yün malzemeli, 20.yy.sonu, Tefenni-Belkaya Köyü Camii.

Fotograf 12. Yangışlı kilim tersi ve yüzü, saçak örgü detayı, Belkaya Köyü Camii.

Göz yangışlı kilimler: Bu gruptaki yaygıların ortasında geniş bir ana bezeme yer almaktadır. Bu ana yangış bazen atlama atkılı cicim, bazen de farda kilim tekniklidir. Kenarlarını süsleyen ince sınır atkıları çok katlı ve iki renkli kullanılarak kabartmalı sınır doku efektleri oluşturulmuştur. Ana yangışta yine göz, yani nazar motifi farklı renkli, tırnaklı dörtgenlerin iç-içe düzenlemesidir. Bu karışık teknikli yaygılara yörede sık rastlanmaktadır. Bu kilimler

dokuma ustası Yörük kadınlarının beceri sınırlarını zorlayarak özgün sanat eserleri meydana getirme çabasını göstermektedir.

Göz yangışının kötü nazara karşı koruyucu olduğuna (paratoner) inanıldığından günlük kullanılan eşyalar üzerinde oldukça fazla çeşitlemelerine rastlanmaktadır. Göz yangışının en basit şekli içinde bir noktası olan eşkenar dörtgendir. Bazen dörtgen büyür ve kenarlarına tırnaklar eklenir bıtıraklı göz olur, bazen ortası dörde bölünür, dört gözlü olur. Göz dörde bölündüğü zaman kötü bakışın bölünerek dağılıp yok olacağına inanılır.

Fotoğraf 13. Farda yangışlı kilim, Env; 9.13.86 Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 9.13.86
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 18.3.1986
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Nuri Eraslan'dan satın alınmıştır.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı; yangışlı Kilim (Fotoğraf 130-131)
Boyutları (En x Boy)	: 184 x 246 cm, Saçak Boyu: 10 cm-15 cm,
Dokuma Sıklığı(1cm)	: Çözü 4xatkı 14
Malzeme	: Atkı: yün, çözgü; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim-farda ve cicim/ ulgama atkılı bezeme.
Yöredeki Yanış Adları	: Farda, yedi bela, göz, çakmak.

Fotoğraf 14. Yangışlı kilim tersi ve yüzü

Fotoğraf 15. Namazlağı (garafil budağı nagaşlı), 77 x 105 cm, 20.yy.başı, Ayşe Arslan(ninesinden), Kemer İlçesi.

Fotoğraf 16. Yangışlı haba, bıçkır, arpa, göz, eğri ve çengel yangışları, Kemer ilçesi.

Fotoğraf 17. Yanışlı Kilim, Env; 29.11.85A, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et. 29.11.85A
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Cinsi	: Yaygı Yöredeki Adı: Yanışlı kilim (Fotoğraf17)
Boyutları (En x Boy)	:139 X 216 cm, Saçak Boyu: 12 cm, su ge: 8 cm - 2: 4,5 cm.
Malzeme	: Atkıda: Yün, Çözüde: Yün, Bezeme İpliği: Yün
Teknik	: Atkı yüzü dokuma, atlama atkılı bezeme(cicim)
Yöredeki Yangış Adları	: Çubuklu, bıtrak, göz, çakmak ardışık tekrarlı.

Fotoğraf 18. Kilim yüzü ve tersi teknik detay.

Deve Yünlü Kilimler

Batı Toroslar bölgesinde Teke Yörükleri deve yetiştirmiş ve yetiştirmeye az da olsa devam etmektedir. 20.yüzyıl ortalarına kadar Yörük göçleri deve kervanları görünümünde kalabalık ve çok renkli deve süsleri, yük üzerine örtülen yük çulları, yangışlı kilim, farda kilimlerin görüntü zenginliği eşliğinde yapılırdı. Develeri göçlerde yük taşımada ve binek olarak kullandıkları gibi deve güreşleri de vazgeçilmez eğlencelerdendir. Ayrıca deve sütü ve eti de helal olduğundan, yününü de günlük kullanım için dokudukları kilimlerde kullanarak, koyun gibi her şeyinden faydalanmışlardır. Deve yünü atkılı kilim örneklerine Altınyayla ve Gölhisar'da rastlanmıştır. Bu yaygılar boncuk, dişeme gibi süslemeli sınır atkıları, bıtırak, firdöndü, eğri su-sığır sidiği ve çarpı-çeler gibi oldukça basit dolgu motifleri ile bezenmiştir. Geniş yollu zeminlerin atkısında doğal renkli deve yünü ipliği, ince su atkılarında renkli yün iplikler kullanılmıştır.

Fotoğraf 19. Yollu yangışlı, deve yünlü kilim, 140x273 cm. yün malzemeli, Gölhisar HEM koleksiyonu.

Fotoğraf 20. Deve yünü atkılı kilim, 201x344 cm. 20.yy. sonu. Irzıya Ertekin, Altınyayla (Dirmil).

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası.
Cinsi	: Kilim- Cicim (Fotoğraf 20)
Yöredeki Adı	: Deve kilim
Boyutları (En x Boy)	: 201 x 344 cm
Dokuma Sıklığı(1cm)	: 4x18
Malzeme	: Atkıda; Deve yünü, Çözüde; pamuk, Bezeme İpliği; yün
Teknik	: Atkı yüzü cicim dokuma, Yöredeki Adı; döğme kilim, ulgama atkılı.
Yöredeki Yangış Adları	: Eğriş, tırnak, sızgın içinde çul yanışı, sıçan içinde pır döndü, kurbağacık, çift pırdöndü, tek pırdöndü, çul yanışı
Kaynak Kişi	: İrzıya Ertekin Altınyayla (Dirmil)

4.1.2. Yangışlı Kilim / Alaçul ve Zili Dokumalar

Yaylada kıl çadır zemininde ve köy evlerinde toprak zemine serilen hasır üzerinde serilen yaygıların dayanıklı olması, nem çekmemesi ve kir tutmaması gerekir. Keçi kılı kir tutmaz, su geçirmez, nem çekmez ve sağlamdır. İşte bu özellikler için yaygılarda atkı ve çözgü tamamen kıl olmakla birlikte bazılarında kıl ve yün karışımı olup, üzerinde yumuşak bir yüzey oluşturmak için bezeme iplikleri yündür. Kıl malzemeli yaygılar Yörükler tarafından çul olarak adlandırılır. Atkıda kullanılan keçi kılı ipliğe Altınyayla(Dirmil) ilçesinde “gırlı gecik” (kırçılı atkı) denilmektedir. Bu dokumalar yörede Yörükler tarafından üretilmiş ve genellikle yaygı olarak kullanılmıştır.

Çul denince kara çadırdaki örtü olarak kullanılan tamamen karakeçi kılından eğrilmiş iplikle dokunan çullar akla gelir. Zeminde kıl çözgü ve atkı, bezemede yün iplik kullanılarak dokunan, yüzeyi tamamen desenle kaplı olan dokumalara yörede yangışlı kilim, nağışlı(nakışlı) çul, ala çul gibi isimler verilir. Ayrıca kullanım yerine göre veya elindeki malzemeye göre hem yün, hem de kıl çözgü dokumalarda aynı desen karşımıza çıkabilmektedir. Bu tür dokumalardaki desen çeşitleri yörede kırk kıvrımlı, çatkılı, çatkılı yıldızlı, aynalı-yıldızlı, kapılı-sandıklı, taraklı-damalı, turnakatarı gibi desen çeşitleri karşılaşılmıştır.

a) Kırkkıvrım Yangışlı Kilim / Çul Örnekleri

Bu yaygıların genellikle atkı ve çözgüsü tamamen kıl, bezeme atkıları yündür. Kıl malzeme kullanılması sebebiyle bu yaygılar “ala çul” ya da “yangışlı çul” olarak da adlandırılır. Ancak oldukça sağlam olan, su geçirmeyen, nem çekmeyen ve kir tutmayan kıl malzemeli çullar yayla koşulları için yaygı olarak en kullanışlı yaygı olmakla birlikte sert olması rahatsız edicidir. Yangışlı çullarda hem bezeme düzgünlüğü, hem de yüzeyin yumuşak dokunuşlu ve sıcak olması için bezeme atklarında yün kullanılır. Ayrıca boyamada istenen renklerin elde edilmesinde yün çok elverişlidir. Böylece hem siyah ve sert kıllar değerlendirilmiş, hem de dayanıklı yaygılar dokunmuş olur.

Fotoğraf 21. Kırkkıvrım yangışlı çul, Env; 22.20.86, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 22.20.86 Geliş Tarihi: 1.4.1986, İbrahim Bozova'dan satın alınmıştır.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Yangışlı Çul
Boyutları (En x Boy)	: 150 X 284 cm
Malzeme	: Atkı ve çözgü: Kıl, Bezeme atkısı; Yün
Yöredeki yangış Adları	: Zemin; Kırkkıvrım yangış, kenar suyu; elibeline, tırnak, boncuk.
Kompozisyon	: Zemin; Simetrik birim rapor, verev yollu renk düzeni.

Yaygının dikey ekseninde, her kenarında on(10) olmak üzere toplam kırk(40) **çengel kıvrımlı** çift hatlı bezeme, bağlantılı eşkenar dörtgenler meydana getirir. Bu büyük dörtgenler içinde yine **çengel kıvrımlı küçük eşkenar çerçeve** ve ortasında **eli belinde** yangışları yer almıştır. Desen birim raporun dikey ve yatay ekseninde sonsuz tekrarıdır. Kısa kenar suyu da **eli belinde** yangışlıdır. Kırkkıvrımlı dörtgen bağlantılarda açık yeşil, iç dörtgenlerde verev(diyagonal) hatlı renk sıralaması oluşturulmuş, motiflerde kırmızı-yeşil, turuncu-mavi gibi iç-dış zıt(kontrast) renk uyumu uygulanmıştır.

Kırksayısının Türk-İslam inanç geleneğinde; Üçler, Yediler, Kırklar gibi önemli bir makam değeri vardır. Bir dua için okumaların kırk bir defa yapılması, lohusa ve bebeğin kırk gün sonra törenle kırklanarak topluma katılması, dervişlerin kırk günde erbain çıkarması gibi kırk sayısı tamam olmak, kemale ermek ve olgunlaşmak anlamına gelmektedir. Bu yaygıların kıvrımları kırk olmasa bile içiçe geçen kıvrımlardan meydana gelen ve yüzeyi tamamen kaplayan yangışlara kırkkıvrım denir. Bu kıvrımlı dörtgenlerin ortası ya göz ya da eli belindenin karnı yarık motifleriyle bezenmiştir.

Kırkkıvrım yangışlar genellikle atlama atkılı bezeme, yani cicim olarak bilinen bezeme tekniğinde dokunmuştur. Burdur ve Toroslardaki yörükler bu bezeme tekniğini **ulgama atkılı dokuma** olarak tanır. Bu kilimlerdeki yangışları meydana getiren **ulgamalı yangış atkısı** çözgüleri üç üst, üç alttan geçerek zeminle eşit aralıkta hatlar oluşturur. Bu zemin boşluklar yangışa eşlik ederek gölge hat meydana getirir. Bu gölge hat, bezeme aralarındaki kara kıl dokuma zeminin oluşturduğu siyah renkli derinlik, desende kabartma etkisi yaratarak harika bir estetik ifade oluşur.

Fotoğraf 22. Kırkkıvrım yangışlı kilim, tersi ve yüzü, kenar suyu ve zemin bezeme detayı.

Fotoğraf 23. Kıvrım yangışlı kilim, kısa kenar suları; kedi tırnağı, boncuk, nuska, çakmak, kurbağacık, çarpı ve zemin; kıvrımlı çerçeve içinde karnıyarık yangış detayı.

Fotoğraf 24. Kıvrım yangışlı kilim, 158x253 cm, akkaya köyü camii.

Fotoğraf 25. Kıvrım yangışlı kilim, kenar suyu; tırnak ve boncuklu sınır içinde çarpı boşluklu ala yangış.

Fotoğraf 23-25'deki yaygılarda dikey renk düzeninde bağlantılı **kırk kıvrım** içinde ala boncuklu eşkenar dörtgen çerçeveli **karnıyarık** ve **dört gözlü yangış** yer almıştır. Yaygının renk düzeninde akkoyun yünü doğal beyaz iplikli bezeme ana hattı oluşturmuş, ara hatlarda ise yeşil, kırmızı, mavi ve turuncu olmak üzere oldukça göz alıcıdır. Yaygıda belirli bir renk düzeni olsa da iç motiflerde karışıklık olması tek elden çıkmadığı veya bazı renklerin yetmediği yerde elde kalan malzemenin kullanıldığını düşündürmektedir. Aynı desenin başka örnekleri ile aynı köyde, Karamanlı ilçesi Mürseller köyünde ve Burdur Müzesinde karşılaşılmış, bu yaygılarda sadece kenar suyu ve renk farkı gözlenmiş, malzeme zeminde kıl bezemede yün olarak ve renk düzeninin yine dikey yönde sular meydana getirdiği tespit edilmiştir. Bu yaygılarda dörtgenler içinde dolgu motifi olarak en çok **dört gözlü bıtırak** yangışı karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 26-27).

Fotoğraf 26. Yangışlı kilim, 154x300 cm. 20yy. Şefika Bilgili- Merkez Akkaya Köyü.

Fotoğraf 27. Yangışlı kilim, zeminde kıvrımlı dörtgen içinde dört gözlü bitirak bezeme detayı

Fotoğraf 28-29'daki yaygının kompozisyonu ve renk düzeni de diğerlerine benzemekle birlikte geniş bezeme hatları deseni oldukça ihtişamlı göstermektedir. Yaygı yüzeyi; sarı renkli, kırk kıvrım hatlarla bağlantılı eşkenar dörtgen bölmeler, kırmızı kıvrımlı çerçeve içinde yeşil koçboynuzu ve köşelerde beyaz göz motifleri ile biçimlendirilmiştir. Desen birim raporlu, ayna simetri tekrarı ile sonsuzluk prensibi ile tasarlanmıştır.

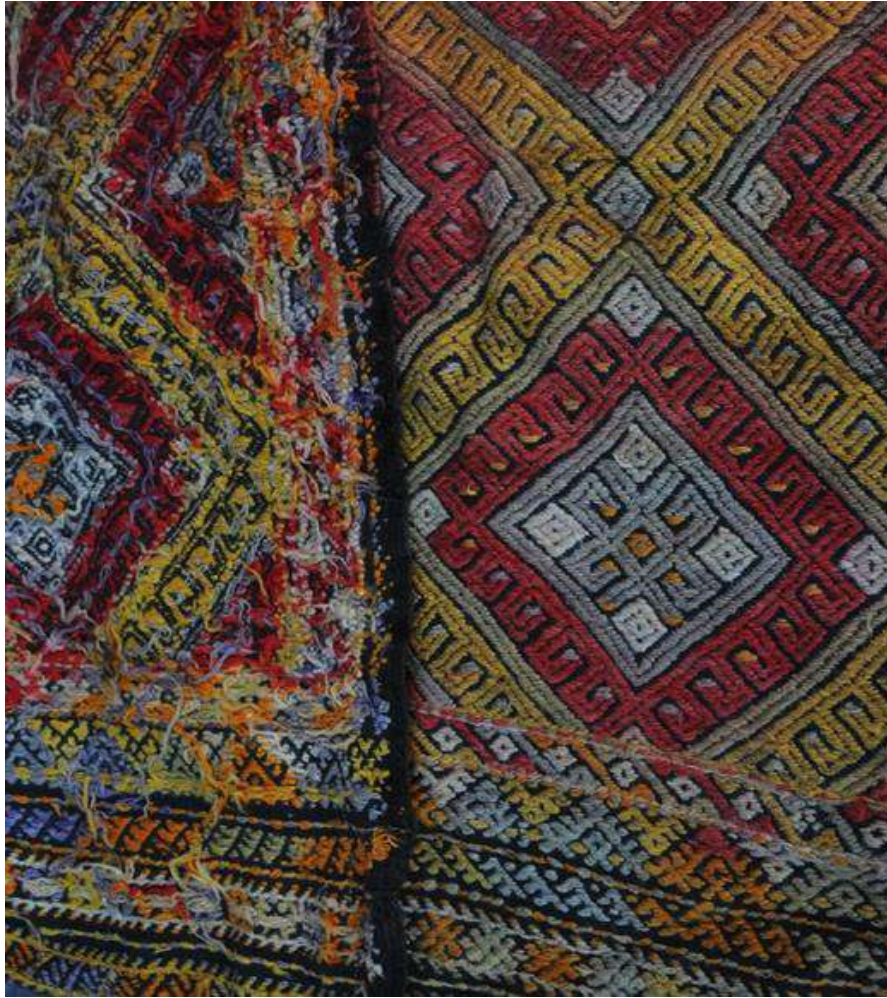
Kırkkıvrım yangışlı yaygıda, çiftli yangış hatları arasında üç çözgülü zemin boşlukları bırakılarak daha kalın hatlı kabarık bezeme hatları oluşturulmuştur. Çiftli yangış atkısı

atlama(ulgama)ları; üç üst, bir alt, üç üst ve üç alt şeklinde olup, çiftli ulgama arasında üç çözgü boşluklu zemin sınır derinliği vardır.

Bu yaygı örneğine alan araştırmasında Karamanlı ilçesi Mürseller Kültür Evinde de rastlanmış ve Mürseller camiinden getirildiği ifade edilmiştir. Akkaya Köyünde Şefika hanımın kayınvalidesinden kalan yaygının ise Yeşilova-Kocayaka Köyünden alındığı ifade edilmiştir. Bu yangışlı çulların yörenin orijinal yaygılarından ve eşsiz örnekleri olduğu söylenebilir.

Kırk kıvrım yangışı “Kırk akıl kırk fikir” şeklinde de ifade edilerek, bu yangışın zorluğu dile getirilmektedir. Bu yangışlı kilimi dokuyan kırk akı kırk fikri olması, çok akıllı kadınların bu bezemeyi yapabileceğini anlatmaktadır. Gerçekten de bu eser oldukça karmaşık ve Türk kadınının ustalık eseri bir dokuma örneğidir.

Yaygı zemini sarı çatkılı kırkkıvrım içinde kırmızı kırkkıvrım ve içi koçboynuzu, dört göz dolgularla boşluksuz bezemelidir. Yaygı dörtkenarını çerçeveleyen zencirek suyu ve kısa kenar sularında; tırnaklı, gözeme atkılı sınır arasında yedi bela, bitirak, kuşkanadı tırnaklı nuska, bezemeleri ile yörenin orijinal karakteristik yangışlı kilim örneklerindendir.

Fotoğraf 28. Kırk Gıvrım yangışlı kilim, ters ve yüz detayı.

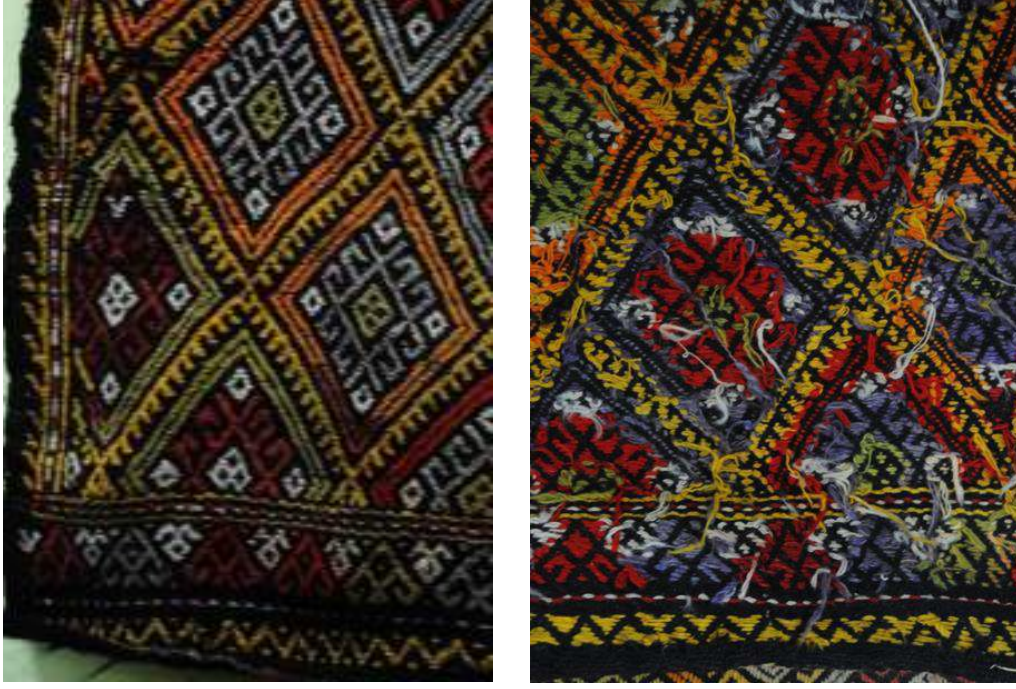
Fotoğraf 29. Kırk Gıvrım yangışlı kilim (haba), 160x225 cm. Şefika Bilgili, Akkaya köyü

b) Çatkılı (Yangışlı) Çul Örnekleri

Fotoğraf 30. Çatkılı-kıvrımlı alaçul, Karamanlı-Mürseler köyü.

İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Bulunduğu yer	: Karaman-Mürseler Köyü Kültür Evi.
Yapılış Tarihi	: 19.yy.
Cinsi	: Yaygı, yöredeki adı; çatkılı kıvrımlı zili (alaçul)
Boyutları (En x Boy)	: 155 X 250 cm, saçak boyu: 4 cm
Dokuma Sıklığı(1cm)	: 5x5(zemin)+5(bezeme atkısı)
Malzeme	: Atkıda; kıl, çözgüde;kıl bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme(cicim-zili)
Yöredeki Yangış adları	: Zemin; tırnaklı çatkı, kıvrımlı göbek, dört göz, Kenar suyu; boncuk atkı, eli belinde, eğri yangış,

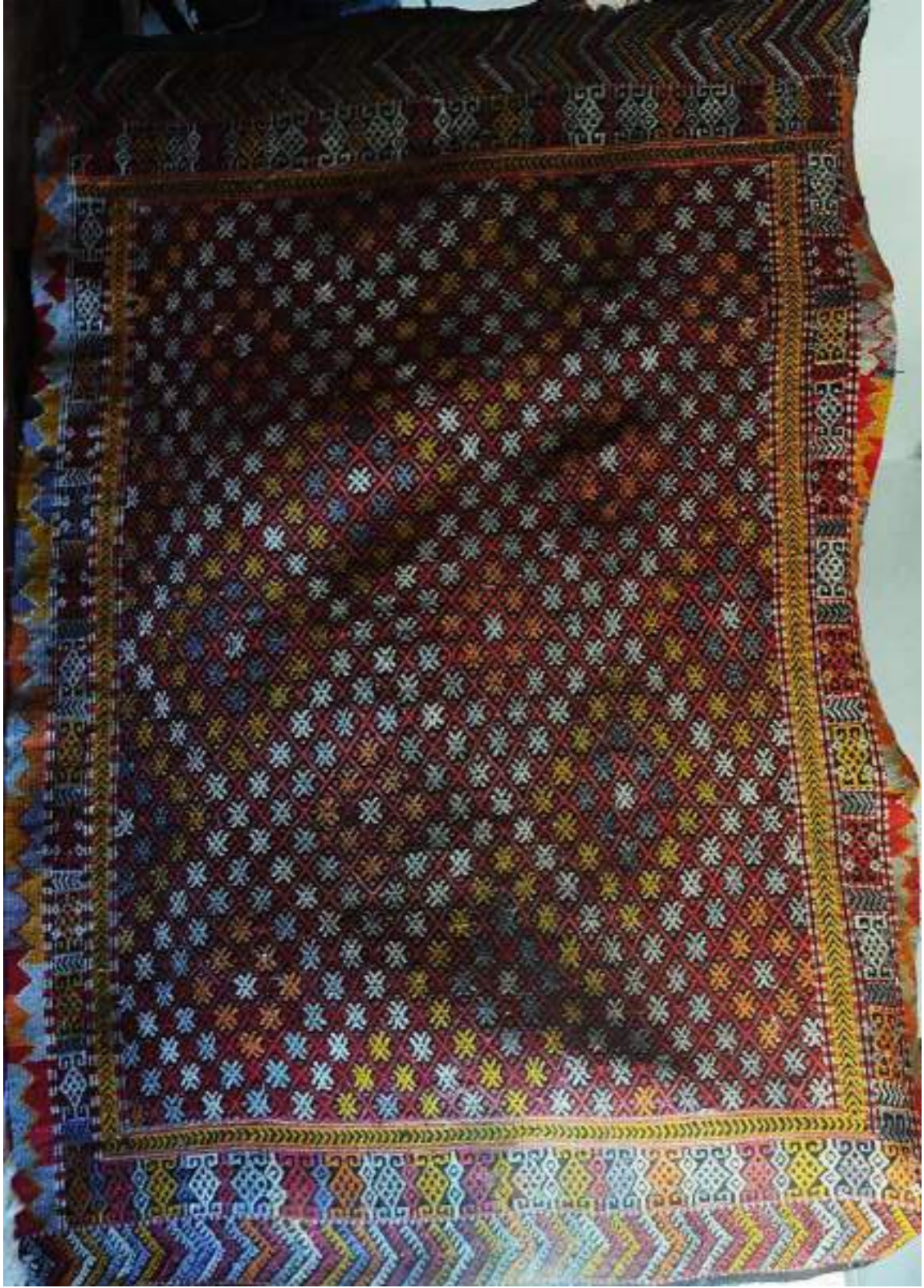

Fotoğraf 31. Çatkılı-kıvrımlı alaçul; yüz ve ters dokuma ve bezeme detayı.

“**Çatkılı çul**” adıyla bilinen bu yaygılar atlama atkı bezemeli (cicim-zili teknikli) dokumalardır. Yaygı yüzeyi genellikle sarı, bazen de kırmızı renkli bezeme hatlarıyla eşkenar dörtgen veya altıgenlere bölünmüştür. Bu bölme-bağlantı hatlarına çatkı denir. Çatkılar düz veya tırnaklıdır, içlerinde **çeler-çarpi, göz, eli belinde, karnıyarık, gözlü bıtırak, dörtgöz, beşbaş** gibi dolgu yangışları vardır. Çatkılı desenler birim raporun her yöne simetrik(ayna) tekrarından oluşur. Anonim bezeme tarzı olan bu rapor tekrarları Türk süsleme üsluplarından sonsuzluk prensibine uygundur.

Bu yaygıların uzun kenar suyu bezemeleri olarak; **tırnak, kedi tırnağı, kedi kulağı**, kısa kenar suyu yangışı olarak; **kuşkanadı ve sırasıyla küpeli su-esran-ısrar ve muska**, kenar suyu sınır atkıları ise bükümlü, zincir veya renk tekrarlı süslemeli olarak; **gözeme, boncuk, ala boncuk** isimlerini alır.

Çatkılı yangışlarının renk şeması tek merkezli veya çok merkezli eşkenar dörtgenler meydana getirir(Fotoğraf 30-33). Bazılarında ise eşkenar dörtgenlerin renk sıralaması yaygı yüzeyinde verrev (diyagonal) hatlar oluşturur. Böylece küçük bir motifin renk düzeniyle kocaman bir kilim yüzeyini tekdüze monoton görüntü olmadan çiçek bahçesine dönüştürdüğüne şahit olunmaktadır.

Fotoğraf 32. Dirmil çulu-alaçul; çok merkezli eşkenar dörtgen renk düzeni, 190x265 cm, tarihi; 1964, ibecik kasabası, dokuyucu; Güllü Demirezen.

Fotoğraf 33. Alaçul; Zemin; çatki ve çeler, kenar suyu; kuşkanadı, demir alası, ala-direk, sarı su ve boncuk sınır bezeme detayı.

Fotoğraf 34. Başka bir alaçulun zencirek ve demir alası kenar suyu detayı, Altınyayla(Dirmil).

Fotoğraf 35. Dirmil'in Ala çulu, verev renk düzeni, 222 x 346 cm, Irzıya Ertekin, Altınyayla.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı
Cinsi	: yaygı-yangışlı kilim, yöredeki adı; Dirmil çulu-alaçul
Boyutları (En x Boy)	: 222 X 346 cm
Dokuma Sıklığı(1cm)	: 4x4+4.
Malzeme	: Atkı; kıl (gırlı gecik), çözü; kıl, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme, yatay hatlarda ilme ve kayma atkılı bezeme,
Yöredeki Yangış Adları	: Zemin; eşkenar dörtgen/tabaka, çeler-çarpı (çul yanışı), Kenar suyu (alaçulun eteği); boncuk, aladirek, çiçekli sarı, demir alası, şeytan tırnağı içinde eli belinde, arpa,
Bulunduğu Yer ve Kaynak Kişi	: Irzıya Ertekin, Altınyayla (Dirmil)

Dirmil Çulu(Alaçul); çözü ve atkısı kıl(gırlı gecik), bezeme tamamen yündür. Altınyayla’da her genç kızın çeyizinde mutlaka olması gereken bu yaygı, bir odayı kaplayacak boyuttur (Fotoğraf 32-36).

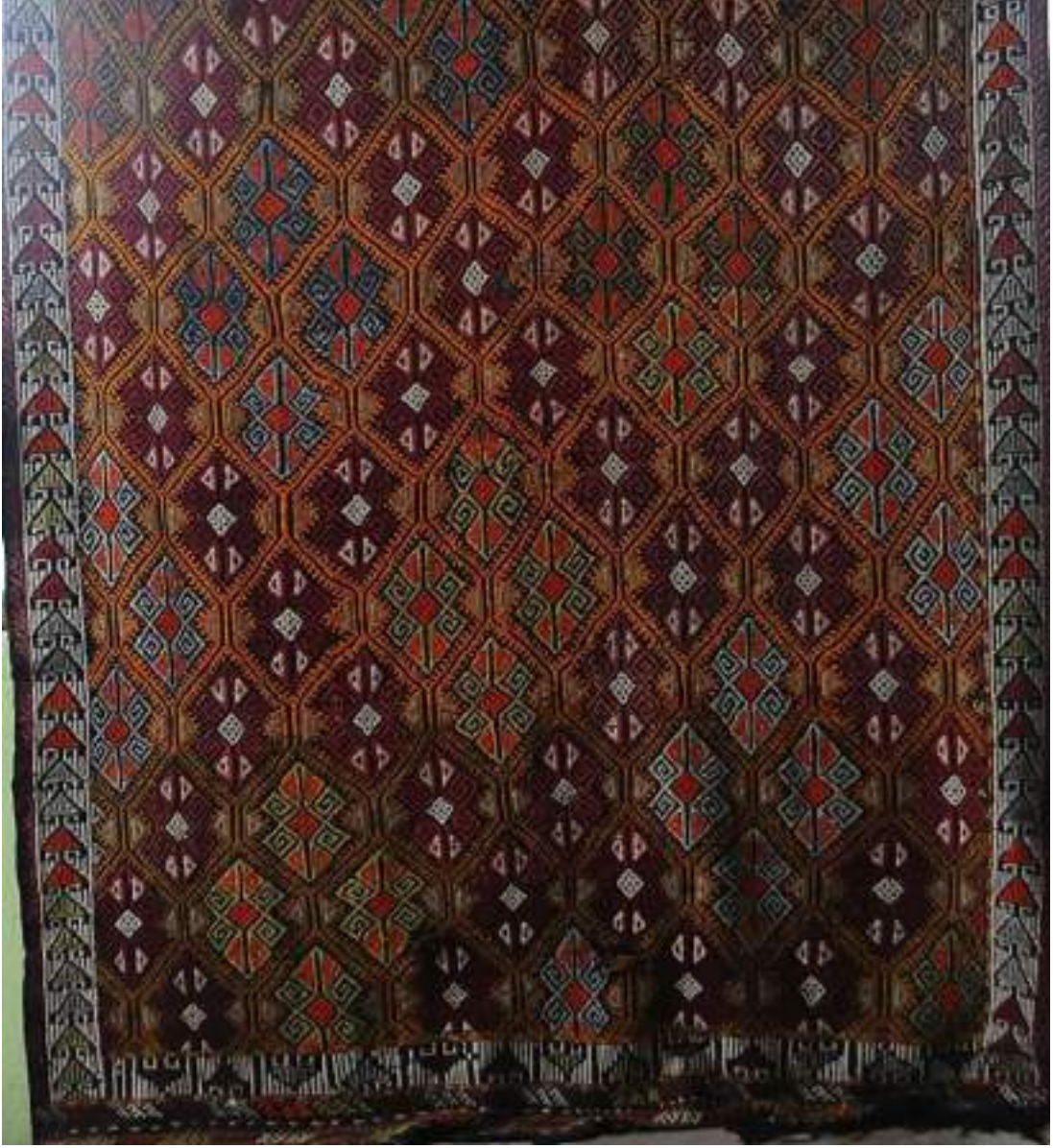
Dirmil çulunun dörtkenarını çerçeveleyen kenar suları “**çiçekli sarı ve demir alası-aladirek**” bezemesidir. “**Çiçekli sarı**” Türk süsleme sanatlarında sınır bezemesi olarak sık karşılaşılan geçme veya zencirektir. Bu dokumada zencirek sarı, iç dolguları çok renkli olduğu için çiçekli sarı denilmektedir. Yani sarı atkıyla meydana gelen tek bükümlü zincir boşluklarına çeşitli renkte (verev sıralamalı) bezeme atkıları ile dolgu yapılarak çiçeklendirilmiştir. **Ala çulun eteği** denilen kısa kenar sularında ise dıştan içe doğru; iki sıra **arpa** (diyagonal renk sıralamalı), **şeytan tırnağı arasında eli belinde ve demiralası**” yangışları yer alır. Kenar suyu aralarındaki sınır süsleme atkılarında “**gözeme**” denir.

Çul zemini; kırmızı çizgilerle bölünmüş, küçük tabakalar içinde “**çul yanışı-çeler**” yangışı uygulanmıştır. Dolgu motiflerinin renk düzenlemesi ile yüzeyde eşkenar dörtgenler, yöredeki adıyla tabakalar oluşturmuştur. Bu ana motif sonsuzluk prensibinde tekrar edilmiştir.

Çeler; çelmek fiilinin geniş zamanlı çekimidir. “Çelmek: 1. Koyunlar çiftleşmek, Yakaköy, Çaltı, Gelendost-**Isparta**, Yayla, Karamanlı, Tefenni-**Burdur**, Fethiye ve köyleri-**Muğla**, 2. Çelik çomak oyununda, havaya fırlayan çeliğin(çubuğun) ortasına değnekle vurup ileri fırlatmak. Düzce-**Bolu**, Merzifon-**Amasya** (TDK. Derleme Sözlüğü C:3). Çelmek; birinin ayağına çelme takmak olarak da hemen her yerde bilinir. Fiilin yöredeki anlamı olan koyunların çiftleşmesi Yörükler için çok önemli ve mala bolluk-bereket getiren bir durumdur. Bunu bir sembol yangış-bezek olarak yaygısında ifade etmiştir.

Fotoğraf 36. Alaçul desen detayı, başlangıçtan içe doğru; gözeme, iki sıra arpa, üçüncü; şeytan tırnağı içinde eli belinde, dördüncü; aladirek, beşinci; çiçekli sarı(zencirek) su ve zemin; çatki ve çeler yangışı.

Fotoğraf 37. Sarı çatıntılı sergi, 172 X 270 cm. Karamanlı İlçesi-Mürseler Köyü Camii

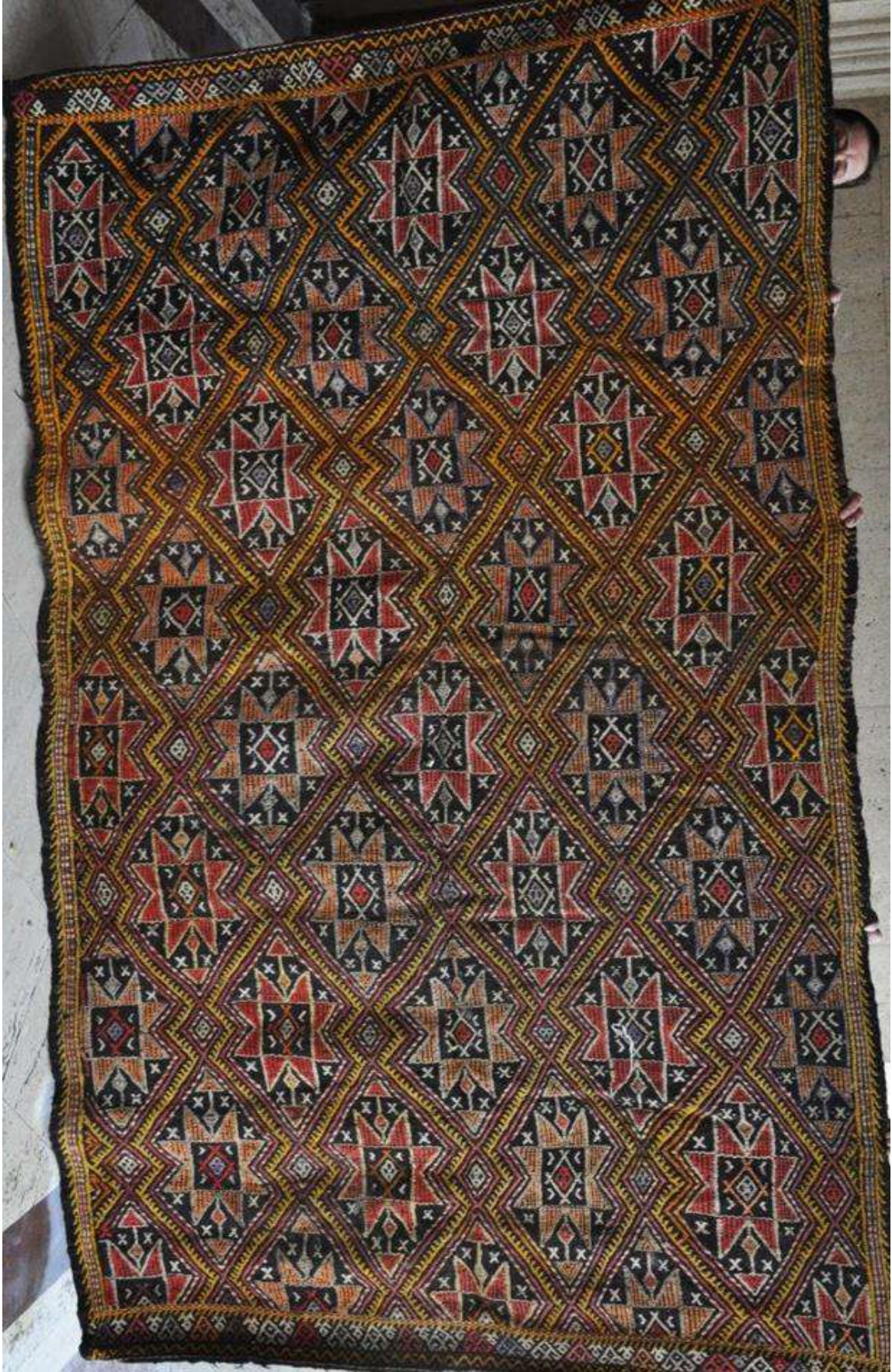
“**Sarı çatıntılı çul/sergi/yaygı**” zemininde sarı renkli bezeme, altıgen çatkı-çatıntı’lar çift hatlı ve tırnaklıdır. Çatkıların boşlukları $\frac{1}{4}$ simetrik, kıvrımlı üçgen “**karnıyarık-simetrik koç boynuzu**” yangışları ile doldurulmuştur. Desen birim raporu yatay ve dikey ekseninde sonsuz tekrarlıdır ki bu Türk süsleme sanatının önemli prensiplerindendir. Yaygının dörtkenarını çerçeveleyen kenar suyu düz zili teknikli ve bağlantılı “**ok ucu veya muska**” yangışlıdır. Kısa kenarları ise diğer yaygılarda da görülen “**kuşkanadı ve yedi bela**” yangışlı ince sular süslemektedir (Fotoğraf 37-38). Dolgu yapılan karnıyarık motiflerinin renk düzenlemesi yaygı yüzeyinde dörtgenler meydana getirir. Verve hatta sıralanmış yeşil ve mavi dörtgenleri kırmızı dörtgenler çerçeveleyer. Kenar suyunda; zemin beyaz, bezeme renkleri kırmızı, sarı, mavi, yeşil ve turuncu olmak üzere, çift motif tekrarlıdır.

Fotoğraf 38. Sarı çatıntılı çul zemin ve kenar suyu detayı, Karamanlı İlçesi Mürseller Köy Camii

Fotoğraf 39. Çatkılı-yıldızlı çul desen detayı.

Fotoğraf 40. Çatkılı-yıldızlı çul, Env: Et 165.67.87, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 165.67.87,
Geliş Tarihi	: 8.12.1987, Büyükyaka-Yeşilova, Hamdi Kılıç'tan satın alma (Fotoğraf 39-41).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Sarı çatkılı çul.
Boyutları (EnxBoy)	: 167x275cm, Kısa kenar suyu: 7+3 cm, Uzun kenar suyu: 6 cm.
Malzeme	: Atkı ve Çözü; Siyah Keçi kılı, Bezeme atkısı: Yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (Cicim),
Yöredeki Yangış Adları	: Zemin; sarı çatkılı, yıldız, ok ucu, Kenar suyu; eli belinde, eğri yangış, tırnak.

Çatkılı-yıldızlı çul; Yaygı zemini dikey yönlü, simetrik zikzaklı, tırnaklı sarı çatkılarla bölünmüştür. Çatkı boşlukları, ¼ simetrik “**sekiz köşeli yıldız**”lar ve bu yıldızlara dikey yönde bağlantılı “**ok ucu**” yangışları, çatkı bağlantıları ve yıldız göbekleri ise “**göz**” yangışları ile bezenmiştir. Çatkılardaki tırnaklı sarı bezeme boncuklu ve düz hardal çizgilerle sınırlanmış, yetmeyen yerde farklı renkli bezeme ipliği kullanılmıştır. Yıldızlar iki renk sıralamalıdır, beyaz sınırlı kırmızı ve mavi sınırlı kavuniçi verrev(diagonal) hatlı düzenlenmiştir (Fotoğraf 39, 41).

Fotoğraf 41. Çatkılı-yıldızlı çul desen detayı.

Kıvrım yangışlı kilimlerden biri Yeşilova Gökçeyaka köyü diğeri ise müzede tespit edilmiştir. Her ikisi de tek elden çıkmış gibi, aynı renk ve bezemeye sahiptir. Bu yaygıların tek farkı, renk düzenidir ki; köyde tespit edilen verrev hatlı, müzedeki ise yaygı merkezinden açılan, dörtgen çerçeveli renk sıralamasına sahiptir.

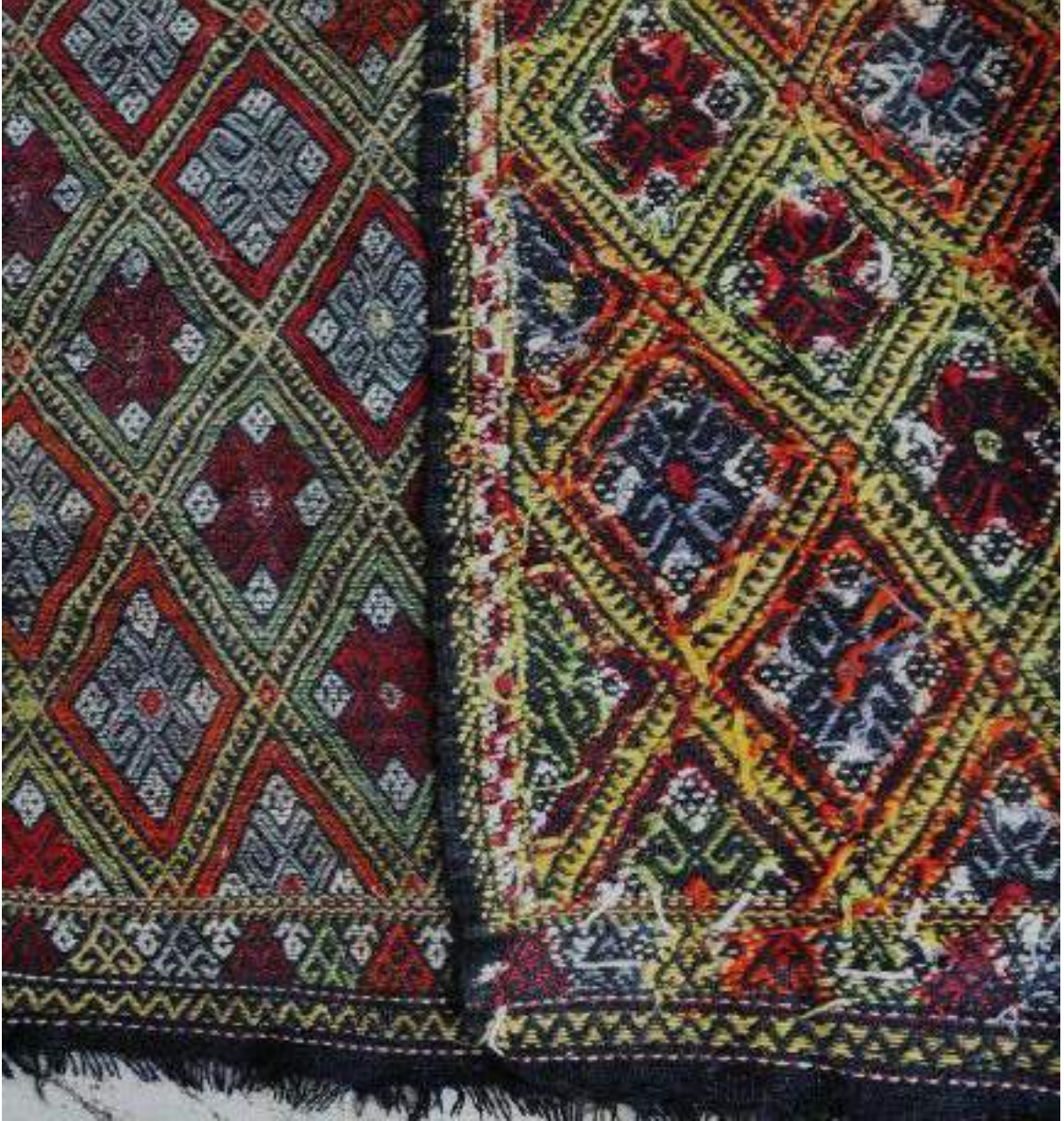
Gökçeyaka'da “Kıvrımlı haba” olarak da isimlendirilmiştir (Fotoğraf 42). Yörede kilimin diğeri adı haba olduğu için, kıl zeminli bu yaygılara yangışlı kilim yerine bazen yangışlı haba denilmektedir. Ancak yörede yangışlı olmayan, doğal renkli yün atkılı, günlük kullanılan kaba dokunmuş yaygılara genellikle haba denilmektedir. Haba terimi Yeşilova Düden köyünde geçen, 9 yaşına kadar olan çocukluk yaşantım sırasında annem ve köylüler tarafından, doğal ak ve kara koyun yününden dokunan, doğal renkleri ile günlük kullanım için, yollu ve dişeme yangışlı yaygılara verilen isimdir. Aynı zamanda yukarıda sözü edilen kıl çözgü, atkı ve yün bezemeli yaygılara da yangışlı kilim adı verilmiştir.

Kıvrım yangışlı kilimin sarı çatkılı zemini dörtgen bölmeler düzeninde, her dörtgen içinde $\frac{1}{4}$ simetrik kıvrımlı yani “**koçboynuzu**” bezemelidir. Kenarlar ince bir tırnaklı su ile çerçevelenmiş, kısa kenarları ise “**eli belinde ve sığır sidiği**” yangışlı su süslemektedir. Kıvrımlarda kırmızı, turuncu, mavi ve yeşil sıralamalı renk düzeni görülmektedir.

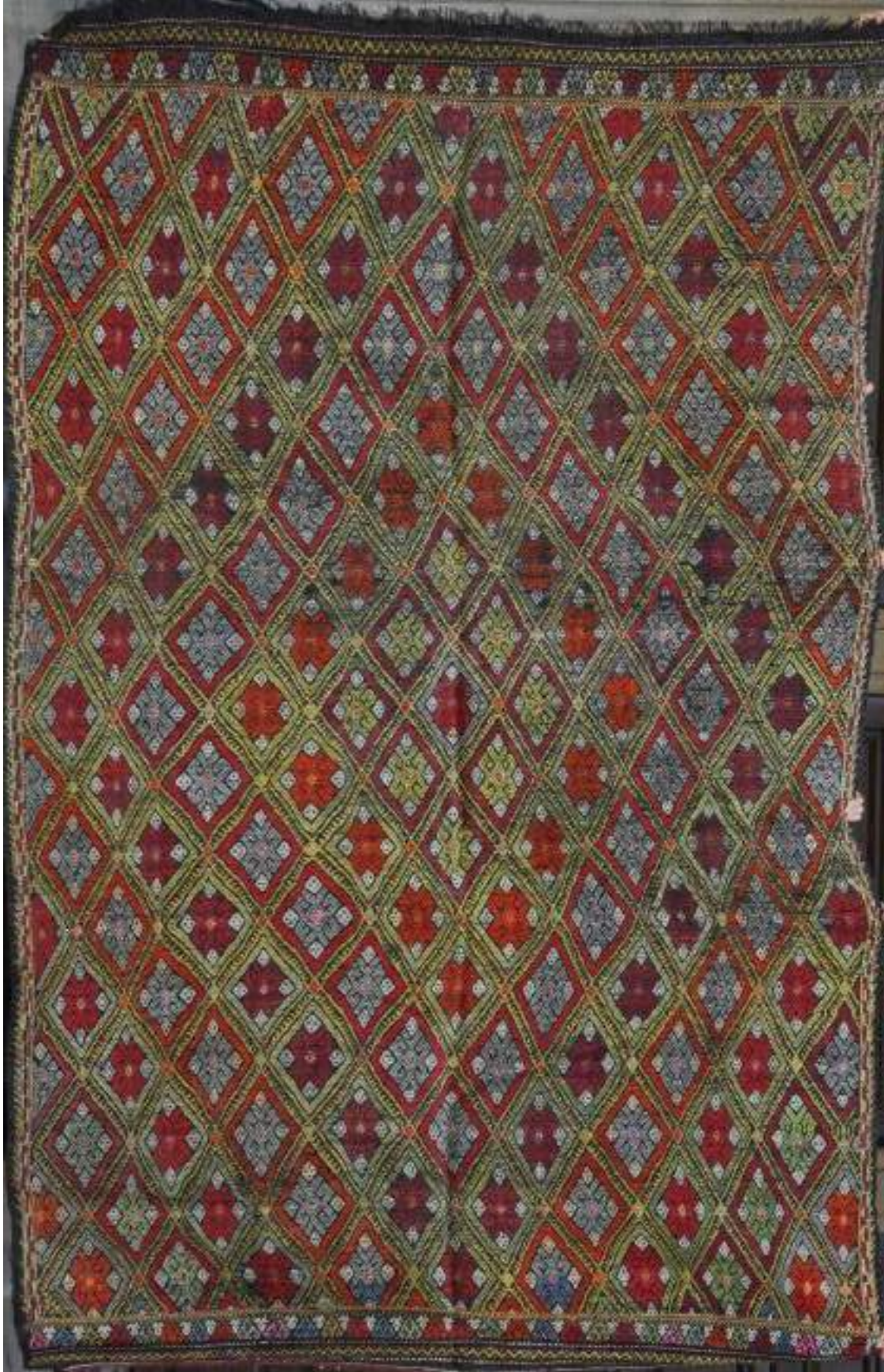

Fotoğraf 42. KıvrımYangışlı Kilim, Zeynep Altıntaş, Yeşilova-Gökçeyaka köyü.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki adı; yangışlı kilim/ haba(yaygı)
Boyutları (En x Boy)	: 147 X 225 cm
Dokuma Sıklığı(1cm)	: 4x4(zemin)+4 (bezeme atkısı)
Malzeme	: Atkıda; kıl, çözgüde; kıl, bezeme ipliği;yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (cicim).
Yöredeki yanlış adları	: Zemin; kıvrımlı, kenar suyu; boncuk, eli belinde,sığırsidiği
Dokuyan Kişi	: Zeynep Altıntaş, Yeşilova-Gökçeyaka köyü.

Fotoğraf 43. Yangışlı kilim. Kıvrım yangışlı kilim ters ve yüz görüntü detayı, sarı tırnaklı çatkılı dörtgenler içinde koçboynuzu ve eli belinde yangışlı kenar suyu detayı.

Fotoğraf 44. Yangışlı Kilim. Et 150.66.87, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Et 150.66.87, Burdur Müzesi, (Fotoğraf 44).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Yangışlı Kilim
Boyutları (En x Boy)	: 170 X 287 cm, saçak boyu:3 cm, kenar suyu: 8,5 + 4 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü: Kıl, Bezeme atkısı; Yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (cicim).
Yöredeki yanlış adları	: Zemin; kıvrım yangış, kenar suyu; elibeline, tırnak, boncuk.
Kompozisyon	: Zemin; Simetrik birim rapor, verev yollu renk düzeni.

Fotoğraf 45. Çatkılı namazlağı, Burdur Müzesi, Env; Et 46.49.95.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 46.49.95, Geliş tarihi; 24.05.1995
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı : Namazlağı (Fotoğraf 45)
Boyutları (En x Boy)	: 87 cm X 117 cm, Saçak Boyu: 3,5 cm
Malzeme	: Atkı: Kıl, Çözgü: Kıl, Bezeme İpliği: Yün (bükümsüz, çift katlı)
Teknik	: Atlama atkılı bezeme(cicim)
Yöredeki Yanlış adları	:Zemin; Çatkılı, göz, Kenar Suyu; kedi kulağı, tırnak.
Kompozisyon	: Birim rapor tekrarı, eşkenar dörtgen renk şeması.

Fotoğraf 47. Nağashlı (Yangışlı) Kilim. Ayşeli Öz, Büğdüz Kasabası

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 1965
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Nağashlı-yangışlı kilim (Fotoğraf 47,48).
Boyutları (En x Boy)	: 158 X 230 cm, Bordür:29 cm
Dokuma Sıklığı(1cm)	: Çözüğü 5 x atkı 10,
Malzeme	: Atkı ve çözgü: yün, bezeme; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme(Cicim), yöredeki adı: nağashlı kilim
Yöredeki yanlış adları	: Zemin; çatkılı, göz, kenar suyu; kedi gözü, yedi bela.
Kaynak Kişi	: Ayşeli Öz, Büğdüz Kasabası

Fotoğraf 48. Nağışlı(yangışlı) Kilim; tersi-yüzü, kenar suyunda eğri yangış, boncuk, yedi bela, koyun gözü ve zemin; sarı çatkı ve çift gözlü yangışı.

Fotoğraf 49. Namazlağı, Env; Et. 164.67.87, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Env; Et. 164.67.87, Burdur Müzesi, Geliş Tarihi: 8.12.1987.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki adı: namazlağı (Fotoğraf 49)
Boyutları (En x Boy)	: 95 cm X 117 cm
Malzeme	: Atkı ve çözgü: kıl, bezeme ipliği: yün(bezeme atkısı bükümsüz, çift katlı)
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme(cicim), Dokuma sıklığı; 4 çözgü-6 atkı,
Yanış Adları	: Zemin; çatkılı aşık yangışı, kenar suyu; göz, yedibela yangışı.
Kompozisyon	: Birim rapor, simetrik tekrar, eşkenar dörtgen sıralamalı renk şeması.

Fotoğraf 50. Ala Çul, Büğdüz Kasabası

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Cinsi	: Zili yaygı, Yöredeki Adı; Ala zili (Fotoğraf 50, 51).
Boyutları (En x Boy)	: 130 cm X 320 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü;4, atkı; 6,
Malzeme	: Atkı ve çözgü: kıl, bezeme ipliği: yün çift katlı bükümsüz.
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (zili-cicim)
Yöredeki yanlış adları	: Zemin; ala zili, kenar suyu; eğri yangış, tırnak, çeler, yedi bela ve göz.
Kaynak Kişi	: Aysel Çetin, Büğdüz Kasabası

Fotoğraf 51. Ala çul yangış detayları: zemin; ala zili, kenar suyu; uzun kenarda eğri yangış, kısa kenarda tırnak, çeler, yedi bela ve göz.

Ala zili; (damalı zili) yörede en basit zili örneğidir. Dokuma yüzeyinde kare biçimli düz zili bezemeler dolu-boş dengesiyle yüzeyi kaplamaktadır. Yaygı yüzeyinde beyaz hatlı eşkenar bölmelerin içi bordo ve kırmızı dörtgenlerle doldurulmuş, iç dolgularda olgun bir sarı ile sıcak bir dokuma yüzeyi oluşturulmuştur. Renk düzeni beyaz dörtgen bölme hatları içinde verev yönlü düzenlenmiştir (Fotoğraf 50, 51).

Büğdüz de rastlanan zili yaygıyı kaynak kişiler “Nağaşlı kilim” olarak adlandırmıştır. Yöre ağzı ile söylenen nağaş; nakış yani bezeme demektir. Literatürde cicim olarak bilinen teknik isimle yörede hiç karşılaşılmadığı gibi, atlamalı (cicim-zili) bezeme atkısı, geçirme şeklinden dolayı ulgama atkı olarak adlandırılmaktadır. Bu tür dokumalara da kıl malzemeli olana nağaşlı çul, yün malzemeli olana nağaşlı-yanışlı kilim denilmektedir. Yaşı yetmişin üzerinde olan kişiler genellikle yangış terimini, daha genç olanlar ise çoğunlukla nağaş terimini kullanmaktadır.

Bu terminoloji bozulmamış öz Türkçe’nin devamı olup, Orta Asya’da kullanılan şeklidir. Yangış terimi ilk defa tarafımda 1996’da düzenlenen halı, kilim ve cicim sanatı uluslararası bilgi şöleninde “Burdur-Yeşilova “Düden Köyü Camii Yanışlı Kilimleri” (Soysaldı. 1996:277) başlığıyla ifade edilmiştir. Bu terimi duymamış olan akademisyenlerin sorusuna Orta Asya’dan gelen Türkmenistan Ateşesi; “Bizde de aynı isim veriliyor” diyerek cevap vermişti. Demek ki Teke Türkmenlerinin atayurdu ile bağlantısını bu öz Türkçe terimler sağlamaktadır. Bu kilimdeki çift gözlü dolgu yangışının birlik ve beraberliği temsil ettiği araştırmacı bir halkbilimci tarafından belirtilmektedir (Argaç. 2008: 79).

c) Sandıklı-Kapılı Yangışlı Kilim

Yaygının yöredeki adı “**Sandıklı yangış veya kapılı kilim**”dır. Türk dünyasında çok merkezli kare biçimli sınırlandırılmış bezemelere sandık adı verilir. Yörede özellikle cami kapı kanatlarında çok görülen, ahşap oyma-kabartma tekniğinde yapılmış, kare levhalar içinde yıldızlı bezeme bu yangışlı kilimlere de uygulandığı için kapılı adı verilmiş olabilir (Fotoğraf 52-59).

Burdur’un güneybatı sınırındaki Çavdır ilçesi bayır köyü camiinde 6 adet ve müzede çok sayıda karşılaştığımız sandıklı-kapılı kilim (yaygı) Teke Yöresinin tipik yangışlı düz dokuma yaygı örneklerinden biridir. Cicim-zili tekniğiyle dokunmuş olup çözgü, zemin akısı ve bezeme atkıları tamamen yündür. 19.yy.sonu-20 yy. başı örnekleri yer yaygısı veya seccade olarak dokunmuştur. Bu sandıklı Yangışlı yaygıların çözgü ve zemin atkıları kökboya geleneğinden olsa gerek, genellikle kırmızı olmakla birlikte, bazen çözgüsünde doğal keçi kılı (kırçılı ip) da kullanılır. Yaygılar ortalama; 175x380cm, seccadeler ortalama; 90x150cm. boyutlarındadır.

Yaygılarda altı sandık, seccadelerde bir, nadiren iki sandık yer alır. Yaygının başlama ve bitiş kısmı olan kısa kenarlarında 40-50cm’lik kenar suları yer alır ki bunlar birbirinden farklı üç ya da beş sıradır. Bu kenar sularında “**göz, çakmak-yedi bela, bıtırak, kanat ve ısrar-el**

veya küpe” adı verilen yangışlar yer alır. Aynı zamanda esas kenar suyu olan, iki ya da üç yangışlı su yaygının dörtkenarı çerçeveler. Zemin ende iki boyda altı sandıklıdır ve sandıklar iç içe iki kareden meydana gelir. Sandık yangışı merkezinde büyük bir “**sekiz kollu yıldız**” yer alır. Eski örneklerde(191 müze) yıldız boşluklarındaki parıltılar son dönem örneklerinde yıldız uçlarından dikey yönde çıkan ışınlara dönüşmüştür. İç kareyi dikey “**S/Z yönlü çengel**”, dış kareyi ise **göz motifleri** çerçeveler. Göz motifleri çoğunlukla çarpı ile dörde bölünmüştür. Dış sandık ve yaygı zemini kesişen diyagonal bölmelerle gözlü yanışla kaplanmıştır. Sandık zeminleri daima şaşırtmalı düzende yeşil ve mavi renkte, yaygı zemini ise daima koyu sarı renkli bezenmiştir.

Fotoğraf 52. Sandıklı/kapılı yangışlı kilim, 188x348cm, O.ALİ Ç. kitabeli, 20.yy.başı, Çavdır ilçesi, Bayır Köyü cami.

Fotoğraf 53. Sandıklı/kapılı yangış detayı.

Fotoğraf 54. Sandık yangışlı kilim yaygı saçak örgüsü, zincir(boncuk) atkı, motifler; çakmak-yedi bela, dişbudak, bıtrak, ısrar-el veya küpe ve koyun gözü yangışlı su detayı.

Fotoğraf 55. Sandık yangışlı kilim, kenar suyu, yaygı ters ve yüz detayı, Çavdır ilçesi, Bayır Köyü camii.

Fotoğraf 56. Sandıklı-kapılı yaygı, 155x380cm. Gölhisar HEMM. Koleksiyonu.

Fotoğraf 57. Sandıklı-kapılı namazlağı su ve zemin detayı, 19.yy. Çavdır-Bayır Köyü Camii.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.
Cinsi	: Kilim Cicim, Yöredeki adı: seccade (Fotoğraf 57).
Boyutları (EnxBoy)	: 87 X 114 cm
Dokuma Sıklığı (1cm'de)	: 6x6+6 (çözüxatkı+bezeme atkısı)
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün; atkı ve Çözgü: 7Nm/2, çift (katlı) büküm, Bezeme çift kat, tek büküm.
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme(zili-cicim), atkı yüzölü dokuma.
Yöredeki Yamaş Adları	: Zemin; sandıklı/kapılı, kenar suyu; yedi bela, küpe ve göz.
Kompozisyon	: 1/4 rapor simetrik tekrar.
Kaynak Kişi	: Çavdır İlçesi Bayır Köyü Camii.

Fotoğraf 58. Sandıklı-Kapılı yangışlık kilim, Env; Et 49.34.83, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 49.34.83, Geliş Tarihi: 2.11.1983 (Burdur, Ali Özseçen)
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: yangışlı Kilim Sandıklı-kapılı Zili (Fotoğraf 58).
Boyutları (EnxBoy)	: 193 cm X 368 cm.
Malzeme	: Atkı: Yün, Çözü: Yün, Bezeme İpliği: Yün (bükümsüz, çift katlı)
Teknik	: Atlama atkılı bezeme (cicim), sıklığı; 5 x 14, saçaklar hasır örgüsü.
Yanış Adları	: Zemin; Kapılı/sandıklı, Selçuklu yıldızı, S kıvrım(fırdöndü), kafes, benek. Kenar Suyu; göz, eğri yangış, çeler.
Kompozisyon	: 1/24 rapor simetrik tekrar, atlamalı sıralamalı renk şeması.

Fotoğraf 59. Kıl çözgölü, yün atkılı, Kapılı yangışlı namazlık, 108x188cm. Müze Env:Et.80.49.83

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 80.49.83, Geliş Tarihi: 2.11.1983, (İbrahim Bozova'dan alınmış)
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı: Sandıklı-Kapılı Namazlağı-Göhlisar yöresi) (Fotoğraf 181-182)
Boyutları (EnxBoy)	: 108 cm X 138 cm
Malzeme	: Atkı: yün, Çözgü: yün, Bezeme İpliği: Yün / bükümsüz, çift katlı.
Teknik	: Atlama atkılı bezeme(cicim) Dokuma sıklığı; 5 çözgü-10 atkı
Yanış Adları	: Zemin; Kapılı-sandıklı, Selçuklu yıldızı, kafes, benek. Kenar Suyu; göz, eğri yangış, çeler.
Kompozisyon	: 1/8 rapor simetrik tekrar, dörtgen renk şeması.

Fotoğraf 60. Zemin; kapılı yangış, kenar suyu; çeler ve eğri yangış detayı, Burdur Müzesi, Env; Et 80.49.83.

a) Kareli/Yıldızlı Zili

Çözüğü doğal akkoyun yünü, zemin atkısı kırmızı yörede beşikörtüsü olarak kullanılan yaygı ebadındadır. Yüzey karelere bölünerek, her kareye bir sekiz kollu yıldız yerleştirilmiştir. Bu yaygı kompozisyonu Pazırık halısında da görülmektedir. Ayrıca Orta Asya Türkmenistan ve Anadolu Türklerinin Konya halılarında sık karşılaşılan bir yaygı kompozisyonudur. Yaygıda doğal boya renkleri olan kökboya kırmızısı ve cehri sarısı ile doğal yün renkleri kullanılmıştır.

Fotoğraf 61. Kilim 190, Yıldızlı zili bezeme detayı.

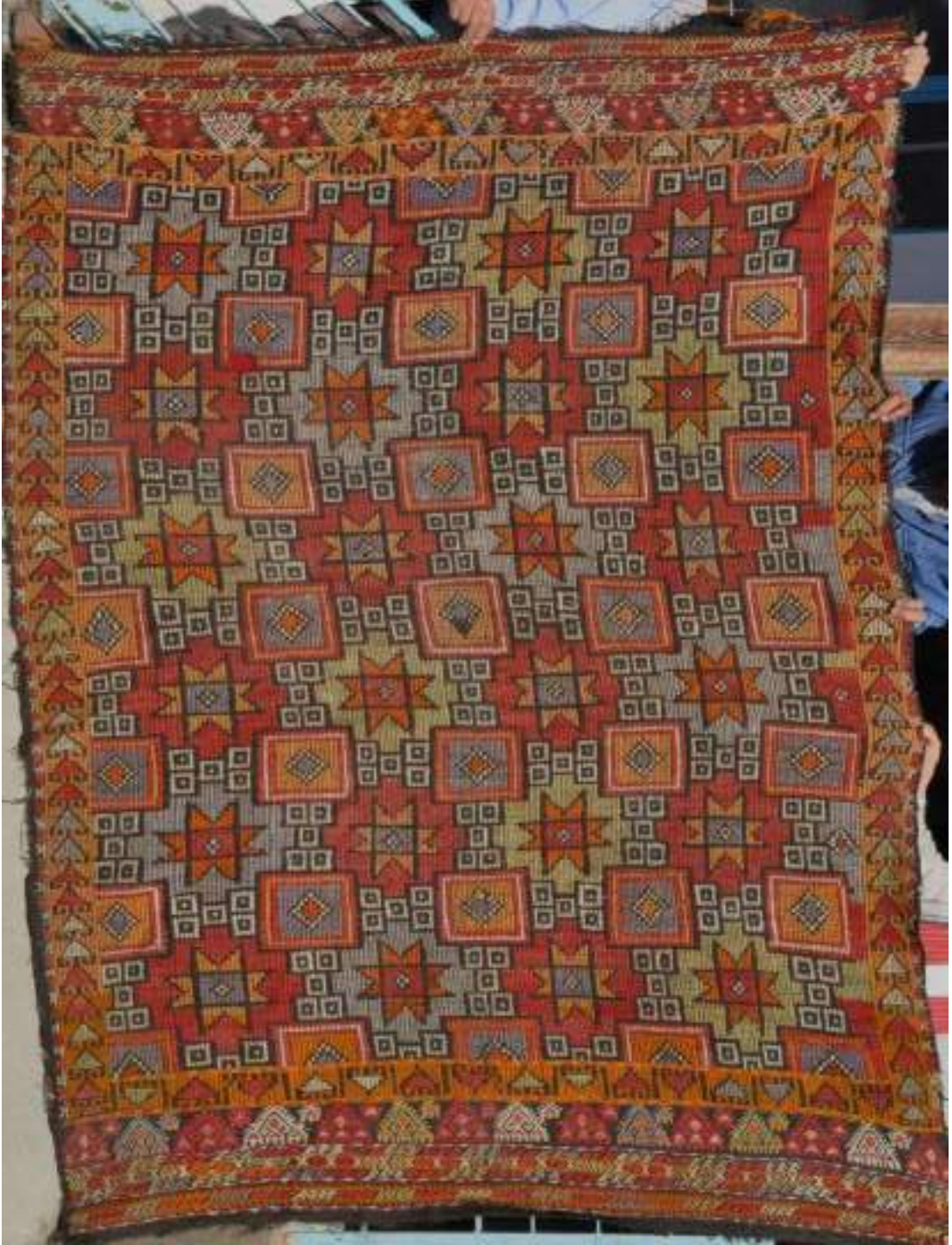
e) Aynalı-Yıldızlı Zili

Zili adı; yörede teknik olarak düz ziliyi, yani düz hatlar oluşturan atlama atkılı bezeme tekniğini ifade etmektedir. Desene göre isimler de verilir. Çözü ve atkısı genellikle kıl, bezeme atkısı boyalı yün olan bu yaygılar nağashlı/nakışlı çul olarak da adlandırılır. Bu yaygılarda çözgü ve atkı nadiren de olsa morkoyun/doğal kahverengi yünden de yapılır. Böyle bir yaygı Kemer-Kayı Köyü Camisinden bir depoya kaldırılmış halde tespit edilmiştir. Kökboya kırmızısı ve cehri sarısı ile doğal koyun yünü renklerinde yangış iplikleri kullanılan yaygı bir hayli göz alıcıdır.

Zemin; içinde **sekiz kollu yıldız** olan **12 köşeli göl** ve içinde **göz motifleri** olan **kare göl** ve boşlukları dolduran kare şeklindeki **beşli göz** motiflerinin uyumlu düzeniyle meydana getirilmiştir. Yatay ve dikey yönde tam simetri (ayna) oluşturduğu için de **aynalı-yıldızlı zili** adını almıştır. Büyüklü küçüklü yıldızlar topluluğunu andıran bu desen Selçuklu geometrik süslemelerindeki kozmik görüntünün optik bir yansıması gibidir. Selçuklu Mimarisinin sırcalı medresesindeki yıldızlı çini süslemenin zili dokuma tekniğine uygun sadeleştirilmiş şeklini hatırlatır. Zili dokuma tekniğinde yıldız merkezli bağlantı boşlukları ancak bu kadar estetik bir

düzenleme yapılabilir. Bu desen anonim Türk sanatının, naif altın denge kuralında geometrik bir yansımasıdır.

Kısa kenarda **çakmak**, **kuş ayağı** ve **tırnaklı kanatlar içinde elibelinde** motifli kısa kenar suyu ile dört kenarını çerçeveleyen **muska(nusha)motifli** kenar suyu yer alır. Çözüden kalan saçaklar hasır örgü yapılarak hem kenar süsleme, hem de dokumaya ilave doku kazandırılmıştır.

Fotoğraf 62. Aynalı Yıldızlı zili, 165X264 cm, Kemer ilçesi-Kayı Köyü Camii.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Cicim-zili, yöredeki adı: aynalı yıldızlı zili (Fotoğraf 62)
Boyutları (EnxBoy)	: 165 cm X 264 cm
Dokuma Sıklığı	: 6x6+6 (çözgüxatkı+bezeme atkısı; 1cm'de)
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme.
Yöredeki Yanış Adları	: Yıldız, göz, muska, elibeline, şeytan tırnağı, boncuk.
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi Kayı Köyü Camii

Fotoğraf 63. Aynalı-Yıldızlı zili, dört kenar çerçevesi; muska-ok ucu, kısa kenarda; şeytan tırnağı içinde eli belinde, çengel, yedi bela-çakmak yangışı ve çözgülü kenar örgüsü detayı.

Fotoğraf 64. Aynalı Yıldızlı zili, 158 cm X 250 cm, Kemer İlçesi-Akören Köyü, Havalı Boz.

Aynalı yıldızlı zili, Burdur ilinin her yöresinde rastlanan yangışlı kilim tiplerinden biridir. Araştırmada ulaşılabilen Merkez ilçe-Bügdüz, Aziziye ve Akkaya köylerinde, Kemer İlçesi-Akören ve Kayı köyleri, Ağlasun ilçesi Yeşilbaş kasabası, Karamanlı ilçesi-Mürseler Köyünde, rastlandığı gibi, 1988 yılında yapılan bir araştırmada Yeşilova Düden köyü camiinde de rastlanmıştır (Soysaldı, 1998:277-287). Kemer İlçesi Kayı Köyü Camiindeki (165x290 cm boyutlu) yıldızlı zili üzerindeki “Keziban Altay” kitabesi; Ziliyi bu kişinin dokuduğunu ve cenazesine örtüldükten sonra camiye bağışlanan (ölümlük) yaygı olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 65. Aynalı Yıldızlı zili, 164x250cm. Ağlasun-Yeşilbaş Kasabası Camii.

Fotoğraf 66. Aynalı-yıldızlı zili, kenar suyu S kıvrımlı çengel ve muska yangış detayı.

Fotoğraf 67. Aynalı-yıldızlı zili namazlağı, 19.yy.sonu. Hayriye Ayan, Büğdüz Kasabası.

İlgili Koleksiyon	: Hayriye Ayan (Kaynak Kişi, Büğdüz Kasabası.)
İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Bugünkü Durumu	: Tabanlık ve alınlık kısımları bir hayli yıpranmış.
Cinsi	: Yaygı-seccade, yöredeki adı; namazlağı. (Fotoğraf 67,68)
Boyutları (EnxBoy)	: 100 x 138 cm, kenar suyu; 17-23cm, uzun kenar suyu eni; 7,5cm.
Dokuma Sıklığı (1cm'de)	: Zemin; 5(Çözüğü)x10(Atkı), bezeme atkısı;5
İplik Kat Sayısı	: Atkı ve çözgü; çift kat-sık büküm, bezeme ipliği; çift katlı, bükümsüz.
Malzeme	: Atkı, çözgü, bezeme atkısı: Yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, yöredeki adı; zili.
Renkler	: Çözgü; boyasız ak yün, atkı; kırmızısı (kok boya), bezeme; kırmızı, yeşil, mavi, turuncu, sarı ve boyasız ak(beyaz).
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; aynalı-yıldızlı zili, kenar suyu; Kedigözü, Sığır sidiği, şingirak (çingirak) yangışı.
Kompozisyon	:Zemin; Birim rapor, ayna simetri tekrar, Kenar; bağlantılı sıralama.

Fotoğraf 67'deki namazlağı birhayli yıpranmış 19.yüzyıldan 21.yüzyıla ulaşan nadir örneklerden, kökboyalı yün atkılı olması da bunun kanıtıdır.

Kapılı-sandıklı ve Aynalı-yıldızlı zili yörenin en yaygın ve orijinal yangışlı kilim(yaygı) örnekleri olarak kabul edilebilir. Yeniden tıpkı üretimi yapılması gereken eşsiz olan örneklerdir. Bu örneklerin Selçuklu dönemi süsleme üslubu etkisiyle tasarlanmış olduğu düşünülmektedir. İnce matematik hesaplama ile tasarlanan merkezinde bir göz motifi olan sekiz kollu yıldız çerçeveleyen 12 köşeli göl, dört köşesinde yıldızlı kare burçlar arasında beşer gözle bağlantılıdır. Asırlarca değişmeden günümüze ulaşmıştır.

Fotoğraf 68. Aynalı-yıldızlı zili, kökboya kırmızısı atkı ve bezeme detayı.

f) Eğri Yangışlı Zili

Bu yangışlı kilim (Fotoğraf 69,70) Yeşilova-Büyük(goca)yaka köyünden getirilmiş, çözgü, atkı ve bezeme ipliği tamamen yündür. Müzeye 1987’de gelen yaygı 20.yy. başında dokunmuş olsa gerek. Az kullanılmış canlı renklere sahip bu yaygının çözgü ve atkısı kırmızı yündür, bu bakımdan 19. Yüzyılda dokunmuş olduğu da düşünölebilir. Burdur zili dokuma yaygılar arasında bazı özgün örneklere de rastlanmaktadır. Bu örneklerden bazılarına müzede rastlanmıştır. Yörede **Eğri Yangış** denen zik-zak yapan yollu bezemenin farklı çeşitlemelerine kenar sularında çokça rastlanmış, fakat zemin deseni olarak sadece müzede bir adet karşılaşılmıştır. Bu sebeple bu örneği dokuyan kişinin kendi özgün tasarımını yapmış olduğu düşünölmektedir.

Fotoğraf 69. Eğri yangışlı (zili) yaygı, 96x205cm, Burdur müzesi; Env: Et 153. 66.87.

Fotoğraf 70. Eğri yangışlı (zili) yaygı detayı.

a) Aynalı Cümbüşlü Zili (Cıngıllı Zili)

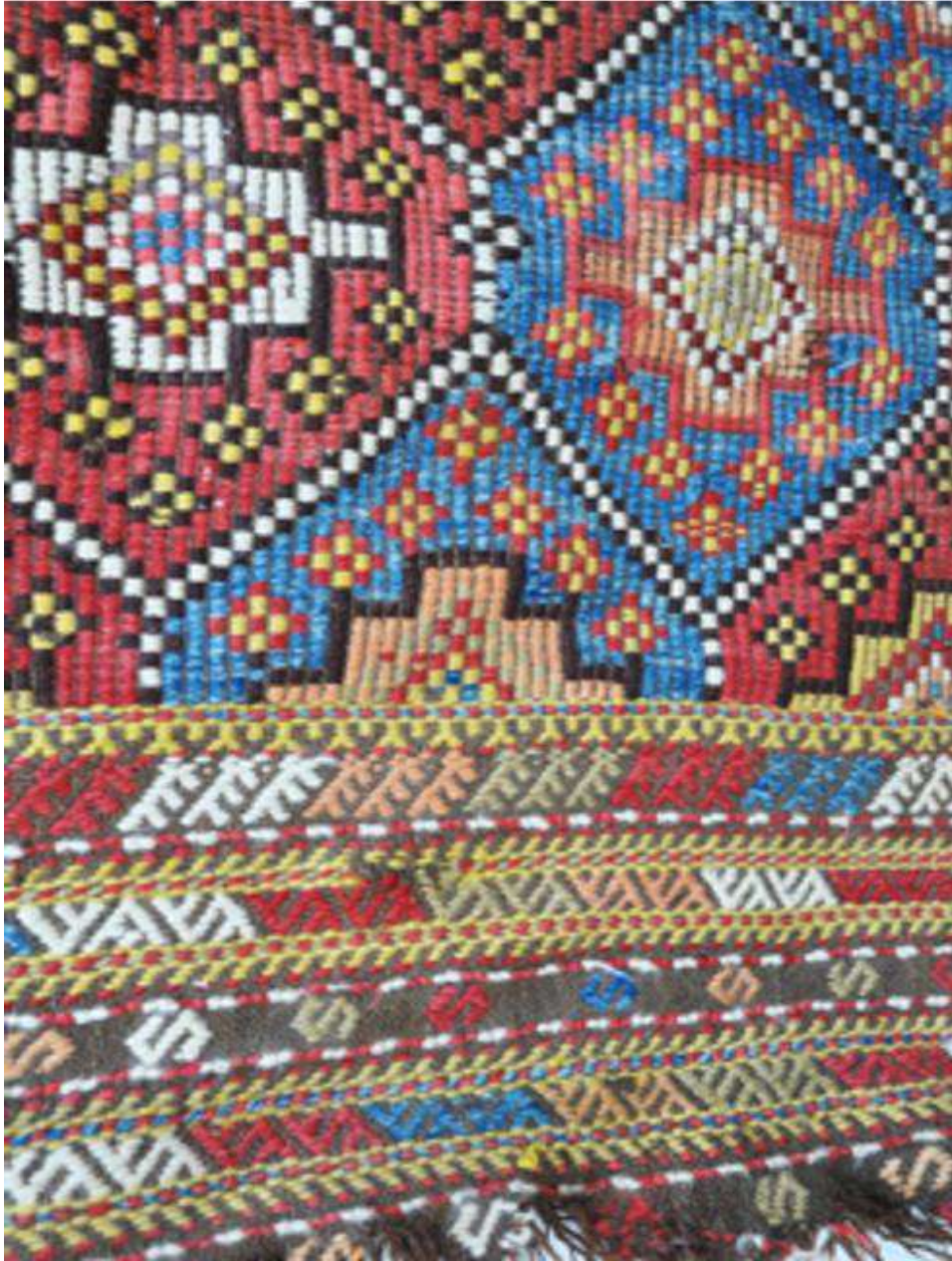
Fotoğraf 71. Cıngıllı zili, 19.yy. sonu, Kemer İlçesi-Akören Köyü: Vesile Yıldırım.

Cinsi	: Yaygı (Fotoğraf 71,72)
İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 164 X 245 cm, Saçak Boyu: 10 cm
Malzemesi	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, yöredeki adı; Yangışlı Kilim.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 8 atkı + 4 bezeme atkısı
Yöredeki Yanış-Nakış Adları	: Zemin; attıgen bölmeli, aynalı-cıngıllı zili, göz, Kenar suyu; yedi bela, kuş kanadı, çengel.
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi-Akören Köyü: Vesile Yıldırım

Aynalı-cıngıllı zili örneklerine hem büyük boyutlu yaygı, hem de küçük ebatlı seccade türünde karşılaşılmıştır. Zemin çözgü ve atkılarında bazı örneklerde doğal kara koyunyünü kullanılırken bazılarında kök boya kırmızısı kullanılmıştır. Bu sebeple bezeme renklerinde hiçbir akma ya da solma olmamıştır. Kemer ilçesi Akören Köyü, Merkez ilçe-Bügdüz Kasabası ve Akkaya köylerinde karşılaşılan örneklerde kenar suları farklı olmakla birlikte, zeminde bezeme farklılığı yoktur. Bu örneğin dokuyucusu ile Bügdüz'de karşılaşılmış olup, kaynak kişi tarafından cümbüşlü-cıngıllı adlandırması yapılmıştır. Belki de bu örneğin Bügdüz köyünde dokunarak diğer köylere satılmış olabileceği düşünülmektedir. Evin büyükannesinin çeyizine satın alınan yaygı bir asırlık olarak ifade edilmiştir. Ayrıca bu zilin Mersin

yaylalarında da genellikle kıl malzemeli dokunduğu bilinmektedir yöredeki adı Çingilli olarak anılmaktadır (Yalman, 1993, Onuk ve ark, 1998:200,312,365).

Aynalı-cıngıllı kilim; atlama atkılı bezeme (düz zili) tekniğinde dokunmuştur. Zemin diyagonal renk düzenine sahip, siyah-beyaz bantlarla altıgenlere bölünmüştür. Her bir bölümde sekiz köşeli yıldızvari kartuş içinde **göz** motifleri ve köşelere bağlantılı benek veya cıngıllardan meydana gelen birim raporlu desen, ayna simetri ile tekrar etmektedir. Uzun kenarları bir örnekte; **kedi kulağı ve boncuk yanışlı su**, diğer örnekte; **göz**, bir diğerinde **eğri su** sınırlamaktadır. Kısa kenar sularında **kuşkanadı, yedi bela, çengel, tırnak, kazayağı, eğri su ve çakmak yangışları** sıralanmış, bu ince su kenarları **boncuk** atkılarla bölünmüştür.

Fotoğraf 72. Cıngıllı zili zemin, kuş kanadı, yedi bela ve çengel yangışlı kenar suyu detayı.

Fotoğraf 73. Aynalı-Cümbüşlü Namazlağı, 99 x 142 cm, 20.yy.başı, Hayriye Ayan, Merkez ilçe-Bügdüz Kasabası.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Seccade, yöredeki adı; namazlağı. (Fotoğraf 73,74,75)
Boyutları (EnxBoy)	: 99 X 142 cm, saçak : 9 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı +6 bezeme atkısı
Malzeme	: Atkıda; yün , çözgüde;yün, bezeme İpliği: yün
Teknik	: Atlama-ulgama atkılı bezeme (düz zili)
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Aynalı-cümbüşlü, Kenar suyu; Kedigözü, yedibela, eğriyangış, çingirak, tırnak, boncuk.
Kaynak Kişi	: Hayriye Ayan Bügdüz Kasabası

Fotoğraf 74. Aynalı-cümbüşlü zili dokuma tersi ve yüzü.

Zili Dokumanın Teknik Özellikleri; Zili dokumalar yörede oldukça yaygın görülmüştür. Bu dokuma tekniği Toroslarda **İki varangelenli dokuma** olarak da bahsedilir. Dokuma daima tersinden yapılır. Birinci varangelen indirildiğinde çözgüler üç üstte, bir altta kalır ve bezeme atkıları bu ağızlıktan geçirilerek yerleştirilir. İkinci varangelen indirildiğinde çözgüler bir altta, bir üstte kalır ve zemin atkısı bu ağızlıktan geçirilir.

Zemin çözgü ve atkısı yün olan yaygılarda çoğunlukla iki zemin atkısı atılır ve bu yaygılara yangışlı kilim denir. Çözgü ve atkısı kıl malzemeli yaygı dokumalarda ise çoğunlukla tek zemin atkısı atılır ve bu yaygılara nağaşlı(yangışlı) çul denir. Düz zili dokumaların tersinde bezeme atkı atlamaları oldukça azdır. Bu atlamalar bir çözgü üzerinde dikey çizgiler oluşturur ve dokuma tersinde zemin dokuma örgüsü hâkimdir. Böylece Yörede çeşit ipi, nakış-yangış ipi tabir edilen, boyanmış renkli bezeme ipliklerinden tasarruf edilmiş olur. Özellikle kıl malzemeli yaygıların yörede keçi yetiştirildiği için ve uzun ömürlü olması dolayısıyla tercih edildiği bilinmektedir. Kıl zeminin sertliği zili-sili bezemenin yüzeyi kaplamasıyla yok edilerek, yünün yumuşak ve sıcak tutan konforu zili-sili tekniğiyle sağlanmış olur (Fotoğraf 74,75).

Fotoğraf 75. Namazlağ zemin; aynalı-cümbüşlü, kenar suyu; kedigözü, yedi bela, eğri yangış ve çingirak, boncuk yangışları ve kenar saçak örgüsü detayı.

Fotoğraf 76. Cıngıllı zili namazlağı, 20.yy.başı, 98 x 142 cm. Akkaya köyü camii.

h) Taraklı Zili

Yörede iki tip “Taraklı Zili”ye rastlanmıştır. İlki Aziziye Köyünde gelin çeyizinde önemli yer tutan ve yük örtüsü olarak kullanılan seyrek motifli “damalı-taraklı zili”dir. Bu zilin zemini bezayağı dokuma örgüsüne sahip, ince bir dokumadır. Taraklı zililer genellikle yüklük perdesi veya yük örtüsü olarak kullanılır. Zili örtünün çözgü ve atkısı bordoya yakın koyu kırmızı olup, iki parça (şak) halinde dokunarak birleştirilmiştir. Bu birleştirmede her iki parçanın motif ve renk düzeni birbirini tamamlayarak, hiçbir kayma olmadan ustaca bütünlük oluşturmuştur. Bu zilin kısa kenarlarında muskalı tarak motifleri yedi farklı renkte sıralanmış, uzun kenarları ise tırnaklı beyaz bir çubuk süslemektedir. Zeminde yer alan tarak yangışları tırnaklı kuşkanadı yangışı bağlantılarıyla dikey ve yatay yönde eşkenar dörtgenler meydana getirmektedir. Bu bakımdan bazı yörelerde tırnaklı zili olarak da adlandırılır. Bezeme renklerinde parlak açık yeşil ve pembe renklerin anilin boyaların kullanıldığını göstermektedir. Kamile hanım bu zilin 20.yüzyıl ortalarında, ninesi tarafından çeyizi için dokunduğunu ve gelin çeyizinde örtü olarak kullanıldığını belirtmiştir (Fotoğraf 77-78).

Bu zilin çeyiz için dokunan benzerlerine tırnaklı zili adıyla Çanakkale-Ayvacık yöresi köylerinde de rastlanmıştır (Deniz, 1998:106-108). Buradaki örnekte, Burdur Çavdır ilçesi Bayır köyü taraklı kilim örneğinde olduğu gibi, taraklar üstüste ve yanyana dizilerek ara bağlantı ve boşluk bırakılmamıştır. Bu yaygıların kenar sularında yöredeki diğer zili-cicim örnekleriyle aynı bezemeler görülmektedir. Her iki yörede de gelin çeyizi için dokunduğu kaynak kişilerce ifade edilmiştir.

Fotoğraf 77. Taraklı Zili, iki şaklı gelin çeyizi yük örtüsü, 20.yy. başı, Kamile Demir, Aziziye köyü.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Cinsi	: Kilim, Yöredeki Adı: Zili Kilim (Fotoğraf 77,78)
Boyutları (EnxBoy)	: İki kanat(şak) halinde dokunmuş.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Zemin; 7x6 bezeme; 6
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği: yün, zemin atkı ve çözgü ipliği; sık bükümlü, 7/2 Nm., bezeme ipliği; bükümsüz, çift kat.
Teknik	: Ulgama (atlama) atkılı bezeme (cicim).
Yöredeki Yanış adları	: Tarak, tırnaklı gıyı.
Kaynak Kişi	: Kamile Demir, Aziziye köyü.

Fotoğraf 78. Taraklı Zili yüzü ve tersi bezeme detayı.

Diğeri ise Çavdır ilçesi Bayır köyü camiinde rastlanan yaygıdır. Yekpare dokunmuş yaygı zemini yine bezayağı dokuma örgülü, ancak sık yangışlıdır (Fotoğraf 79,80). Bu yaygı 154x245cm. ölçülerinde, saçak boyu başlama tarafında 3 cm, bitiş tarafında ise 7-10 cm.dir. bezayağı dokuma örgülü seyrek yangışlı cicim grubundandır. Kullanılan malzeme atkı ve çözgüde yine bordo kırmızı olmakla birlikte yük örtüsüne göre biraz daha kalındır. Çözgü, atkı ve bezeme atkısında tamamen yün kullanımı bize 20. Yüzyıl başında dokunduğunu gösteriyor. Aynı köy camiinde tespit edilen “Sandıklı-kapılı” yangışlı yaygılarla aynı kenar suları uygulanmış ve aynı renk malzeme kullanılmıştır. Bu malzeme ve yangış ortaklığı aynı kişilerin elinden çıktığını ve aynı yörede dokunduğunu göstermektedir. Zincir atkıyla başlayan kısa kenar dokuması farklı renkli atkılarla oluşturulan çubuklu sınırlar içinde yedibela-çakmak, dişli sınır bezemesi içinde bitirak ve çerçeve suya bağlantılı küpe yangışları ile son bulmuştur. Dörtkenarı çerçeveleyen göz yangışlı kenar sularını yatay yönde zincir atkı ve dikey yönde boncuk zili atkıları sınırlamaktadır. Yaygı yüzeyinde ikili renk sıralamalı ve zikzak hatlarda bağlantılı tarak motifleri bir merkezli eşkenar dörtgen meydana getirmiş, ancak Türk süsleme desenlerinin sonsuzluk prensibine uygun simetrik tekrarlıdır.

Fotoğraf 79. Taraklı zili yaygı, 154 x 245 cm 20.yy. başı, Çavdır İlçesi-Bayır Köyü Camii, (Yaygıyı Dokuyan Güllü çoban 92 yaşında vefat etmiş ve camiye bağışlanmış).

Fotoğraf 80. Taraklı zili kenardan içe; zincir atkı, yedibela-çakmak, dişbudak, bıtrak ve küpe yangış detayı.

Fotoğraf 81. Taraklı Yangışlı Kilim, Env. No: Et 75.45.83, 173x325 cm, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 75.45.83, Geliş Tarihi:2.11.1983, Âlim Eryılmaz'dan satın
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy.sonu.
Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı: Taraklı Yün Kilim (Fotoğraf 81)
Boyutları (En x Boy)	: 173 X 325 cm, Saçak Boyu: 28cm, Kısa kenar suyu ge: 46 cm
Malzeme	: Atkı ve çözgü: Kıl, Bezeme atkısı: Yün
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Taraklı yangış, kenar suyu; koyun gözü, ısrın, yedi bela, çeler/çarpı,
Kompozisyon	: Zemin; birim rapor, bağlantılı sıralama, eşkenar dörtgen renk düzeni.

Taraklı Kilim; Müzesinde tespit edilen ve kayıtlarda “Taraklı Yün Kilim” olarak isimlendirilen yaygı “Et 75.45.83” envanter numarada kayıtlı 173x325 cm ebadındadır (Fotoğraf 81). 2.11.1983 tarihinde Âlim Eryılmaz'dan satın alınan yangışlı kilim Çavdır ilçesi Bayır köyü camiindeki (Fotoğraf 79-80) yaygı ile malzeme, teknik ve desen bakımından aynıdır.

Bu yaygının renkleri biraz solgun olsa da tersinden de anlaşıldığı gibi üretiminde de olgun renklerin kullanıldığı ve hayli kullanılmış olan yüzünden çok farklı olmadığı gözlenmektedir. Bu yaygının bir özgülüğü de kenar örgüsünde renkli bezeme iplikleri kullanılmasıdır. Yer yaygılarının uzun kenarlarına 2 ya da 3 çift çözgü üzerinde ilave atkılarla sağlamlaştırıcı doku oluşturulur. Bazı halı veya kilimlerde bu kenar atkıları dokumacının ekstra estetik kattığı ve dokuma ustalığını gösterdiği bölümlerdir.

Fotoğraf 82. Taraklı Kilim; alacalı kenar örgüsü ve tırnak, boncuk, koyun gözü, ala yangışlı (iki) kenar suyu detayı, Env. No: Et 75.45.83, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 83. Koçboynuzu yangışlı kilim, 197x237 cm. Akkaya köyü camii.

i) Koçboynuzu Yangışlı Kilim

Koçboynuzu Türk kültüründe bereket ve yiğitlik sembolü olarak çok önemli bir yangış-bezektir. Tek veya iki yönlü olanına koçboynuzu veya dört ynl olanına **koçak** denir. Yörede yaygı ve seccadelerde yaygın olarak uygulandığı tespit edilmiştir. Koçboynuzu ift yönlü, simetrik boynuz kıvrımından meydana gelir ve yaygının çözgü yönünde birbirine bağlantılı tekrar eder. Boynuz motiflerinin ara boşlukları **kırkkıvrım**, **dörtlü göz** ve **muska** yanışlarıyla doldurulmuştur. Koçboynuzu yangışlı kilim(cicim) deseni birim raporun dikey ve yatay ekseninde sonsuzluk prensibine uygun, yörede aynalı denilen, simetrik tekrardan meydana gelir. Dokumada sık motifli,  boş- dolu, atlamalı bezeme(cicim) atkı tekniği uygulanmıştır. Zemin zg ve atkısı bükümlü, çift katlı kırmızı yn, bezeme atkıları bükümsüz, çift katlı renkli yn ipliğidir.

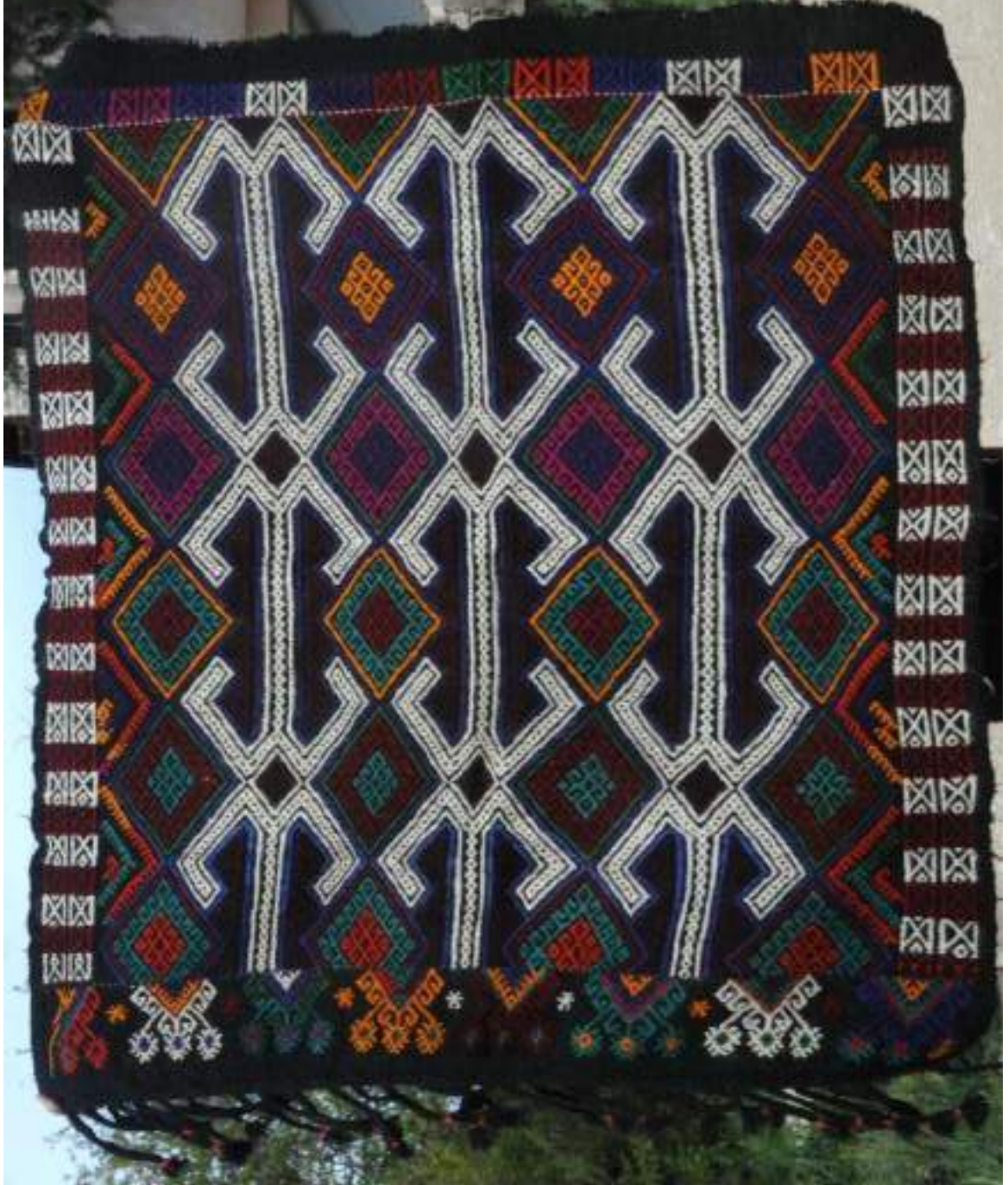
Fotoğraf 84. Koçboynuzu yangışlı kilim bordür (solda) ve zemin (sağda) detayı

4.1.3. Yangışlı namazlağılar (Cicim Seccadeler)

İnce bezayağı dokuma örgüsüne sahip bu cicim seccadelerin ayrı bir grup olarak değerlendirmek gerekir. Yörede namazlağı adı verilen dokumalarda genellikle tamamen yn malzeme kullanıldığı söylenebilir. Ancak zemin çözgü ve atkılarında karakeçi kılı kullanılan seccadelere de müze kayıtlarında rastlanmıştır. Secde edilen yerin temizliği önemli olduğundan namazlağı sadece namaz sırasında serilip sonra kaldırılan bir eşyadır. Seccadelerin ince, yumuşak ve hafif olması kullanımında kolaylık sağladığı için yn malzeme tercih edilmiştir. Yangışlı namazlağılar (Cicim seccadeler) genellikle 95-100 cm. en, 120-135 cm.

boyundadır. Bu dokumaların alınlığı tarafındaki kısa kenarda 3cm.lik çözgüden yapılan hasır örgüsü vardır. Aynı tarafta geriye kalan çözgülerle yapılan bükümlü veya örgü süslemeli 8-20 cm. arasında değişen saçak boylarına sahiptir.

Burdur’da çalışma yapılan Aziziye köyü ve Kemer ilçesi Akören ve Kayı köylerdeki cicim seccadelerde belirli yangışların uygulandığı görülmüştür. Bunlar **koçboynuzu** ve **garabey gızı ya da garafil budağı**dır. Ayrıca **Kırkkıvrım**, **toplu ve düz aşık**(aşık kemiği) gibi yangışlara da rastlanmıştır. Seccade alınlıkları genellikle “bayraklı su yangışı” ile süslenmiştir.

Fotoğraf 85. Koçboynuzlu namazlağı

İnceleme Tarihi	: 29/04/ 2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı; namazlağı (Fotoğraf 85,86,87)
Boyutları (En x Boy)	: 107 x 141 cm. saçak Boy 16,5 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü;5, atkı 6, bezeme ipliği bükümsüz, kat sayısı; 2.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: Atlama atkı bezemeli dokuma (Cicim). Yöredeki Adı; nağaşlı kilim.
Yöredeki Yanış adları	: Zemin; Koçboynuzu, Kenar suyu; Bayraklı su, çatıklı su
Kaynak Kişi	: Ayşe Ak, Aziziye Köyü

Fotoğraf 86. Koç boynuzlu seccade yüz ve ters detayı.

Koçboynuzlu seccade; yüzeyinde bezeme tamamen 3 dolu, 3 boş prensibiyle doldurulmuştur. Dokuma yüzeyinde dolu olan hatlar bezeme ipliği atlamalarıyla tersinde boşluk meydana getirir. Motifler dikey ekseninde üç sıra halinde ve iki tam bir yarım motif olarak birim raporun dikey ve yatay yönde ayna simetri tekrarı ile bağlantılı sıralanmıştır. **Koçboynuzu** boşluklarında eşkenar dörtgen sınırlar içinde içiçe **kıkkıvrım** yangışları yer alır. Kenar suyunda **gözlü direk**, Alınlık **bayraklı su** ile süslenmiştir.

Fotoğraf 87. Koçboynuzlu namazlağı bayraklı su ve saçak örgü süsleme detayı.

Fotoğraf 88. Koçboynuzlu nağashlı namazlağı, Et. 41.20.85, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et. 41.20.85, Geliş Tarihi: 9.4.1985, Karaatlı-Yeşilova, İbrahim Bozova'dan satın alınmış.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı: namazlağı (Fotoğraf 88,89).
Boyutları (EnxBoy)	: 98 x135 cm, kısa kenar suyu ge: 17 cm, Uzun kenar suyu: 5 cm Saçak Boyu: 15 cm
Malzeme	: Atkı ve çözgü: kara koyunyünü, Bezeme atkısı: Yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme (cicim), Saçak bükümü ve püskül.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; koçboynuzu, kırk budak, Kenar suyu; bayraklı su, kitabe; FATMA Y.
Kompozisyon	:Birim rapor, simetrik tekrar, dikey ve yatay sıralamalı renk şeması.

Fotoğraf 89. Seccade alınlık bezemesi, “Fatma Y.” Kitabesi ve saçak örgü detayı.

Fotoğraf 90. Cicim seccade, Garafil budağı, bezayağı cicim dokuma teknikli.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı; namazlağı (Fotoğraf 90,91)
Boyutları (EnxBoy)	: 96 x 136 cm, saçak Boy 16,5 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü;5, atkı 6, bezeme ipliği bükümsüz, kat sayısı; 2.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: İlave (Atlama) atkı bezemeli dokuma (Cicim) Yöredeki Adı; Nağışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Hayat ağacı-Garabey kızı (garafil budağı) Ara suyu; Tazı Boncuğu, tırnak, Kenar suyu; Bayraklı su.
Kaynak Kişi	: Safiye Acar. Aziziye köyü.

Garbey kıızı ya da **garafil budağı** bir eksenden iki yana çıkan ucu çengelli dallardan meydana gelir. Seccade boyu yönünde yedi (7) ile dokuz (9) arasında değişen budak sayısı ile bize Türk mitolojisindeki hayat ağacını hatırlatmaktadır. Seccade yüzeyi sütunlara bölünerek her sütunda bir ağaç olmak üzere ağaç sayısı üç veya dördtür. Sütun sınırları **tırnaklı veya çengel kıvrımlı sınır** yangışı arasında **tazı boncuğu ve gözlü direk** ile süslenmiştir. Seccade alınlığında ise **bayraklı su** yer almaktadır. **Bayraklı su**; ala gayma denilen bükümlü sınır atkısına bağlantılı sıralanmış, kenarları çengel kıvrımlı üçgen kaide üstünde üç dallı çiçek yangışıdır.

Fotoğraf 91. Cicim namazlağı yangışı; Hayat ağacı-Garabey kıızı. Ara suyu; Tazı boncuğu, tırnak. Kenar suyu; Bayraklı su, kenar örgüsü ve saç örgülü saçak detayı, Safiye Acar.

Fotoğraf 92. Cicim Namazlağı-Seccade.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı: Namazlağı (Fotoğraf 92,93).
Boyutları (EnxBoy)	: 83 x145 cm, Saçak Boyu: 20 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü;5, atkı 6, bezeme ipliği bükümsüz, kat sayısı; 2.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: Atlama atkı bezemeli dokuma (Cicim) Yöredeki Adı; Nağışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Garabey kızı (garafil budağı), tırnak, kıvrımlı, gözlü direk, Kenar suyu; kıvrımlı, Alınlık; bayraklı su.
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi Kayı Köyü muhtarı, Osman Arslan'ın ninesinden kalmıştır.

Fotoğraf 93. Garabey kızı (garafil budağı), tırnak, kıvrımlı, gözlü direk bezeme detayı.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı; Namazlağı (Fotoğraf 94-95)
Boyutları (EnxBoy)	: 89 x 120 cm. Saçak Boyu: 20 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü; 5, atkı 6, bezeme ipliği; bükümsüz, kat sayısı; 2.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: Atlama atkı bezemeli dokuma (Cicim) Yöredeki Adı; nağaşlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; garabey kızı (garafil budağı), tırnaklı tazı boncuğu direk, Kenar suyu; gözlü direk, Alınlık; bayraklı su.
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi - Akören Köyü, Havalı Boz (muhtar Ali Tavuç'ın annesi)

Fotoğraf 94. Cicim Seccade, Garafil Budağı desenli, Kemer İlçesi-Akören Köyü.

Fotoğraf 95. Cicim seccade; Garafil budağı ve tazı boncuğu direk bezeme tersi, bayraklı su detayı.

Çatkılı kıvrımlı (kırkgıvrım) yangışlı namazlağı/seccade; zemini yörede çatkılı denilen bezeme düzeni içinde kırkkıvrım ortası gözlü bitirakla doldurulmuştur. Eşkenar dörtgen biçimli yangışlar yine eşkenar dörtgen renk düzeninde sıralanmıştır. İççe geçen kıvrımlı bezeme yörede oldukça yaygın uygulanan yangışlardandır. Seccadenin üç kenarı **eğri yangışlı su** ile çerçevelenmiş, iki kısa kenarında **üç gözlü nuska** (nuska-muska-nusha; içine nazar duası konulan takı) motifleri ile Arap eli (Fatıma ana eli) iki yönlü sıralanmıştır. Yörede bütün cicim seccadelerde rastlanan **bayraklı su** bu namazlağının alınlığında da yer almıştır. Namazlağı ince eğrilmiş, 8/2 Nm. çözgü ve atkıyla dokunmuş bezayağı dokuma örgüsünde sık yangışlı ulgama (cicim) atkı bezemelidir. Alınlık tarafında kalan uzun saçaklar hasır örgü yapılmış ve bükülerek nazar boncuklarıyla süslenmiştir. Ustaca dokunmuş, sanatkârın hatasız bir işçilik ürünü, örnek bir dokumadır.

Fotoğraf 96. Zeminde; Kırkkıvrım içinde gözlü bitirak, yan kenarda; eğri su, boncuk yangış, uçta; Arap eli ve bayraklı su arasında gözlü bitirak yangış detayı.

Fotoğraf 97. Kırk kıvrım yangışlı namazlağı, Kamile Demir, Aziziye Köyü.

İnceleme Tarihi	: 29/04/ 2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı; namazlağı (Fotoğraf 96-97)
Boyutları (EnxBoy)	: 110x125 cm, saçak Boy 20 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü;6, zemin ve bezeme atkısı; 8 adet.
Malzeme	:Atkı, çözgü; yün,8/2 Nm, bezeme ipliği; bükümsüz, çift kat.
Teknik	: Ulgama atkı bezemeli(Cicim) dokuma, Yöredeki Adı; Nağışlı kilim.
Yöredeki Yarış Adları	: Zemin; kırk kıvrım, gözlü bıtırak, tırnaklı çatkılı, Kısa (saçaklı) kenar suyu; yarım gözlü bıtırak ve Arap eli(Hz. Fatıma eli), bayraklı su, uzun kenar; eğri ve boncuk yarış.
Kaynak Kişi	: Kamile Demir, Aziziye Köyü

Fotoğraf 98. Aşık nağışlı/yanğışlı namazlağı

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı; namazlağı (Fotoğraf 98-99)
Boyutları (EnxBoy)	: 76 x 107 cm ² , saçak boy 16,5 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü;5, atkı 6, bezeme ipliği bükümsüz, kat sayısı; 2.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; Yün
Teknik	: Ulgama atkı bezemeli dokuma, Yöredeki Adı; Nağışlı kilim.
Yöredeki Yarış Adları	: Zemin; Toplu aşık, Kenar suyu; eğri su, gözcük, yedi bela, tırnak, ala gayma (iki renkli sınır atkısı), uzun kenar; kedi tırnağı ve çift gayma yanğışlı.
Kaynak Kişi	: Kocayaka (Büyük Yaka) Ziyet Güven 62 yaş

Fotoğraf 99. Cicim Namazlağı Bordür Detayı

Seccade yangışı adını **aşık kemiği**nden almıştır. Türk kültüründe“ **Aşık atma**” deyiminden de bilinen, aşık kemikleriyle oynanan bir oyun vardır. Aşık yangışı basit ve çok küçük bir birim tekrarı ile dokuma yüzeyinde eşkenar dörtgen renk düzeni meydana getirmektedir. Desen renk düzenine göre dörtgenli düzende **toplu aşık**, dalgalı düzende ise **düz aşık**, tek merkezli düzende ise **göbekli aşık** adını alır.

Fotoğraf 100. Aşık Yanışlı Seccade.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 48.49.95, Geliş tarihi; 24.05.1995
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı: Namazlağı (Fotoğraf 100)
Boyutları (En x Boy)	: 81cm x 104 cm
Malzeme	: Çözü ve atkı; kıl, bezeme İpliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme(cicim) Dokuma sıklığı; 4 x4 (atkı 2 katlı).
Yanış Adları	: Zemin; aşık (aşık atma oyununda kullanılan koyun ayağındaki aşık kemiği), Kenar Suyu; göz, eğri yangış, tırnak.
Kompozisyon	: Birim rapor tekrarı, eşkenar dörtgen renk şeması.

Fotoğraf 101. Çatkılı yanışlı namazlağı, Burdur Müzesi, Env; Et 43.49.95.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 43.49.95, Geliş tarihi; 24.05.1995
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu
Cinsi	: Seccade, Yöredeki adı:Namazlağı (Fotoğraf 101)
Boyutları (EnxBoy)	: 102,5 cm X 130,5 cm, Saçak Boyu: 15 cm.
Malzeme	: Atkı: Yün, Çözüğü: Yün, Bezeme İpliği: Yün(bezeme atkısı bükümsüz, çift katlı)
Teknik	: Atlama atkılı bezeme(cicim)
Yanış Adları	:Zemin; çatkılı, eli belinde, Kenar Suyu; kedi kulağı, tırnak.
Kompozisyon	: Birim rapor tekrarı, eşkenar dörtgen renk şeması.

Fotoğraf 102. Yangışlı Namazlağı.

İlgili Koleksiyon

:Burdur Müzesi, Et. 164.56.77,
Geliş Tarihi: 8.6.1977, Ahmet Bozova.

İnceleme Tarihi

: 23.11.2013

Yapılış Tarihi

: 20.yy.başı.

Cinsi

:Seccade, Yöredeki Adı: Namazlağı (Fotoğraf 102)

Boyutları (EnxBoy)

: 72 cm X 105 cm, kenar suyu ge; 2 + 13 cm

Malzeme

: Atkı ve çözgü: Siyah keçi Kılı, Bezeme atkısı: Yün

Teknik

: Atlama atkılı bezeme(Cicim).

Yöredeki Yanış adları

: Eli belinde, göz, tırnak.

Kompozisyon

: Birim rapor, simetrik tekrar, eşkenar
dörtgen ve yatay sıralamalı renk şeması.

Fotoğraf 105. Durnagatari yangışli kilim, Burdur Müzesi, Env; Et 155.66.87.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; Et 155.66.87, Geliş Tarihi: 8.12.1987
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Seccade, Yöredeki Adı: Namazlağı (Durnagatari-turnakatari yangışli kilim- Yeşilova yöresi) (Fotoğraf 105)
Boyutları (EnxBoy)	: 99 cm x 120 cm.
Malzeme	: Atkı; yün, çözgü; yün, bezeme; yün (bezeme atkısı bükümsüz, çift katlı).
Teknik	: Atlama atkılı bezeme (cicim), dokuma sıklığı; 5 çözgü-14 atkı.
Yanış Adları	: Zemin; kapılı-sandıklı, Selçuklu yıldızı, S kıvrım(firdöndü), kafes, benek. Kenar Suyu; göz, eğri yangış, çeler.
Kompozisyon	: Birim rapor, simetrik tekrar, sıralamalı renk şeması. (Bu seccade beşik abası olarak kullanılan durnagatari yangışli örneklerin biraz daha küçüğüdür).

4.1.4. Beşik Abası / Örtüsü

Aba kalın yünlü dokumalara verilen isim olmakla birlikte, halk arasında örtü anlamında da kullanılır, bu anlamda yörede beşikörtüsüne **beşik abası** denir. Yöredeki köylerde ev içinin ısınmasında 1960 yıllarında soba kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla hem yaylada hem de köy evindeki soğuk kış günlerinde bebeğin üşümemesi ve beşik içindeki ısıyı sabit tutabilmek için kalın yünlü dokuma örtüler kullanılmıştır. Beşikler çocuğun her türlü ihtiyacına cevap verecek şekilde döşenir. Oyuncakları dahi beşik içinde asılı olduğu için bebek uyandığında bile karnı doyduktan sonra beşikte kalmaya devam eder. Yöredeki beşikler bebeklerin kuru yatıp kuru kalktığı bir lazımlık sistemine de sahiptir. Bu sistem basit olduğu kadar ergonomik, kullanışlı ve hiçbir atık üretmeyen çevre dostudur. Mürseller köyündeki bebek beşiği örneği; altta döşek ve üstte iki parça halindeki yorgan bağlar bebeğin düşmemesi için sararak bağlar. Beşik ortasındaki silbinç denilen saksı şeklindeki çömlek ve içindeki araçlar kız ve erkek çocuğun idrarını içine yapması için kullanılır. Bu düzende uyuyan çocuk kupkuru neşe içinde uyanır ve tepesinde asılı bulduğu boncuklu çakıldak ile oynamaya başlar.

Fotoğraf 103. Tahta beşik (Bebek beşiği) Beşik abası ile örtülen beşiğin iç döşemesi ve silbinci. Karaman-Mürsellers köyü kültür evi.

Beşik abaları keçi kılına göre nisbeten yumuşak, dökümlü ve hafif olduğu için tamamen yün malzemelidir. Bu örtüler genellikle 120-125 cm. eninde ve 155-175 cm. boyunda beşiği tam kapatacak büyüklüktedir. Abalar yörede genellikle “**yangışlı kilim**” denilen cicim-zili (kaydırmalı zili) teknikli dokumalardır.

Bu dokumaların deseni yörede **durnagatarı (turna katarı)** denilen, çift yönlü uç oluşturan zikzak renk hatlarında, ters simetri düzeninde, kuş gagası ve kanatlarından meydana gelir. Her yangış hattını ince bir boncuklu bezeme sınırlar. Kenar suyunda **ala yangış, eğri yangış, yedi bela, kedigözü, eli belinde, kazayağı** gibi hemen her yangışlı kilimde görülen basit bezemeler

yer alır. Aynı desenli beşik örtüsü Burdur Yeşilova Düden köyünde yaşadığım çocukluğumda bizim evde de kullanılmıştır. Annemin çeyizi için Yeşilova'dan satın alınmıştır.

Beşik abalarında zemin çözgü ve atkısında kırmızı rengin yanında yüzeyi tamamen kaplayan bezemelerde yine kırmızılı bezeme hatlarını sırayla yeşil ve mavi renk hatları takip eder. Bu abaların çok renkli olması ailenin sevincini ifade etmektedir. Kırmızı-yeşil renk yörede mutluluğu, gençliği, tazeliği ve neşeyi ifade etmekle birlikte, özellikle mavi rengin kötü nazarı karşılayacağına da inanılır. Yörenin yaşlıları tarafından söylenen “Al ile yeşil genç ile koşul” sözü ile gelinler, gençler ve çocuklar bu renklerle donatılır.

Fotoğraf 104. Beşik Abası Env: 166.67.87, Burdur Müzesi.

Cinsi	: Beşik Örtüsü, Yöredeki Adı; Beşik Abası (Fotoğraf 104)
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 166.67.87, Geliş Tarihi; 8.12.1987, Hamdi Kılıç, Yeşilova-Kocayaka
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (EnxBoy)	: 118 X 175 cm, Saçak Boyu:3 cm, Kısa kenar suyu; 18 cm, uzun kenar suyu; 6,5 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve Bezeme İpliği; Yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, Yöredeki Adı; yangışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Turnakatarı yangışlı, kenar suyu; zencirek, kedigözü, yedi bela, eğri yangış.
Kompozisyon	: Abanın ana yangışı olan turna gatarı birim raporlu ve ulama tekrarlıdır. Zemini zencirekli bir kenar suyu çerçevelemektedir. Kısa kenarlarda dört sıra ince kenar suyu serbest renk düzenlemesiyle yer alır.

Fotoğraf 106. Beşik Abası. Yeşilova.

Cinsi	: Yaygı, örtü, Yöredeki Adı; beşik abası (Fotoğraf 106).
İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası
Boyutları (EnxBoy)	: 120x183 cm, Saçak Boyu:8 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü; 5, Atkı 6,
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, Yöredeki Adı; yangışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Turnakatarı yangışlı, kenar suyu; eğri yangış, yedi bela, kedigözü, eli belinde, kuşayağı
Kaynak Kişi	: Ahmet Dönmez, Yeşilova.

Fotoğraf 107. Beşik Abası.

Cinsi	: Yaygı, yöredeki adı; beşik abası. (Fotoğraf 107-108)
İnceleme Tarihi	: 23.11. 2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası
Boyutları (EnxBoy)	: 129 X 174 cm, saçak:8 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü; 5, Atkı 6,
Malzeme	:Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; Yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, Yöredeki Adı; yangışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Turnakatarı yangışlı, kenar suyu; zencirek, eğri yangış, kuşcırnağı, eli belinde, yedi bela, kedigözü.
Kaynak Kişi	: Ümmügülsüm Kapan(doku), Kocayaka-Yeşilova.

Fotoğraf 108. Kenar suyu yangış detayı (dıştan içe; eğri yangış, kedi gözü, yedi bela, eli belinde, kuşcırnağı-kazayağı, zencirek)

Fotoğraf 109. Beşik Abası, Yeşilova-Göçeyaka köyü.

Cinsi	: Yaygı, Yöredeki Adı; beşik abası, (Fotoğraf 109, 110)
İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası
Boyutları (EnxBoy)	: 121 X 175 cm, Saçak Boyu:8 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü; 5, atkı 6,
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün
Teknik	: Atlama atkılı bezeme, Yöredeki adı; yangışlı kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; Turnakatarı yangışlı, kenar suyu; eğri yangış, yedi bela, kedigözü, eli belinde,
Kaynak Kişi	: Zeynep Altıntaş, Yeşilova-Gökçeyaka köyü.

Fotoğraf 110. Beşik abası bezemesi yüzü ve tersi detay.

4.1.5. Ekmek Mendili, İteği ve Yük Örtüleri

Mendil yörede sofraya altına serilen ve içinde ekmek saklanan, kare bohça şeklinde, ortalama bir m² büyüklüğünde cicim dokumalardır. Köy ve yaylada her sabah gün doğmadan kalkan evin gelini, iteği serer ve üzerinde hamuru yoğurup, yufka ekmeği yapar. Kalkıp tarlaya, odun kesmeye veya koyun-kuzu gütmeye giden evin erkekleri bir dürüm alıp, karnını doyurur, azık torbasına da taze ekmek, peynir vs. alarak yola koyulur. Kalan ekmekler mendile bohçalayarak saklanır. Yün malzemeli olduğundan ekmekler kurumadan taze kalır (Fotoğraf 111-113).

İteği ekmek yaparken yere serilen, genellikle üç-dört parça halinde, dikilerek birleştirilen, kare şeklinde, ince ve düz renk veya yollu, iki m² büyüklüğünde, çulhalık tezgâh dokumalarıdır. İnce sık dokunuşlu olan iteğiler temiz bir örtüdür. Bazen yün çoğunlukla da pamuklu bezayağı dokuma örgüsüne sahiptir (Fotoğraf 114). Yüklük perdeleri veya yük-yatak örtüleri ilave atkı desenli iteğiye benzer ince dokumalardır. Bu örnekler mekikli tezgâh dokunan, yollu renk düzeninde, basit bezemelere sahiptir (Fotoğraf 115). İteği ve yük örtüleri teknik ve bezeme bakımından Mersin, Tarsus yörelerinde dokunan sava dokumalara benzemektedir.

Fotoğraf 111. Ekmek Mendili, Sofra Altı.

Cinsi	:Ekmek mendili, Yöredeki Adı; mendil, sofr a alt ı. (Fotoğraf 111-112).
İnceleme Tarihi	: 23.11.02013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 102cm x 110 cm. kenar suyu;14 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliği: yün
Teknik	: İlave atkı bezemeli(cicim), Yöredeki Adı; ulgama atkılı.
Yöredeki Yanış Adları	: Çatkılı, dört göz lü, eğri yangış-çakmak. Boncuk alası.
Kaynak Kişi	: Ümmügülsüm Kapan(dokuma ustası), Kocayaka köyü-Yeşilova.
Not	: Bu mendilin aynı desen ve renklerinde Env: 12.33.90 kayıtlı, Burdur müzesinde de rastlanmıştır.

Fotoğraf 112. Ekmek mendili, sofralık detayı.

Fotoğraf 113. Ekmek mendili, Altınayla

Cinsi	: Sofra yaygısı, Yöredeki Adı; Ekmek mendili, mendil, sofrası altı. (Fotoğraf 113).
İnceleme Tarihi	: Haziran 2014 (Sergi, Ankara AKM.)
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Boyutları (EnxBoy)	: 70 cm x 100 cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliği: yün
Teknik	: ilave atkı bezemeli(cicim), Yöredeki Adı; ulgama atkılı.
Yöredeki Yanış Adları	: Taraklı, küpeli, yedibela, tırnak, boncuk alası.
Kompozisyon	: Zemin; tarak yanışlı birim rapor, çarpı şeklinde renk düzeni, kenar suyu boncuk alası, tırnaklı çubuklu, kısa kenar; küpeli ve yedibela-çakmak yangışlıdır.

Fotoğraf 114. İteği.

Cinsi	: Yaygı, Yöredeki adı; İteği (Fotoğraf 114)
İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 189 x 186 cm. (4 Şak: 1 şak: en 43 cm.)
Malzeme	: Atkıda; yün, Çözgüde; pamuk
Teknik	: Çulhalık tezgâhta yapılan atkı yüzölçü dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Çubuklu.
Kaynak Kişi	: Gülsüm Ergüner (Sultan Aytaç'tan hediye almış)

Fotoğraf 115. Yük Örtüsü.

Cinsi	: Yük örtüsü (Fotoğraf 115)
İnceleme Tarihi	: 25.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 3 Şak: 1 şak: en 45 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgüde: yün.
Teknik	: Çulhalık tezgâhta bezayağı dokuma, Atlama atkılı bezeme.
Yöredeki Yanış Adları	: Çubuklu
Kaynak Kişi	: Havvaana Özgiray/Kocaaliler Köyü.

4.1.6. Cicim Dokuma Yüklük Perdeleri

Yörüklerin yayla hayatında çadır içinde örtü ve perde olarak, köydeki hayat tarzında çok oda olmadığı için geceleyin dinlenme vakitlerinde bir bölme yapmak ve özel alan oluşturmak gerekir. Gündüz ise yüklük perdesi veya bir köşeye yığılan yatak-yorganların üzerine örtü olmalı ki hem odayı dekore etsin, hem de toz topraktan korusun. Bazen de battaniye olarak yünden dokunmuş ince ve ısıtıcı bir örtüye ihtiyaç vardır. Bütün bu ihtiyaçları karşılamak için zemini bezayağı dokuma örgüsüne sahip ince cicim dokumalar üretilmiştir.

Anadolu'nun hemen her yerinde benzer tarzda cicim perdeler rastlanır (Soysaldı, 2009: 96-101). Yozgat, Sivas, Kayseri, Niğde, Karaman ve Konya çevreleri Yörük iskân hareketlerinin çok olduğu illerin köylerinde **yük örtüsü** olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç yükünün üzerine de örtü olarak kullanılan bu cicim dokuma örtüler **yük çulu**, **yüklük veya çadır bölme perdesi** olarak kullanılır.

Fotoğraf 115. Cicim dokuma yüklük perdesi, 137x266 cm. 20.yy sonu, özel koleksiyon, Burdur.

Burdur yöresi perdelerinde çözgü ve atkıda doğal koyun ve deve yününden hazırlanmış, ortalama 7-8 Nm. incelikte, çift kat bükümlü yün iplik kullanılmıştır. Dokuma sıklığı ortalama cm²'de altı-yedi(6-7) çözgü, altı(6-7) atkıdır. Her bezeme atkısı arasında tek zemin atkısı geçirilmiştir.

Perdelerin dokuma tekniği “bezayağı dokuma örgülü cicim”dir. Bu dokumalar literatürde atkı(bezeme atkısı) ilaveli düz dokumalar olarak da bilinir. Zemin atkısı arasında üç çözgü üzerinden atlama yapan bezeme atkısı diyagonal-çapraz dönüşler yaparak yangışları meydana getirir. Her yangış farklı renklerde bağlantılı veya ardışık sıralama ile bezeme kuşakları oluşturur. Bu bezeme kuşakları dokuma yönünde 25-30 cm. ara boşluklar bırakarak tekrar eden yatay kuşaklar halindedir. Her bezeme kuşağında farklı bir yangış dizesi yer alır. Ayrıca perdelerin çözgü yönündeki uzun(dikey) kenarlarında bezemeli sular yer almaktadır. Bu kenar sularında orta eksen; **göz** motiflerine bağlantılı **koçboynuzu veya eli belinde** ve dikey sınır çizgilerinden çıkan **çengel** kıvrımlarla kesintisiz bezemelidir. İki kanat olarak dokunup, perdenin ortaya denk gelen ve dikişle birleştirilen uzun kenarlarında yangışlı su yoktur. Yatay bezeme kuşakları yan yana birleşerek kompozisyonu tamamlar. Perdenin alt ve üst(kısa) kenarında genellikle aynı bezeme kuşağı yer alır. Bu kısa kenarlardaki yatay bezeme kuşağında **bayraklı su** veya **garafil budağı** motifleri yer alır.

Cicim perdelerdeki desenler sanki her mevsim ayrı güzellikte açan kır çiçekleri, yaban orkideleri ve kuzugöbeği mantarlarının yetiştiği Batı Torosların gizemli güzelliklerini anlatan şiir kıtaları gibidir.

Fotoğraf 116. Cicim dokuma, yüklük perdesi detayı, solda kurbacık ve eli belinde, sağda gıvrımlı su ve garafil budağı motifleri, özel koleksiyon, Burdur.

Fotoğraf 117. Cicim dokuma, yüklük perdesi detayı, özel koleksiyon, Burdur.

Fotoğraf 118. Cicim dokuma yüklük perde detayı, özel koleksiyon, Burdur.

Fotoğraf 119. Cicim dokuma yüklük perde detayı, özel koleksiyon, Burdur.

Fotoğraf 120. Deve yünü ile dokunmuş, cicim teknikli perde ve örtü örnekleri, özel koleksiyon, Burdur.

4.2. KİLİMLER (ATKI YÜZLÜ VE ATKI BEZEMELİ YAYGILAR)

Kilim tüm dünyada havsız dokunmuş yaygı anlamında kullanılan bir terimdir. Ancak akademik bir tanım yapmak gerekirse kilim (gelim, kelim, khilim, kilem) hemen hemen bütün dünyada kabul görmüş Türkçe bir kelimedir. Kilim; yer yaygısı olarak kullanılan bütün havsız dokumalara verilen genel isimdir. Ancak teknik olarak tanımlamak gerekirse; kilim atkı yüzlü bezayağı dokuma örgüsüne sahip, iki iplikli, atkı yüzlü bir dokuma türüdür. “Kilim her motifi ayrı bir atkı ile dokunan, atkı bezemeli, tersi ile yüzü aynı görünümüne sahip, çift yüzlü dokumadır. Kilim dokumaya atkı hâkimdir, çözgü yüzeyde görünmez, sadece saçaklarda görülür” (Soysaldı, 2009: 27). Kilim dokumada uygulanan atkı teknikleri genellikle desen özelliğine göre şekillenir. Bu atkı teknikleri farklı yörelerde farda, kirtme, ilikli, gözeme ve eğri atkılı isimler vardır. Bu isimler bazen desen adı olarak da karşımıza çıkar örneğin farda kilim bunlardan biridir.

Farda Kilim; Anadolu’nun birçok yöresinde ince, zarif bir dokuma olması nedeniyle farda kilim, farda namazları, denilmekte ve bu isimlendirme ile diğer yaygılara göre estetik üstünlüğü ifade edilmektedir. Farda kilim: İnce, zarif kilim demektir, gelin giderken çeyiz yükünün özerine örtülür, duvar kilimi (duvara asılır), seccade veya yer yaygısı olarak kullanılır. Ayrıca Antalya, Mersin ilçe ve köylerinde diyagonal yönde üst üste dizilen üçgen veya paralelkenar dörtgenlerden meydana gelen farda motifi de vardır. Bu motifteki atkı kaymalarında ilikler görünmeyecek kadar küçüktür ve bu motif sadece kilim tekniğinde uygulandığından farda yangışlı-farda kilim denir (Soysaldı, 1998: 216, 1999: 601-602, Stone, 1997: 77, Atlıhan, 1999: 40).

İlikli Kilim; Dokuma sırasında farklı renkte atkılarla dokunan motifler arasında ya da motif ile zemin doku arasında 5 mm. ile 2 cm. arasında değişen uzunlukta ilikler meydana gelir. Bu tarz dokunan kilimlere genellikle ilikli kilim denir. Ayrıca bu iliklere kirtik denildiği için Kayseri ve Toroslarda kirtme kilim (Soysaldı, 1999), Kırşehirde parmaklı, gedirgeli gibi isimler de verilmektedir (Karahan, 1997: 65).

Eğri Atkılı Kilim; Dokuma sırasında motif biçimlerini en iyi şekilde verebilmek için motif içinde ya da kenarlarında eğri atkı tekniği uygulanır. Genellikle eğri hatlara sahip motif özellikleri olan Osmanlı saray ve Şarköy kilimlerinde çoğunlukla eğri atkı tekniği kullanılmıştır. On yedinci yüzyıldan sonra sanatlarımızda Batı etkisinin kendini göstermeye başlaması kilimlere de yansımıştır. Belgelerde Şehirköy olarak geçen Şarköy (bugün Sırbistan sınırları içinde kalan Pirot şehri) geçmişinde de önemli bir dokuma merkezi olduğundan Osmanlı döneminde de kilimleri ile ünlüdür (Soysaldı, 2001: 627-648).

Sınır (Sürme-Gözeme) Atkısı; motiflerin arasında kalan çözgü açıklığını kapamak, dokumayı estetik görünümüne kavuşturmak, motifi ön plana çıkarmak ve kilimin dayanıklılığını

artırmak için motif sınır atkıları uygulanmaktadır. Sınır atkıları eğri atkı ya da ilme (sarma) atkı tekniğinde yapılmaktadır. Kilimlerdeki bu sınır atkıları hem motifler arasındaki geçiş boşluklarını kapatarak sağlamlık, hem de ince bir kontrast renk efekti ile motifleri belirginleştirerek estetik değer kazandırır (Soysaldı 1998:216, 1999:602-603). **Eğri Sınır Atkısı**; ayrı bir atkı motif sınırlarında yatay ya da diyagonal yönde veya yay şeklinde motifin kenar biçimine göre çözümleri bir alt bir üst geçerek motif sınırında kontur meydana getirir (Soysaldı, 2009: 41). **İlme (sarma) Sınır Atkısı**; motifleri ince bir çizgi halinde sınırlar. Dokumada ekstra bir atkı olarak yatay ya da verrev yönde veya yay şeklinde bir alttan iki üstten yani çözümleri bir bir sararak iğne ardı dikiş tekniğinde geçirilir (Soysaldı, 2009: 43).

4.2.1. Yöredeki Kilimlerin Teknik Özellikleri

Bu araştırmada atkı yüzölçümlerinin yanında atkı yüzölçümü ve ilave(atlama) atkı bezemeli dokuma tekniklerinin birlikte uygulandığı örnekler ele alınmıştır. Bu örnekler eşya türü olarak duvar kilimi, yaygı ve seccade(namazlağı)lerden oluşmaktadır.

Bu örnekleri tarihlendirmesinde kaynak kişilerin beyanı ve kullanılan malzeme ve boya özellikleri üzerine yapılan gözlemler esas alınmıştır. Az sayıda 19. yüzyıl, çoğunluğu 20. yüzyılın ilk yarısında, bir kısmının üçüncü çeyreğinde, az sayıda örneğin de son çeyreğinde dokunmuş olduğu söylenebilir.

Kilim yaygıların eni; 94-200cm. boyu;133-304 cm. kilim seccadelerin eni; 85-115 cm., boyu; 110-162 cm. heybelerin eni; 43-56 cm., boyu;140-152 cm., torbaların eni; 36-47 cm., boyu; 38-51cm. saçak boyları ise 7 ile 15cm. arasında değişmektedir.

Kilim dokuma sıklığına bakıldığında atkı yoğunluklu bezayağı dokuma örgüsüne sahiptir. Yöredeki kilimlerin dokuma sıklığı cm’de ortalama, yatay yönde 3,5 - 4 çözgü, dikey yönde ortalama 14-16 atkıdır. İdeal ince kalite bir kilimin dokuma sıklığı cm’de ortalama yatay yönde; 5-6 çözgü, dikey yönde ise 20 atkıdır. Çözgü sıklığı atkı sıklığının yaklaşık ¼ kadardır. Yöredeki kilimlerde kalın iplik kullanıldığı için cm’ye düşen çözgü sayısı ve atkı sayısı daha azdır. Henüz kilim kalite standardı olmadığı için atkı ve çözgü sıklığına göre ince, orta, kaba kalite gibi bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Yörede kullanılan çözgü ipliklerinde genellikle çift katlı ve sık bükümlü yün ipliği kullanılırken atkı ipliklerinde ise çift katlı ve seyrek bükümlü yün ipliği kullanılmıştır.

4.2.2. Yöredeki Kilimlerin Bezeme Özellikleri

Türk kilimlerinde ne taslak, ne eskiz, ne de çizilmiş bir desen vardır. Modeller anneden kıza nesilden nesile geçmekte, eski örnekler model alınarak veya dokumacıların zihinlerindeki bezemeler ezbere uygulanmaktadır. Yeni öğrenenlerin eski bir kilimden bakarak çalıştıkları gibi bu amaçla eski kilim parçalarını örnek olarak sakladıkları da bilinmektedir. Kilim dokuma tam bir usta çırak ilişkisi içinde öğrenilir. Ustalık seviyesine gelindiğinde, zihinde kalan eski

kilimin kopyası kompozisyonun ana kurgusu olarak alınır ve üzerine küçük özgün ilaveler yerleştirilir. Böylece dokunan her bir kilim özgünleşerek bir sanat eserine dönüşür. İki şak olarak dokunan ve sonradan dikilerek birleştirilen örneklerde motiflerin ve renklerin yan yana gelerek bir bütün oluşturmada çok az kaymalar olsa da, sonuç oldukça başarılıdır. Anadolu Türk kilimlerinin bir karakteristiği olan bu durum, aynı zamanda dokuyucunun ustalık ifadesidir.

Zemin ile ana motif atkı renkleri mutlaka kontrast veya açık-koyu dengesi gözetilerek seçilmiştir. Ana motif içindeki küçük dolgu motifleri asla ana motifin etkisini azaltmaz. Ayrıca ana motifin renk düzenlemesi diyagonal veya yatay hatlarda gelişerek kilime ayrı bir renk ahengi kazandırır ve bir merkezden dağılan renk dalgaları görünümündedir (Soysaldı, 2009: 57).

Kilime ismini veren daima ana motiflerdir. Burdur’da da bu kilimlere örnek olarak farda kilim, alacalı(ala) kilim, kıvrımlı göllü kilim, sandıklı kilim sayılabilir. Musa Seyirci (1987:333, 1992:189) tarafından 80-90’lı yıllarda, Antalya çevresinde yapılan araştırmalarda da **Farda ve Sandıklı** kilimlerin dokunduğu, hâkim renklerin kırmızı olduğu, bütün Toros Yörükleri arasında farda kilimin yaygın olarak yayla göçlerinde deve yükü üzerine örtüldüğü ifade edilmektedir. Ayrıca Musa Seyirci Yörük kadını olan anasından deve ve kilimle ilgili şu maniyi aktarmaktadır;

“Yıkın kara mayam(dişi deve) yıkın,
Dizlerine tokurdak(deve çanı)lar takayım,
Sen sallan geç ben yollarına bakayım,
Üstüne al kilimler atayım” (Seyirci, 1997: 371-379).

Kırmızı Türklerin bayrak, hâkimiyet ve murat rengi, mutluluk ve varlık ifadesidir. Al-Kırmızı renk Türklerin bayrak, hâkimiyet ve murat rengi, mutluluk ve varlık ifadesidir. “Allı gelin, Allı turna, alla yaşıl(yeşil) genç ile koşul” gibi türkülerde ve halk deyimlerinde yaşayan motifler Yörüklerin özündeki özgürlüğün, hasretin ve yaşama sevincinin ifadeleridir.

Yer yaygılarında kilim zemin kompozisyonları bir motifin yatay veya dikey ekseninde, farklı renkte sıralamalarının yanında küçük yangışlı yatay bordürlerin üst üste sıralanması şeklinde de olabilmektedir. Ayrıca duvar kilimlerinde genellikle bir ya da çok merkezdeki kare veya eşkenar dörtgen biçimli düzenlemeyi iç içe geçen kenar suları çerçevelemektedir. Altınyayla(Dirmil) ve Gölhisar’da sandıklı ve kıvrımlı göllü-ala kilimlerin desenleri bu şekilde düzenlenmiştir. Tefenni-Belkaya Köyündeki fardalı, kıvrımlı ve elibeline göbek motifli yaygı ve duvar kilimleri, Ayrıca kenar suyu olmayan farda kilimler de çok yaygındır. Farda kilimler Mersin ve Antalya Yörüklerinde de sık karşılaşılan kilimlerdenidir (Seyirci, 1997:371-379).

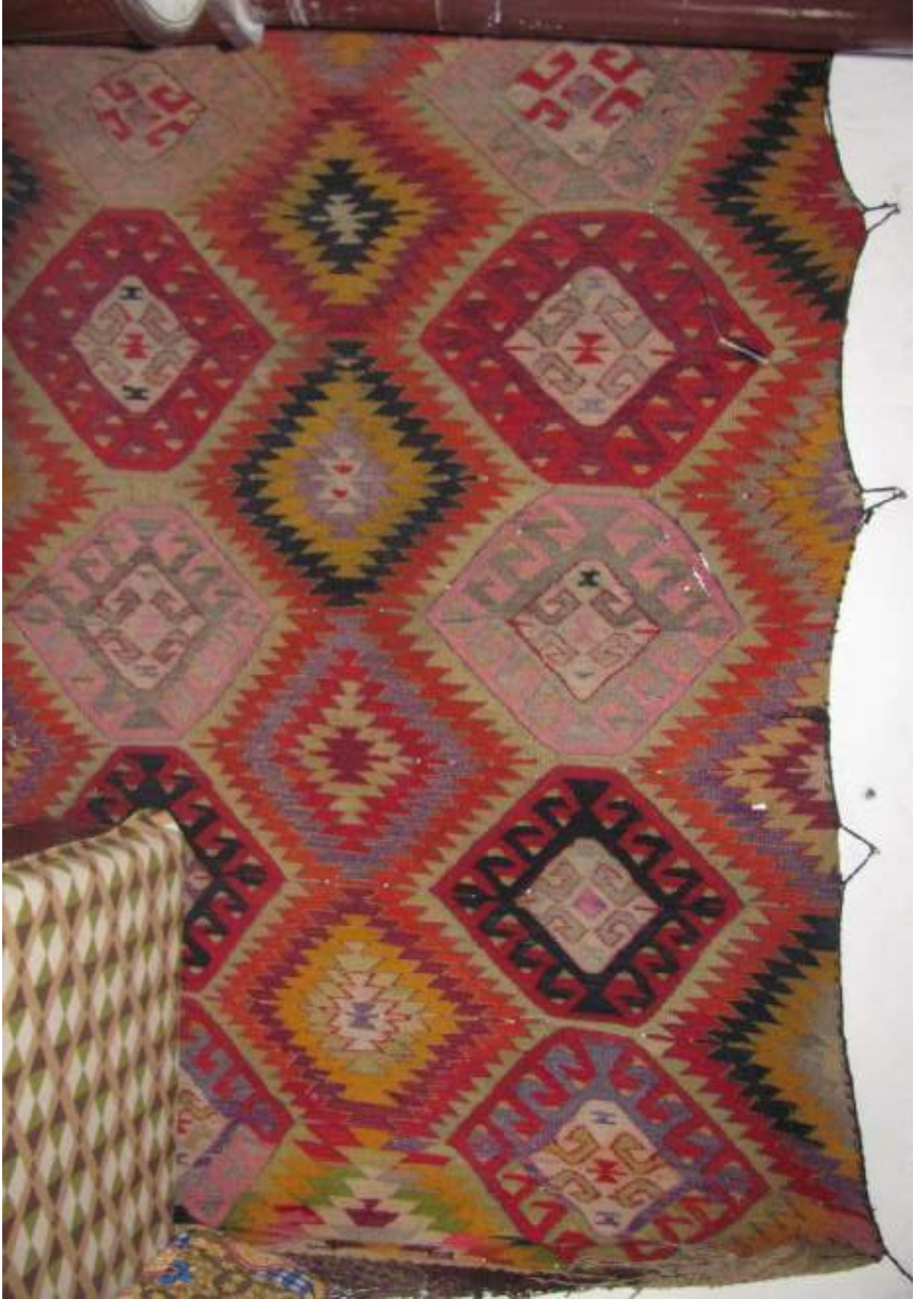
Burdur’daki kilimlerin sınır atkılarında; renkli düz çizgiler, kenar suyunda; **Arap eli(Fatma ana eli)**, **koçboynuzu**, **garafil budağı**, **eğri yanış (sığır sidiği)**, **göz motifi**, **elmacık**, **dilimli elma**, **kurt izi**, **geometrik motifler**, **seydiler parmağı**, **elibeline** yangışları yer almaktadır. Zeminde; **çengel**, **göz motifi**, **düz (farda) yanışı**, **mihrap**, **koçboynuzu**, **çengelli göbek**,

stilize kuşkanadı(kartal), çubuk, dilik, almecik (elmacık), gülüş, ak-dudu yanışı(beyaz zeminli sandık kenarı), **pırdöndü, gurbağacık, ısırın**(hamur kazıma aracı), **yarım bağa(kaplumbağa), gök bağa(kaplumbağa), çetin göz, yörük yanışı, sızgı(çizgi), denge (ying yang), düz (farda), kıvrımlı göllü, enine çizgi, koçboynuzu, dişeme (tarak dişi), boncuk** yangışları yanında özgün tasarım da bulunmaktadır. Yöredeki kilim seccadelerin zemininde ise **mihrap, kandil** gibi dini sembolize eden motifler yer almaktadır.

Tefenni ve Yeşilova yörelerinde farda kilim çeşitleri ile karşılaşmıştır. Duvar ve yaygı kilimlerinde farda kilimler kıvrım göllerle süslenmiş, yaygılarda ise tamamen farda yanışları ile dokunan örnekler çok yaygındır (Fotoğraf 121, 122). Gölhisar ve Altınyayla (Dirmil) yörelerinde ise sandıklı ve kıvrımlı göllü kilim olarak tanınan iki tip kilim yaygındır (Fotoğraf 123,124). Aslında Yeşilova ve Tefenni’de karşılaşılan farda kilimlerdeki kıvrımlı göl ile gölhisarın kıvrımlı gölü oldukça benzerdir. Yöre farkı kenar suyu ve motiflerin iç detaylarında göze çarpar.

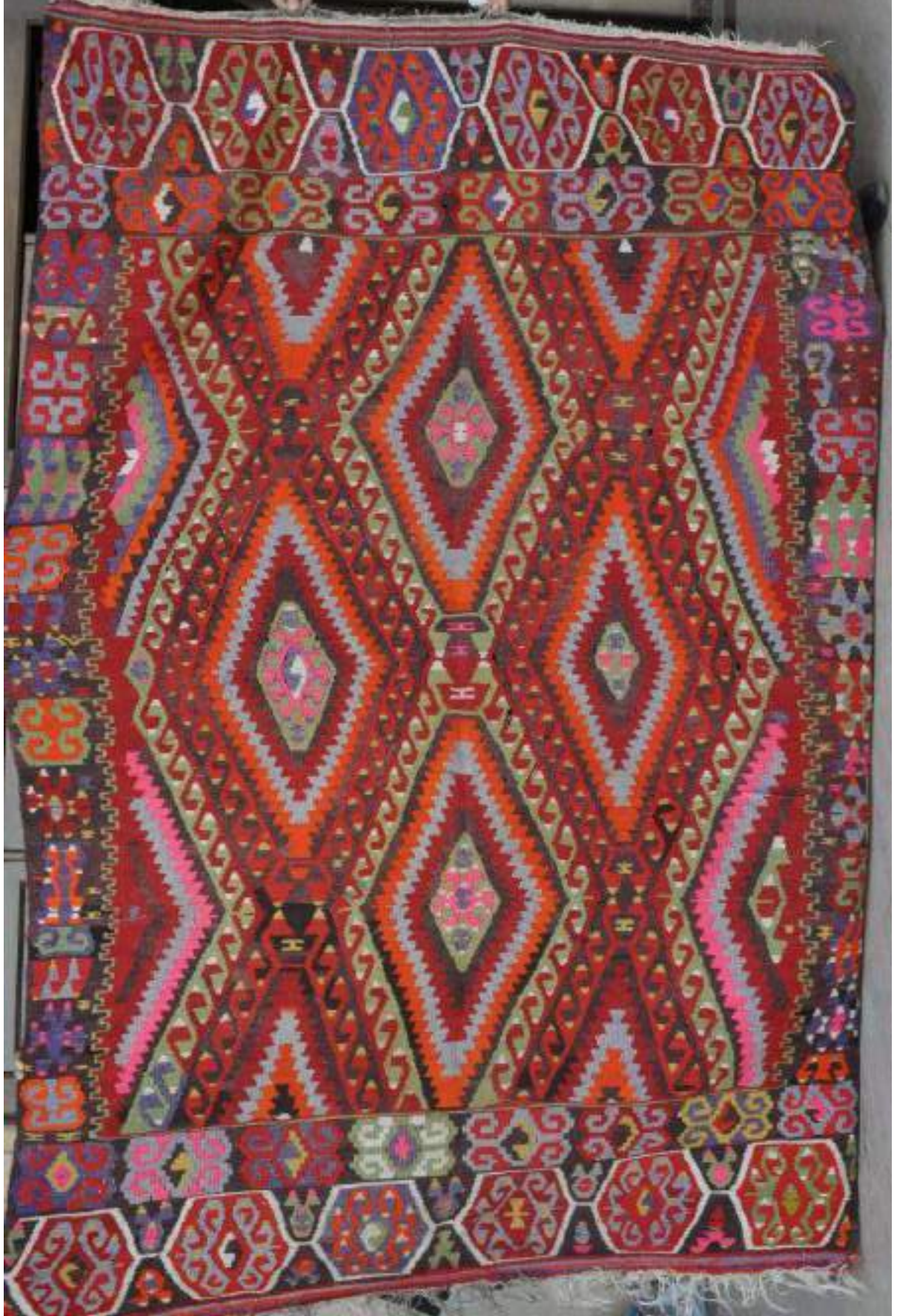
Fotoğraf 121. Farda kilim, yer yaygısı, Tefenni-Belkaya Köyü.

Fotoğraf 122. Duvar kilimi(fardalı, gıvrımlı göllü içi eli belinde yangışlı kilim), 20.yy. Belkaya Köyü, Özmen ailesi evi.

Fotoğraf 123. Sandıklı Kilim, 165 x 283 cm. 20.yy. ortası. Altınyayla(Dirmil), Irzıya Ertekin.

Fotoğraf 124. Gıvrımlı göllü kilim, Gölhisar kilimi, 184x264cm. 20.yy. başı. Burdur Müzesi, Env.12.12.84.

Yörede kilim seccade/namazlağı örnekleri oldukça fazladır. Kilim teknikli seccadeler atkılarının parmaklı renk geçişleriyle sınırlanan, simetrik kuşkanadı yangışlı kenar suyu ile çerçevelenmiştir. Basamaklı mihrap kemeri üzerinde içi-içe geçen gıvrımlı yangış ve dolgu motifleriyle tamamlanmıştır. Mihrap nişi de genellikle basit parmaklı hayat ağacı motiflerle doldurulmuştur (Fotoğraf 125). Bazı seccadelerde bağımsız kurt ağzı motifleri de niş zeminini doldurur. Mihrapsız seccade boyutunda kilimlerde dokunmaktadır. Bu kilimlerde zemin bir motifin tekrarından meydana gelir. İki kanadın kurt ağzıyla birleşmesinden meydana gelen simetrik stilize kuş motifleri yer almaktadır. Ayrıca kare üzerine üçgen çatı ile tamamlanan yörede **aynalı** yangış olarak bilinen bazı nadir örneklerle hem Yeşilova'da hem de Burdur müzesinde rastlanmıştır. Ayna motifi Balkanlardaki Türk kilimleri olan Şarköy seccadelerinde de görülür (Soysaldı, 2001: 627-648). Bu kilimde kenar suyu almecik-dilimli elma yangışlıdır(Fotoğraf 126).

Fotoğraf 125. Kilim namazlağı, 20.yy. başı. Merkez-Akkaya Köyü Camii.

Fotoğraf 126. Mihrapsız namazlağı kilim örnekleri, 20.yy.başı, Yeşilova, HEM.

Denilebilir ki; Teke yöresi kilimleri Türk dünyası kilimlerinin özeti gibidir. Çünkü Oğuz Boylarından birçoğu bu yörede yerleşmiş, Dedem Korkut deyimiyle “boy boylamış, soy soylamış”tır. Mersin’den başlayıp Ege kıyılarına yayılan boyların oymakları ve obaları yayla ve köylere yayılmış, yaylak-kışlak hayatı ile keçi, koyun yetiştirip Türk etnografyasını 21.yüzyıla taşımışlardır. Burada verilen örneklerdeki yangışların benzerlerine Türk dünyasının her yerinde rastlamak mümkündür. **Farda, koçboynuzu, gıvrımlı göl, eli belinde, kurtağzı, bağa (kaplumbağa), ayna, kuşkanadı** vb. yangışlar en yaygın olanlarıdır.

Akdeniz bölgesinin Mersin yaylalarından başlayan Teke Türkmenlerinde görülen Farda kilimler bu yörenin de en çok karşılaşılan kilimleridir. Teke yöresinin Burdur Kilimlerinde sembolik veya nesnel bezemeler Türk kilimlerinde olduğu gibi geometrik biçimlerle düzenlenmiştir. Tekniğe göre şekillenen desenlerdeki yalın ancak bir o kadar anlamlı ve üsluplaşmış bezemeler Burdur kilimlerinin en belirgin özelliğidir. Ancak bu yalınlığın basitlik olmadığı ilk bakışta anlaşılır ve tam tersine derin bir sanat ve inanç felsefesinin ifadesidir. Bu

sanat ifadesinde boşluğa yer yoktur, zemin-motif ilişkisi, sanki bedenle ruh gibi içiçe, kilimin tamamında birbirini tamamlar.

4.2.3.Yörede Tespit Edilen Kilimler

Burdur ilçe ve köylerinde tespit edilen kilimlerden farklı bezemeye sahip örnekler belgelenmiş ve kilimlerdeki karakteristik özellikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf 127. Farda Kilim, Burdur-Aziziye Köyü.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 127-128)
Boyutları (En x Boy)	: 179x296 cm, saçak; 14 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkı bezeme; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Kilim, oturgun(atkı yüzülü) dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Farda, eğri yangış, çakmak, kuşkanadı, çıbık.
Yer ve Kaynak Kişi	: Aziziye Köyü, Safiye Acar,

Fotoğraf 127’de görülen kilim zemininde farda yangışının bağlantısız sıralaması, kenar suları ise; kısa kenarlarda dıştan içe çıbık, kuşkanadı, çakmak-fırdöndü ve dört kenarı çevreleyen eğri yangışla bezenmiştir. Göz alıcı parlak renkler 20.yüzyılın sentetik boyalarının eseridir.

Fotoğraf 128. kilim detayı, zemin farda, kenar suyunda kuş kanadı, çakmak (firdöndü), eğri yangış ve tarak dişi.

Fotoğraf 129. Fardalı kilim.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Cinsi	: Kilim (Fotoğraf 129-130)
Boyutları (En x Boy)	: 184 x 297 cm, saçak kısmı; 7 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; pamuk
Teknik	: Atkı yüzölü kilim
Yöredeki Yanış Adları	: Farda
Yer ve Kaynak Kişi	: Gölhisar ilçesi Halk Eğitim Müdürü.

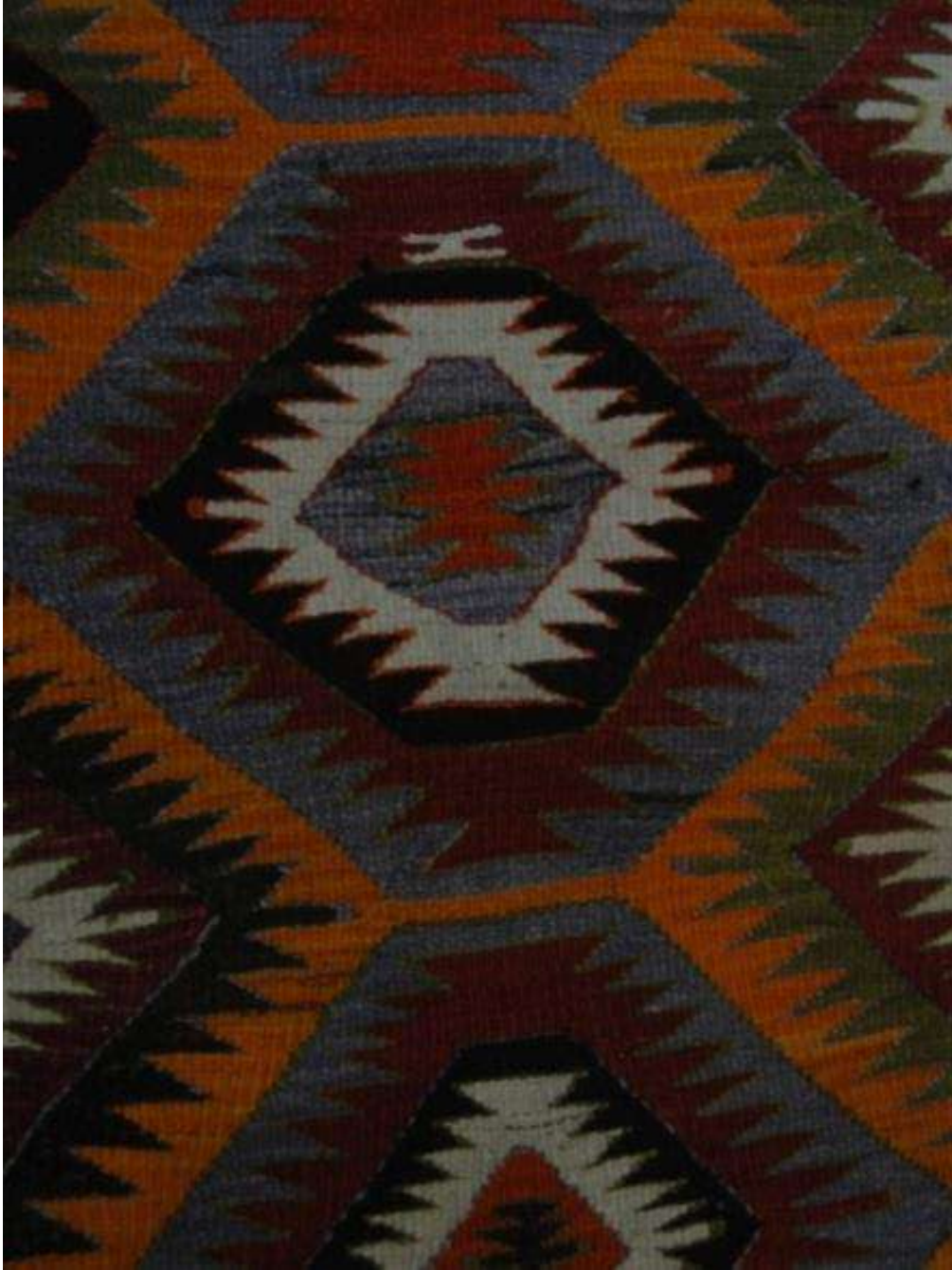
Fotoğraf 130. Fardalı kilim detay.

Tefenni ilçesi Belkaya köyü Camii yaygıları köy sakinlerinin bağışlarıdır. Camiye gelen kilim dokuma ustası kadınlar anneleri veya kendileri tarafından dokunan bu kilimlerin dokunduğu tarihler, yangışları ve malzemesi hakkında bilgilerin kaynağıdır. Bu kilimlerin genel bezeme özelliği fardalı ve eli belinde zemin bezemeleri içiçe altıgenlerin balpeteği düzeninde yerleştirilmesi ve kenar suyunun sadece kısa kenarda yer almasıdır. Burdur halı, kilim ve cicim teknikli dokumalarında yer alan garafil budağı, eğri yangış, koçboynuzu bu kilimlerin de kenar sularını süslemektedir.

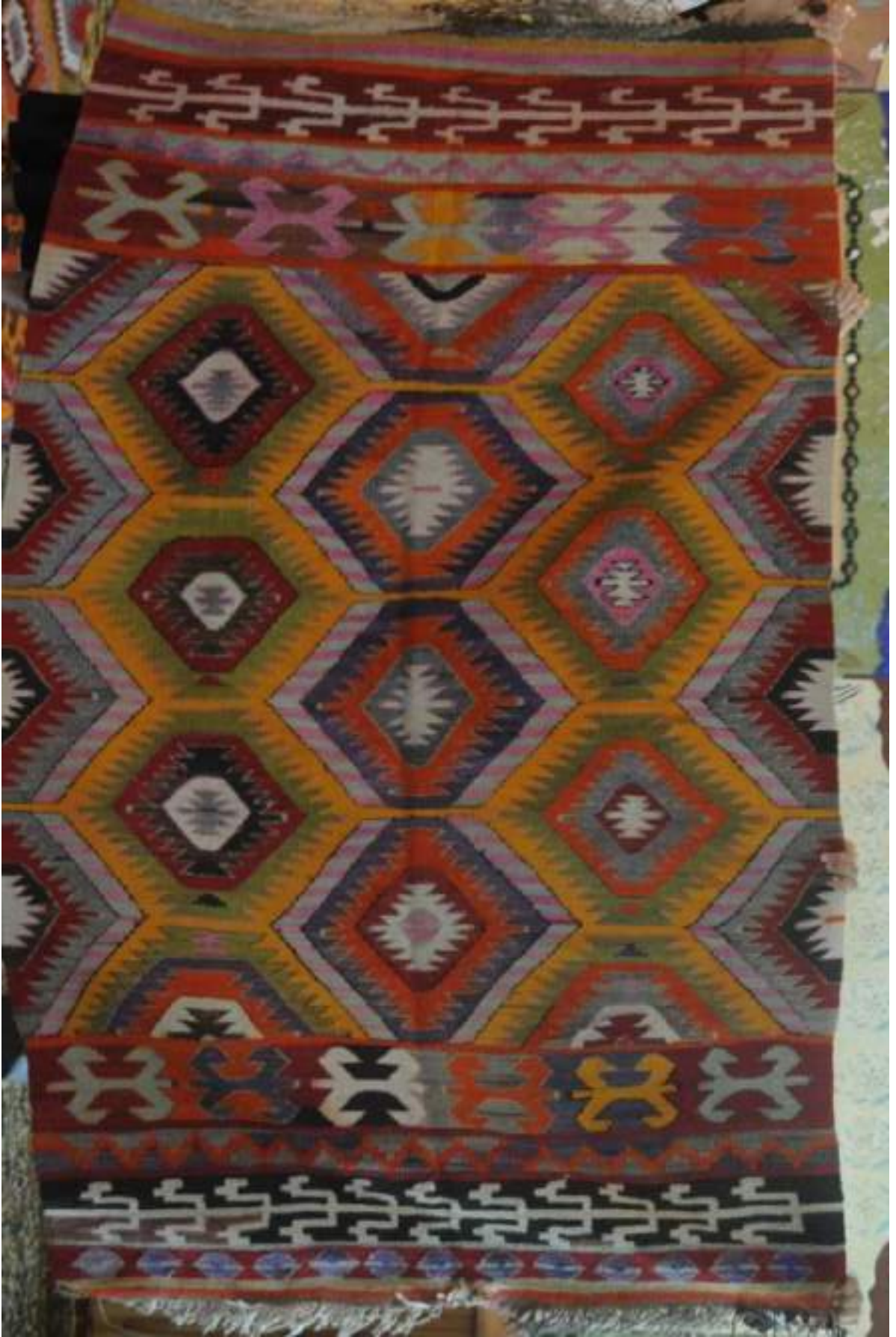

Fotoğraf 131. Fardalı Kilim.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası
Cinsi	: Kilim (Fotoğraf 131-132)
Boyutları (En x Boy)	: 151x267 cm, saçak boyu; 11 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda;yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzölü kilim, eğri sınır atkısı.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; düz (farda) yangışı. Kısa kenar suları dıştan içe; tahralı(testere dişi), garafil(karanfil) budağı, eğri yangış-sığır sidiği.
Yer ve Kaynak Kişi	:Tefenni İlçesi-Belkaya (Gulman) Köyü camii, kilimleri dokuyan köylü kadınlar.

Fotoğraf 132. Farda kilim zemin detay.

Fotoğraf 133. Fardalı kilim.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası
Cinsi	: Kilim (Fotoğraf 133-134)
Boyutları (En x Boy)	: 142 x 232 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; farda yanış. Kısa kenar suyu, içten dışa; Koçboynuzu-çengel, eğri su, garafil budağı, kurtağzı, sıçan dişi, çıbık.
Yer ve Kaynak Kişi	:Tefenni İlçesi-Belkaya (Gulman) Köyü camii, kilimleri dokuyan köylü kadınlar.

Fotoğraf 134. Kilim kenar suyu detayı, garafil budağı ve eğri su.

Fotoğraf 135. Fardalı Kilim

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim(Fotoğraf 135-136)
Boyutları (En x Boy)	: 171x304 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün, bezeme; yün
Teknik	: Atkı yüzölü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları:	Zemin; çengel-eli belinde, farda. kenar suyu; garafil (karanfil) budağı, eğri yanış, almecik.
Yer ve Kaynak Kişi	:Tefenni-Belkaya (Gulman) Köyü Camii, kilimlerini dokuyan köylü kadınlar.

Fotoğraf 136. Solda; kilim kenar suyu; boncuk atkı, elmacık-almecik, eğrisu, sıçandışi, garafil budağı yangışları. Sağda; kilim zemini; farda içinde çengel-eli belinde yangışı.

Fotoğraf 137. Kilim Seccade.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı
Cinsi	: Kilim seccade, yöredeki adı; namazlağı (Fotoğraf 137).
Boyutları (En x Boy)	: 84 X 115cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzlü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Koç boynuzu, kurtağzı, elmacık, kenar suyu; testere dişi, tarakdişi
Kaynak Kişi	: Tefenni ilçesi-Belkaya (Gulman) Köyü Camii

Fotoğraf 138. Fardalı duvar kilimi, Hacer-Ahmet Özmen evi.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Duvar kilimi, Yöredeki adı; Kilim (Fotoğraf 138-139).
Boyutları (En x Boy)	: 120 x 220 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzlü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış adları	: Çengelli göbek/gıvrımlı göl, farda yangışı, almecik.
Kaynak Kişi	: Belkaya (Gulman) Köyü, Ahmet Özmen, Hacer Özmen.

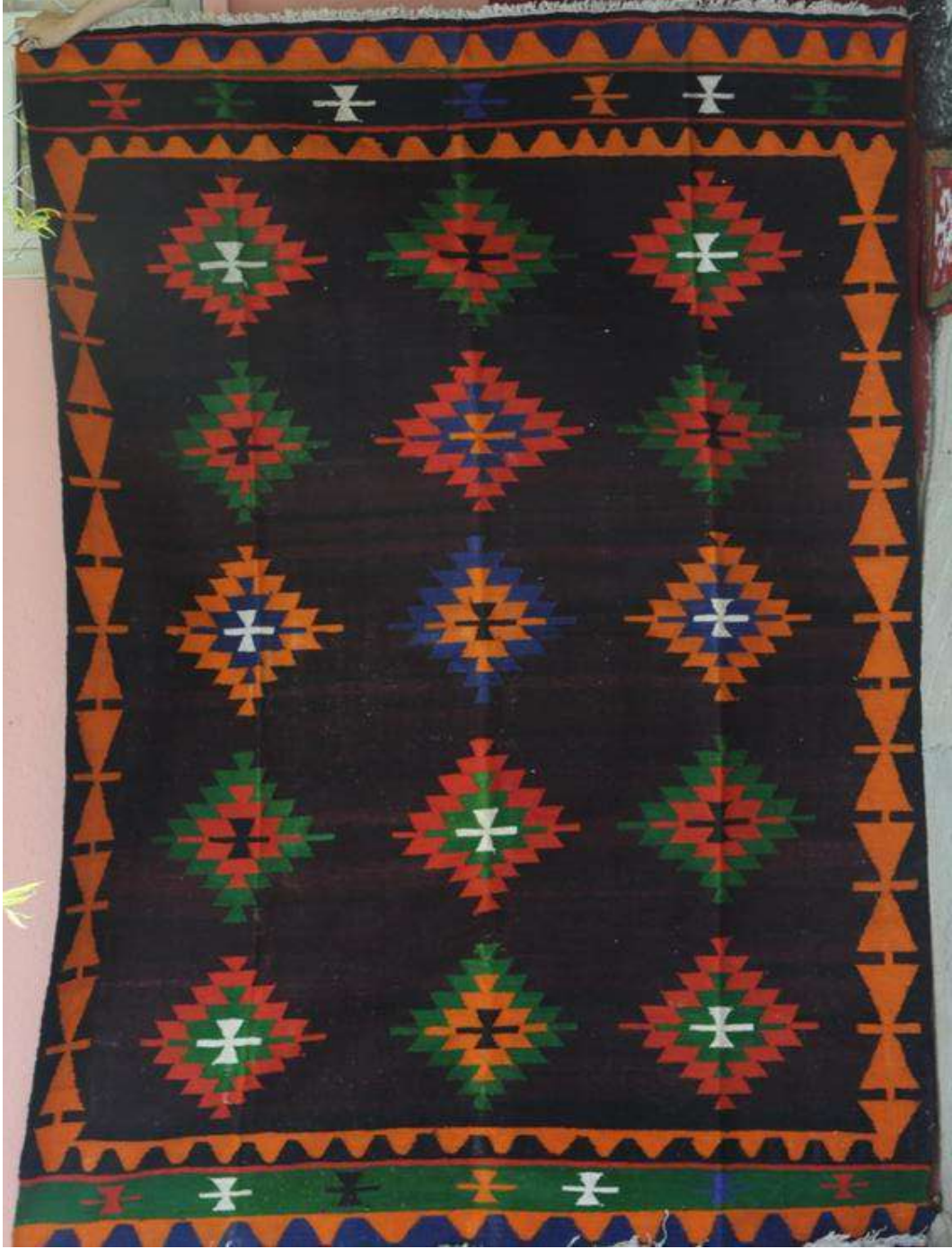
Fotoğraf 139. Farda kilimin elibelinde kıvrımlı göl yangış detayı.

Fotoğraf 140. Yer yaygısı farda kilim, Belkaya (Gulman) Köyü, Ahmet-Hacer Özmen evi yer yaygısı,

Fotoğraf 141. Yer yaygısı farda kilim, Burdur-Akkaya Köyü,

Fotoğraf 142. Farda kilim. Nurel Şirin, Yeşilova-Dereköy.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy sonu
Cinsi	: Kilim. Yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 142)
Boyutları (En x Boy)	: 200 x 297 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; pamuk
Teknik	: Atkı yüzü kilim
Yöredeki Yanış Adları	: Farda, kertme (eğri) yangış.
Kaynak Kişi	: Nurel Şirin, Yeşilova-Dereköy.

Fotoğraf 143. Farda kilim seccade. Nurel Şirin, Yeşilova-Dereköy.

Fotoğraf 144. Kilim Seccade.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 19. yy sonu.
Cinsi	: Kilim seccade (Fotoğraf 144-145)
Boyutları (En x Boy)	: 106 x 128 cm, saçak boyu; 12 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 14 atkı
Malzeme	: Atkı; yün, çözgü; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim
Yöredeki Yanış Adları	: Ayna, bağa, tarak, kurt izi, Kenar suyu; dilimli elma,
Kaynak Kişi	: Sebahat Çelik (Dokuyucu ninesinin annesi; Sultan; 1944 yılında vefat etmiş) Gençali Köyü-Yeşilova.

Fotoğraf 146. Toplu namazlağı. Zeynep Altındaş, Gökçeyaka Köyü.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; toplu namazlık (Fotoğraf 146-147)
Boyutları (En x Boy)	: 95x162 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; pamuk
Teknik	: Atkı yüzü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Çubuk, dilik, almecik (elmacık), gülüş (simetrik kazayağı, Salur damgası.)
Kaynak Kişi	: 70 yaş Zeynep Altındaş Gökçeyaka Köyü

Desen; kilim zemini yörede kanatlı olarak da bilinen bezemenin altıgen biçimli ara boşluklarına yerleştirilen simetrik Salur damgası/kazayağı (gülüş) ve elmacık yanırlarının özgün bir düzenlemesidir. Bu düzen simetrik biçimlendirilmiş, dikey sütunlu, iki bölmelidir. Kenar çerçevesinde de en küçük farda yangışı farklı renklerle sıralanmıştır. Bir renk düzeni olmaksızın, 20.yüzyıl sonu dokunan, çok renkli bir kilimdir.

Fotoğraf 147. Kilim zemin; dilik, gülüş, Kenar suyu; çubuk, farda, eğri su yangışları.

Fotoğraf 148. Kilim Yaygı.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim yaygı (Fotoğraf 148-149)
Boyutları (En x Boy)	: 160 x 237 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkı; yün, çözgü; pamuk
Teknik	: Atkı yüzlü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Kenar suyu; elibeline ve el (Hz.Fatıma eli). Zemin; farda, canavar ayağı.
Kaynak Kişi	: Yılmaz Tunç. Gölhisar ilçe Halk Eğitim Müdürlüğü.

Desen; kilim zemini 1/4 simetrik farda gölü ve özgün düzenlenmiştir. Kısa kenar suyu elibeline, uzun kenar suyu zik-zak dal bağlantılı el motiflidir. Doğal boyalı olduğu tahmin edilen kökboya kırmızısı ve cehri sarısı renkler oldukça dikkat çekicidir.

Fotoğraf 149. Kilim zemin; farda göl,canavar ayağı ve kenar suyu; eli belinde yangış detayı.

Fotoğraf 150. Fardalı, koç boynuzlu kilim, Yeşilbaş Beldesi Camii

İnceleme Tarihi	: 27.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Kilim (Fotoğraf 150-152)
Boyutları (En x Boy)	: 157 cm x 300 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim
Yöredeki Yarış Adları	: Farda, kıvrımlı göl, çift ağızlı yangış, koçboynuzu, parmaklı su.
Kaynak Kişi	: Ağlasun İlçesi, Yeşilbaş Beldesi Camii İmamı.

Desen; Fotoğraf 150'deki kilim yaygı Yeşilbaş Beldesi Camiinde yekpare dokunmuş, biri kesilmiş yarım olan, bir çift kilimin teki, cami girişinde serili ve çakılmış durumdadır. Kilim zemininde dikey orta eksene simetrik içi fardalı kıvrımlı göller sıralanmıştır. Kenar suyu ve zemin dolgularında çift ağızlı yangış-kurtağzı (Fotoğraf 151), ve koçboynuzunun çeşitli birleşimlerine yer verilmiştir. Bu kilimdeki çift ağızlı yangış gibi Adana-Kadirli'de çift başlı yangışı olan kilimlere rastlamıştık. Ayrıca camide serili halde tespit edilen bu kilim çift dokunmuş, diğer kilim miras kaldığı için kesilerek iki parçaya ayrılmış, bir parçası yine aynı camide tespit edilmiştir. Ayrıca bu kilimin kenar suyu Uşak-Eşme kilimi olarak bilinen farda kilimin de kenar suyudur.

Fotoğraf 151. Çift ağızlı yangış (çift kurt ağzı), koçboynuzu yangış detayı.

Fotoğraf 152. Kıvrımlı fardalı göl yangış detayı.

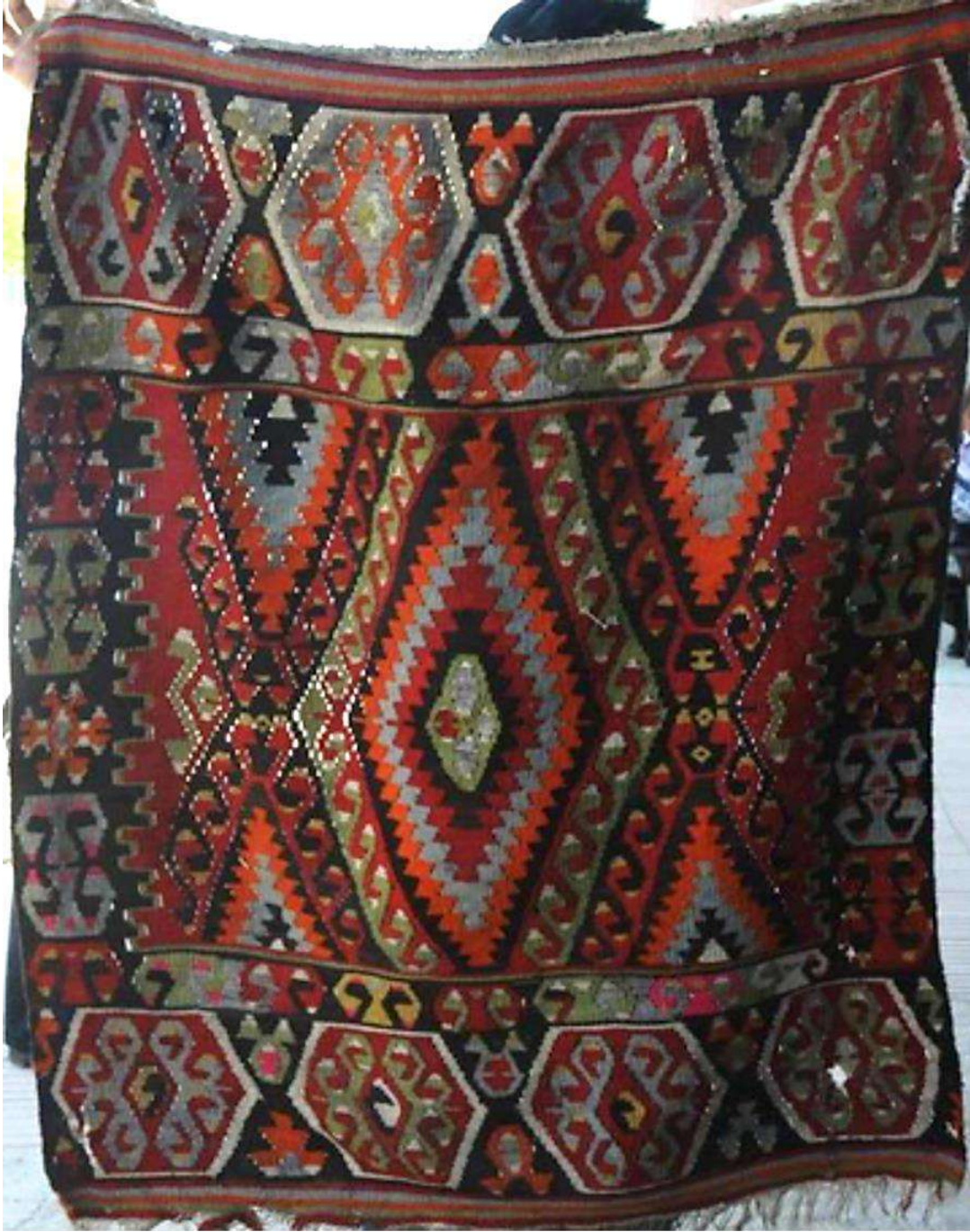
Fotoğraf 153. Kilim Yaygı, Ağlasun İlçesi, Yeşilbaş Beldesi

İnceleme Tarihi	: 27.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Kilim (Fotoğraf 153-154)
Boyutları (En x Boy)	: 162 cm x 288 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün (ortadaki çözgüler kıl)
Teknik	: Atkı yüzülü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: zemin; Eli belinde, kenar suyu; çulluk (hindi) burnu.
Kaynak Kişi	: Ağlasun İlçesi, Yeşilbaş Beldesi, un değirmeni.

Fotoğraf 154. Eli belinde yangışlı kilim.

Desen; Yeşilbaş Beldesi, un değirmeninde rastlanan fotoğraf 153’de görülen kilim Yeşilbaş Camisinden getirilmiştir. Altıgen bölmeli kilim zemini simetrik eli belinde ve farda dolgu yangışlarıyla bezenmiştir. Hakkâri’de Gülsarya, Mersin’de Karadöşeme, Yozgat’ta Kemki diye isimlendirilen ve Türkiye’nin hemen her yöresinde rastlanan tipik elibelinde yangışlı kilimdir. Bu yangışın Türk mitolojisindeki çift başlı kulaklı (Selçuklu) kartalından stilize edilmiş bir bezeme olduğu da söylenebilir. Ayrıca Antalya’da yaygın dokunan bu elibelinde yangışlı kilim yöre halılarındaki kuş ve Döşemealtı halılarındaki “goca su”da görülen “çift başlı kartal”’a da benzetilebilir.

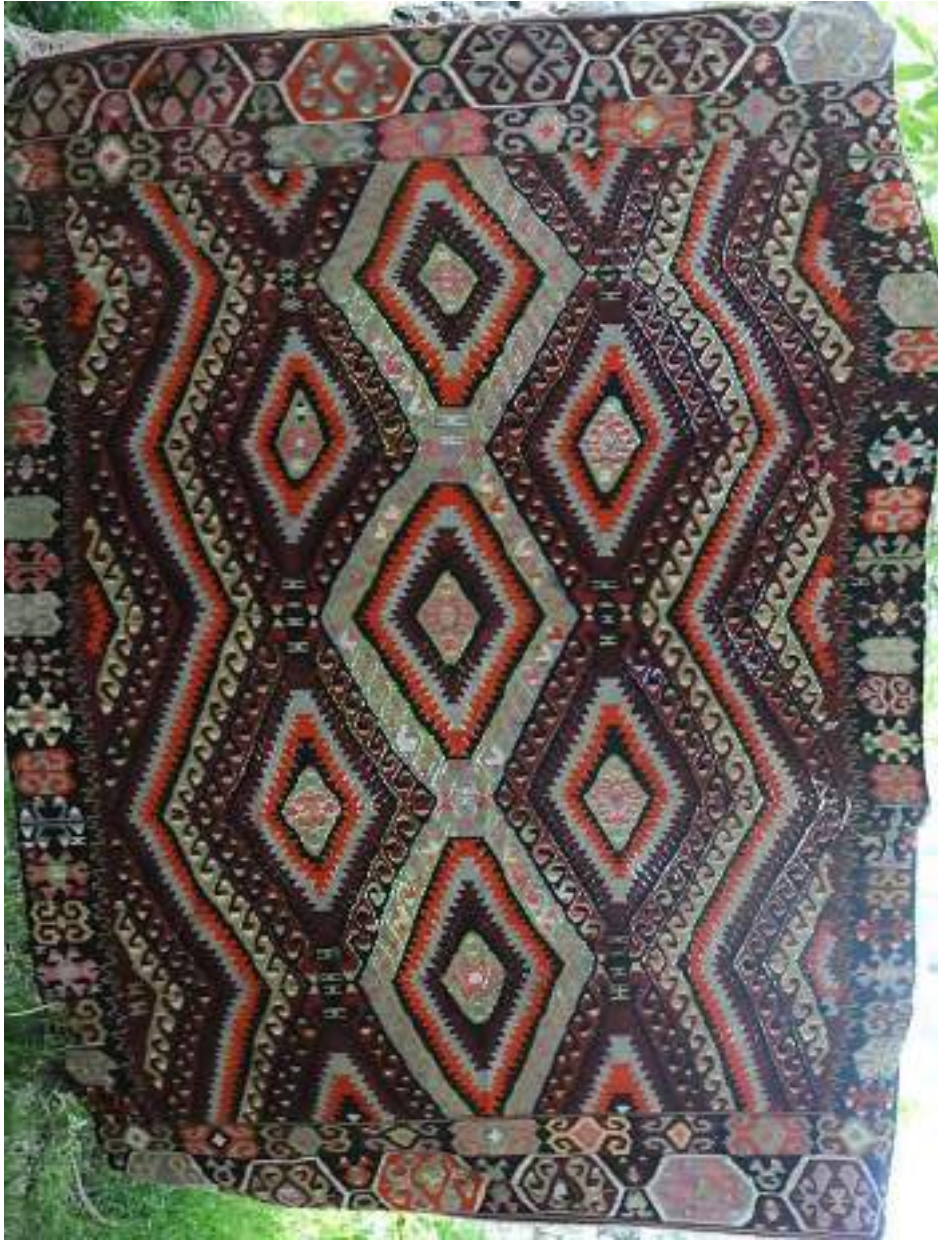

Fotoğraf 155. Kilim seccade

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; seccade (Fotoğraf 155)
Boyutları (En x Boy)	: 106 X 138 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzülü kilim
Yöredeki yanlış Adları	: Kıvrımlı göl, eli belinde, aşık kıvrımı, farda,
Kaynak Kişi	: Fatma Kılınç (1967 doğumlu, nenesinden hediye kalmış.) Göhlisar İlçesi.

Fotoğraf 156. Alacalı (gıvrımlı göllü) kilim detayı

Fotoğraf 157. Alacalı / gıvrımlı göllü kilim.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: Yaklaşık 80 yıllık
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; alacalı kilim (Fotoğraf 157)
Boyutları (En x Boy)	: 187 x 268 cm, saçak boyu; 11 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim
Yöredeki Yanış adları	: Kıvrımlı göl, denge/aşık kıvrımı, koç boynuzu, bağa.
Kaynak Kişi	: Gülsüm Ergüner, Gölhisar (Teyzesinden hediye kalmış, Dirmil ilçesinde dokunmuş).

Desen; alacalı kilim adıyla da anılan kıvrımlı göllü kilim, Gölhisar ve Altınyayla ilçelerinde rastlanır. Kilim zemininde sonsuzluk prensibiyle tekrar eden, birbirine bağlı göllerle bezenmiştir. Göl içinde farda dolgular yer alır. Kenar sularında eli belinde, koç boynuzu, bağa, aşık kıvrımı-denge, göz yangışları tekrar etmektedir.

Fotoğraf 158. Göllü Kilim, Altınyayla.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; göllü kilim (Fotoğraf 158-159)
Boyutları (En x Boy)	: 180 cm x 465 cm, saçak boyu; 8 cm, 1 şak; 90,5 cm, boyuna bordür 1; 11 cm, enine bordür 1; 22 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 16 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzü kilim
Yöredeki Yanış adları	: Denge, koç boynuzu, kıvrımlı göl (iki buçuk göllü)
Kaynak Kişi	: Ayşe Ertekin, 63 yaşında Dimril (Altınyayla).

Fotoğraf 159. Kıvrımlı fardalı göl yangış detayı.

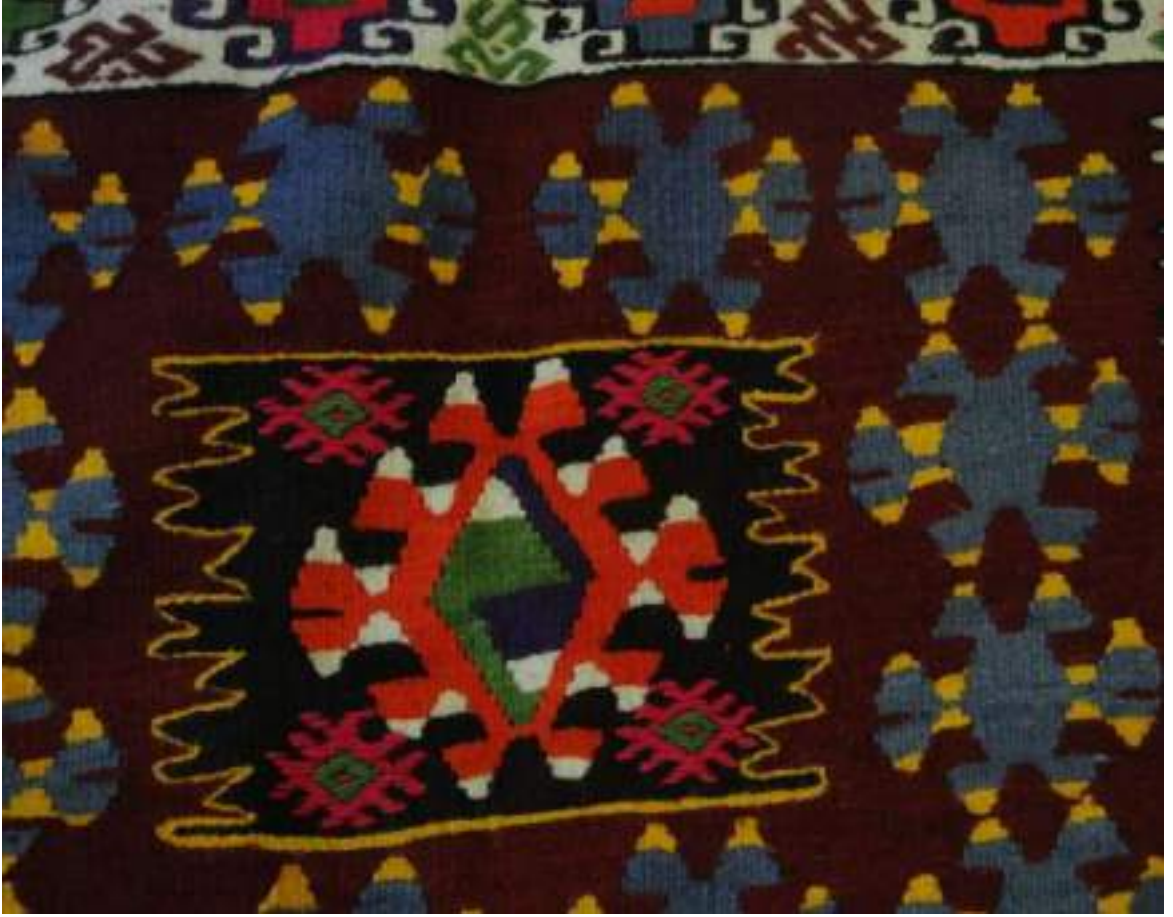
Fotoğraf 160. Sandıklı Kilim, Altınyayla.

İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; sandıklı kilim (Fotoğraf 160-165)
Boyutları (En x Boy)	: 165 x 283 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 x 16, atkı iplik kat sayısı: 2
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzölü kilim, Atlama atkılı (cicim) bezeme,
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; sandık, gök bağa (kaplumbağa), ak-dudu yangışı-Teke gülü (beyaz zeminli sandık kenarı), seydiler parmağı (kenardaki tarak), firdöndü, gurbağacık, çetin göz, ısırın (hamur kazıma aracı), yarım bağa (kaplumbağa), Yörük yangışı-koç boynuzu, garafil (karanfil), sızgı (çizgi),
Kaynak Kişi	: İrzıya Ertekin, 67yaşında, Altınyayla(Dirmil).

Desen; Fotoğraf 160'da görülen Sandıklı kilim yörenin bilinen ve yaygın dokunan kilim örneklerindendir. Bir hayli zengin yangışlı olan kilim zemini iki bölme içinde sandık yangışlarıyla bezenmiştir. Sandık merkezinde siyah zeminli, dört göz arasında büyük bağa üzerinde denge-aşık kıvrımı, çevresinde bordo zeminde sıralanmış gökbağa, onun da çevresinde ise beyaz zeminde teke gülü yer alır. İki sandık arasında elibelinde sıralanmış su arasında altıgen biçimli bağa yangışları sıralanmıştır.

Kısa kenar sularında dışta; altıgen içinde yarım bağa, içte; Yöredeki adı Yörük yangışı olan koçboynuzu, en içte; çulluk burnu denilen kuşgagası yer alır. Uzun kenarlarda zemindeki yangışların düzensiz tekrarlı sıralaması görülmektedir. Bu kilimdeki dolgu bezemeleri arasında cicim tekniğinde firdöndü-çakmak ve gözlü bıtırak yangışları bulunmaktadır.

Bu kilimdeki bağa yangışı kaplumbağadır. Kaplumbağa uzun ömürlü ve dayanıklı bir hayvan olduğu için Türkler tarafından Orhun Abideleri'nin kaidesi olmuştur. Bazı halılarda da görülen kaplumbağa yangışına Balkanlardaki Şarköy kilimlerinde de rastlanır.

Fotoğraf 161. Sandık; âşık kıvrımı, kurt ağzı, gözlü bıtırac, kenarda; gök bağa(kaplumbağa)

Fotoğraf 162. Beyaz zeminli su; ak dudu yangışı-Teke gülü, Isran ve Yörük-köç boynuzu yangışı.

Fotoğraf 163. Altıgen top, ara; yarım bağa, kenar çubuklar; sızgı-çizgi.

Fotoğraf 164. Solda; kilim tersi detay; kilim tersinden dokunur ve atkı artıkları tersinde kalır. Sağda; kilim sandık arasında, eli belinde yangışlı kenar suyu içinde altıgen top; gözlü bıtıraklı bağa motifi.

Fotoğraf 165. Solda; sandıklı kilim uzun kenar suyu detay; koç boynuzu / yörük yangışı içinde aşık kıvrımı, Sağda, Kilime damga olarak dokunan pembe yangış ve cicim dolgu yangışları.

Fotoğraf 166. Kilim namazlağı, Burdur-Akkaya Köyü

İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; namazlığa (Fotoğraf 166.)
Boyutları (En x Boy)	: 95 cm x 138 cm, saçak boyu; 10 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 15 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzlü kilim.
Yöredeki Yanış Adları	: Mihrap, tarak, çengel
Kaynak Kişi	: Şefika Bilgili- Merkez Akkaya Köyü

Fotoğraf 166'daki kilim namazlağı/seccade kilim zemini mihraplı, mihrap dişli sütunlarla sınırlanmış, tepe kenarları canavar ayağı ile süslenmiştir. Mihrap nişi dikey eksene simetrik tarak ve testere dişi yangışlarıyla bezenmiştir. Kenar suyu da tarak yanışlıdır.

Fotoğraf 167. Beşik kilimi. Kemer İlçesi, Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Cinsi	: Kilim, yöredeki adı; beşik kilimi (Fotoğraf 167)
Boyutları (En x Boy)	: 135 x 180 cm ² , saçak boyu; 15 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün
Teknik	: Atkı yüzölü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Düz (farda) yanışı
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi, HEMM, Nimet Altın dokumuş.

Fotoğraf 168. Kilim Seccade

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim seccade (Fotoğraf 168)
Boyutları (En x Boy)	: 107 cm x 183 cm, saçak boyu; 24 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü x 12 atkı
Malzeme	: Atkı; yün, çözgü; yün
Teknik	: Atkı yüzlü kilim
Yöredeki Yanış Adları	: Tarak, göz
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi, Faden Alkış (Kayınanasından hatıra kalmış)

Fotoğraf 169. Kilim Yaygı, zemin; kuşlu, kenar suyu; yelenli. Kocayaka/Yeşilova.

İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Cinsi	: Kilim, (Fotoğraf 169)
Boyutları (En x Boy)	: 109 x 144cm. kenar suyu; 13,5
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4x16, iplik kat sayısı: 2
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; pamuk
Teknik	: Atkı yüzü kilim, Atlama atkılı (cicim) bezeme,
Yöredeki Yanış Adları	: Kuş (kartal) kanadı, yelen, almecik.
Kaynak Kişi	: Ümmügülsüm Kapan(1950 doğumlu, kendisi çeyiz için dokumuş), Kocayaka Köyü-Yeşilova.

Desen; Fotoğraf 169’da görülen kilim zemini kartal kanadı dikey ve yatay yönde, verrev yönlü renk sıralaması ile tekrar eder. Bu kartal kanadı yangışı kilim heybe ve müzedeki 19.yüzyıl sonu eski kilimlerin kenar sularında da rastlanan bir bezemedir. Ayrıca kenar suyundaki yelen yangışı da İç Anadolu kilimlerinde çok rastlanan bir bezemedir.

Fotoğraf 170. Solda; kenar suyunda yelen, sağda; zeminde kuş(kartal) yangışı ve motif sınır atkısı detayı.

4.2.4. Burdur Müzesi Kilim Örnekleri

Fotoğraf 171. Farda Kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 1.3.96
Koleksiyona Geliş Tarihi	: 22.4.1996
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Rıza Özdemir'den satın alınmıştır.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 171).
Boyutları (En x Boy)	: 150 x 265cm, 1.su:9 cm, 2.su:5,5cm, 3.su:15cm, 4.su:10 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma tekniğindedir
Yöredeki Yanış Adları	: Farda, eğri su, almecık, tarak.

Fotoğraf 172. Farda Kilim.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 1.2.85
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 172-173)
Boyutları (En x Boy)	: 109x140 cm, kenar suyu: 7 cm, saçak boyu:18 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli kilim dokuma,
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; farda, gıvrımlı göl, Teke gülü, benek. Kenar suyu; parmak, culluk burnu.

Fotoğraf 173. Kilim detay; zemin kıvrımlı gül ve teke gülü, kenar suyu; çulluk burnu.

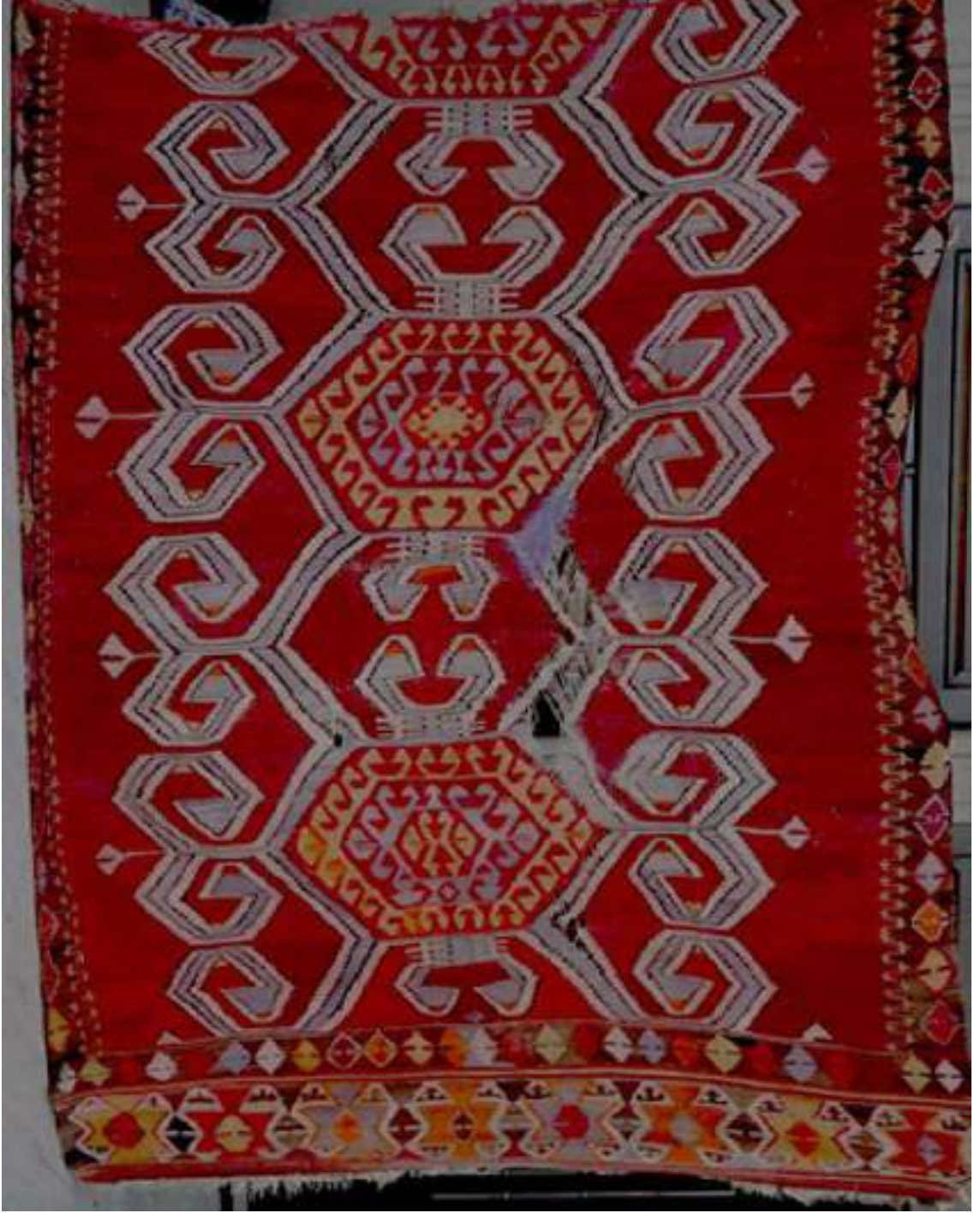

Fotoğraf 174. Farda kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 64.16.78
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 174-175)
Boyutları (En x Boy)	: 162x300 cm, 1. su:22 cm, 2. su: 15 cm,3. su: 1:23 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli kilim dokuma,
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; göbek/top/ayna, benek. Kenar suyu; parmak, culluk burnu.

Fotoğraf 175. Kilim zemin detayı.

Fotoğraf 176. Koç boynuzlu kilim.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 176.61.77
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; koç boynuzlu kilim (Fotoğraf 176-178)
Boyutları (En x Boy)	: 197 x 276 cm, 1. su: 28 cm, 2. su: 16,5 cm
Dokuma Sıklığı (1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma tekniğindedir
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; koç boynuzu, gıvrımlı göl. Kenar suyu; parmak, farda, almecık.

Fotoğraf 177. Koç Boynuzlu Kilim, kenar suyu; almecik ve farda yangışı detayı.

Fotoğraf 178. Koç boynuzlu kilim zemin detayı.

Fotoğraf 179. Farda kilim.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 66.33.77
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 179,180)
Boyutları (En x Boy)	: 175 x 275 cm, kenar suyu: 14 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, boncuk atkı; kenar suyunda bükümlü sınır atkısı, motif sınırında eğri sınır atkısı yapılmış
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; farda, kenar suyu; yelen.

Fotoğraf 180. Kilim kenar suyu; bükümlü sınır atkısı(boncuk atkı), yelen yangışı ve eğri sınır atkısı.

Fotoğraf 181. Farda Kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 78.48.83
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı (Fotoğraf 181-184)
Boyutları (En x Boy)	: 159 x 360 cm, şak: 73-83 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, sarmalı sınır atkısı
Yöredeki Yanış adları	: Zemin; fardalı top (altıgen), Kenar suyu; parmak, kaplumbağa, kartal kanadı.

Fotoğraf 182. Kilim tersi ve yüzü, iki kanat-şak dikişi, altıgen içinde farda, kartal kanadı yangış detayı.

Fotoğraf 183. Solda Fardalı top (altıgen), sağda kaplumbağa ve eğri atkılı dokuma detayı.

Fotoğraf 184. Kurbağa (Seyirci, 1997:371-379), Kartal kanadı.

Fotoğraf 185. Farda Kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 56.78.80
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 185-186)
Boyutları (En x Boy)	: 95 x 285 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, kenar temizleme; hasır örgü.
Yöredeki Yanış adları	: Zemin; ok ucu, eşkenar dörtgen ve altıgen top, içinde göz, çakmak-çengel, Kenar suyu; bağa.

Fotoğraf 186. Kilim yangışları ve kenar saçak dokuma detayı.

Fotoğraf 187. Farda kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 79.49.83
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 187-188)
Boyutları (En x Boy)	: 170 x 270 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; göl-göbek, hayat ağacı, benek. Kenar suyu; göz, çubuk.

Fotoğraf 188. Kilim zemin detayı.

Fotoğraf 189. Farda kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 168.67.87
Koleksiyona Geliş Biçimi	: Hamdi Kılıç'dan satın alınmış, Kocayaka/Yeşilova
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 189-190)
Boyutları (En x Boy)	: 136 x 300cm, kısa kenar suyu; 1.10, 2.8, 3.4 cm, Uzun kenar su:17,5cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atk 14
Malzeme	: Atk 1 ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; bilinmiyor, Kenar suyu; kertme, çengel, çakmak, almacık.

Fotoğraf 190. Kilim detayı.

Fotoğraf 191. Parmaklı kilim

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 10.28.88
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; parmaklı kilim (Fotoğraf 191,192)
Boyutları (En x Boy)	: 153 cm x 326 cm, Ara çubuk: 11 cm, Yangışlı su: 29 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, boncuk atkı.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; parmaklı göl, boncuk.

Fotoğraf 192. Kilim parmaklı göl, boncuk sınır bezeme detayı.

Fotoğraf 193. Altınbaş kilimi, yaygı.

Fotoğraf 194. Altınbaş kilimi, sandık deseni içinde eli belinde yangış detayı.

Fotoğraf 195. Altınbaş kilimi asmalı su yolu yangış detayı.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 792478 (Taşoda)
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; altınbaş kilim (Fotoğraf 193-195).
Boyutları (En x Boy)	: 187x450 cm. Kısa kenar; 13 cm. uzun kenar; 21.5cm, Saçak; 20cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, kenar temizleme; hasır örgü.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; altınbaş kilimi, sandık; elibelinde, Kenar suyu; su yolu

Not; Fotoğraf 193'de görülen kilim Avşar kilimi olarak bilinmekle birlikte Uşak-Eşme yöresi Altınbaş kilimi olarak tanınmaktadır. Ayrıca Denizli ve Burdur çevresinde Avşar köyleri de vardır.

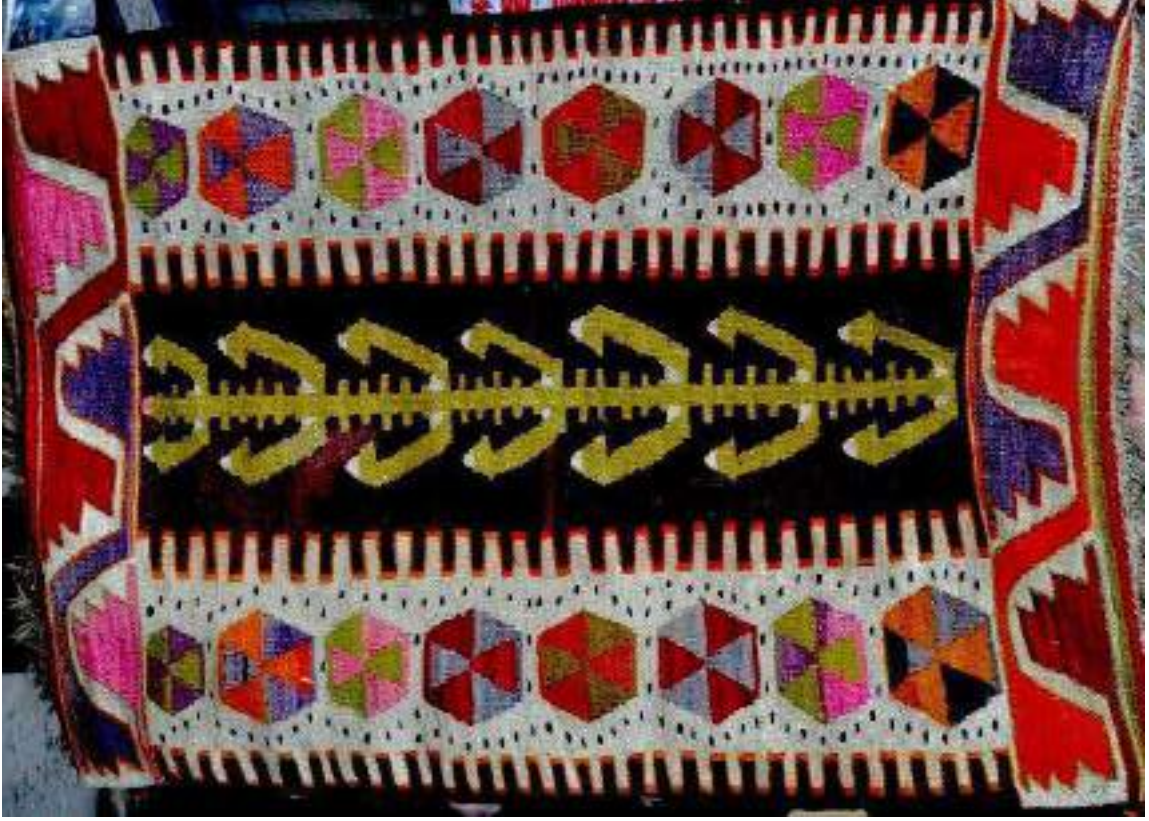

Fotoğraf 196. Fardalı-göllü kilim, Burdur Müzesi, Env: 12.12.84.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env; 12.12.84
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 196-197)
Boyutları (En x Boy)	: 180 x 267 cm, uzun kenar suyu: 21, kısa kenar suyu:12+28 +5 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; farda, gıvrımlı göl, aşık kıvrımı, benek. Kenar suyu; seydiler parmağı, koç boynuzu, eli belinde, çulluk burnu, aşık kıvrımı/gece-gündüz/denge.

Fotoğraf 197. Göllü Kilim; kenar suyu: Toplu kenar, koçboynuzu, aşık kıvrımı detayı.

Fotoğraf 198. Kilim seccade

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 67.33.77
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Kilim yaygı, yöredeki adı; farda kilim (Fotoğraf 198-199)
Boyutları (En x Boy)	: 77x108 cm, kenar suyu: 13 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma tekniğindedir
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; hayat ağacı, alme, benek. Kenar suyu; dikey: parmak, kısa kenar: yelen.

Fotoğraf 199. Hayat ağacı, parmaklı su ve dilimli elma yangış detayı.

4.2.5. Kilim ve Zili / Cicim Heybe Torba ve çuvallar

Yörük hayatında heybe ve torbasız bir hayat sürdürülemeyeceğinden heybe ve torba çeyiz için birlikte dokunmuştur. Heybe ve torbalar köyde de günlük hayatın birer parçasıdır. Heybe birkaç çeşidi olan bir eşyadır. **Pazar heybesi**, **at heybesi**, **tohum heybesi** gibi kullanılan duruma göre isim alır. Bazen de **nişan heybesi**, söz heybesi olarak oğlan evinden kız evine veya kız evinden oğlan evine hediyeleri taşımak için kullanılır. **Okuntu heybesi** düğün haberi vermek için davetlinin yakınlık derecesine veya itibarına göre giyimlik kumaş, büyük, küçük el havlusu vesair davetiye olarak dağıtılan hediyeelik eşyaları taşımak için kullanılır.

Ayrıca koç katımı törenlerinde heybeye hazırlanan yiyecek, meyve vs. torbaya ise koyunlara yalatmak üzere tuz konur. Bu konuda anlatılan bir hikayede “Beyin kızına aşık olan çobanın koyunlarına tuz yalattıktan sonra su içmeden karşıya geçirmesi” anlatılır ve bu törenler yaşatılmaya çalışılır. Bu gelenek Denizli’nin al ilçesinde hala yaşatılmaktadır.

Torbalar koyun kuzu, keçi oğlak gütmeye giden gençlerin veya çobanların, tarlaya ekin ekme, fidan dikme, sulama, çapa veya hasat için çalışmaya gidenlerin azık antasıdır. Yörede hem Yörükler hem de köylüler tarafından küçük bir torba veya minyatür heybe dokunur, bunlara kaşıklar konursa kaşıklık, tuzu konursa tuzluk denir.

Heybe iki gözü(cep) ve ağ-ara parçası olan dokumadır. Pazar, at, nişan ve okuntu heybeleri oldukça süslü dokunur. Heybeler **kilim**, **ilme**, **gayma** ve **ulgama atkılı (cicim, zili)** bezeme tekniğinde desenle kaplanmıştır. Özen ve titizlikle dokunan heybe ve torbaların ön yüzeyi bezemeli olduğu gibi, ara parçalar ve arka yüzü de seyrek cicim yangışlı bezenmiştir. Heybe, anta, torba ve çuvalların yangışları genellikle ön yüzünde, heybe gözünü çerçeveleyen kenar suyu içinde birim raporlu ve simetrik tekrarludur.

Fotoğraf 200. Kilim heybe.

Cinsi	: Kilim heybe ve çanta takımı (Fotoğraf 200, 201).
İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. ortası
Boyutları (En x Boy)	: 140x56 cm, heybe gözü;53 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 çözgü, 12 atkı.
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; pamuk
Teknik	: Atkı yüzü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Stilize kuş, kuşkanadı.
Kaynak Kişi	: Ramazan Şirin, Nurel Şirin 58 Dereköy-Yeşilova.

Fotoğraf 201. Kilim, Torba, 51x47 cm. Nurel Şirin 58 Dereköy-Yeşilova.

Fotoğraf 202. Kilim Heybe, Gençali Köyü-Yeşilova.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20. yy. başı
Cinsi	: Kilim heybe (Fotoğraf 202-203)
Boyutları (En x Boy)	: 138 x43 cm, heybe gözü; 44 heybe arası; 45 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 çözgü x 14 atkı
Malzeme	: Atkı; yün, çözgü; pamuk
Teknik	: Atkı yüzü kilim, eğri sınır atkısı
Yöredeki Yanış Adları	: Stilize kuş, kuşkanadı.
Kaynak Kişi	: Sebahat Çelik (Dokuyucu ninesinin annesi; Sultan: 1944 de vefat etmiş) Gençali Köyü-Yeşilova.

Fotoğraf 203. Kilim heybe detayı ve kullanım şekli, Gençali Köyü-Yeşilova.

Fotoğraf 204. Azık-Tuz Torbası

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 154.66.87
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Cinsi	: Torba, yöredeki adı; azık-tuz torbası (Fotoğraf 204)
Boyutları (En x Boy)	: 43 x 43 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4, atkı 14
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: İlikli dokuma, ilme(sarma)sınır atkısı.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; gıvrımlı gül, ortası gülücük ve almecik, Kenar suyu; kertme-eğri su, çubuk.

Fotoğraf 205. Okuntu heybesi ön ve arka yüzü, Büğdüz Kasabası.

Cinsi	: Heybe ve çanta takımı (pazar, okuntu heybesi, Fotoğraf 204x205)
İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası
Boyutları (En x Boy)	: 48 x152cm. heybe gözü boy:51 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 Çözüğü,10Atkı, iplik kat sayısı:2
Malzeme	: Atkı: yün, Çözüğü: yün, Bezeme: yün
Teknik	: Kayma atkılı bezeme(gayma nağaşlı), arka yüzü; ulgama atkılı -cicim dokuma, boncuk atkı-zincir atkı
Yöredeki Yanış Adları	: heybe gözü; çift göz, çarpı, Arka yüz; çeler, bıtırak, kuşayağı.
Kaynak Kişi	: Kezban Ceber, Büğdüz Kasabası

Kayma / Gayma atkılı bezeme tekniği; gayma nağaş olarak ifade edilen kayma atkılı bezeme tekniği Türkiye'nin hemen her yerinde bilinir ve uygulanır. İki alt-iki üst geçirip, geri dönerek boşluğu dolduran bezeme atkısı motif sınırları içinde hareket eder. Bu bezeme tekniğinde dokuma yüzü ile tersi aynıdır. Tüm  ozg lerin bezemesi tamamlanınca araya bir veya iki zemin atkısı geçirilir. Bu bezeme tekniği bazı kaynaklarda alternatif sumak olarak tanımlanır. Aslında bu tekniğe Türkiye, Azerbaycan ve İran şahseven dokumalarında da gayık-gayma ismi verilir (Soysaldı, Sarnesar, 2008:12531275). Heybenin yatay kenar suları bükümlü ve boncuk atkısı-zincir örgülü bezeme sınırlanmıştır. Heybenin arka yüzünde seyrek sıralanmış ulgama atkılı  eler, bıtırak ve kuşayağı yangışlı cicim dokuma yapılmıştır.

Fotoğraf 206.  oban  antası (Gayma nağaşlı azık torbası, Zeynep Asal, 27x44 cm.) ve yörede erkeklerin heybenin kullanım şekli, Büğdüz Kasabası.

Fotoğraf 207. Pazar heybesi, Aziziye Köyü.

Cinsi	: Pazar heybesi ve azık çantası (Fotoğraf 207)
İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: Heybe; 40 x 140 cm. gözü: 48 cm. ağ parçası: 20 x 43 cm çanta; 30 x 38 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 7 x 7, iplik kat sayısı: 2.
Malzeme	: Atkı; pamuk, çözgü; pamuk, bezeme; Yün
Teknik	: Atlama-ulgama atkılı bezeme (cicim)
Yöredeki Yanış Adları	: Karnıyarık, küpeli, sığırsidiği
Kaynak Kişi	: Safiye Acar, Ayşe Ak, Aziziye Köyü

Fotoğraf 208. Azık torbası; Karnıyarık yangışlı, Ayşe Ak, Aziziye Köyü

Fotoğraf 209. Eğer Heybesi, Aziziye köyü.

Cinsi	: Heybe, Yöredeki Adı: Eyer Heybesi (Fotoğraf 209, 210)
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası
Boyutları (En x Boy)	: En; 48 cm. boy; 140 cm, gözü; 50 cm ² , ağ; 42 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 x 5, iplik kat sayısı; 2
Malzeme	: Atkı, Çözü; keçi kılı, Bezeme İpliği: yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (Cicim).
Yöredeki Yanış Adları	: Ahmatçık (dörtgen içinde ok ucu yangışı. Kenar suyu; küpe, kurbağacık.
Kaynak Kişi	: Arife Akman,72 yaşında, Aziziye köyü.

Fotoğraf 210. Heybe göz detayı; Ahmatçık(ok ucu ve aşık kıvrımlı dörtgen yangış), küpe ve kurbağacık.

Fotoğraf 211. Sarı çatkılı (çatıntılı) heybe.

Cinsi	: Heybe, yöredeki adı; sarı çatkılı, heybe(Fotoğraf 211-216).
İnceleme Tarihi	: 01.05. 2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 52 x 160 cm. heybe gözü 55 cm, heybe arası 47 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 4 x 5, iplik kat sayısı; 2
Malzeme	: Atkı ve çözgü; kıl, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama(atlama) atkılı bezeme (Cicim).
Yöredeki Yanış Adları	: Sarı çatkılı (çatıntılı), yarım şeytan, koçboynuzu, arkası; pır döndü, koçboynuzu.
Ek Süsleme	: Püskül/ koza, kenar dikişi; şıraza (şiraze; balıksırtı dikişi).
Kaynak Kişi	: İrzıya Ertekin, Altınyayla(Dimril).

Fotoğraf 213. Heybe ara parçası kenar örgüsü, koçboynuzu yangışı ve boncuk atkı

Fotoğraf 214. Heybe gözü detayı; sarı çatıntı(çatık) içi karnıyarık, heybe gözünün ağız ve taban kenar suyu; Yarım şeytan, çengel-çakmak (firdöndü), kenar dikişi; şiraze.

Fotoğraf 215. Heybenin cicim bezemeli arka yüzü.

Fotoğraf 216. Altınyayla HEM. Müdürü Yunus beyin rehberliğinde heybe kullanımı.

Fotoğraf 217 a. Zili heybe, Bucak, T. Türkay koleksiyonu.

Fotoğraf 217 b. Zili heybe gözü bezeme detayı, Bucak, T. Türkay koleksiyonu.

Cinsi	: Heybe, Yöredeki Adı: Eyer Heybesi (Fotoğraf 217a-b, 218).
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Boyutları (En x Boy)	: En; 45x148 cm ² , göz boyu; 54cm. ağ/ara parça; 31 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 8x8, iplik kat sayısı; 2
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliği: yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme (yıldızlı zili).
Yöredeki Yanış Adları	: Yıldız, kare göz, altıgen, ağ parça: eğri su, boncuk alası.
Kaynak Kişi	: Turan Türkay, Bucak Merkez.

Fotoğraf 218. Zili azık çantası, Bucak, Turan Türkay koleksiyonu.

Cinsi	: Azık çantası Bucak, özel koleksiyon (Fotoğraf 218).
İnceleme Tarihi	: 25.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Boyutları (En x Boy)	: 41x42cm ² , kapak 29cm. saçak;7cm.
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; yün.
Teknik	: Zili dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; yıldız, göz, altıgen, Kenar suyu; boncuk alası.

Fotoğraf 219. Çoban Çantası, Altınyayla.

Cinsi	: Çoban çantası (Fotoğraf 219)
İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. başı.
Boyutları (En x Boy)	: 47 X 43 cm. Kapak: 16 cm
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözgü; 4, atkı; 5
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliği; yün
Teknik	: İlme, kayma ve ulgama atkı (sumak ve cicim), kenar şiraze dikişi, askı örgüsü; iki renkli, 8 iplikli hasır örgü, püskül (koza)sapı; 4 iplikli sapörgü.
Yöredeki Yanış Adları	: Çanta yangışı; koçboynuzu, Kenar suyu; yarım şeytan, fır döndü, koçboynuzu, ala direk, siyah kaytan
Kaynak Kişi	: İrzıya Ertekin, Dirmil (Altınyayla)

Bu çanta yüzünde görülen koçboynuzlu bezeme, yörede sadece çantalarda uygulanan, ¼ raporlu orijinal bir çoban çantası yangışı olup, başka yörede ve eşyada karşılaşılmamıştır.

Fotoğraf 220. Çoban çantası kullanım şekli, koza-püskül süsleme ve askı örgüsü detayları.

Fotoğraf 221. Çoban çantası ön ve arka yüzü, 36x41 cm. 19.yy. sonu, özel koleksiyon, Burdur Merkez.

Bir başka çanta bezemesi de kenarları tırnaklı dörtgen gözlü yangışdır (Fotoğraf 221). Ayrıca yörede elibeline (Fotoğraf 222), kirazlı (Fotoğraf 224), ve karnıyarık (Fotoğraf 223) rastlanan diğer çanta bezemeleridir. Çanta yüzleri yörede ilme, kayma-gayma ve ulgama atkı (sumak, cicim) tekniğinde dokunmaktadır. Çanta kapakları genellikle üçgen biçimli ve çatkılı gözlü, sık yangışlı, arka yüzleri de seyrek yangışlı cicim tekniklidir.

Günümüzde hâlâ çobanlar tarafından kullanılan çantalar sırt veya yana takılan, destekli yan bağlar ve uzun askı (çapraz kolan bağı) ile ergonomik kullanışa sahiptir (Fotoğraf 220). Bu askılarla bedene adeta giyilen bu azık çantaları, tuz torbaları gibi, yörede hayvancılığın köklü geçmişinin ve somut olmayan kültürel mirasın maddi tanıklarındır.

Fotoğraf 222. Elibeline yangışlı çoban çantası ve askı-sap örgü detayı, Altınyayla.

Fotoğraf 223. Tuz torbası; Bucak İlçesi-Kozluca Köyü

Cinsi	: Tuz torbası Bucak, (Fotoğraf 223).
İnceleme Tarihi	: 25.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası
Boyutları (En x Boy)	: 34 x 34 cm,
Malzeme	: Atkı ve örgü pamuk, bezeme; yün
Teknik	: Ulgama atkı bezemeli (cicim) dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; gözlü karnı yarık, Kenar suyu; boncuk alası, eli belinde.
Kaynak Kişi	: Turan Türkay- Bucak İlçesi-Kozluca Köyü

Fotoğraf 224. Kiraz yanışlı tuz torbası, ağız kapalı ve açık hali, Kocayaka Köyü.

Cinsi	: Tuz torbası (Fotoğraf 224)
İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 28 x 25 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 5 x 6
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliğı; yün, çözgü ve atkı; çift kat, bükümlü, bezeme ipliğı; çift kat bükümsüz.
Teknik	: Ulgama atkı (cicim) bezemeli dokuma.
Yöredeki yanış Adları	: Kirazlı.
Kaynak Kişi	: Ümmügülsüm Kapan, Yeşilova-Kocayaka köyü

Fotoğraf 225. Kaşıklık, Burdur Müzesi, Env: 160.67.87

Cinsi	: Kaşıklık / Kaşık Torbası (Fotoğraf 225).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 160.67.87
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 18x36 cm. Saçak Boyu: 8,5 cm. sap: 45 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: Çözüğü 4 x atkı 14
Malzeme	: Atkı: Yün Çözüğü: Yün
Teknik	: İlikli dokuma, zincir atkı, atlama atkılı bezeme.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; çubuk, boncuk, nazar-göz.
Ek Süsleme	: Kozalı saçak, mavi boncuk (nazara karşı –paratoner)

Fotoğraf 226. Kaşıklık.

Cinsi	: Kaşıklık (Fotoğraf 226, 227).
İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy):	21 cm x 37 cm, Saçak boyu: 12 cm
Dokuma Sıklığı (1cm'de)	:5x6
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme İpliği; yün, çözgü ve atkı; çift kat, bükümlü, bezeme ipliği; çift kat bükümsüz.
Teknik	: Ulgama atkı (Cicim), boncuk atkı, saçak örgü.
Yöredeki yanış Adları	: Kirazlı, boncuk ve eğri yanış.
Ek Süsleme	: Kozalı saçak.
Kaynak Kişi	: Şefika Bilgili- Merkez Akkaya Köyü.

Fotoğraf 227. Kaşıklık, yün malzemeli, 20.yy.başı, 17 x 35 cm. özel koleksiyon, Burdur Merkez.

4.2.6. Burdur Müzesi Çuval ve Yastık Örnekleri

Alan araştırması sırasında bulunamayan çuval örneklerine Burdur Müzesinde rastlanmıştır. Köy evlerinde ve yaylalarda hurç ve saklama kabı yerine kullanılan çuvallar görünür yere konulduğu için de ön yüzleri bezemeli dokunmuştur. Bu çuvallar alaçuval-giysi-esvap, bulgur ve un çuvalı olarak ayrı ayrı kullanıldığı gibi teknik ve bezeme üslubu da farklıdır.

Alacuvallar tamamen yün malzemeli iken bulgur çuvallarında zemin pamuk, yangışlar yündür. Alaçuvallar ilave kayma atkı bezeme teknikli, kırkbudak, göklü gayık, eli belinde yangışları en bilinenleridir. Bu çuvallarda dokuma eni çuvalın boyunu, dokuma enince yapılan bezemeler de çuval boyunca dikey kuşak meydana getirir. Rulo halinde başlangıç ve bitişi birbirine dikilerek eklenen çuvalın bezemeli kısmı öne getirilerek yan yana dizilir. Esvap-giysi çuvalı olarak kullanılan bu çuvallar aynı zamanda çeyiz çuvalıdır. Gelin çeyizi, at veya deve üzerine yüklenen bu çuvallarla ve yük üzerine örtülen kırmızı gelin kilimi ile taşınır. Bu çuvallar gelinin dokuma marifetinin en güzel göstergesidir. Çuval üzerindeki bezeme kuşakları sanki dokumaya yazılmış şiirler gibidir. Rengârenk ve içiçe geçen dokularla meydana getirilen yangışlar geleceğe yazılan dua dizeleri denilebilir. Çünkü bu yangış-motiflerde aile damgaları, kötü nazardan korunma, bolluk ve bereket, güçlü ve geniş aile dileklerini dokumuşlardır. Ayrıca çeyiz işi dokumaya başlarken yapılan dua ve salavatlar ile konu-komşunun hayır dualarını da unutmamak gerekir.

Bulgur çuvalları ise ulgama atkı bezemeli, **Gözlü kıvrım, boncuk, gözlü bıtırak, kuşkanadı, arapeli, firdöndü, eğri yangış** gibi çuval yüzeyinin tamamını kaplayan enine yollu veya ¼ simetrik raporlu desenlere sahiptir. Bu çuvalların bezemeleri Amanos yaylalarından Çanakkale'ye kadar Akdeniz ve Ege bölgelerinde aynı teknik ve desen özelliklerine sahiptir.

Fotoğraf 228. Kırkbudak, ağılıkıvrım yangışlı deve çuvalı.

Cinsi	: Çuval, (esvap çuvalı) Yöredeki Adı: deve çuvalı (Fotoğraf 228, 229).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et.18.11.85, Geliş Tarihi ve biçimi; 9.4.1985, satın alma.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu.
Boyutları (En x Boy)	: 104 x 147 cm, bezeme kuşak genişliği; 17,5 cm.
Malzeme	: Atkı; yün çözgü; kıl, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Kayma atkılı bezeme, atkı yüzü dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Kırk kıvrım-kırk budak-ağlıkıvrım, zencirek.
Kompozisyon	: Yatay iki kuşakta kırkbudak ve zencirek suyu bezemeli, birim rapor, ayna simetri tekrarı.
Kaynak Kişi	: İbrahim Bozova, Karaatlı köyü, Yeşilova-Burdur

Fotoğraf 229. Kayma atkılı bezeme tekniği dokuma yüzü ve tersinden detay.

Fotoğraf 230. Kırk budak deve çuvalı.

Cinsi	: Çuval, Yöredeki Adı: deve çuvalı. (Fotoğraf 230)
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 17.11.85, geliş tarihi; 9.4.1985.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu.
Boyutları (En x Boy)	: 140 x 122 cm.
Kullanılan malzeme	: Atkı; yün çözgü; kıl, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Kayma atkılı bezeme, atkı yüzü dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: kırk budak, dört göz, zencirek.
Kompozisyon	: Yatay iki kuşak bezemeli, birim rapor ayna simetri. Dokumanın eni çuval boyunu oluşturur.
Kaynak Kişi	: İbrahim Bozova, Karaatlı köyü, Yeşilova-Burdur

Fotoğraf 231 a. Göklügayık yangışlı deve çuvalı. Burdur Müzesi, Env: 19.11.85

Cinsi	: Çuval, Yöredeki Adı: deve çuvalı (Fotoğraf 231a,b).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 19.11.85, geliş tarihi; 9.4.1985.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu.
Boyutları (En x Boy)	: 127x140 cm. bezeme kuşağı ge: 51 cm.
Kullanılan malzeme:	Atkı; yün çözgü; kıl, bezeme ipliği; yün
Teknik	: İlme ve kayma atkılı bezeme, atkı yüzü dokuma.
Yöredeki Yanış adları	: Göklü gayık (Anlamı: gök-mavi renkli ve kayma atkılı bezeme), zencirek.
Kompozisyon	: Yatay iki kuşaklı, birim rapor, ayna simetri, dokuma eni çuval boyu, dikey duruş.
Kaynak Kişi	: İbrahim Bozova, Karaatlı köyü, Yeşilova-Burdur

Fotoğraf 231 a. Göklügayık yangışı, tersi ve yüzü. Burdur Müzesi, Env: 19.11.85

Fotoğraf 232. Çuval, Burdur Müzesi, Env: 17.4.76.

Cinsi	: Çuval, (Fotoğraf 232, 233.)
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 17.4.76.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu.
Boyutları (En x Boy)	: 79 x 110+120 cm.
Kullanılan malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün
Teknik	: Kayma-gayık atkılı bezeme ve atkı yüzü dokuma.
Yöredeki Yamış Adları	: Boncuk, eli belinde, çengelli, göz koçboynuzu.
Kompozisyon	: Yatay üç kuşak bezemeli, birim rapor, ayna simetri tekrarı.

Fotoğraf 233. Alaçuval, kayma ve boncuk sınır atkılı bezeme yüzü ve tersi detay.

Fotoğraf 234. Alaçuval, Burdur Müzesi, Env: 13.14.84.

Cinsi	: Çuval. (Fotoğraf 234, 235)
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 13.14.84, geliş tarihi; 27.6.1984.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 77 x 108+111 cm.
Kullanılan malzeme	: Atkı; yün çözgü; yün, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme / cicim, atkı yüzülü dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Gözlü kıvrım, boncuk, bıtırak, kuşkanadı.
Kompozisyon	: Yatay üç kuşaklı bezeme, birim rapor ayna simetri tekrarı.
Kaynak Kişi	: Ahmet Dikici-Burdur

Fotoğraf 235. Alaçuval desen detayı, kilim ve cicim/ulgama atkılı bezeme tekniğinde.

Fotoğraf 236. Bulgur Çuvalı, Burdur Müzesi, Env: 151.66.87.

Cinsi	: Çuval, Yöredeki adı; bulgur çuvalı, (Fotoğraf 236, 237).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 151.66.87, geliş tarihi; 8.12.1987.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 60 x 98 cm.
Malzeme	: Atkı; yün çözgü; yün, bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme, bezayağı dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Kedi tırnağı, boncuk, gözlü kıvrım, arapeli, dört bölük, arpa.
Kompozisyon	: Yatay kuşaklı bezeme, birim rapor ayna simetri tekrarı.
Kaynak Kişi	: Hamdi Kılıç, Yeşilova –Burdur.

Fotoğraf 237. Çuval içi (dokuma tersi) ve arka yüzü yangış detayı.

Fotoğraf 238. Bulgur Çuvalı, Burdur Müzesi, Env: 158.67.87

Cinsi	: Çuval, yöredeki adı: bulgur çuvalı, (Fotoğraf 238, 239).
İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 158.67.87, geliş tarihi; 8.12.1987.
İnceleme Tarihi	: 23.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 20.yy. ortası.
Boyutları (En x Boy)	: 52 x 92 cm.
Malzeme	: Atkı; yün çözgü; yün, bezeme ipliği; yün.
Teknik	: Ulgama atkılı bezeme, bezayağı dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Kedi tırnağı, boncuk, bıtırak, eğri yangış
Kompozisyon	: 1/4 Rapor, ayna simetri tekrarı.
Kaynak Kişi	: Hamdi Kılıç, Gökçeyaka-Yeşilova

Fotoğraf 239. Çuval ön yüzü, bezayağı, ulgama atkılı (cicim) bezeme detayı.

Fotoğraf 240. Bulgur çuvalı, arka yüzü, bezayağı dokuma ve gözlü yangış detayı.

Yastıklar; Burdur’da cicim (ulgama atkılı bezeme) ve zili teknikli yastıklara nadiren rastlanmıştır. Birine Müzede diğerine Bucak ilçesinde rastlanan bu iki yastık örneği belgelenerek aşağıda verilmiştir.

Fotoğraf 241. Cicim Yastık, Env: 181.62.77, Burdur Müzesi.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 181.62.77, geliş tarihi; 24.6.1977.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013.
Yapılış Tarihi	: 19.yy. sonu.
Cinsi	: Yastık. (Fotoğraf 241)
Boyutları (En x Boy)	: 34 x 94 cm
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme ipliği; yün
Teknik	: Ulgama atkılı(cicim) bezeme, bezayağı dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Çatkılı, gözlü kıvrım, çiçekli su, boncuk yangış.
Kaynak Kişi	: Ahmet Acar, Burdur.
Kompozisyon	: İki kısa kenar suyu, zemin birim rapor, simetrik tekrar.

Fotoğraf 242. Zili yastık, ön ve arka görüntüsü, Bucak, Kozluca Köyü, T. Türkay koleksiyonu.

Cinsi	: Zili yastık, Bucak, özel koleksiyon (Fotoğraf 242).
İnceleme Tarihi	: 25.11.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.başı.
Boyutları (En x Boy)	: 58 x 100cm ²
Malzeme	: Atkı, çözgü ve bezeme; yün.
Teknik	: Zili dokuma.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 8 x 8, iplik kat sayısı; 2.
Yöredeki Yanış Adları	: Zemin; gözlü yıldız, Kenar suyu; eğri yangış, boncuk alası.
Kompozisyon	: İki kısa kenar ve bir çerçeve kenar suyu, zemin; birim rapor, simetrik tekrar.
Kaynak Kişi	: Turan Türkay, Bucak, Kozluca Köyü.

4.2.7. Yöredeki Dokumaların Renk Özellikleri

Teke yöresinde tespit edilen kilim dokumalarda bordo, turuncu, mor, siyah, pembe, kırmızı, sarı, beyaz, açık yeşil, mavi, turkuaz, eflatun, krem, lacivert renkler oldukça canlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Genellikle mihraplı kilimlerin orta zemini yeşil renklidir. Dış bordürde, orta zemindeki renkler uygulanarak açık koyu dengesi sağlandığı görülmüştür.

20. Yüzyıl ortalarında yörede gezici boyacıların köylere giderek belirli dönemlerde, özellikle son baharın kış mevsimine yakın günlerinde, yün iplik boyadıkları kaynak kişilerce ifade edilmiştir. Pembe, eflatun, mor, turkuaz mavi gibi renklerin bu boyacılar tarafından kullanılan anilin boya ile ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Bu renkler daha sonra tamamen solmuş ve buz mavisi, buz yeşili, tozpembeye dönüştüğü gözlenmiştir. Çünkü 20.yy. başından itibaren dokunan ve uzun süre kullanılmış olan kilim, zili vb. bütün dokumalarda renklerin; kilim yüzünde solmuş olduğu, tersine bakıldığında ise parlak ve koyu olduğu açıkça görülmektedir.

Doğal boya kullanımı ile ilgili yapılan araştırmada kaynak kişi ifadeleri, 19.yy. sonlarına kadar bilindiği ve uygulandığını göstermektedir. Örneğin; sütleğen, ceviz (yeşil) kabuğu, bağ yaprağı, can eriği gibi maddelerin boyamada kullanıldığı, solmaması için boya kazanına şap katıldığı (mordanlandığı) kaynak kişilerin ifadeleridir.

4.2.8. Kıl / Çul Dokumalar

Yöredeki çözümlü yüzlü dokumalar; yörede keçi kılından yapılan karacadır örtüsü, yer yaygısı, tohum heybesi olarak kullanılan mutaf dokumacılığı da yapılmaktadır. Mutaf dokumacılığı yapan ustalarla görüşülemedi. Çadır çulları mutaf tezgâhlarında (çoğunlukla meslek olarak) erkekler tarafından dokunur. Ancak Bucak ve Tefenni ilçelerinde mutaf kirkiti (Fotoğraf 13) ve çul örneklerine rastlamıştır. Yörede iki tür çözümlü yüzlü dokuma tespit edilmiştir. Heybe ve çuvalarda yün malzeme de kullanılmış olup bu dokumalarda atkı ve çözümlü sıklığı; cm’de ortalama beş çözümlü, üç atkıdır. Kıl malzemeli heybe, çuval ve çullar da çözümlü sıklığı; cm’de ortalama üç çözümlü, iki atkıdır. Bunlar günlük işlerde kullanılan ürünlerdir. Bu dokumalardan yün malzemeli olanlara haba, kıl malzemeli olanlara da çul denir (Fotoğraf 243). Tarım işlerinde taşıma malzemesi olarak kullanılan heybeler doğal renkli yün veya kıl malzemeli, çubuklu, yollu, çizgili, dişeme gibi basit çözümlüden veya atkıdan desenli düz dokumalardır. Heybeler semere ardılarak (üzerinden iki yana sarkıtılarak), tarla işlerinde hem erzak hem de çocukları taşımak için kullanılır. Eskiden yer yaygısı olarak da kullanılan kıl çullar günümüzde bulgur kurutmak için kullanılmaktadır.

Fotoğraf 243. Yazgı (yaygı) İki kanat, (74x2) x 265 cm. 20.yy.başı, Hasan Konu-Bucak.

Fotoğraf 244. Solda; 65x73 cm. yün, buğday-un çuvalı, Bucak, Sağda; kıl çuval, 80x100 cm. Kemer-Akören Köyü

Fotoğraf 245. Heybe; Göz; 53x168 cm ara; 63 cm. Bucak ilçe merkezi Fatih Sultan Mehmet İlköğretim Okulu Kültür Müzesi.

Fotoğraf 246. Kıl çul, Bucak

Cinsi	: Yer yaygısı, yöredeki adı; kıl çul (Fotoğraf 245)
İnceleme Tarihi	: 01.05.2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy. sonu
Boyutları (En x Boy)	: (65 x3) 195 X 300 cm.
Dokuma Sıklığı(1cm'de)	: 3 çözgü x 2 atkı
Malzeme	: Atkıda; kıl, çözgüde; kıl
Teknik	: Çözgü yüzlü bezayağı, kenar temizlemede hasır örgü
Yöredeki Yanış Adları	: Dişeme (tarak dişi).
Kaynak Kişi	: Fatma Kılınç, Gölhisar İlçesi

Fotoğraf 247. Tohum Heybesi, Büğdüz Kasabası.

Cinsi	: Heybe, Yredekı Adı; Tohum Heybesi (Fotoğraf 247).
İnceleme Tarihi	: 29.04. 2013
Yapılış Tarihi	: 20.yy.ortası
Boyutları (En x Boy)	: 45 X 152 cm, Torba Gözü uz: 51 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü; doğal ak ve kara koyun yünü
Teknik	: Çözgü yüzlü bezayağı, yredekı adı; çul dokuma.
Yredekı Yanış Adları	: Yollu, dişeme.
Kaynak Kişi	: Kezban Ceber, Büğdüz Kasabası

Fotoğraf 248. Heybe gözü detayı.

Fotoğraf 249. Buğday çuvalı

Cinsi	: Buğday çuvalı (Fotoğraf 249).
Boyutları (En x Boy)	: 48 x 65 cm.
Malzeme	: Atkıda; yün, çözgüde; yün.
Teknik	: Atkı yüzü bezayağı dokuma, yöredeki adı; oturgun dokuma.
Yöredeki Yanış Adları	: Dişeme atkı.
Kaynak Kişi	: Kamile Demir. Aziziye köyü

Fotoğraf 250. Atkı yüzü dokuma detayı.

Değerlendirme

Bu çalışmada yörenin önemli bir halı, kilim, cicim, zili dokuma merkezi olduğu belirlenmiştir. Teke yöresinin kendine has yangışlı kilimlerinden bezeme kuşaklarına sahip; ak yangışlı, gözlü, bıtıraklı vb. atkı yüzlü ve ulgama atkı bezemeli dokumalar yangışlı haba olarak isimlendirilir. Ayrıca yün malzemeli yangışlı kilim ile zemin çözgü ve atkısı kıl, bezeme atkıları yün olan yangışlı çullar ise; çatkılı çul, kapılı kilim, cıngıllı zili, aynalı yıldızlı zili, turna gatarı yangışlı zili gibi zemin bezemesine göre isimlendirilir. Kilim yaygılar ise; fardalı, farda, sandıklı, kıvrımlı göllü kilimlerdir. Heybe, çanta, ala çuval ve bulgur çuvaları ilme ve gayma atkılı bezeme teknikleri ve kırkbudak, göklügayık gibi yörenin etnografyasında önemli yere sahiptir. Bu örneklerin Burdur Müzesinde tespit edilen örneklerinin benzerleri yörelerde de tespit edilerek yerel orijinallik taşıyanlar bu çalışma kapsamına alınmıştır.

Yörede bu dokumaları yapan, usta dokumacı orta yaş nesli çalışabilirken proje destekleri ile yeniden canlandırılarak çağdaş pazarlama teknikleri ile yöredeki halıcılığın sürekliliğini sağlamak gerektiği düşünülmektedir.

On dokuzuncu yüzyılda sosyal, politik ve ekonomik bakımdan hayat tarzının köklerinde ortaya çıkan sarsıntı; zaten ciddi erozyon işaretleri veren bu sanata yapılan hayati bir yok etmenin başlangıcı olmuştur. Etnografya müzelerinde sergilenen ve müze depolarında saklanan kilim ve diğer dokuma eserlerin bakım ve saklanması gösterilen özenin yeterli olduğunu söylemek zordur. Kilim, yangışlı kilim/cicim ve zili gibi düz dokumalarının zamana karşı yenik düşmelerini engellemek neredeyse imkânsız gibidir. Bugün dokunan kilim ve diğer düz dokumalarda estetik değerler açısından oldukça iyi kalitede olanlarının yanında, yozlaşmanın inanılmaz boyutlara ulaşmış olanları da vardır. Bu durum dünyada eşine az rastlanan kültürel değerlerimizi yok olmakla yüz yüze bırakmaktadır (Soysaldı, 2009:6-8).

Ayrıca 100 yıllık kilim, zili, yangışlı kilim, namazlağı, beşik abası, heybe, torba, yastık vb. dokuma örnekleri asıl değerlerinin ifadesi olan eski ve yıpranmışlığı bahane edilip kesilerek hediyelik eşya yapımında değerlendirilme bahanesiyle yok edilmektedir. Hâlbuki yeni üretilen dokumalar üzerinde yapılan terbiye işlemleri sayesinde temizlik, yumuşaklık, renklerde olgunluk ve solmazlık gibi istenilen her türlü özellik kazandırılabilir. Bu sayede halkın iş ve gelire kavuşması da turizm ekonomisi içinde satılabilecek, Türk kültürünü yansıtan, tasarımlara göre yeni ve kaliteli kilim dokunması ile mümkündür. Ayrıca Türk ve dünya kültürüne saygı için Türk halı, kilim vb. dokuma örneklerini korumak, yeni üretimlerin kaliteli ve kültürel kimliğe uygun olması için de eski kilimlerin yaşatılması gerekir.

Kaynakça

- ATLIHAN, Ş. (1999) Batı Anadolu’da Yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar, *Erdem-Halı Özel Sayısı-1*, C:10, S:28, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- KARAHAN, R. (1997), Kırşehir Kilimlerinin Dünyü Bugünü, *Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
- ONUK, T. AKPINARLI, F. ORTAÇ, H.S. ALP, K.Ö. (1998) *İçel El Sanatları*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.
- SEYİRCİ, M. (1987) “Deve Folkloru ve Güney Göçerlerinde deve donanımları”, *III. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, V. Cilt, Maddi Kültür, Ankara, s:327-338,
- SEYİRCİ, M. (1992) “Antalya’daki Karakoyunlu aşireti ve dokumaları”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, V. Cilt, Maddi Kültür, Ankara, s:183-191.
- SEYİRCİ, M. (1997) “Antalya’da Oturan Töngüşlü Yörükleri ve Dokumaları”, *V. Milletlerarası Türk kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri*, T.C. Kültür Bakanlığı, HAGEM yay. Ankara, s:371-379.
- SOYSALDI, A. (1996) “Düden Köyü Camii Yanırlı Kilimleri”, *Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi yay. 27-31 Mayıs, Kayseri, 277-287.
- SOYSALDI, A. (1998) “Tarsus Çevre Köy ve Yaylalarından Kilim ve Çuval Örnekleri”, *Dünden Bugüne 1. Tarsus Sempozyumu Bildirileri*, 25-26 Aralık 1998, Berdan yay. Tarsus, s: 213-242.
- SOYSALDI, A. (1999) “Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri”, *Erdem-Halı Özel Sayısı-III*, C:10, S:30, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara. s: 599-614, fotoğraf-752-775.
- SOYSALDI, A. (2001) “Şarköy Kilimlerinin Teknik ve Desen Özellikleri”, *Balkanlarda kültürel etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası sempozyumu bildirileri*, 17-19 Mayıs 2000, Şumnu-Bulgaristan, C:2, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.s: 627-648
- SOYSALDI, A. SARNESAR, K. (2008) “İran-Şahseven Dokumaları ile Türkiye Yörüklerinin Alaçuval ve Heybe Dokumaları Arasındaki Teknik ve Desen Benzerlikleri” 38. *ICANAS-Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10-15.09.2007 Ankara/Türkiye Bildiriler, Maddi Kültür, III. Cilt, AKDITYK. Yay. Ankara, s:12531275.
- SOYSALDI, A. (2009) *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*, AKDITYK. Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.
- SOYSALDI, A. (2016) “Yozgat Dokuma Atlası” *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 05-07 Mayıs 2016, III. Cilt, Bozok Üniversitesi Yay. Yozgat, s: 454-478.
- STONE, P.F. (1997) *The Oriental Rug Lexicon*, Thames&Hutson Ltd.Şti. London.
- YALMAN, Ali Rıza (1993), *Cenupta Türkmen Oymakları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları / 256, Ankara.

5. BURDUR KEMER İLÇESİ AT EYERİ, EYER HALISI VE KEÇE ÖRNEKLERİ

Aysen SOYSALDI*

“Türkler çadırdan doğup at üstünde ölür” sözü ile Türk kültürünün at ile nasıl özdeş olduğu ifade edilir. Bu önem ve beylik göstergesi atın koşum takımlarında, eyer örtüleri ve göğüslük süsleri gibi parçalarda ifadesini bulur.

Eyer Örtüleri; sultanlar, vezirler, paşalar veya halkın önde gelen beyleri binek atları için merasimlerde at eyeri üzerine halı, keçe veya kadife, çuha, atlas gibi değerli kumaşlar üzerine sırma işlemeli örtüler kullanmışlardır. Bu örtüler hemen her dönemde yapılan minyatürlerdeki atlı sahnelerde görülmektedir. MÖ. 3000 ile 5000 arasına tarihlenen, tarihteki ilk halı buluntusu olan “Pazırık halısı” bir eyer örtüsü olmakla birlikte bordüründeki atlı figürleri üzerinde de eyer örtüleri görülmektedir (Türkmen, 2001: 49, 178).

Bu örtülerden keçe, halı veya cicim vb. dokuma olanlar dikdörtgen, kare veya yapan kişilerin eyer şekline göre biçimlendirilmiş olanları vardır. “Anadolu Türklerinde halı örtüler Kütahya ve Sivas’ta görülmekle birlikte Konya’da tespit edilmiş karakteristik eyer biçimli halı örnekleri bilinmektedir” (Önge, 1984: 63-72). Eyer örtüleri cirit oyunları, gelin getirme, yayla göçü gibi tören için hazırlanan at koşumunda kullanılır. Bu halı veya keçeler biniciye rahatlık sağladığı gibi hem eyeri korumakta hem de atı süslemektedir.

Köy ve kasaba beyleri tarafından eyer halısı yerine günlük çarşı-pazar vb. yolculuklarda erzak ve eşya taşımak için halı heybeler tercih edilmiştir. Halı heybeler eyerin iki yanına sarkan göz(cep)lerinde eşya taşınan, ara bağlantıdaki yırtmacıdan at sırtındaki eyer kaşına geçirilip, sabit ve dengeli şekilde asılarak kullanılan, Türk halılarının güzel örneklerindendir.

Bu çalışma 2013 yılı Ekim ayında Burdur ili Kemer ilçesinde yapılan alan araştırmasında tespit edilen, Durmuş Beye ait bir at koşum takımı koleksiyonu ile yine Kemer ilçe merkezinde tespit edilen bir başka eyer ve okuntu heybesi ile sınırlıdır⁹.

Söz konusu koşum takımının sahibi Durmuş Erdem Bey, Burdur ili, Kemer ilçe merkezinin önde gelen ailelerinden birinin yaşayan büyüğü olup, Kemer Belediye başkanı Durmuş Erdem’in dedesidir (kocababası/büyükbabası). Durmuş beye ait bir at koşum takımı içinde at

* Prof. Hacı bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi

⁹ Bildiri olarak sunulmuş ve yayınlanmış bir metin, gözden geçirilerek genişletilmiş ve buraya alınmıştır. SOYSALDI, Aysen, (2016). “Burdur-Kemer İlçesi At Koşum Takımlarında Yer Alan Eyer ve Halı Örnekleri”, IV. Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi sanat Etkinlikleri, Konya, s: 69-78

eyeri, göğüslük süsleri, eyer halısı, eyer keçesi ve halı (eyer) heybesi bulunmaktadır. Ayrıca İlçeden Feden Alkış'ın kayınvalidesine ait bir okuntu heybesi de ele alınmıştır.

5.1. At Eyeri

At eyeri at sırtına giydirilen biniş takımının en önemli parçasıdır. Kemer ilçesinde tespit edilen bu eyer 1940'lı yıllarda, Burdur Ulu Camii yanında dükkânı olan Merhum Saraç Niyazi ustaya yaptırılmıştır. Ayrıca Burdur-Kemer-Belenli Köyünde Semer Ustası Mustafa Sancar'ın da 2013'de yapılan araştırma sırasında 82 yaşında olup, hâlâ baston, eyer vb. yapmaya devam ettiği, kaynak kişi Yusuf Bey tarafından ifade edilmiştir.

Saraçlık; koşum takımları, avcı çantaları, palaska, kemer vb. yapan, 20.yy. sonlarına kadar önemli mesleklerdendir. Binek hayvanları için yapılan koşum takımının ana parçası olan eyer kaltak (eyer iskeleti), belleme, meşin kaplama, paldım, kuskun gibi parçalardan meydana gelir. Ek olarak yular, göğüslük, dizgin, başlık da koşum takımının önemli parçalarıdır. Ayrıca at eyerinde kullanılan eyer halısı, eyer keçesi, halı heybe saraçlama işleri de saraçlar tarafından yapılır.

Kaltak üzerine giydirilen meşin kaplama eyerin aşirtma (yan ve arka uzantı)sı süzeni işlemelidir. Süzeni işlemler bir dar, bir geniş kenar suyu ve yan parçalarda yarım çiçekli göbek motifinden oluşmaktadır. İşlemlerde kırmızı, yeşil ve mavi renkli, S kıvrımlı dal bağlantılı spiral kıvrımlar fevkalade düzgün biçimlendirilmiş usta işidir. Eyere eklenen bu işlemeli parçalar at eyerini oldukça zenginleştirmiş ve gösterişli hale getirmiştir. Bu eyerdeki süzeni işlemleri makine işi olduğu bilinmektedir (Fotoğraf 1-2). At eyerinin altına yerleştirilen, belleme kısmı turuncu keçeden yapılmış ve bu keçenin sürtünmeye maruz kalacak kısımları da saraçlanmıştır. Bu keçe diğerlerine göre daha kalın ve iyi pişirilerek sağlamlaştırılmış bir eyer keçesidir.

Eyerin arka aşirtma uzantısı olarak yerleştirilen güvezi (koyu pembe) renkli aşirtma keçesi ise, sıralar halinde eklenmiş aynı renkte boyalı yün elyafı ile kozalı keçe tekniğinde yapılmıştır. Eyere sabitlenmiş bu aşirtma keçesi bölgede tespit edilen diğer kozalı eyer keçeleri ile benzer teknik ve boyama üslubundadır. Bir hayli yıpranmış ve rengi solmuş olmasından çok kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 1. Durmuş Erdem'e ait at eyeri, 20.yy.bası, (Burdur Ulu Camii yanında, saraç merhum Niyazi Usta tarafından yapılmış).

Fotoğraf 2. Durmuş Erdem'e ait at eyerinin yan aşırmasındaki süzeni işlemeli süsleme detayı.

Fotoğraf 3. Durmuş Erdem'e ait at eyeri, arka aşirtma keçesi detayı.

5.2. Eyer Halısı

Eyer örtüsü halı kırmızı zeminli, **üç benek-çintemani-kedibastı, sekiz kollu yıldız** motiflerini çevreleyen **yonca çiçekleri** ve siyah zeminli, **yıldız çiçekli kenar suyu** ile bezenmiştir. Halının oldukça yıpranmış olan oturak kısmının ön ve arka eyer kaşına denk gelen kısımları kesilerek, kaş çıkıntısına geçirilen meşin kaplama (saraçlama) yapılmış, böylece eyere tam oturması sağlanmıştır. Ayrıca kenarları da meşin deri bantlarla saraçlanmış ve hazır harç olan, ibrişim saçaklarla süslenmiştir (Fotoğraf 4,5).

Kaynak kişi tarafından bu eyer halısının Burdur'un Büğdüz köyünde dokunduğu ifade edilmiştir. Ancak bu örnek Rahmetli Prof. Dr. Yılmaz Önge tarafından yayınlanan ve Konya-Sille'de dokuyucularından da bahsedilen kırmızı ve beyaz zeminli eyer halıları ile aynı biçim, teknik, renk ve yangışlara sahiptir (Önge, 1984: 63-72). Konya örnekleri biraz daha büyük ebatlı olmakla birlikte, söz konusu eyer halısının yöreye has orijinal bir örnek olmadığı ve Konya örneği olduğu düşünülmektedir. Ayrıca eyer halısındaki **yıldızlı kenar suyu**'nun yöredeki halı örneklerinden Burdur Müzesinde bulunan taban halısı (Fotoğraf 91), Kocaaliler Köyü yaygı (Fotoğraf 41), Kemer'den halı heybede (Fotoğraf 80-82), görülmektedir. Bu benzerlikler Burdur'daki halı geleneğinin Konya ile köklü bir etkileşimi olduğunu kanıtlamaktadır.

Fotoğraf 4. Durmuş Erdem'e ait eyer örtüsü halının yüz ve ters görüntüsü.

Eser adı	: Eyer halısı (Fotoğraf 4,5.)
İlgili Koleksiyon	: Durmuş Erdem (Durmuş Erdem'in dedesine ait).
İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 65 x 80 cm.
Düğüm Tekniği	: Türk-simetrik düğüm, Dm ² deki sıklığı; 28x32 (Isparta kalitesi), hav yüksekliği; 1cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü; pamuk, ilme; yün.
Saraçlama	: Kenar bantları ve ön ve arka eyer kaşı yuvası meşin kaplama.
Bezeme-Yangış	: Zemin; üç benek-çintemani-kedi bastı, sekiz kollu yıldız, yonca, kenar suyu; yıldızlı su.
Eserle İlgili Notlar	: Bu eyer halısının tıpkı örnekleri Konya Sille'de de tespit edilmiştir (Önge, 1984: 63-72).

Fotoğraf 5. Durmuş Erdem'e ait eyer halısı, bezeme detayı.

5.3. Kozalı Eyer Keçesi

Durmuş Erdem beye ait eyer takımı koleksiyonun bir parçası da kozalı eyer keçesidir. Erdem; bu örneği keçe ustası Merhum Ahmet Korkut'un Kemer ilçesindeki kendi atölyesinde yaptığını ve Ahmet ustanın keçeleri kökboyası ile kendi boyadığını ifade etmiştir.

Eyer keçesinin aşırı (eteğindeki uzantı) kısmında sekiz sıralı yün elyafı tülü keçe oluşturulmuştur. Keçenin yapımı sırasında (yarı keçeleşme aşamasında) katlı doku oluşturulmuş, kat arasına uzun yapağı elyaf püsküller yerleştirilip, kabaca dikişle tutturularak, keçe ile kaynaşması sağlanmıştır. Boyamada “bağlama batık” uygulamasıyla dalgalı boyama yapılarak kırmızı-beyaz, yöre deyimiyle “ala boyalı, kozalı eyer keçesi” meydana getirilmiştir (Fotoğraf 6,7.).

Yörük kültürünün bir parçası olan keçe yapımında zaten maharetli olan Teke Türkmenleri kendi ihtiyacı olan turluk (alaçık çadır), yazgı(yaygı), kundak, aba, gibi keçeleri yapmaktadır. Bu kozalı(tülü) keçe yüzey yörede “kozalı keçe tekniği” olarak ifade edilmektedir. Benzer bir başka kozalı eyer keçesi Fethiye yöresinde yapılan araştırmada tespit edilmiş ve yapılış tekniği anlatılmıştır. Bu anlatıma göre “Fethiye-Eldirekliler keçe için güz yününü kısa ve yumuşak olduğundan yıkamadan tarayarak veya diderek kullanmayı tercih ederler. *‘Kozalı keçeyi yaparken; yapağının uzun liflerini keçenin yüzüne gelecek şekilde, lif uçları da dışa ve aynı yöne doğru yerleştirilir. Keçe dövülürken yapağının dışa sallanan uçları keçeyle bitişmemesi için kaldırılıp dövmeye devam edilir. Keçe dövülüp piştikten sonra yüzünde sallanan yapağılar top top allanır (boyanır) ve bu keçeye **kozalı keçe** denir. Eğer aralıklı değil de yapağı sık döşeyip de, keçeyi döverken bitiştiyseyse keçenin yüzü sanki kırılmamış bir koyun gibi tuğlu olur. Kozalı keçe genellikle kırmızıya boyanmış yünden yapılır ve bu keçeye **kırmızı keçe** de denir. Kırmızı keçe at eyerlerinde beygirin tergisini örtecek şekilde kullanıldığı için **terki keçesi veya eyer keçesi de denir**’*. Fethiye Eldirek köyünde kundak keçesi, keçeden dikilen aba (ceket) ve depme aba da yapıldığı bilinmektedir. (Çelik, 2004:164-166).

Bu ifadelerden kırmızı ala boya(kökboya)lı ve kozalı eyer keçelerinin, halk tarafından da yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak eyerde terki kısmına göre koza yerleşimi ve kozaların kırmızı-beyaz ala boyalı şekilde, belirli bir düzen içinde tasarlamayı bir ustanın yapabileceği tahmin edilmektedir. Bu kozalı eyer keçesi ustalarından birinin de merhum Ahmet Usta olduğu düşünülebilir, kendisini rahmetle anıyoruz.

Kozalı keçenin eyer üzerine gelen kısmı saraçlanmış, eyer kaşı ve arkalık yuvası meydana getirilerek eyere tam oturması sağlanmıştır. Zaten oldukça süslü olan tülü eyer keçesinin biniş kısmını sağlamlaştırma için saraçlama yapılmıştır. Saraçlamanın aynı ustaya yaptırıldığı tahmin edilmekle birlikte eyer keçesi üzerindeki saraç dikişleri ve süsleme tekniği eyerden oldukça farklıdır. Oturak kısmındaki saraçlama simetrik düzende, kırmızı keçe boşluklar ile stilize çiçek motifleri, saraçlı eyerin yan kısımlarında düz dikiş ile dörtgen, üçgen bölümler oluşturulmuş, içine sarma işlemeli göz motifli küçük kabara parçalar yama tekniğinde uygulanarak süslenmiştir.

Fotoğraf 6. Durmuş Erdem'e ait kozalı eyer keçesi, Burdur-Kemer'de keçeci Merhum Ahmet Korkut tarafından yapılan kozalı eyer keçesi.

Fotoğraf 7. Durmuş Erdem'e ait kozalı(tülü) eyer keçesi tekniği detayı.

Burdur'da birçok keçe örneğine rastlanmıştır. Bunlar kepenek, yaygı ve eyer keçeleridir. Bunlardan eyer keçeleri hakkında at eyer takımı içinde bahsedilmiştir. Kepenek ve yaygı örnekleri de bu başlık altında verilmiştir.

5.4. Çoban Kepeneği

21. Yüzyıl başında Burdur çevresinde hayvancılık önemli geçim kaynaklarından olduğu için kepenek de hala en çok kullanılan keçe eşyalardandır. Yekpare yapılan bu keçe çoban paltosu Türkiye'nin her yerinde aynı şekilde üretilir. Genellikle doğal koyunyünü renklerinden akyün ve nadiren karayünle yapılır. Kepenek Türkçe'de "yünden dokunmuş kaba kumaştan yapılmış ceket, palto, aba, kebe (TDK., Derleme sözlüğü: 8, 11, 12) isminden, kebe-kepe-kepenek sözcüğü türetilmiş çoban paltosudur. Gece-gündüz hem soğuktan hem sıcaktan koruyan kepenek, aynı zamanda yatak-yorgan işlevi görür.

Fotoğraf 8. Keçe çoban kepenegi (H. Güngör kitabeli), Karamanlı, Eşref Yurdasiper koleksiyonu.

Fotoğraf 9. Keçe yaygı, Burdur-Kemer İlçesi

5.5. Keçe Yaygılar

Türkiye’de Güneydoğu’dan başlayan keçe yaygı geleneği Akdeniz bölgesi boyunca ve Batı Anadolu’da hatta Trakya’da da devam eder. Ancak 20.yüzyıl sonunda ucuz makine halıcılığı keçe yaygıların yerini alır ve keçeciler bir elin parmakları kadar azalır. Anadolu’da toprak damlı ve toprak tabanlı kerpiç evlerde hasır üzerine serilen sıcak keçe yaygı geleneği son derece sağlıklı ve bir o kadar da temizliği kolaydır. Genellikle soğuk iklim koşullarına sahip yaylada ve dağ köylerinde çok yaygın kullanılmıştır.

Burdur’un Kemer ilçesi de böyle bir yer olduğu için evlerde keçe yaygılar günümüze kadar kullanılmıştır. Yörenin keçe yaygıları doğal koyunyünü ak-beyaz zeminli, kırmızı, mavi bezemelidir. Keçe yaygıların kenar suları kilimlerde de eğri su olarak anılan S kıvrımlı tomurcuklu dal, üç iplikli geçmeler veya çarpı, üçgen gibi iç içe geçen çizgilerle doldurulmuş ve testere dişi sınır bezemeleri ile çerçevelidir. Zemin desenleri dörtgen ve üçgenlere bölünmüş, içleri yine s ve c kıvrımlı bezemelerle doldurulmuştur.

Burdur Müzesinde bulunan bir keçe yaygının kenarlarını iki iplikli zencirek ve eğri su çerçevelemektedir. Zemin karşılıklı simetrik yerleştirilen iki ibrikten çıkan yapraklı bitkilerle bezenmiştir. Bu keçe yaygıların renk ve bezeme üslubu aynı olduğundan bir ustanın elinden çıktığı veya aynı atölyede üretildiği söylenebilir. Kırmızı mavi bezemeli keçeler Afyonkarahisar’da da üretilir ancak bezeme üslubu farklıdır. Bu keçelerin Kemer ilçesindeki keçe ustası Merhum Ahmet Korkut’un atölyesinden çıkmış olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf 10. Keçe yaygı örnekleri, Burdur-Kemer İlçesi.

Fotoğraf 11. Keçe yaygı örneği, Burdur Müzesi, Env: 304.44.74.

Burdur Müzesindeki (Fotoğraf 11.) keçe yaygıda görülen **ibrik motifi** çok nadir görülen bir keçe yanışıdır. **İbrik** halı ve kilim dokuma seccadelerde yaygındır. İslam inancında abdesti ruh ve beden temizliğini sembolize eder. Bir vazo gibi içinden çiçeklerin çıkması da insanın etrafına güzel davranışlar göstermesine işaret etmektedir. Bu yaygının ibrik motifli ve küçük olması seccade olduğunu düşündürmektedir.

Kaynakça

AKALIN, S, YILGÖR, A, SEYHAN, N, (1993) *Ayakkabıcılık Terimleri Sözlüğü*, Boğaziçi Univ. Yay. İstanbul.

ÖNGE Y, (1984) “Eyer Örtüsü Olarak Dokunmuş Konya Halıları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, İstanbul, s :63-72.

SOYSALDI, A, (2016). “Burdur-Kemer İlçesi At Koşum Takımlarında Yer Alan Eyer ve Halı Örnekleri”, *IV. Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi sanat Etkinlikleri*, Konya, s: 69-78.

TDK., *Derleme sözlüğü*, C. 2: Aba, C. 8:kepenek, C.12: kepenek, sözlük.gov.tr.

TÜRKMEN, N, (2001) *Orta Asya Türkmen Halıları ile Tarihi Anadolu-Türk Halılarının Ortak Özellikleri*, AKDTYK. Atatürk Kültür Merkezi yay. Ankara.

KAYNAK KİŞİLER: Durmuş Erdem; Kemer Belediye Başkanı, Yusuf Aydın; Kemer Halk Eğitimi Merkezi Müdürü.

6. BURDUR YÖRESİ KOLAN / ÇARPANA DOKUMALARI

Aysen SOYSALDI*

Songül ARAL*

Türk halkı gerek şehir hayatındaki ev veya konakların, gerekse Yörüklerin yayladaki kıl çadır veya topak ev(kubbe tavanlı keçe çadır(yurt), hatta padişahların sefer sırasında kullandığı Otağ'ı Hümayun'un kurulması ve tefrişinde de keçe, dokuma ve diğer tekstil sanatları ile üretilen eşyaları kullanmıştır. Türk-İslam hayat tarzında bağdaş kurup oturmak, ev içinde çıplak ayakla dolaşmak, secde ederek ibadetini yapmak gibi alışkanlıkları sürdürmek için kendi ürettikleri malzemelerle son derece sağlıklı yaşam ortamları oluşturmuşlardır. Bu yaşam estetiği içinde hem giyim-kuşam, hem de mefruşat olarak gerekli olan ihtiyacı karşılamak üzere; kepenek, şal kuşak, yer yaygısı, seccade, heybe, torba, çuval, yastık, minder, duvar süsü, çadır bağı vb. eşyaları keçe, halı, kilim, cicim, cacim-cecim, zili, sumak, kolan, palas vb. dokumalarla üretmişlerdir. Yayladaki hayat tarzının gerektirdiği şartlarda sağlam olması, estetik görüntü sağlaması açılarından çadır bağlama ve taşıma destek malzemesine birçok durumda ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Türk dokuma sanatları arasındaki kolanlar özellikle koyun, keçi yetiştiren Yörüklerin vazgeçilmez eşyalarındandır.

Kolan çözüğü yüzlü ve çözüğüden desenli, dar-uzun, şerit halinde dokunmuş, bağlama ve taşıma destek malzemesi olarak kullanılan tekstil ürünleridir. Halk ağzındaki anlamları ise; “1. Yünden ya da ipekten yapılmış üzeri işli ince kuşak. 2. Kuşakların üstüne gerilen üç santimetre eninde kayış (Kolansız kuşak kuşanılmaz). 3. Kayış, kuşak, kemer”. Bir başka tanımda; “1. Kıl ya da yünden dokunmuş, üstü işlenmiş, kadınların kullandıkları bir çeşit kuşak. 2. İnce, yassı bağ ve semeri, karnından dolanarak, eşeğe bağlayan kemer” (Derleme sözlüğü c:8, 12) olarak yer almaktadır.

Kolan dokumacılığı Orta Asya'da ve Anadolu'da bir kültür mirası olarak devam etmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda göçebe yaşayan insanların koyun ve keçilerinden elde ettikleri yün ve kılları iplik haline getirerek, dokudukları kolanları; hayvanlara yük bağlamak, bebekleri sırtta taşımak, genç kızların çeyizlerine koymak ve cenazeleri taşıma işlerinde kullandığı tespit edilmiştir (Kahvecioğlu Sarı, Baş, 2013: 192, Akpınarlı, Ortaç, 2007: 80).

Ayrıca kolan Amerika yerlilerinin de dokuduğu ve kullandığı en önemli eşyalardandır. Bu dokumalar kadınlarda kemer, saç bağı, erkeklerde tozluk askısı-bağı ve atlar için eyer

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

* Doç. Dr. Malatya İnönü Üniversitesi
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi.

kolanlarıdır. Navajo kadınları kolan dokumada eski dünya-Asya'dan getirilmiş gibi görünen orijinal yerli aletlerle kurduğu tezgâhı kullanır (Soysaldı, 2009: 2019, 2932).

Fotoğraf 1. Çarpana kartlı kolan (değişen yüzülü) dokuma, Burdur Müzesi, Env: 73.119.92.

Bu araştırma 2013 yılı Nisan ve Kasım aylarında yapılan alan araştırması sırasında Burdur Müzesi, ilçe ve köylerinde tespit edilen dokuma işi kolanlardan bazı örnekleri kapsamaktadır. Alan araştırmasında; Altınyayla (Dimril) İlçesi, Yeşilova ilçesi Gökçeyaka köyü ve merkez ilçedeki bir özel koleksiyonda ve Burdur Müzesinde toplam 16 adet çarpana dokuma kolan örneği tespit edilmiştir. Bu örnekler üzerindeki teknik incelemeler ve kaynak kişilerle yapılan görüşmeler makalenin verilerini oluşturmuştur¹⁰.

Fotoğraf 2. At Gemi-Yamçı(yular) kolanı, Burdur Müzesi, Env: 75.119.92.

¹⁰ Bu proje verilerinden bir bildiri sunulmuş ve tam metin e.yayın kitabında yer almıştır; Aysen SOYSALDI, Bahar KOSİF, “Teke (Burdur) Yörüklerinde Kolan Dokumalar” I. Teke Yöresi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı Cilt II. 04-06 Mart 2015, Editör: Şevkiye Kazan Nas, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, s: 1523-1530. ISBN: 978-9944-729-17-8, Takım Numarası: 978-9944-729-15-4

Fotoğraf 3a. Kuşak kolanı, çarpana dokuma, Burdur Müzesi, Env: 252.43.74.

Fotoğraf 3b. Kuşak kolan detayı, çarpana dokuma yüzü ve tersi, Burdur Müzesi, Env: 252.43.74.

6.1. Kolanların Tekeli Yörük Kültüründeki Yeri

Burdur, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde, Antalya'nın kuzeyinde **Teke** Yöresi olarak bilinen Tekeli yörüklerinin yerleşim alanıdır. Günümüzde yayla göçünün oldukça azalması ve hazır malzemelerin kolay ve ucuz bulunması sebebiyle kolan dokuma geleneği bırakılmış ve ninelerimizin sandığında veya etnoğrafya müzelerinde saklanabilen örnekler kalmıştır. Kolan dokumalar ve bezemelerindeki semboller yörük hayatının kültür mirası ve önemli bir etnografik unsur olarak karşımıza çıkar.

Kolan dokumalar yörede kullanım alanlarına göre isim almaktadır. Bunlardan öne çıkan bazı örnekleri şöyledir.

Çadır kolanı; çadır iskeletini bağlamak ve çadırı süslemek için kullanılan, 5-8cm.lik ende, en güzel ve sembolik bezemelere sahip ve kenarları püsküllerle süslü kolanlardır. **Örken kolanı, ölümlük, cenaze baskı (bağlama) kolanı;** yörükler tarafından cenazelerini kabre indirmek ve sala bağlamak için, basit bezemeli, iki veya üç renk dokunmuştur (Fotoğraf 3). Cenaze kolanı özellikle hatun(kadın)ların defnedilmesi esnasında yabancı erkeklerin cenazeye dokunmaması için kullanılır. **Kuşak bağı;** geleneksel kadın ve erkek giyiminde bele sarılan, şal kuşak üzerine sarılır ve kuşağı sabitlemek için kullanılır (İşbilen, 2005: 25-26). Kadın kuşak bağlarının uçları halka şeklinde mavi boncuklar ve ponpon veya kozalarla (püsküllerle) süslenmiştir (Fotoğraf 2). Bazen **Öncek bağı** (önlük uçkuru) da bu işlevi görür. **Bebek beşiği ve salıncak bağı;** beşik veya salıncığı sallama, **bebek bağı;** bebekleri sırtta taşımak için kullanılan basit kolanlardır. **Yular kolanı; yamçı** (binici) kolanı da denir, Türklerin at koşum takımlarında gem ve yular binici ile atın birlikte kullandığı önemli bir parçadır. Ayrıca cirit oyunu esnasında atların, yayla göçü sırasında develerin başına geçirilen gemli yuların alınlığı nazar boncuklu ve kozalarla (püskül) süslemelidir. En güzel yamçı kolanı örneklerinden biri Burdur Müzesinde tespit edilmiştir (Fotoğraf 6). Bu süslemenin bir amacı da hayvanı ve sahibini nazardan korumak içindir. Gem ucuna takılan yular çengel ve dört parçalı göz bezemeli çarpana kolan dokumadır. **Eğer kolanı;** koşum takımlarında eğrin hayvana giydirilmesi için ara bağlantılar için kullanılan süslü kolanlardır. **Yük kolanı;** göç sırasında deveye yük bağlamak için kullanılan kolanlardır. Bu kolanlara “**çeki ipi, peki ipi, baskı kolanı, çarpı kolanı**” vb. isimler verilmiştir (Atlıhan, 2006:3). **Çuval kolanı;** çuval kulpu da denir, harar, alaçuvalların kolay taşınabilmesi ve süslenmesi için kenarlarında taşıma sapı veya bağı olarak kullanılır. Alaçuvallar çeyiz çuvalı olarak dokunur, gelin atının arkasından giden at ya da devenin taşıdığı çeyiz çuvalı olduğu için en zengin bezemeli çuvaldır. Bu çuvalar daha sonra odanın veya yaylada çadırın başköşesine, bezemeleri görünecek şekilde yerleştirilir ve esvap-giysi çuvalı olarak kullanılır. Harar gıda saklamada kullanılan büyük boyutlu çuvallardır. Bu kolanların renkli-desenli olanları çuvalın ön yüzüne denk gelen, yangışlı bordürler arasındaki boşluğa çuval boyunca susmalı ve süslemeli dikişlerle tutturulur. Çuvalın desensiz arka dikişi üzerine ise düz kolan yerleştirilir (Fotoğraf 3). Eğer çuvalın ön yüzü yatay bordürlü ise çuvalın iki yan dikişi üzerine de desenli kolan kullanılır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Kaykalak ve koçboynuzu yangışlı alaçuval üzerinde tek taraflı kolan ve susma dikişı, Burdur Müzesi Env: 203.77.87.

Fotoğraf 5. Kırkbudak yangışlı alauvala çift taraflı tutturulmuş kolan, Burdur Müzesi, Env: 29.54.90.

6.2. Kolan Dokumaların Malzeme Özellikleri

Kolan dokumalarda taşımada sağlamlık, süslemede ise desen ve renk önemsenir. Taşımanın yanında süsleme amacıyla üretilen kolanların atkı ve çözgüsü boyanmış renkli yün ipliklerdir. Yün iplikler ortalama 7-9 Nm. Arasında, çift katlı sık bükümlüdür. Sadece taşıma ve bağlama maksadıyla üretilen kolanlarda doğal renkli, siyah-beyaz keçi kılı kullanılmıştır. Bu kolanlar daha kaba dokunmuş olmakla birlikte keçi kılı sert olduğu için kir tutmaz ve daha dayanıklıdır.

6.3. Kolan Dokuma Tekniği

Kolan dokuma tekniği üç grupta ele alınabilir. Bunlar; yer tezgâhında kolan dokuma, çarpana kartlı kolan dokuma ve el örgüsü kolan dokumadır. Bu çalışmada ele alınan kolanlarda çarpana kartlı dokuma tekniği uygulanmıştır.

Yer tezgâhında kolan dokuma: İlkel yer tezgâhlarında yapılan çözgü yüzölçümlü ve çözgüden desenli dokumalar yapılır (Sarioğlu ve ark. 2004: 14). Bunlardan 3-10cm arası eninde olan dar dokumalar çeşitli yerlerde bağlama ve taşıma kolanı olarak kullanılır. Ayrıca aynı teknikli yapılan 30-40 cm eninde ve uzun metrajlarda üretilip, istenen ölçülerde kesilerek dikişle birleştirilip yaygı, heybe, torba vs. eşyalar yapımında kullanılmaktadır. Bu çözgü yüzölçümlü ve desenli dokumaların yün malzemeli olanlarına “cacim, cecim”, keçi kılından doğal siyah-beyaz renklerde olanlarına da “palas-palaz” adı verildiği, bazen de bu isimlendirmelerin birbiri yerine kullanıldığı bilinmektedir. Cacim-cecim ve palas-palaz dokumalar Anadolu’da Doğu Anadolu bölgesi; Şavak ve Karadeniz Bölgesi; Çepni Türkmenlerinde yaygındır. Ayrıca bu tarz dokumalara Amerika’nın gerçek yerlilerinde (Kızılderililerde) ve Orta Asya Türk dünyasında da sıkça rastlanır (Soysaldı, 2009: 2019-2020, Soysaldı, 1999: 600-601).

Kolan dokunan yer tezgâhı, araç ve yardımcı araç olarak 12 parçadan oluşmaktadır. Bunlar kazık, tevni odunu, gül ağacı, dezgeh ya da tarak değneği, beştir, çatma veya uçayak, mekik, darpaşt, köşeyen, oturak ve kirkittir. Dört kazığa yerleştirilen iki tevni direği önce iplerin dolanmasına yarar. Sonra, başka iplerle bir altlı bir üstlü bir tarak(gücü) yapılarak gül ağacı geçirilir. Dolanmış uzun ipler bu tarak sayesinde ikiye bölünür. Tarağın üzerine koyulan bir kamış bunun açılıp kapanmasına yardım eder. Tarağın(gücünün) açılıp kapanması ve ipliklerin aşağı yukarı(ağızlık) açılması için bir sehpa kurulur. Bu sehpa gül ağacı ve tezgâh tarağını gerginleştirmeye yarar (Yalman, 1993: 491). “Yer tezgâhına farklı yörelerde konar-göçer tezgâh, yatık tezgâh, uçayak, kondu-göçtü tezgâh ve çatma tezgâh isimleri verilir” (Hidayetoğlu, 2006: 1).

Bu tezgâhta istenen desen renklerine göre hazırlanan çözgüler ip güçleri yardımıyla hareket ettirilerek dokuma gerçekleştirilir. Desenli dokuma için en az iki renkli çözgü gerekir. Bezemeler için istenen çözgülerin üstte kalması dokuma enindeki çubuklar yardımıyla sağlanır. Motif şekline göre çözgü çiftleri elle seçilir, bir çubukla üstte alınır ve dokuma ağızlığı açılarak dokuma yapılır (Atlıhan 2006:3-4).

Çarpana kartlı kolan dokuma: Çarpana kartı 6-8cm² ebadında, kösele deri, dayanıklı tahta vb. malzemeden yapılan üçgen, kare veya çokgen şeklinde olup, her köşesinde bir deliği olan ve her deliğinden bir çözgünün geçirilerek dokumada gücü işlevi gören araçtır. Bu kartların bir tür döner gücü işlevi yaparak, kendi ekseninde ve ileri-geri döndürülerek dokumaya şekil verilmesi nedeniyle bu dokumalara çarpana dokumalar denir. Kartların kendi ekseninde döndürülmesi ile her bir karta geçen çözgüler de spiral çizerek birbirine dolanır ve atkı ağızlığı açılır, en üstte kalan çözgü dokumanın ön yüzünü, en altta kalan çözgü de dokumanın arka yüzünü meydana getirir. Çarpana dokumalarda çözgülerinin birbiri üstüne dolanması hem desen oluşmasını sağlar, hem de bu dokumaları oldukça sağlamlaştırır. Bu yüzden bağlama malzemesi olarak hem estetik, hem de istenen güvenli ve sağlam bağlama eşyası olarak icat edilmiş, 21.yüzyılda bile taklit edilemeyen eşi bulunmaz bir dokuma teknolojisidir.

Çarpana dokuma örgüleri; yüzey dokusuna(strüktüre) göre Fitilli örgü, Saç(balıksırtı) örgü, Tel örgü ve Pirinç örgü dokuma tekniği olarak isimlendirilir. Bu dokuma örgülerini çözgülerin kartlara geçiriliş yönü belirler. Tek yönlü geçirilen çözgülerle fitilli ve tel örgü dokuma, ayna simetri yönlü geçirilen çözgülerle de saç örgü ve pirinç örgü dokuma meydana gelir. Ayrıca desen şekline göre farklı aralıkta simetrik çözgü geçirme uygulanır.

Çarpana kartlı dokumada desen oluşturma: Çarpana kartları ile dokunan kolanlarda üç şekilde bezeme yapılabilir.

a) Kartları ileri-geri çevirerek; çarpana kartlarıyla yapılan dokuma için desen şeması aynı zamanda çözgü renk şemasıdır. Bu şemaya göre geçirilen çözgüler dokuma yapılırken çarpana kartlarının hareketleriyle şekillendirilir. Kartlar hep aynı yöne döndürülürse şemadaki desen elde edilir. Belirli sayılarda ileri ve geri döndürülerek şemadaki desen simetrik tekrarlar yaparak değişik desenler elde edilir. Bu yöntemle üçgen biçimli **muska** şemasından **göz** motifleri oluşturulmuştur (Fotoğraf 6).

b) Kart sıralamasını değiştirerek; kart sıralaması yani çarpana kartlarının yeri değiştirildiğinde çözgüler de yer değiştirdiğinden, desen çözgülerin aldığı şekli alır. Belirli düzende tekrarlayan bu değişiklik desenin sürekliliğini sağlar. Bu yöntemle yörede simetrik **yaba** (ekin destesi toplamak ve harman atmak için kullanılan alet) motifleri oluşturulmuştur (Fotoğraf 7).

c) Kartların yönünü değiştirerek (ters-yüz edilerek) desen aktarmak; bu sistemde desen şeması yoktur. Kartların iki köşesinden bir renk çözgü ipliği, diğer iki köşesinden başka bir renk çözgü ipliği geçirilir. Bu çözgü ile çarpana kolan dokumanın ön ve arka yüzünde farklı bir zemin rengi oluşması sağlanır. Dokuma yapılırken istenen desene göre belirli kartlar ters-yüz edilip, yönü değiştirilerek çözgüde desen oluşturulur. Deseni oluşturan çözgülerden öndeki renk arkaya, arkadaki renk de öne geçerek araya atılan atkı ile dokuma oluşturulur. Böylece değişen yüzölçü dokumada istenen motifler meydana getirilir. Yörüklerde sıkça karşılaşılan çarpana kartlı, kolan dokumalardaki **koçboynuzu**, şaşırtmalı düzende zikzak bağlantılı **kıvrımlar** (eğri

yol, İstanbul yolu), **S biçimli çengel, muska, dört parçalı göz** gibi bir kolan üzerinde çok farklı motif gruplarının uygulanması bu yöntemle yapılmaktadır (Fotoğraf 1-5). Bu bezeme tekniği matematik bilgisi ve dikkat gerektiren bir iştir. Desen aktarmalı, çarpana kartlı dokuma türleri Türk dünyasının her bölge veya yöresinde karşımıza çıkar.

Fotoğraf 6. Ölümlük(örken) Kolanı (Çarpana kartları 5 ileri 5 geri döndürülerek oluşturulmuş), Dirmil-Altınyayla İlçesi.

Fotoğraf 7. Çarpana dokuma kolan (Saç örgü dokuma, kart sıralaması değiştirilerek desen oluşturma), Burdur müzesi, Env: Et.149-37-74).

6.4. Kolan Saçak Süslemeleri

Çadır bağı kolanların uzun kenarları, yamçı kolanları ile kadınlar, özellikle gelinler için hazırlanan, kuşak bağı kolanların saçak kısımları süslemelidir. Dokuma uçlarında kalan çözümler, simetrik verrev (V) hatlı renk düzeninde, el örgüsü kolan tekniğinde dokunarak değerlendirilir (Fotoğraf 8). Bu dokuma yapılırken ve belirli aralıklarda saçak iplikleri bırakılır. Saçaklar elde kordon örülerek uçlarına kozalar (süpürge püsküller) bağlanır. Boyanmış tiftik veya at kılından yapılan kozalar süslü örgülü bağlama yapılarak ve halka nazar boncukları takılarak süslenmiştir (Fotoğraf 8-9). Dikkat çekici bu süslemelerin aynı zamanda paratoner etkisi yaparak kötü nazardan koruduğuna inanılır. Hatta bu mavi boncuklar kırıldığı zaman da “nazara karşı geldi” yorumları yapılır.

Fotoğraf 8. Kuşak kolanı uçlarına yapılan saçak örgüsü ve koza (püskül) süslemeleri.

Fotoğraf 9. Yamçı kolanı uç süslemesi, (Burdur Müzesi, Env: 3374437)

Sonuç

Anadolu'nun birçok yerinde bir kültür varlığı ve etnografik malzeme olarak karşılaşılan kolan dokumalar Burdur yöresinde en güzel örnekleriyle tespit edilmiştir. Bir kültür mirası olan bu dokumalarda Yörüklerin kendi üretimi yün ve keçi kılı iplik kullanılmıştır. Burdur ilinde kolan ve çarpana dokumaların Yörük ve köy yaşamında önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Geleneksel giyim-kuşamda kuşak kolanı-öncek bağı, at koşumunda yular ve yük taşımada çuval kolanı ve cenaze geleneğinde (ölümlük), çocuklar için beşik-salıncak bağı ve barınmada çadır bağı olarak kullanıldığı görülmüştür. Kolan bezemelerinde; üçgen-muska(nüşa), göz, koçboynuzu, S kıvrımlı çengel-çakmak yangışları tespit edilmiştir. Kuşak kolanlarının uçları ve at yular süslemelerinde nazar boncuklu püsküller (koza) takılarak süslendiği, bu süslemelerin aynı zamanda nazardan korunma maksadıyla yapıldığı bilinmektedir. Gerek Burdur Müzesinde, gerekse alanda tespit edilen örneklerden kolanların çarpana kartlı ve kartsız dokuma tekniğinde yapıldığı söylenebilir. Burdur Müzesinde tespit edilen kolan dokumalar teknik ve bezeme bakımından oldukça ince kalitede olup, geleneğe dayalı evlenme ve ölüm törenlerinde kullanılan örnekler olup, ilçe ve köylerde tespit edilenler ise harcıâlem(günlük kullanıma yönelik) basit örneklerdir. Bunun nedeni halkın hayat tarzının dolayısıyla geleneksel evlenme, giyim-kuşam vb. adet ve törelerin değişmesidir.

6.6. Kolan /Çarpana Dokuma Örnekleri

Fotoğraf 10. Cenaze/baskı kolanı, Gökçeyaka Köyü

Cinsi	: Cenaze baskı kolanı: cenaze sala bağlamak ve cenazeye dolanıp kolandan tutularak kabre indirmek için kullanılır, (Fotoğraf 10).
Boyutları (En x Boy)	: 3,2 cm. – 400 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgü; yün
Teknik	: Fitilli çarpana dokuma
Yöredeki Yanış Adları	: Muska
Kaynak Kişi	: Gökçeyaka Köyü

Fotoğraf 11. At gemi ve yuları, Burdur Müzesi, Env: 75.119.92.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 75.119.92
Geliş Tarihi ve Biçimi	: 07.10.1992, Hüseyin Özmen'den satın alınmıştır.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Cinsi	: At gemi ve yuları (yamçı) (Fotoğraf 11-12).
Malzeme	: Atkıda ve çözgüde; yün
Teknik	: Fitilli çarpana dokuma
Yöredeki Yanış Adları	: Çengel, muska ve nazarlık, su yolu

Fotoğraf 12. Yular kolanı detayları.

Fotoğraf 13. Kolan parçası, Burdur Müzesi Env: 74.119.9207.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 74.119.9207.
Geliş Tarihi ve Biçimi	: 1992, Hüseyin Özmen'den alınmış.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Yöredeki Adı	: Kolan parçası. (Fotoğraf 13)
Boyutları (En x Boy)	: 3,5 x 230 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgüde: yün
Teknik	: Çift yüzlü, çarpana dokuma, tel örgü
Yöredeki Yanış Adları	: Çengel, muska ve nazarlık, su yolu

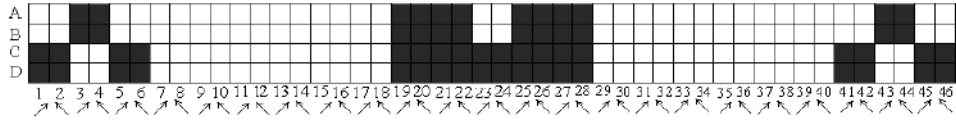
Fotoğraf 14. Kolan parçaları, Burdur Müzesi, Env: 73.119.92, (boyut; 4,5 cm – 295 cm, 07.10.1992 de Hüseyin Özmen'den alınmış).

Fotoğraf 15. Çarpana Dokuma Kolan. Burdur Müzesi, Env: 149. 37.74.

Fotoğraf 16. Çarpana Dokuma Kolan. (saç örgü dokuma, bezeme tekniği; kart yeri değiştirerek, yöredeki yanlış adı: yaba) Burdur Müzesi, Env: 149. 37.74.

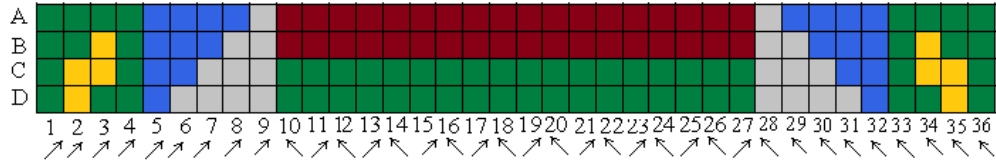

Şekil 1. Fotoğraf 15 ve 16 daki çözgü (renk ve ayna simetri) dizgi şeması (Bahar Kosif).

Fotoğraf 17. Kuşak kolanı, (kartların yönünü değiştirerek / ters-yüz edilerek, desen aktarma tekniğinde dokunmuş, Burdur Müzesi, Env: 122.87.82, ölçüleri; 3,5x275 cm.

Bu bir erkek kuşak kolanı olduğu hem saçak süslemesi olmadığından hem de üzerindeki desenler içinde bir tüfek motifi yer almasından anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Fotoğraf 17'deki kuşak kolanı, çözgü ve dizgi şeması(Bahar Kosif).

Fotoğraf 18. Kuşak (Erkek Kuşağı) kolanı. Burdur Müzesi, Env: 58.107.88.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Et 58.107.88
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Cinsi	: Kuşak (erkek kuşağı) (Fotoğraf 18-20)
Boyutları (En x Boy)	: 3 x 300 cm
Malzeme	: Atkı ve çözgüde: Yün
Teknik	: Çarpana dokuma, desen aktarma-çift yüzlü dokuma, Çözgü Geçirme; ayna simetri ve grup düz dizgi
Yöredeki Yanış Adları	: Tüfek, kırk kıvrım, eski yazı ve 1973 tarihli kitabe.

Fotoğraf 18,19 ve 20 de verilen değişen yüzlü çarpana kolan'da da bir tüfek motifi vardır. Tüfek bu kolanı kullanan kişinin iyi avcı olduğunun ifadesidir. Yörede keklik avı oldukça yaygın ve keklik besleme merakı yaygındır. Evlerde asılı keklik desenli halı panolara, çarşıda keklik kafeslerine de rastlanmıştır. Ayrıca uçları süslenmeden bağlanarak ve örülerek temizlenmesi erkek kuşağı olduğunu göstermektedir.

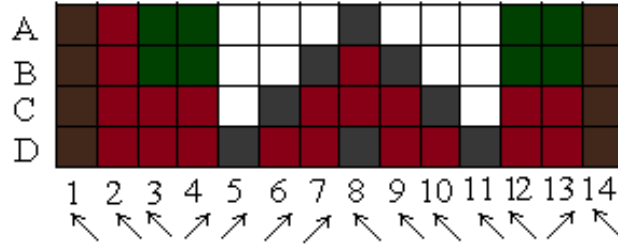
Fotoğraf 19. Erkek kuşağı detay.

Fotoğraf 20. Erkek kuşağı bezeme ve kitabe detay

Fotoğraf 21. Çarpana dokuma kolan, Burdur Müzesi, Env.:87.56.86.

Şekil 3. Fotoğraf 21'deki çarpana kolan, desen ve çözgü dizgi şeması (Bahar Kosif).

Fotoğraf 22. Çarpana fitilli dokuma

İlgili Koleksiyon : Burdur Müzesi, Env: 251.43.74,
Geliş Tarihi ve biçimi : 02.09.1974 Lütü Temizer'den satın alınmış.
İnceleme Tarihi : 24.11.2013
Boyutları (En x Boy) : 2 x 364 cm.
Malzeme : Atkı ve çözgüde: Yün
Teknik : Çarpana fitilli dokuma.(Fotoğraf 22--23)
Not: : Bu örnek bir gelin kuşak kolanıdır. Saçak süslemeleri, uzunluğu ve eli belinde motifleri ve kırmızı sarı renkleri ile bir gelinin kullandığı kuşak kolanı olduğunu göstermektedir.

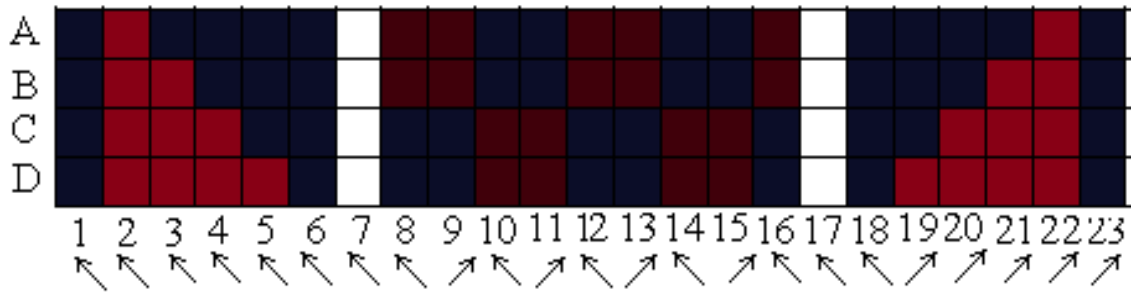

Fotoğraf 24. Gelin kuşak kolanı, Çarpına dokuma, Burdur müzesi Env: 118.48.7725.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 118.48.7725.
Geliş Tarihi ve biçimi	: 05.1977, A. Acar'dan satın alma.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 3,5 x 320 cm. Saçak Eni: 6 cm. saçak boyu; 40 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgüde: Yün
Teknik	: Çarpına fitilli dokuma.(Fotoğraf 24--25)
Not:	: Bu örnekdeki saçak süslemelerinde at kılı boyanarak kullanılmıştır. Kırmızı, beyaz ve sarı renkleri ile bir gelinin kuşak kolanı olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 25. Gelin kuşak kolanı, at kılı boyanarak yapılmış püskül süslemeleri.

Şekil 5. Fotoğraf 24-25'deki gelin kuşak kolanı, desen ve dizgi şeması (Bahar Kosif).

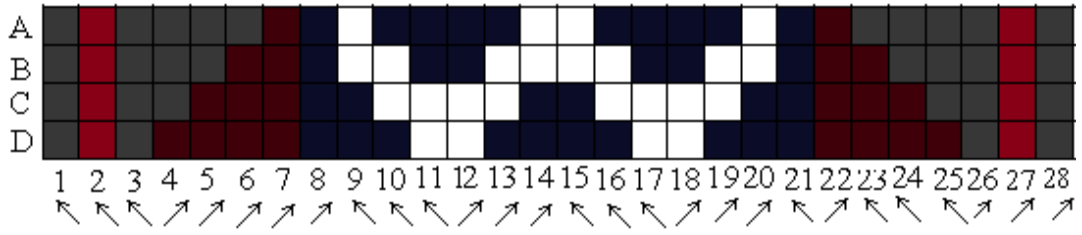

Fotoğraf 26. Çarpana fitilli dokuma, Burdur Müzesi, Env: 252.43.74.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 252.43.74.
Geliş Tarihi ve biçimi	: 02.09.1974, Lütfi Temizer'den satın alma.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları (En x Boy)	: 3,5 x 384 cm, saçak; 28 cm.
Malzeme	: Atkı ve çözgüde; yün, püskül; tiftik.
Teknik	: Çarpana fitilli dokuma, kart yönü değiştirerek desen aktarma. (Fotoğraf 26-27) Saçaklarda hasır örgüsü ve püskül (koza).
Yöredeki Yanış Adları	: Su yolu, civankaşı.

Fotoğraf 27. Saçaklardaki hasır örgüsü ve püskül (koza).

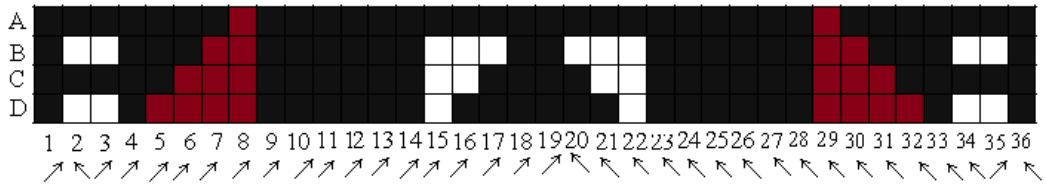
Şekil 6. Fotoğraf 26-27'deki kolan deseni, çözgü ve dizgi şeması

Fotoğraf 28. Çarpana dokuma, kuşak kolan; 5,8 x 101cm. Burdur Müzesi, Env.:336.44.73 15. Lütfi Temizer'den satın.

Fotoğraf 29. Çarpana dokuma detay.

Şekil 7. Fotoğraf 28-29'daki çarpana dokuma deseni, çözgü ve dizgi şeması (Bahar Kosif).

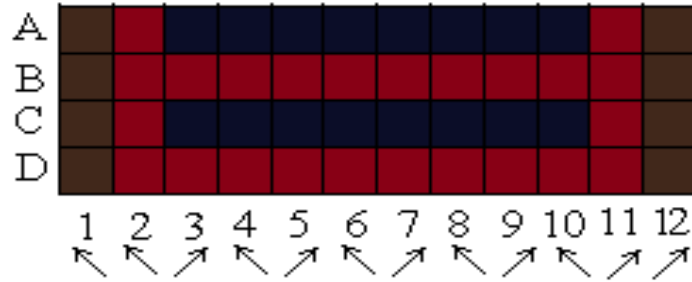

Fotoğraf 30. At yuları kolanı, çarpana dokuma, Burdur Müzesi Env: 337.44.73.

- İlgili Koleksiyon** : Burdur Müzesi Env: 337.44.73.
Geliş Tarihi ve Biçimi : 13.06.1973, Lütfi Temizerler'den satın alma.
İnceleme Tarihi : 24.11.2013
Boyutları (En x Boy) : 2,7 x 238 cm. saçak: 40cm.
Malzeme : Atkı ve çözgüde; yün, püsküler; at kılı
Teknik : Saçörgü dokuma (Fotoğraf 30-31)

Fotoğraf 31. Kolan at yuları püskülü.

Şekil 8. Fotoğraf 30'daki çarpana dokuma desen ve dizgi şeması (Bahar Kosif).

Kaynakça

ANONİM, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, (1982) AKDITYK. Türk Dil Kurumu, cilt:12, Ankara. <http://www.tdk.gov.tr/> (erişim: 03/09/2014).

AKPINARLI, F. ve ORTAÇ, S., (2007) "Ankara Çubuk İlçesi Çarpana Dokumaları", S.Ü. Selçuklu Araştırma Merkezi I. Uluslararası Türk El Dokumacılığı Kongresi Bildirileri. Türk Halk Kültür Kongresi Bildirileri, Konya.

ARGAÇ N. (2008) *Yörük-Âni Selendi Tarihi*. Vesta Ofset, İstanbul.

ATLIHAN, Ş., (2006), "Kondu Tezgâhında Yapılan Dar Dokumalar", VII. Milletlerarası Gaziantep, Kültür Bakanlığı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>, erişim: 18.08.2014.

HİDAYETOĞLU, H.M., (2010) “Konya Yöresinde Yer Tezgâhına Son Örnek “Yöreme”, 7th International Turkish Folklore Congress (VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi), 27th June–1th July 2006, Gaziantep, T.C. Kültür Bakanlığı sempozyum bildirisi e- kitap. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>, erişim: 18.08.2014.

İŞBİLEN, A., (2005) *Küresel Dünyanın Giyimdeki Tasarım Konsepti Karşısında, Burdur Yöresel Giysilerin Yarışabilirliği*, I. Burdur Sempozyumu. Burdur.

KAHVECİOĞLU SARI, H, BAŞ, Y., (2013) Kültür Mirasımız “Kolan Dokumalar ve Akkoç Köyü Kolan Dokuma Örnekleri”, *Milli Folklor Dergisi*, Yıl 25, Sayı 98, <http://www.millifolklor.com>.

SARIOĞLU, H., ERGENEKON, C., ÜLGER, N., BAŞARAN, F. N., (2005) *Dokuma-I Çarpanalı Dokumalar*, İstanbul: YA-PA Yayınları.

SOYSALDI, A., (2009) “Kızılderili ve Türk Dokumalarının Teknik Özellikleri”, 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Cilt:5, AKDTYK. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay. Ankara, s: 2013-2036.

SOYSALDI, A., KOSİF, B., (2015) “Teke (Burdur) Yörüklerinde Kolan Dokumalar” *I. Teke Yöresi Sempozyumu, Bildiriler Kitabı Cilt II. 04-06 Mart 2015, Editör: Şevkiye Kazan Nas, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, s: 1523-1530. ISBN: 978-9944-729-17-8, Takım Numarası: 978-9944-729-15-4*

7. BURDUR'DA EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLAR

Aysen SOYSALDI*

Etnografya halkın hayat tarzını, yaşarken kullandığı ve ürettiği her türlü ihtiyaç malzemesini, yani maddi kültür değerlerini adet, inanç ve töresine göre değerlendiren bilim dalıdır. İnsan hayatında üç önemli ritüel dönemi; başlangıcı doğum, ortası evlenme ve sonu ölümdür. Bu dönemlerdeki giyim-kuşam ve kullanım eşyaları da dini inanç ve umutları dile getiren semboller içerir. Bu eşyaların en önemli parçaları dokuma, keçe, işleme ve örgü teknikleriyle üretilmiştir.

Örgü küçük el aletleriyle yapılabildiği ve her yere taşınarak üretime devam edilebildiği için en kolay üretim şeklidir. Ayrıca örme eşya ilmekli dokusu itibarıyla; belirli ölçüde esnekliği olan, böylece giyenin şeklini alabilen ve rahat hareket kabiliyeti sağlayan bir üründür. Bunun yanında ilmekler arasında kalan hava boşluğu sıcak tutmaya yardım ederken, doğal elyaf kullanıldığı için teri emme, hava geçirme ve vücut elektriğini izole etme özelliği olduğundan da sağlıklıdır.

Örgü şiş, tığ, iğne veya mekik gibi araçlar kullanılarak ya da araçsız el hareketleriyle, çeşitli iplikler kullanılarak oluşturulan ilmeklerin birbiri içinden geçirilmesiyle, meydana getirilen mamul veya yarı mamul yüzeydir. Bu örgüler ürün çeşidine, kullanım yeri ve zamanına, adet ve geleneklere göre ipek, pamuk ya da yün malzemeli üretilmektedir.

Türk kültürü içinde ipek, pamuk ve yün ipliklerle üretilen örgü türleri ince ve kalın örgüler olmak üzere iki grupta incelenebilir. İnce örgüler iğne, tığ veya mekikle yapılan oya, dantel-tentene gibi süsleme eşyaları ile kese gibi saklama ve taşıma ürünleridir. Kalın örgüler ise iki veya beş şişle yapılan çorap, eldiven, başlık, tozluk, terlik gibi örülmüş giyim eşyalarıdır.

“El örgüsü çoraplarda Türk halkının sanat zevkini, renk anlayışını, desen ve süsleme özelliklerini, özgürlüğünü görmek mümkündür” (Akpınarlı, 1997:157). Prof. Y. Kenan Özbel’in Paris’te açtığı “Türk Köylü çorapları sergisi”ne bir sanat eleştirmeni tarafından yazılan köşe yazısı şöyle başlar; “Op-art sanat akımının gerçek öncülerinin Anadolu kadınları olduğunu gösteren, çorap sergisini açan, iki çorap boyunda bir adam”(Soysaldı, 1995: 60). Özbel bir resim öğretmeni iken Türk köylüsünün tarihin derinliğinden gelen anonim sanat zevk birikimini fark etmiştir. Oyasından-nakışına, çorabından-kilimine-halısına yansıyan bezemeler, etnografik eşyalarda; Ala çuval, yangışlı kilim, kınalı çorap, ala çorap, nakışlı çorap gibi tanımlamalarla dile gelmektedir.

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi

Türk milletinin çorap örmeyi milattan önceki devirlerde de bildiğini gösteren örgü sanatıyla ilgili Türklere ait ilk tarihi belge Orta Asya’da yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. Bu M.Ö. VII-VIII. yüzyıllar arasında bu bölgede yaşayan Hunlara ait Pazırık 2. Kurganındaki bulgular arasında konç kısmı koçboynuzu motifleri ile süslü yün çoraptır (Diyarbakirli, 1972; Ortaç, 2002: 2; Akpınarlı ve diğerleri, 2012: 213).

Çoraplar tığ ve şişle yapılan örgülerdir. Tığ örgü çoraplar balkanlarda ve Anadolu Türkmenleri arasında hala kullanılmaktadır. Bu geleneksel örgü tarzında iplik sol elin işaret parmağından dolanır ve sol elin başparmağı ile ayarlanır. Anadolu köylü çoraplarının çoğu gagalı beş şişle örülmektedir. Burdur’da çoban çorapları kalın olması gerektiği için tığ ile erkekler tarafından, aile giyimi için günlük, yabanlık gelin ve damat çorapları ise beş şiş ile kadınlar tarafından örülmektedir.

Fotoğraf 1. Kaynak kişiler, Fatma Kılıç ve Annesi Esmâ Akdoğan, Büğdüz Kasabası.

7.1. Çorap Örme Araçları

Şiş: Yöredeki geleneksel çorap örgüsünde kullanılan 5 şiş çelikten yapılmış, 1-2 Nm. arasında kalınlığı olan, ortalama 25cm. uzunluğunda ve bir ucu düz diğer ucu kancalı araçlardır. Günümüzde piyasada satılan şiş örnekleri genellikle çelik, alüminyum, plastik vb. malzemeden yapılmış araçlardır. Bu şişlerin genellikle iki ucu sivri olduğundan bazı örgü

ustaları alışık olmadığından eski geleneğe uygun, bir ucu sivri, diğer ucu kancalı olan 5 şiş kullanılmaktadır.

Fotoğraf 2. Beş şişle çorap konç lastiği ve patik örgüsü, Hanım Özkan, Bayramlar Köyü.

Tığ: Bir ucu çengelli diğer ucu düz olan bir örgü aracıdır. Çelik, alüminyum, fildişi, ağaç, kemik veya plastikten çeşitleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 3. Çoban çorabı örmede kullanılan tığ örnekleri, Tefenni-Bayramlar Köyü.

Çorap kalıbı: Yörede çoraplara şekil verilmesi ve ütülenmesi işlemlerini yapmak amacıyla ortalama 1m. uzunlukta, 10 cm genişlikte, 5-6 mm kalınlıkta tahta bir kalıp kullanılmaktadır. Araştırma sırasında Tefenni ilçesi Bayramlar köyünde tahta çorap kalıbı tespit edilmiştir. Bu çorap kalıbı hem erkek hem de hanım çorapları için kullanıldığından uzun yapılmıştır (Fotoğraf 4). Çorap tamamlandıktan sonra yıkanıp nemli iken kalıba geçirilerek kurutulur.

Türkiye'nin başka bölgelerinde de “Özellikle ipliğin eğrilmesinden çorabın tamamlanmasına kadar elde yapılan çoraplar yıkandıktan sonra ütülenmek amacıyla ahşap çorap kalıpları

kullanılmaktadır” (Güler ve diğeri, 2010: 27). Ankara-Ayaş ilçesinde örülen, dantel inceliğinde zarif tiftik çorapların da şekillendirmek için yıkanarak, nemli iken kalıba geçirilerek kurutulduğu tarafımızca gözlenmiştir.

Fotoğraf 4. Çorap kalıbı ve kınalı hanım çorabı, Tefenni İlçesi Bayramlar Köyü.

Çorap örmede kullanılan iplikler: Çorap örgüsünde tamamen yün kullanılır. Yörede yetişen koyunyününden ince ve yumuşak kısımlar kirmanda eğilerek çorap örgüsü için hazırlanır. İplik eğirme işi orta yaş ve üzeri kadınların işidir. Hem ağır bir iş olmaması hem de ustalık isteyen bir iş olması nedeniyle bu iş tecrübeli kadınlar tarafından yapılır (Fotoğraf 15). Musa Seyirci bir çalışmada “kadınların eğirme sırasında ipliği boncuk içinden geçirerek inceliğini ve düzgünlüğünü kontrol ettiklerini anlatır”. Bu oldukça iyi bir ustalık gerektirir. Aslında sadece çoraplarda değil 100 yıl önceki zili-sili dokumaların yanı sıra ipliklerinin de oldukça düzgün ve yaklaşık 8/1 Nm. inceliğinde olduğu rahatlıkla gözlenmektedir.

Ağlasun Yeşilbaş beldesinde; kendi ihtiyacı için çorap ören **Nazihe Zengin**’in ifadesine göre, keçi kılından örülen çoraplara kıl çorap, koyun yününden örülene ise yün çorap ismi verilir. Ayağı rahatsız etmediği (dalamadığı) için yün çorap tercih edilir. Koyunun sırt kısmı temiz olduğu için çorap ipliği sırt yününden kirman ile eğirerek tek kat halinde hazırlanır.

7.2. Çorap Çeşitleri

Çoraplar öncelikle cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadın ve erkek çorapları olarak iki ana gruba ayrılır. Bunun dışında yoz çorap-ak veya kara yünden yapılan düz örgülü bezemesi olmayan çoraplardır. Bu grupların dışında aşağıdaki gibi gruplanır.

Çizelge 1. Kadın ve erkek çorap boyutları aritmetik ortalama dağılımı

Çorap Ölçütleri	Erkek Çorabı	Kadın Çorabı
Tam Boy	44.7	39.0
Tam En	13.2	11.6
Taban Eni	11.35	10.18
Topuk Eni	14	10
Konç Eni	12	10.72
Burun Boyu	6.16	7
Taban Boyu	23.6	22.71
Topuk Boyu	6.21	6.12
Konç boyu	28.25	20.47
Lastık Boyu	3.61	4.15

Yörede yapılan araştırmada belirlenen çorap boyutlarına bakıldığında erkek çoraplarının, kadın çoraplarına göre daha uzun ve enli olduğu görülmektedir (çizelge 1). Konç kısmı kısa olan çoraplar genellikle bayanlar için örülmüştür. Desenli çoraplar düğünlerde kullanılır, sade çoraplar kendinden desenli ve ilave iplikler ile yapılan çoraplar günlük kullanım içindir. Bayan çoraplarının zemin rengi genellikle beyazdır. Bezeme ipliği olarak yörede çoğunlukla pembe renk tercih edilmiştir.

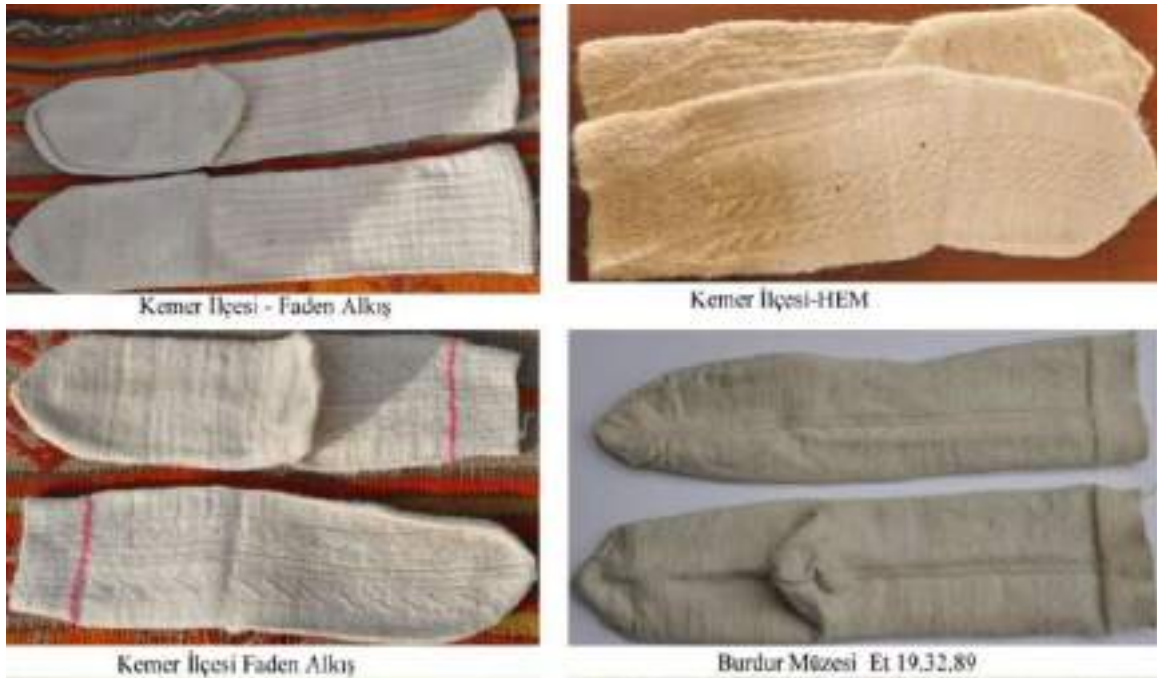
Antalya, Burdur, Isparta çevresi Teke yöresi olarak anlaşılmakta olup yörede tespit edilen çorap çeşitleri Eren (1974:83) tarafından yapılan araştırmada şöyle açıklanmaktadır. “Antalya yöresi çoraplarında zemin ve nakış renklerine göre altı grupta toplanmıştır.

1. Nakışsız kahverengi ve beyaz çoraplar,
2. Beyaz zemin üzerine koyu kahve nakışlı,
3. Koyu kahve zemin üzerine beyaz nakışlı,
4. Koyu kahve ve beyaz zeminli,
5. Beyaz zemin üzerine çok renk nakışlı,
6. Koyu kahve zemin üzerine çok renkli nakışlı”.

Burdur yöresindeki araştırma sırasında da benzer çorap isimlendirmelerine rastlanmış ve tespit edilen çoraplar aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

Doğal yün çoraplar (ak ve kara çoraplar): Yörede günlük giyim eşyası olarak hala örülen ve giyilen, gidilen hemen her köyde rastlanan, bu grup tek renkli, sade çoraplardır. Tek renkli, ajur veya burgu gibi basit doku desenleriyle süslenmiş çoraplardır. Ajur (delikli) motifleri arasında kahve çatlağı, delikli dirgime, gözlü, üç delikli gibi basit örnekler yaygındır.

“Doğal renkte (ak ya da kara-mor koyunyünü) beyaz-krem iplerle düz örülür ve konçlarına ajurlar uygulanır, böylelikle örgü tekdüzelikten kurtulur ve ajurların ortaya getirdiği dekoratif bir satıh ortaya gelir” (Özbel, 1976: 8).

Fotoğraf 5. Günlük giyim kadın ve erkek çorap örnekleri

Kınalı Çoraplar: Yörede ak veya kara doğal yün zeminli, az renkli ve basit desenli çoraplara kınalı çoraplar denilmektedir. Bu çoraplar yabanlık olarak kullanılmaktadır. Kınalı çorap çeşitlerinde Burdur yöresi genellikle genç kız ve delikanlıların çoraplarının, kınalı çorap olarak örüldüğü kaynak kişilerce ifade edilmiştir. Kınalı çorap motiflerinde; **kirazlı, almalı, çiçekli, samsa¹¹, yıldız, koyun gözü ve eğri yangış** gibi bezemelere rastlanmıştır (Fotoğraf 6-8).

Antalya yöresinde ise “Çorapların ekserisinde zemin rengi beyazdır. Nakışlar, sanki çorap örgüsü tamamen bittikten sonra, zemin üzerine ayrıca renkli yün ipliklerle işlenmiş gibi intiba bırakır. Renkli ve nakışlı olup da düz örgülü birkaç çift çoraba da rastlanmıştır” (Eren, 1974:83).

¹¹ Samsa: Türk dünyasında yufkadan içi cevizli, üçgen sarılarak, tatlı veya peynir vs. konularak tuzlu yapılan, Burdur ve Isparta yörelerinde yöresel tatlı olarak bilinen bir hamur işidir. Buradaki anlamı şekil itibarıyla üçgen bezemenin adıdır.

Özbel'e göre (1976:8) Kınalı çorapların“ Genç kızlar için olanlarının konçlarına sümbüller işlenir. Bu sümbüller için koyu renkler tercih edilir. Avşar köylerinde sümbüller için tespit edilmiş isimler şunlardır: Öksüz kız, gönül kilidi, sevdalıyım, arkamdan gel, küstüm sana, bırak beni, nakış örneği, dal ve çiçek gibi”.

Burdur'da kınalı çoraplar oldukça yaygın olan örneklerdendir. Çorap çeyizlere hediye olarak hazırlanan en önemli eşyalardandır. Çeyiz için örülen ve damat ailesine hediye edilen çoraplar ailenin kadın-erkek, genç yaşlı, çocuk durumuna göre çeşitli özelliklerde örülür. Genç kayınbiraderler ve görümceler için mutlaka kınalı çoraplar örülür ve hediye bohçasına konur. Çoraba kınalı adını veren burundan-konç ağzına kadar uzanan dikey sıralanmış puan, kirazlı, çiçekli gibi küçük motiflerdir. Bu motifler örgü yapılırken renkli ilmek alınarak oluşturulur. Nadiren de olsa bazen üzerine işleme ile çizgi halinde renkli bezeme yapıldığı da olur. Ancak işlemeli olan örneklerde işlemler daha kabarık ve gelişmiş güzel görüntü verir, örgülü olanlar daima düzgün görünür.

Erkek Çorabı (Burdur Müzesi)

Erkek Çorabı (Burdur Merkez)

Fotoğraf 6. Kınalı erkek çorap örnekleri.

Bayan Çorabı (Büğdüz Kasabası)

Bayan Çorabı (Tefenni İlçesi)

Fotoğraf 7. Kınalı kadın çorabı örnekleri

Fotoğraf 8. Kınalı kadın çorabı, Zahide Erman, Karamanlı ilçesi Mürseller köyü.

Nakışlı-Ala Çorap: Tamamı desenli olan çoraplardır. “Kısa ve uzun olmak üzere iki çeşittir. Uzunları erkekler, kısıları kadınlar içindir. Kadınlar için olanların motif ve renk bakımından bazı bölgelerde yalın ve erkeklerinki daha fazla süslüdür. Diğer bazı bölgelerde ise tersinedir. Birçok köylerimizde nakışlı deyim yerine Ala çorap denir. Hatta diğer dokumalar içinde bu sözcük kullanılır. Örneğin ala çorap, ala çuval, ala heybe gibi. Ala sözcüğü renk ve bezeme anlamında kullanılır. Her ne kadar köylünün kullandığı asıl renklerden biri al rengi ise de burada daha çok dörtten fazla renkten oluşan örgü ve dokumalar için kullanılır” (Özbel, 1976: 8-9).

Yörede çok renkli ve tamamı yangışlı olan çoraplara ala çoraplar denir. Ala çoraplar üzerinde tespit edilen motiflere zili, cicim yaygılar ve kolan dokumalarda da rastlanmıştır. Bu yangışlar **çatkılı-yıldızlı, gönül çengeli, ok ucu, kaz ayağı, kıvrımdır**. Ayrıca benzer desen ve renk özelliklerine haiz bir eldivene de Burdur müzesinde rastlanmıştır (Fotoğraf: 21-46). Yöredeki kadınlar özel günlerinde güllü çorap giymiş olduklarını belirtmişlerdir. “Alla yeşil, genç ile koşul” yörede kırmızı ve yeşilin gençlere yakıştığını belirten deyimdir. Artık günümüzde bu çorapların nadiren örüldüğü görülmüş olup, bir örneğe Tefenni ilçesinde ve bazı örneklerle müzede rastlanmıştır. Bu çoraplar gelin-damat çorabı olarak örülmüştür.

Antalya yöresinde de “Diğer malzemelerde olduğu gibi çorabın üzerindeki nakışlarda bütün olarak “ala” ismi verilmektedir. Yani ala çorap, ala heybe, ala çuval gibi. Burada ala genel bir isimdir. Motif ismi veya çorabın özelliğini gösteren bir isim değildir. Nakışa ise “Yanış” denilmektedir. Çuval yanışı, kelebek yanışı, zülûf yanışı, teslime yanışı gibi. Çorapların üzerinde görülen nakışlar çok zengindir ve muhakkak ki asırların ötesine varan bir geçmişleri vardır. Bir kısmına diğer örme ve kilim-sili-zili vb.dokuma neveleri üzerinde rastlandığı halde, bazılarına yalnız çoraplar üzerinde tesadüf etmek mümkündür” (Eren, 1974: 84).

Fotoğraf 9. Gül yangışlı çorap, Bucak İlçesi.

7.3. Yörede Çorap Örme Teknikleri

Burdur çoraplarında şiş ve tığ örgü teknikleri uygulanmıştır. Yörede günlük hayatın her alanında hanımların ördüğü, şiş örgüsü çorap ve patikler giyilirken, çobanlar koyun gütmeye giderken erkekler tarafından tığ ile örülen çorapları giyer.

7.3.1. Çoban Çorabı-Goca Çorap / Tığ Örgüsü Çorap

Fotoğraf 11. İbrahim Özkan, çoban çorabı örme ustası, Bayramlar Köyü.

Fotoğraf 10. Çoban çorabı, İbrahim Özkan, Tefenni-Bayramlar Köyü.

Ürünün Yöresel Adı	: Erkek çorabı, çoban çorabı veya koca çorap, (Fotoğraf 10).
İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Ürün Yapılış Tarih	: 2013
Boyutları	: Boy; 50cm. Konç eni; 16,5 cm, Taban eni; 14 cm, Burun (artırma) Uz; 5 cm,
Lastiği Yüksekliği	: 2 cm, Taban Boyu; 25cm, Topuk Yüksekliği; 8 cm.
Malzeme	: Doğal koyun yünü
Araçlar	: El yapımı kemik veya ağaç tığ, yörede goca çorap şişi denir.
Teknik	: Sık (tek) ilmek
Kaynak Kişi	: İbrahim Özkan (Bayramlar Köyü-1933 doğumlu, çoban çorabı örme ustası, Fotoğraf 11.)

Fotoğraf 12. Çoban çorabı örme ve dededen kalma kemik tığ.

İbrahim Özkan çoban çorabı örme işini şöyle anlatmaktadır; “Fakirlikte ayağında ayakkabı yok, giyecek çarık var. Karda kışta çobanlık yaparken, çarık içine bu çorap giyilir. Islansa da yün olduğu için çabuk kurur. Çocuklukta çobanlık yaparken örmeyi öğrendim ve hayatım boyunca örmeye devam ettim. Koca (yaşlı-tecrübeli) karılar ipliği eğirir, koca adamlar bunu örer, çobanlar giyer. İplik yapağıdan temizlenerek kirmanda(tengirekde) eğrilir. Şimdi yapağı kırılıyor, yün kırılmıyor. Yün ipliği yazın temiz olduğu için daha güzel olur.”

Çorap örme aracı olarak kemik veya ağaçtan yapılmış tığ kullanılır. İbrahim ustanın kemik tığ dedesinden babasına, babasından da kendisine kalmış. Üç nesil aynı kemik şişi kullanmış ve bu tığ hatıra olarak saklıyor. İbrahim beyin ifadesine göre; Bu ucu çengelli tığa yörede goca çorap şişi denir. Koca çorap şişi aslında **kemik tığ**ın adıdır (Fotoğraf 12). Kemik tığ koyun bacağından yapılır. Ağaç tığ yapımında sağlam bir ağaç olduğu için karaardıç ağacı kullanılır. İp eğirmek kadınların, Goca çorap örgüsü erkeklerin işidir. Eskiden kahvelerde sohbet ederken bu çoraplar örülürdü, ancak günümüzde bu iş bırakılmıştır. İbrahim Bey gençliğinde bir çorap tekini iki günde örerken şimdi 15 günde tamamlayabilmektedir.

Çoban çorabı örme tekniği ve aşamaları

Bu çorabın örgü tekniği sık ilmektir. Sık iğne örgü; tığın başına iplik dolanmadan(ilmek almadan) önceki alt sıradaki ilmeğe batılarak alınan ilmek tığdaki ilmekle birlikte çekilir. Sol işaret parmağından gelen iplikten alınan ilmek, tığdaki ilmekle birlikte sol başparmakla tutulup kontrol edilerek bir defada çekilir ve böylece hızlı örgü yapılabilir. Çorap ters (iç) taraftan

örülerek ilerletilir. Yani tığı çorabın tersinden yüzüne doğru batarak çorap içinde dairesel sıra çizgileri oluşturur. Artırmalar ilmeğe eklenerek ve her sırada aynı yerden bir artırılarak 4 sıra örgü ile burun tamamlanır. Daha geniş çorap istenirse artırmalı örgü sırası 5-6 sıra olabilir. Çorap örgüsüne burundan başlanır ve aşamalar şöyledir;

- a) Başlama ve burun örgüsü; iplik bir halka yapılır, üzerine 8 zincir ilmek ile başlanır. Oluşturulan zincir halka dörde bölünür, 2 sık ilmekte 1 artırma işlemi yapılır. Bu artırma her sırada 4 yerden çizgi oluşturacak şekilde, birer artırılarak 8 veya 9 sıra örülür ve 5-6 cm. lik bir burun yüksekliği oluşturur. İstenilen taban genişliği olan ortalama 13-14 cm. (çift katlı olarak) bir taban genişliğine ulaşıldığında topuk kısmına kadar artırma yapılmadan örgüye devam edilir.
- b) Topuk örgüsü; 12-13 cm. örüldükten sonra taban genişliğinin yarısı topuk için ayrılır. Topuk başlangıcı artırma yeri hizasından başlanarak yarısına kadar geri giderek örülür. İlmekler dıştan içe doğru batıp ters istikamette geri dönülerek örülür. Her sırada iki yandan birer ilmek eksilterek üçgen biçiminde topuk altı tamamlanır.
- c) Konç örgüsü; topuk tamamlandıktan sonra, topuk çevresiyle birlikte taban üstünde kalan ön kısım da ilave edilerek konç örülür. Konç kısmına geçilirken eksiltme arasındaki boşluklara da batılarak ilmek alınır. İlk sırada daraltma yapılmaz. Daraltmak istenirse iki ilmek birlikte alınarak bir defada ilmek çekilir, artırma için arada fazladan bir ilmek çekilerek yapılır. Yapılmak istendiğinde iki ilmeği bir defada alınır. Genişletmek istendiğinde bir ilmek iki defa örülür.
- d) Konç ağzı örgüsü; konç diz altı boyuna kadar devam edilir, istenen uzunlukta örüldükten sonra ip yatağı denilen konç ucu örgüsü yapılır. Konç ucu (ip yatağı) örgüsü, çorabın yüzünden (dış) tarafından yine aynı sık ilmek tekniğinde örülmektedir. İp yatağı örgüsü 1 önceki sıranın üst ilmeği içine batılarak sık ilmeğin yüz örgüsü olarak örülür. İstenen yükseklik tamamlandığında ucuna belirli örgü aralarına zincir biritler örülür. Çorabın düşmesini engellemek çorap bağı ile diz altından bağlanır. Çorap bağı için elde örülen kordon bu biritlerden geçirilerek bağlanır.

Aynı teknikle örülen renkli desenli(nakışlı) çoraplara Karaman, Erzurum, Bilecik-Bozhöyük yörelerinde de bizzat tarafımızca rastlanmıştır. Kaynak kişi'ye bezeme yapılıp yapılmadığı sorulduğunda; burada yapılmadığını ancak kendisi “Van’ın Çaldıran ilçesinde askerlik yaptığını ve oralarda bu çorabın renkli çeşitlerinin örüldüğünü” ifade etmiştir.

7.3.2. Beş Şiş ile Çorap Örme

Çorap örmeye bazı yörelerimizde burundan, bazı yörelerimizde ise konçtan başlanmaktadır. Kadın, erkek, çocuk çorabı ve çetik-patik başlama tekniklerindeki ilmek sayıları farklıdır. Bu farklılık çorabın şekline, desen özelliğine, bireyin örme tekniğindeki alışkanlığına ve örgü sıklığına göre değişmektedir. Aynı zamanda çorap şişleri gelenekli kullanımda iki nm. kalınlığında olup, iplik kalınlığı el eğirmede buna uygun yapıldığından böylece şiş ve iplik

kalınlığı değişmediğinden örme alışkanlığına göre çorap genişliğini oluşturan ilmek sayısı da ören veya giyen kişiye göre ayarlanmaktadır.

Burdur’da beş şişe yapılan çorap örgüsüne genellikle konçtan başlanır. Konçtan başlanan çoraba önce lastik veya ağız örgüsü yapılır, topuğa kadar konç kısmı tamamlanır, topuk yerini belirlemek için farklı renkte bir iplikle çorap genişliğinin yarısına kadar sadece bir sıra örülür; bu topuk yeri işaretidir. Daha sonra taban (ayaklık) kısmı tamamlanarak burundan bitirilir. Daha sonra belirlenen topuk ipliği işaret örgüsü sökülerek, açılan ilmekler 2 şişe takılır ve 3. Şişle topuk örgüsü tamamlanır.

Fotoğraf 13. Beş şiş ile örülen delik örnekl çorap, Ağlasun-Yeşilbaş Beldesi.

Burundan başlamada ise iplik bir halka yapılarak içinden sekiz ilmek çekilir. Sekiz ilmek dörder adet ayrılarak iki şişe geçirilir ve üçüncü şişe bir sıra örüldükten sonra her sırada iki şişteki ilmeklerin başlangıç ve bitişinde artırılarak taban genişliğine ulaşılır. Bu sırada bir şişteki ilmekler iki şişe aktararak dört şişe geçirilir ve beşinci şişe örülür. Taban boyu tamamlanan çorabın, arka kısmına, farklı renkte iplikle bir sıra örülerek topuk işareti konur. Konç örgüsüne devam edilir ve istenen konç uzunluğu tamamlanarak konç ağız örgüsü yapılır. Daha sonra önceden yapılan topuk işaret örgüsü sökülerek iki şişe geçirilir ve üçüncü şişe topuk örgüsü, iki kenardan eksiltme yapılarak tamamlanır.

7.3.3. Patik Örme

Burdur’da günümüzde yün çorap giyimi sadece yaşlılar tarafından alışkanlık olarak sürdürülmektedir. Gençler tarafından evde rahatlık ve ısınmayı sağlayan patik giyimi yaygındır. Dolayısıyla bu kültürel değişim sonucu patik örgüsü de yaygın olarak yapılmaktadır. Patik örgüsüne de burundan başlanır, taban genişliğine kadar dört yönden

artırılır. Ayaküstü tamamlandığında ağız açıklığı bırakılarak, topuk hizasına kadar örmeye devam edilir. Arkada bırakılan bir grup ilmekle iki yandan gelen ilmekler birleştirilerek eksiltir ve patik tamamlanır. Sonra ağız kenarına trabzan örülür, arasından kordon geçirilerek ağız açıklığının esnemesi kontrol edilir ve ayakta rahat giyim şekli sağlanmış olur.

Fotoğraf 14. Patik örgüsünde topuk örgüsü ve bitmiş bir patik, Hanım Özkan, Tefenni-Bayramlar Köyü.

7.3.4. Şiş Örgü Teknikleri

Düz Örgüler: Örgünün temelini meydana getiren ters ve yüz örgü ilmekleri bir arada kullanarak elde edilen çeşitli örgülerden meydana gelmektedir. Yörede en çok arttırma, eksiltme, örmeden ilmek alma, ilmek kaydırma teknikleri kullanılmaktadır. Elde edilen örgü teknikleri; düz (jarse) örgü, ters örgü, haroşa örgü, lastik örgüler, pirinç örgü, Selanik örgüler vb.dir. Burdur yöresinde “ikiyüzlü ters (haraşo) örgüler” yörede çorapların konç ağzında uygulanmıştır. Enine örgü şeklinde uygulanan bu örgü ilmek eksiltip artırılarak dilimli konç ağzı süslemesi oluşturulmuştur. Yörede **Lastik örgülere** “ellik ağzı” denilir (Kemer ilçesi).

Fotoğraf 15. Dilimli konç ağzı, Karamanlı-Mürsellers köyü gelin çorabı.

Fotoğraf 16. Konç lastiği, burgulu örgü ve üzeri işlemeli bezeme detayı.

Delik İşi (Ajurlu) Örgüler: Yeşilova-Gocayaka köyünde delikli dikey süslemeye dirgeme, delikli (ajurlu) çorap adı verilmektedir. Dirgeme sözcüğüne yörede direkli anlamı verilmiştir. Derleme Sözlüğünde “Kazıklarla yapılan çit; dirkeme, Çandır Sütçüler-Isparta, olarak geçmektedir. “Ajurlu örgüler görünüş bakımından düz ve desenli örgülerden farklı delikli bir yapıdadır. Bu nedenle halk arasında “delik iş” denilmektedir.” (Akpınarlı, 1995:25).

Fotoğraf 17. Dirgeme delikli (ajurlu) çorap (Yeşilova-Gocayaka)

Renkli Bezemeli Örgüler: “Birden çok renkli ipliklerle düz veya desenli örgülerin uygulanması veya çeşitli motiflerin renkli olarak örülmesidir. Düz ve desenli örgüde renk kullanmada renklerle ve örgünün deseni ile bir doku meydana gelmektedir” (Akpınarlı, 1995:26).

Burdur yöresinde renkli bezeme uygulamaları oldukça farklılık göstermektedir. Bu bezemeler üç grupta açıklanabilir. İlki renkli düz örgülü, ikinci grup ilmek üzerinden sarma atkılı ve üçüncü grup ise örgü üzerinde ilmek yürütmeli bezemelerdir.

- a) Renkli düz örgülü bezeme tekniği; kirazlı, çiçekli, kilim nakışlı veya güllü çoraplar örnek verilebilir. Bu örgülerde bezeme farklı renkte bir iplikle örülmekte ve zemin ipliği örgü tersinden yürütülmektedir (Fotoğraf 18).
- b) Sarma atkı bezemeli örme tekniği; samsa ve yıldız nakışlı çoraplar örnek verilebilir. Samsa(muska) yangışında bezeme atkısı birden çok ilmek üzerinden atlama yaparak ilmekleri kapatırken, yıldız yangışında tek ilmek üzerinden atlayarak bezeme meydana getirilmektedir. Bu teknik Rize çoraplarında da görülür (Fotoğraf 19).
- c) Örgü üzerinde ilmek yürütmeli bezeme tekniği; çorap yüzeyinde renkli iplikle örülen bir ilmek örgü üzerinde kaydırılarak zik-zak yollu bir bezeme meydana getirmektedir (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 18. Damat çorabı, kiraz nakışlı, renkli düz örgülü bezeme tekniği, Büğdüz kasabası.

Fotoğraf 19. Gelin çorabı, yıldız ve samsa yangışlı, sarma atkı bezeme örgü tekniği, Büğdüz Kasabası

Fotoğraf 20. Damat çorabı, sarhoş yolu nakışı, örgü üzerinde ilmek yürütme tekniği, Karamanlı-Mürseller köyü.

7.4. Şiş Örgüsü Çorap Kataloğu

Fotoğraf 21. Damat nişan çorabı, diz çorabı.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Damat Nişan Çorabı, Diz Çorabı (Fotoğraf 21)
Boyutları	: Tam Boy: 66 cm, Taban Eni:12 cm, Konç Genişliği:12,5 cm, Taban:26 cm, Topuk Boyu:7,5 cm
Malzeme	: Yün ve orlon iplik
Teknikler	: Düz ve renkli desenli örgü
Kaynak Kişi	: Ayşeli Çetin, Büğdüz Kasabası
Yöredeki Yanış Adı	: Kiraz Nakışlı

Fotoğraf 22. Kadın çorabı, kiraz nakışlı, Burdur Müzesi, Env: 89.83.80.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi Env: 89.83.80
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Çorap (Fotoğraf 22)
Boyutları	: Tam boy: 48,5 cm, Taban Boyu:21,5 cm,
Taban Eni	: 10,5 cm, Topuk
Yüksekliği:6,5 cm, Konç Yüksekliği	: 29,5 cm, Lastik:1 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Kiraz Nakışlı

Fotoğraf 23. Topuk çorabı (kısa konçlu çorap).

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Gelin Çorabı, kısa olduğu için Topuk Çorabı. (Fotoğraf 23)
Boyutları	: Boy: 40 cm, En: 11 cm, Konç Eni:10,5 cm, Topuk Boyu: 6 cm, Taban Boyu:23,5 cm, Lastik Boyu: 8,5 cm
Malzeme	: Yün iplik, süslemede kullanılan orlon iplik
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli atkılı desenli örgü, burgulu örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Samsa.
Kaynak Kişi	: Ayşeli Öz, Büğdüz Kasabası

Fotoğraf 24. Samsa çorap, gelin çorabı.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Samsa çorap, gelin çorabı. (Fotoğraf 24)
Boyutları	: Boy: 42 cm, En: 11 cm, Topuk
Genişliği:	: 10 cm, Topuk Boyu: 6 cm, Taban Boyu :23 cm, Lastik Boyu: 4 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli atkılı desenli örgü, burgulu örgü
Yöredeki Yarış Adı	: Pıtrak, samsa (üçgen)
Kaynak Kişi	: Büğdüz Kasabası-Fatma Kılıç (Anneannesi Esma Akdoğan Hanım örmüş ve düğününde giymiş.)

Fotoğraf 25. Yün çorap, Burdur Müzesi, Env: 92.83.80.

İlgili Koleksiyon

: Burdur Müzesi Et 92.83.80

İnceleme Tarihi

: 24.11.2013

Ürünün Yöresel Adı

: Yün çorap (Fotoğraf 25)

Boyutları

: Tam boy: 51 cm, Konç Genişliği: 11 cm,
Taban Boyu:23 cm, Taban Eni:11 cm,
Topuk Yüksekliği: 7 cm, Konç Yüksekliği:34 cm, Lastik: 1, 5 cm

Malzeme

: Yün iplik

Teknik

: Düz ve renkli atkılı desenli örgü.

Yöredeki Yanış Adı

: Yıldız

Fotoğraf 26. Hanım çorabı, günlük çorap.

İnceleme Tarihi	: 29.04.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Hanım çorabı- günlük çorap (Fotoğraf 26)
Boyutları	: Boy: 36 cm, En: 13 cm, Taban Boyu:23 cm, Topuk Yüksekliği:6 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli desenli örgü
Kaynak Kişi	: Aziziye Köyü
Yöredeki Yanış Adı	: Su, dal.

Fotoğraf 27. Kınalı çorap ve çorap kalıbı, Bayramlar Köyü- Hanım Özkan.

İnceleme Tarihi	: 30.04.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı çorap (Fotoğraf 27)
Boyutları	: Tam Boy:38 cm, Konç Genişliği: 11,5 cm, Burun Boyu:7 cm, Taban Boyu:24 cm, Topuk Yüksekliği:7 cm, Konç Yüksekliği:7 cm
Malzeme	: Yün İpliği
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli desenli örgü
Kaynak Kişi	: Hanım Özkan. Bayramlar Köyü-Tefenni İlçesi.
Yöredeki Yanış Adı	: Çiçekli

Fotoğraf 28. Erkek çorabı, Mürseller Köyü - Zahide Erman.

İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Erkek çorabı (Fotoğraf 28)
Boyutları	: Tam boy: 46 cm, Taban Boyu:26 cm, Taban Genişliği: 12 cm, Topuk Yüksekliği: 6,5 cm, Konç Yüksekliği: 25,5 cm, Lastik Boyu:4,5 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli desenli örgü
Kaynak Kişi	: Zahide Erman, Karamanlı İlçesi-Mürsellers Köyü.
Yöredeki Yanış Adı	: Sarhoş yolu.

Fotoğraf 29. Hanım / gelin çorabı, Mürseller Köyü.

İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Hanım (gelin) çorabı (Fotoğraf 29)
Boyutları	: Boy: 40 cm, En: 11 cm, Konç Eni: 10,5 cm, Topuk Boyu: 6 cm, Taban Boyu: 23,5 cm, Lastik Boyu: 5 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Lastik örgü, düz ve renkli desenli örgü
Kaynak Kişi	: Karamanlı İlçesi Mürseller Köyü
Yöredeki Yanış adı	: Kınalı çorap

Fotoğraf 30. Hanım / gelin çorabı, Mürseller Köyü.

İnceleme Tarihi	: 02.05.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Hanım (Gelin) Çorabı (Fotoğraf 30)
Boyutları	: Boy: 45 cm, En: 11 cm, Konç Eni: 11 cm, Topuk Boyu: 6 cm, Taban Boyu: 24 cm, Lastik Boyu: 2-3,5 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Haroşa örgü, düz ve renkli desenli örgü, ajurlu örgü
Kaynak Kişi	: Karamanlı İlçesi Mürseller Köyü - Zahide Erman
Yöredeki Yanış adı	: Kınalı baklavah çorap.

Fotoğraf 31. Erkek çorabı, Ümmü Gülsüm Kapan, Kocayaka köyü.

İnceleme Tarihi	: 23.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Erkek çorabı (Fotoğraf 31)
Boyutları	: Boy: 36 cm, Burun Boyu: 5 cm, Topuk Boyu: 6 cm, Lastik:6 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve lastik örgü, burgulu örgü
Kaynak Kişi	: Ümmü Gülsüm Kapan, Kocayaka köyü.

Fotoğraf 32. Çocuk Çorabı (ala çorap) Burdur Müzesi, Env: 52.36.81.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 52.36.81.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Çocuk çorabı (Fotoğraf 32)
Boyutları	: Tam boy:24 cm, Topuk Genişliği: 8 cm, Konç Genişliği: 11 cm, Taban Boyu:16 cm, Topuk Boyu: 4,5 cm, Lastik boyu: 2,5 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Yedi bela

Fotoğraf 33. Yün çorap (ala çorap), Burdur Müzesi, Env: 51.36.81.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi Env: 51.36.81.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Yün çorap (Fotoğraf 33)
Boyutları	: Tam boy: 35 cm, Konç Genişliği:12,5 cm, Taban Boyu: 22 cm, Taban genişliği:10,5 cm, Topuk Yüksekliği: 5 cm, Konç Yüksekliği:19 cm, Lastik boyu:1,5 cm
Malzeme	: Yün İplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Yedi bela, eğri su, tırnak.

Fotoğraf 34. Erkek Çorabı, Burdur Müzesi, Env: 19.32.89.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 19.32.89.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Erkek çorabı (Fotoğraf 34)
Boyutları	: Tam boy: 41 cm, Konç Genişliği: 10,5 cm, Taban Boyu: 24 cm, Topuk yüksekliği; 5 cm, Konç Yüksekliği: 23 cm, Lastik boyu: 4 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz, ters, lastik, burgulu örgü.
Yöredeki Yanış Adı	: Burgulu.

Fotoğraf 35. Yün çorap / ala çorap.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi Et 50.35.81
Koleksiyona Geliş	: Hamdi Kılıç'dan satın alınmıştır. Yeşilova-Büyük Yaka köyü
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Yün çorap (Fotoğraf 35)
Boyutları	: Tam boy: 37 cm, Konç Genişliği:14cm, Taban genişliği: 12 cm, Taban Boy : 25 cm, Topuk Yüksekliği:6,5cm, Lastik:1,5 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü
Yöredeki Yanış adı	: Çengel-firdöndü, yonca, dişeme.

Fotoğraf 36. Yün çorap / ala çorap, Burdur Müzesi, Env: 219.89.87.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 219.89.87.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Yün çorap (Fotoğraf 36)
Boyutları	: Tam boy: 49 cm, Konç Genişliği: 13,5 cm, Taban Boyu: 25 cm, Taban Genişliği: 12 cm, Topuk Yüksekliği: 6 cm, Konç Yüksekliği: 28 cm, Boğaz uzunluğu: 32 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü
Yöredeki Yamaş Adı	: Çatkılı yıldız.

Fotoğraf 37. Kınalı çorap, Burdur Müzesi, Env: 13.13.81.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 13.13.81.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı yün çorap (Fotoğraf 37).
Boyutları	: Tam boy: 50 cm, Konç Genişliği:11 cm, Taban Boyu:21 cm, Topuk Eni: 10 cm, Topuk Yüksekliği: 4,5 cm, Lastik boyu: 1 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, burgulu örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Yonca, burgu.

Fotoğraf 38. Kınalı çorap, Burdur Müzesi, Env: 157.51.77.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 157.51.77.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı yün çorap (Fotoğraf 38).
Boyutları	: Tam boy:57 cm, Konç Genişliği: 13,5 cm, Taban Boyu:24,5 cm, Taban Genişliği: 12,5 cm, Topuk Yüksekliği: 7 cm, Konç Yüksekliği:37 cm, Lastik:3,5 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, konç lastiğinde ajurlu ve bükümlü ilmek.
Yöredeki Yanış Adı	: Yonca, burğu, dişeme.

Fotoğraf 39. Kınalı çorap Burdur Müzesi, Env: 12.13.81.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 12.13.81, (Fotoğraf 39).
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Boyutları	: Boy: 50 cm. Taban Boyu: 23 cm. Taban Eni: 9,5 cm. Topuk Boyu: 6 cm. Konç Boyu: 31 cm. Lastik:7 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, lastik örgü, burgulu örgü.
Yöredeki Yanış Adı	: Kınalı, burgu, dişeme.

Fotoğraf 40. Kınalı çorap, Burdur Müzesi, Env: 90.83.80.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 90.83.80.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı yün çorap (Fotoğraf 40)
Boyutları	: Tam boy: 47 cm, Konç Genişliği:10,5 cm, Taban Boyu: 21 cm, Taban Genişliği; 10,5 cm, Topuk Yüksekliği: 5 cm, Konç Yüksekliği:31 cm, Lastik: 2 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, ajurlu örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Kınalı, almecik, kahve çatlağı.

Fotoğraf 41. Ala çorap, Burdur Müzesi, Env: 416. 51.74.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 416. 51.74.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı yün çorap (Fotoğraf 41).
Boyutları	: Tam boy:33 cm, Konç Genişliği: 7 cm, Taban Boyu:23 cm, Taban Genişliği 9,5 cm. Topuk Boyu: 6 cm. Konç Boyu: 16,5 cm. Lastik:10, haroşa: 2 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, lastik örgü
Yöredeki Yanış Adı	: Eli belinde.

Fotoğraf 42. Yün çorap, Burdur Müzesi, Env: 77.19.74.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 77.19.74.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Kınalı yün Çorap (Fotoğraf 42).
Boyutları	: Tam boy: 38 cm. Konç Genişliği: 11 cm. Taban Boyu:21 cm. Taban Genişliği:10,5 cm. Topuk Boyu:5,5 cm. Konç Boyu:21 cm. Lastik: 1,5 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü, örgü üzerinde ilmek yürütme.
Yöredeki Yanış Adı	: Eğri yangış-su yolu.

Fotoğraf 43. Erkek Çorabı, Burdur Müzesi, Env: 220. 89.87.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 220. 89.87.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Yün erkek çorabı (Fotoğraf 43).
Boyutları	: Tam boy:46,5 cm. Burun Boyu: 8,5 cm. Taban Boyu:26 cm. Taban Genişliği: 10,5 cm. Topuk Boyu: 5 cm. Konç Boyui: 26 cm. Lastik:5,5 cm. Boğaz Uzunluğu: 26cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Burun; renkli desenli örgü. Topuk; bantlı ilmek toplama, konç; kaydırma ilmek örgü.

Fotoğraf 44. Erkek Çorabı, Faden Alkış, Kemer İlçesi.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Erkek Çorabı (Fotoğraf 44).
Boyutları	: Tam boy: 50 cm, Konç Genişliği:11 cm, Taban Boyu:25 cm, Taban Eni:11 cm, Konç Yüksekliği:30 cm, Lastik: 2 cm
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz örgü, burgulu örgü
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi, Faden Alkış (annesinden hatıra kalmış).

Fotoğraf 45. Kadın Çorabı.

İnceleme Tarihi	: 26.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Bayan Çorabı (Fotoğraf 45).
Boyutları	: Tam Boy: 32 cm. Taban Boyu:23 cm. Taban Genişliği: 9 cm. Topuk Boyu: 5cm. Konç Boyu:13,3 cm. Lastik:3,5 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Ajurlu örgü, düz ve lastik örgü.
Kaynak Kişi	: Kemer İlçesi, Faden Alkış (annesinden hatıra kalmış)
Yöredeki Yanış adı	: Yan delik.

Fotoğraf 46. Eldiven, ala yangışlı, Burdur Müzesi, Env: 87.23.73.

İlgili Koleksiyon	: Burdur Müzesi, Env: 87.23.73.
İnceleme Tarihi	: 24.11.2013
Ürünün Yöresel Adı	: Eldiven (Fotoğraf 46).
Boyutları	: Tam boy:25,5 cm. Bilek Boyu: 8 cm. Parmak Boyu:6 cm. El boyu:15 cm.
Malzeme	: Yün iplik
Teknik	: Düz ve renkli desenli örgü,
Yöredeki Yanış Adı	: Burun; kuş-kazayağı, Konç; ok ucu.

Kaynakça

- AKPINARLI, F., Tozun, H., Başaran, F. N., Büyükyazıcı, M. ve Ertürk, Y. P. (2012). *Şanlıurfa El Sanatları ve Sözlü Kültür Malzemeleri*, Şurkav Yayınları No:36 Ankara, 42.
- AKPINARLI, F., DEVELİOĞLU, Y. ORTAÇ, S., ÖZDER, L. YALÇINKAYA, T., BÜYÜKYAZICI, M., TOZUN, H. KURT, G., ve DEVELİOĞLU, ÖZKAHVECİ, G. (2008). *Çankırı El Sanatları*, Ankara.
- AKPINARLI, F. (1995). *El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk Ve Kullanım Özellikleri*. Doktora Tezi. Ankara. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı.
- AKPINARLI, F., (1997) *Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar*, Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri. Kültür Bakanlığı Yayınları:1861, Ankara.
- EREN, N., (1974) *Antalya Bölgesi Çorapları*, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Belleten, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:10. Ankara.
- GÜLER, M., AKPINARLI, F., ORTAÇ, S., BÜYÜKYAZICI, M., ERKAPLAN, E., KURT, G. (2010), *Hemşin Çamlıhemşin El Örgüsü Çoraplar*, Ankara, Hazar reklam Matbaacılık.
- ORTAÇ, S. (2008) *Ankara İli El Örgüsü Çoraplar ve Patikler*, Ankara, Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-I. Ankamat Baskı.
- ÖZBEL, K., (1945) *El Sanatları I, Anadolu Çorapları*, CHP Halkevleri Bürosu, Kılavuz Kitapları: IX, Ankara.
- ÖZBEL, K., (1976) *Türk Köylü Çorapları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları: 164.
- SOYSALDI, A., (1995) Prof. Y. Kenan Özbel ve Koleksiyonu, *Sanat*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara.

8. BURDUR PAMUKLU BEZ / İBECİK DASTARI VE ALACA DOKUMACILIĞI

Aysen SOYSALDI*

Bugün Türkiye'de tekstil endüstrisinin gelişme gösteren alanlarından birisi de yöresel özelliğe sahip el dokuma kumaşlardır. Ülkemizde el dokumacılığı bazı yörelerimizde devam etmekte ve yeni tasarımlarla gelişme göstermektedir. Bu gelişmeler yörelerde yaşayan yerli halkın geçim kaynağına katkıda bulunmakta ve şehre göçü azda olsa engellemektedir. Yapılan faaliyetler, projeler, yöre halkı, kamu kuruluşları, eğitim kurumları ve belediye işbirlikleri sayesinde el dokumalarının değer kazanmasına, Dünyaya tanıtılarak yeni pazarlar bulunmasına ve kalitenin artmasına öncülük etmektedir. El dokumacılığının hem kültürümüzün korunması hem de yöreye katma değer kazandırması bakımından mutlaka artarak devam etmesi gerekmektedir.

El dokumacılığı, insan gücü ile çalışan tezgâhlarda, el emeği ile yapılan bir dokuma işlemidir. Ülkemizde el dokumacılığı bazı yörelerde geçim kaynağı ya da ikinci iş olarak varlığını sürdürmektedir. Culhalık denilen tezgâhlarda yapılan pamuklu, ipekli veya karışık malzemeli dokumalar çarşaf, peşkir, göynek, dastar/başörtüsü, peştamal vb. ürünler, geleneksel kullanım eşyası olarak önem arz etmektedir. Bu dokumaların literatüre kazandırılması ve tanıtılması gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Burdur'un geleneksel üretimi olan **İbecik dastarı** ve **Burdur alacası** da hala sürdürülmeye çalışılan el dokumalarındandır.

8.1. İbecik Dastarı

İbecik dastarı dokunduğu köyün adıyla anılan, Burdur-Göhlhisar İlçesi, İbecik Köyü, pamuklu el dokuma başörtüsüdür. Göhlhisar Burdur'un en uzak, güneybatı yönündeki ilçesidir. Muğla'nın Fethiye ilçesiyle sınır komşusu olan İbecik köyünün Göhlhisar ilçesine uzaklığı 33 km'dir. Güzelliğine çam ve meşe ormanlarının yeşilliğinden başka son yıllarda Yapraklı Barajı'nın mavi sularını katarak yaşanmaya değer bir köy haline gelmiştir. Dalaman Çayı vadisi üzerinde bulunmakta olan İbecik, komşu köylere göre daha merkezi ve daha gelişmiş bir köydür. İbecik Köyü, Fethiye-Üzümlü Köyü ile de sınır komşusu olduğundan iki köyde de ince pamuklu dastar dokumaları meşhurdur. İbecik ve Üzümlü dastarı adlarıyla anılan bu dokumalar aynı teknik ve desen özelliğine sahiptir.

*Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

2013 yılında yapılan alan araştırmasında İbecik Köyünde dastar dokumayı kadınların yapmakta olduğu ve beş tezgâhın çalışır halde olduğu tespit edilmiştir. Dokumacılar yeterli satış yapamadıkları için kazançlarının az olduğunu ifade etmişlerdir.

İbecik dastarı başörtüsü olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 1). Bu klasik başörtüsü ölçüsü; (60x2) x 180 cm.dir. Ancak günümüzde bu kullanım azaldığı için çeşitli dekoratif ürünler üretilmektedir. Bunlardan masa örtüsü; dikdörtgen: 60x120cm. kare: 100x100 cm. fular: 30x150 cm. sehpa örtüsü: 45x45 cm. olarak üretilmektedir. Tezgâh üzerindeki tarak eni 60, 100 ve 120 cm. olmak üzere üç farklı ende üretim yapılabilmektedir. Ayrıca metrelik kumaş ve perde olarak da üretim yapılmaktadır. Bunların yanında müşteri isteğine göre özel tasarım ürünler de üretilmektedir.

İbecik bezinde atkı ve çözgü ipliği olarak tek kat ve sarı kıvrak olarak tabir edilen sık bükümlü, 20/1 numara ham pamuk ipliği kullanılmaktadır. Dastara kıvraklığı (bükülülüğü) veren bu tek kat sık bükümlü ham pamuk ipliğidir. Yörede dokumacıların verdiği bilgilere göre, çözgü hazır ve haşıllanmış, atkı bobin olarak Denizli'den gelmektedir. Atkıların masuraya sarımı atölyede yapılmaktadır. Desen atkıları yörede melik adı verilen biçimde sarılarak elde hazırlanmaktadır.

Yörede eski örneklerle bağlı kalınarak yapılan yeni üretimde iki gücülü kamçılı mekikli tezgâh kullanılmaktadır (Fotoğraf 2). Tezgâha “dastar düzeni” denilmektedir. Tezgâhtan çıkan bez, düzgün görümlü olup zamanla kendi bükülü hale gelmektedir.

Fotoğraf 1. İbecik dastarı örtünme şekli, Sultan Akdağ, Gölhisar-İbecik Köyü.

Fotoğraf 2. İki Gücülü, kamçılı mekikli tezgâh

Fotoğraf 3. Solda, çıkırık (masura sarmak için). Sağda, mekik (zemin atkısı geçirmek için) ve tezgâhtaki yeri.

Fotoğraf 4. Dastar dokuma tezgâhı genel görünüş. Gölhisar İlçesi, İbecik Köyü.

İbecik dastarındaki desenler dokuma sırasında ilave atkılı bezeme (elde brokar) tekniğinde oluşturulmaktadır. Motifler için ayrı birer ilave atkılı ipliği kullanılmaktadır. Bezeme atkıları dokuma sırasında, kalın pamuk ipliği atkılı ile, her motifin eni genişliğince çözgü arasından bezayağı bağlantı kurarak geçirilir. Bezeme atkısının arasında iki atkılı zemin dokuma örgüsü yer almaktadır. Bu işlem üç defa tekrar edilerek bir basamak tamamlanır ve araya bezeme yüksekliği kadar zemin atkısı geçirilerek önceki bezeme bir basamak yana kayarak devam eder. İbecik dastarı eski örneklerinde zemin tamamen desenle kaplanmaktadır. Dastar kompozisyonunda altı(6) basamakta birleşen eşkenar dörtgenler ve ortada bir beneğin yer aldığı klasik desen görülmektedir (Fotoğraf.5).

İbecik köyünde dokunan örneklerde, basamaklı zigzag desenler simetrik uygulanarak dörtgen biçiminde, bazen de yılankavi tekrarlar halinde uygulanmaktadır. Zemin boşluklarında serpmeye

şeklinde, yaklaşık 10 cm. aralıklı atlamalı sıralamalı biçimde iki basamaklı benekler yer almaktadır. Geçmiş ve günümüzde dastar çözgü ve atkısı için ham pamuk ipliği kullanılmaktadır. Bezeme atkısı ise ağartılmış pamuk ipliğidir. Burdur Merkez ilçedeki Belediye ve Halk Eğitim Merkezi İbecik ve alaca bez dokuma atölyelerinde yapılan güncel tasarım ürünlerinde renkli veya simli iplikler de kullanılmaktadır.

Fotoğraf 5. İbecik dastarında bezeme atkısı geçirme aşamaları.

Yörede aynı etnik ve kültür birliği olduğu bilinen sınır komşusu olan Gölhisar'ın İbecik beldesi ile Fethiye'nin Üzümlü Köyü dastar (bez) dokumaları malzeme, teknik ve desen bakımından aynı özelliğe sahiptir.

İbecik bezinin yaşatılması ve yöre halkına gelir sağlaması için Burdur ve Gölhisar Halk Eğitim Merkezi tarafından İbecik bezi kursu açılmıştır. İbecik bezi kursuna katılan hanımların dokuduğu bezler mağazalarda satılmaktadır. Ayrıca Burdur Belediye Başkanlığı tarafından "Burdur Alaca Dokumaları Atölyesi" kurulmuştur. Bu atölye içinde hem alaca bez

dokumacılığı hem de İbecik dastarının (bezi) yeni tasarım ürünleri üretilmeye devam edilmektedir. Bu atölye Burdur’lu kadınlar için yeni bir istihdam oluşturması, İbecik bezi ve Burdur alacasının günümüzde de yaşatılması açısından önemli bir gelişmedir.

Fotoğraf 6. Tezgâh tefe-tarak, gücüler ve ayakçak bağlantı detay görüntüsü.

Fotoğraf 7. Tezgâh tefe-tarak, mekik, gücüler, ayakçak ve dokunmuş dastarın selmine sarılmış görüntüsü.

8.2. Dastar örnekleri

İbecik dastarının eski ve yeni örnekleri kullanım alanı ve tasarım açısından farklılık arz etmektedir. Eski örneklerde standart bir örnek başörtüsü tek boyut ve üç farklı desen dokunmuştur. Ancak yeni örneklerde satışı kolaylaştırmak ve ev dekorasyonu için ürün çeşitliliği artmış durumdadır.

Fotoğraf 8. Klasik İbecik dastarı, Sultan Akdağ sandığından, Gölhisar-İbecik Köyü.

Klasik İbecik dastarının sandıktan çıkan, 20.yüzyıl başından kalan bir örneği (Fotoğraf 8), iki parçadan oluşmaktadır. Dastarın ölçüleri (60x2) x 180 cm. iki parça çırpma dikişle birleştirilmiş ve dörtkenarı saçak bağlama ile süslenmiştir. Dastarın dört köşe ve merkezinde, zemin atkı ve çözgü ipliğine göre oldukça kalın pamuk ipliğiyle, ilave atkı tekniğinde bezeme yapılmıştır. Bu bezemelerde eşkenar dörtgen bölme içinde göz yangışlı bezeme ara kenar bağlantılı olup, diküçgen biçimli dört köşeyi kaplamıştır. Ayrıca iki parçanın birleşimiyle merkezde dörtgen göbek bezemesi oluşturulmuştur. Dastarın dörtkenarı el düğümü, saçak bağı ile süslenmiştir (Fotoğraf 9-10).

Fotoğraf 9. İbecik dastarı yangışı, ¼ detay

Fotoğraf 10. İbecik dastarında birleşen iki parçadan meydana gelen göbek bezeme detayı

Fotoğraf 11. Eğri su yangışlı İbecik dastarı

Fotoğraf 12. Sülük yangışlı ibecik bezi sehpa örtüsü.

Fotoğraf 13. Topak yangışlı İbecik bezi, kare masa örtüsü

Fotoğraf 14. İbecik bezi kare masa örtüsü.

2010 yılında Burdur-İbecik bezinin tanıtımı amacıyla Avrupa Birliği Ulusal Ajans desteğiyle bir proje yürütülmüştür. Bu proje kapsamında BİMTAŞ tarafından kurulan "Burdur Alaca Dokumaları Atölyesi" ile Gazi Üniversitesi El Sanatları Eğitimi ve Giyim Endüstrisi ve Moda Tasarımı Bölümlerinin de katılımıyla yürütülen proje kapsamında İbecik bezi yeni tasarımlarla üretilerek kadın giyimi, şal ve ev tekstili ürün prototipleri üretilmiştir. Bu tasarımlarda bez dokuma ve bezeme tekniği bozulmadan ilave renk ve ajurlu atkı bezemeleri eklenmiştir (Fotoğraf 15-16).

Fotoğraf 15. Burdur İbecik bezi yeni tasarım pamuklu el dokuması büyük sehpa örtüsü.

Fotoğraf 16. Burdur İbecik bezi yeni tasarım bezeme detayı.

8.3. Burdur Alacası

Burdur 20.yüzyılın ortalarına kadar devam eden ve Burdur alacası olarak bilinen çizgili, çubuklu, desenli ve renkli pamuklu bez dokumasıyla meşhurdur. Ancak Sümerbank basmalarının ortaya çıkmasıyla son bulan bu üretim unutulmuştur. Alaca örnekleri Burdur müzesinden ve eski sandıklardan gün yüzüne çıkarılmış, el dokuması alaca tekniği, deseni ve malzemesi ile yeniden keşfedilmiştir. Eskiden alaca dokuma ile sofr a altı, peşkir, uçkur, yağlık, mendil, göynek, erkek gömleği gibi eşyalar üretilmiştir. Sandıklardaki alaca dokumalar enine ve boyuna çizgili-çubuklu zemin desenine sahiptir. Bu çubukların boşlukları ve peşkirin iki kısa kenarı ilave atkı bezemelidir. Bu ilave atkılarda renkli pamuk, keten ve altın tel kullanıldığı da görülmüştür. Bezeme atkıları bazen zemin atkıları arasına geçirilmiş, bazen de zemin atkısı ile bezeme atkısı motif sınırları içinde dokunarak ilikli dokuma tekniği uygulanmıştır. Alaca dokuma peşkirlerin iki ucuna hesap işi, susma vb. tekniğinde el işlemleri de yapılmıştır. Ayrıca peşkir uçlarında kalan çözüğü uzantısı saçaklar bükölüp, el düğümü ile bağlanmış ve renkli iplikler eklenerek, yörede koza denilen püsküllerle süslenmiştir (Fotoğraf 17,18).

Fotoğraf 17. El dokuması alaca peşkir. Burdur Müzesi, Env: 250.71.77.

Fotoğraf 18. Alaca dokuma, işlemeli peşkir. Burdur Müzesi, Env: 579.67.73.

Burdur Müzesinde bulunan bir alaca dokuma seccade örneği de usta eseri bir tasarımdır (Fotoğraf 19). Bu seccadenin çözgüsü pamuk, atkısı ipektir. Boyutları 127x72cm². Seccadenin tabanlılık ve alınlığı sarı-kırmızı renkli atkılarla, çizgili-çubuklu bezemelidir. Sarı zeminli kenar boşlukları içinde yan kenarları kırmızı taraklı, üçgen kemerli mihrap nişi yer almaktadır. Mihrap kemeri dışında köşelere bakan simetrik yerleştirilmiş stilize lâle motifleri ve mihrap nişi içindeki kırmızı atkılı kuşakları arasında benzer stilize bezemeler görülmektedir. Ayrıca mihrap tepesinden sarkan bir kandil motifi de suzeni işlemedir. Seccadenin dörtkenarı süsleyen bükümlü pamuk ipliği saçaklar, bütün zarafetine rağmen acemice teyelle dikilmiştir.

Fotoğraf 19 a. El dokuması seccade, Burdur Müzesi, Env: 73.84.

Fotoğraf 19 b. El dokuması seccade, Burdur Müzesi, Env: 73.84.

21. Yüzyılın başında müze ve sandıklardan çıkan Burdur alacası eski sofrâ bezleri, peşkirler örnek alınarak ve güncel tasarımlarla geliştirilerek yeniden dokunmaya başlanmıştır. Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve Belediye destekli kurulan atölyede üretilen alaca dokuma örnekleri sadece çizgi ve çubuk desenli değil çeşitli motiflerle süslemelidir. Desenli Alaca dokumalarında yararlanılan motif kaynağı ise Burdur kilim ve cicim yangışlarıdır. Bezeme tekniğı zemin atkısı aralarına desen göre ekstra geçirilen ilave atkıdır. Ayrıca yöreye has saçak bağlama stilleri de üretilen ürünlerde uygulanmakta, dantel görkeminde sahip kenar süslemeleri de göz doldurmaktadır.

Burdur alacası el dokuma örnekleri masa ve sehpa örtüsü, fular, şal gibi ürün çeşitliliğine sahiptir. Burdur'a gelen misafirlere gerek kendileri gerekse hediye için olsun, bir alaca ya da İbecik dastarı alma imkânı sunulmaktadır.

Fotoğraf 20. Burdur alacası (bez) dokuma atölyesi, Burdur Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü.

Fotoğraf 21. Burdur ala dokuma örnekleri, Burdur Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü.

Fotoğraf 22. Burdur alacası pamuklu el dokuması fular, kenarı el düğümü saçakla süslenmiş.

Fotoğraf 23. Burdur alacası pamuklu el dokuması masa örtüsü.

Fotoğraf 24. Burdur alacası pamuklu el dokuması sehpa örtüsü.

Fotoğraf 25. Burdur alacası pamuklu el dokuması sehpa örtüsü, yörenin saçak bağlama şekli.

9. BURDUR OYALARI

Tuba BAHAR*
Aysen SOYSALDI*

Oya, insanların örtünme gereksinimine zamanla zevk, beğeni, yaratıcılık gibi yeteneklerin eklenmesiyle ortaya çıkan süslemek ve süslenmek ihtiyacı ile iğne, mekik, tığ, firkete gibi aletlerle, ipek, pamuk vb. iplikler ve bazen pul, boncuk vb. yardımcı malzemeler de kullanılarak yapılan tekniği örgü olan bir sanattır (Anonim, 2001).

“Geleneksel düğün adetlerinde kız evinden gönderilen nişan ve düğün bohçalarını birbirinden değişik şekil ve renkleri ile birer çiçek bahçesine çeviren oyalar söylenmek istenen ve söylenmeyen dilekleri, özelemleri ileten birer araçtır” (Meriç, 1993). Ayrıca “oyalar okuma-yazma bilmeyen, içe dönük toplulukların yüzyıllarca iletişim aracı görevini üstlenmiştir. Aile-akraba, komşu münasebetleri, sevgi, sitem, nişanlı, gelin-kaynana arasındaki çeşitli ilişkilerin duygusal yönlerini ve topluluklardaki sosyal ilişkilerin iyi ve kötü yönlerini anlatmaktadır” (Akpınarlı ve Ortaç, 2006).

Günümüzde Anadolu’da tığ, iğne, mekik, firkete gibi araçlarla uygulanan oyarların ya bordür ya da bir motif olarak tasarlanmış olanları, kullanılan araç doğrultusunda ve tekniklere göre değişik adlar almaktadır. İğne oyları, tığ oyları, mekik oyları, firkete oyları, koza oyları, yün oyları, mum oyları, boncuk oyları, kumaş artığı oyları olarak bilinmektedir.

Oyları örmek için iğne, mekik, firkete gibi araçlar kullanılmaktadır. Bu oylar çoğunlukla ipek, pamuk ve sentetik iplikler ile yapılmaktadır. Hayvansal bir lif olan ipek, fiziksel ve kimyasal özelliklerinin üstünlüğü nedeniyle oya yapımında çoğunlukla tercih edilen bir liftir. Doğal bir lif olan pamuk, örücülük sanatında ham pamuk ipliği kullanıldığı gibi özellikle oyalarda ve dantellerde merserize edilmiş olanları kullanılır. Sentetik lifler tek başına veya belirli oranda pamuk, yün, keten, ipek lifleri ile karıştırılarak çeşitli iplik üretimi yapılmaktadır. Oya yapımında kullanılan sentetik liflerden elde edilen iplikler parlak güzel görünümlü ve çok bükümlüdür. Çile, makara veya bobin halinde satılmaktadır. Boncuk ve mekik oylarında özellikle piyasada naylon ismi verilen iki veya üç katlı iplikler kullanılmadan önce kaynatılarak daha rahat örülme özelliği kazandırılır (Onuk, 2005). Günümüzde birçok yörede parlaklığı, kolalı yapısı ve kolay temin edilmesi yönünden bütün oya çeşitlerinde tercih edilmektedir Yardımcı gereç olarak oyalarda boncuk, pul, kumaş, koza, kâğıt, at kılı, saç kılı, kola, şeker, tel vb. kullanılmaktadır.

Oyalardaki motifler ana motif ve ara motif olarak ikiye ayrılır. Ana motif, başlama bordürü üzerine yapılan ve oyaya adını veren motiftir. Ara motif ise ana motifler arasında geçişi sağlayan ve boşlukları dolduran motiflere denir. Ana motif genellikle başlama bordürüne

* Doç. Dr. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

* Prof. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

oturan bir kökten ve bu köke bağlı sap ve saplardan çıkan bir veya birden fazla üniteden meydana gelir. Bazıları bir motifin aralıksız tekrarlanmasından oluşan şeritler halinde olup, bazen bu şeritler başka bir motif tarafından süslenir ve ara motifi meydana getirir (Önge, 1991).

Oyalarda bitkisel, geometrik, nesnel, sembolik, figürlü motifler kullanılmaktadır. Anadolu kadının sözsüz iletişimi sağlayan oyaların motif özellikleri çok farklı kaynaklardan türemiştir. Oyalardaki semboller bazı kişi, nesne fikir olaylarını hatırlatan nesne ve işaretlere bağlıdır. Oyalardaki motifler çok yönlü olarak işlenmektedir. Toplumlarda yaşanan olay, olgu ve güncel yaşantıyı da vurgulayan oyalara (Akpınarlı ve Ortaç, 2006) tüm Anadolu coğrafyasında rastlanmaktadır. Burdur ve çevresinde, Burdur Müzesi, Çeltikli ilçesi, Mürseller Köyü, Gökçeyaka Köyü'nde yapılan incelemelerde, iğne, mekik, tığ, firkete oyası örnekleri belirlenmiştir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Burdur'da 21.yy çeyizlik oyaları, Merkez ilçe.

9.1. İğne oyaları

Yörede en çarpıcı uygulama iğne oyaları ile süslenmiş yakalıklardır. Göynek üzerine yabanlık, düğün, bayram gibi giyimlerde üçetek entarinin bağırılık aksesuarı olarak kullanılır. Bu yakalıklar, boyundan geçirilerek, giyisinin yaka açıklığını kapatan, dikdörtgen formlu, sıfır yakalı, göğüs hizasında yaka açıklığı olan giyişi ekidir. Yaka açıklığı renkli iğne oyalarıyla süslemelidir. Yakalıkların en genişliği minimum 25 cm.- maksimum 45 cm. boy uzunlukları minimum 36 cm. – maksimum 71 cm. arasındadır. Yaka açıklıklarının uzunlukları ise minimum 21 cm. – maksimum 37 cm. arasındadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. İğne oyalı yakalık, Burdur Müzesi, Env: 9.23.80.

Yakalıklar sarı, krem renk pamuklu dokuma çeşitlerinden yapılmıştır. Bazı yakalıklarda potlu veya çizgili dokuma çeşitleri kullanılmıştır. Yakalıklarda kumaşın yetersiz olduğu için ilave kumaş parçaları eklenmiştir. Yakalıkların bazılarında sarı sandık lekeleri oluşmuştur (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Yakalık, Env: 237. 33. 73, Burdur Müzesi.

Yakalıkların, yakası desenli, renkli kumaşlarla temizlenmiş, bir şerit biçiminde kaplanarak bezenmiştir. Bu biyelerin kenarlarına iğne oyası zürefa yapılmıştır. Bazı yakalıklarda, ön parçada üçgen yaka parçası iğne oyası ile süslenmiştir. Kenarları renkli ipekli iğne oyası ve bazı örneklerde pullu iğne oyası ile süslenmiştir. Yakalıkların bir kısmında yakalara ilik düğme yapılmıştır (Fotoğraf 4,5,6,7).

Yaka açıklıklarının kenarları makine dikişi ya da iğne oyası zürefa ile temizlenmiştir. Bu bölümün kenarlarına iki sıra iğne oyası yapılmıştır. İğne oyalarında ipek iplik ve pullar kullanılmıştır. Krem, mor, canlı pembe, siyah, yeşil, turuncu, yavruağzı renk ipliklerle tek renkli ya da ikili, çok renkli düz iğne oyası yapılmıştır. İğne oyalarında sıralı düzenleme yapılmış, çoğunlukla ikili renk düzeni ile renklendirme yapılmıştır. İğne oyası tekniği olarak zürefa, üçgen ilmek ve kirpik teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 8.9.10.11. 12.13.14.15.16.17.18.19).

Fotoğraf 4. Yakalık, Env: 548. 67. 73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 5. Yakalık, Env: 543. 67.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 6. Yakalık, Env: 544. 67. 73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 7. Yakalık, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 8. Yakalık, Env: 541. 67. 73,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 9. Yakalık oyasından detay.

Fotoğraf 10. Yakalık, Env: 552. 67. 73,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 11. Yakalık oyasından detay.

Fotoğraf 12. Yakalık, Env: 69. 23. 80,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 13. Yakalık oyasından detay.

Fotoğraf 14. Yakalık, Env: 545. 67. 73,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 15. Yakalık oyasından detay.

Fotoğraf 16. Yakalık, Env: 239 33 73,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 17. Yakalık oyasından detay.

Fotoğraf 18. Yakalık, Env: 238 33 73,
Burdur Müzesi.

Fotoğraf 19. Yakalık oyasından detay

Yörede iğne oyları başörtülerinin kenarlarına da yapılmıştır. Yörede dastar denilen kare formu başörtüleri, dikdörtgen formu namaz, mevlit örtüsü kenarlarında oya süsleyici bir unsurdur. Bu oylar kumaş kenarına yapılmış, ilk işlem olarak kumaş kenarı zürefa tekniği ile temizlenmiş ve üzerine kare, üçgen ilmek, kirpik, filiz, trabzan teknikleri ile motifler örülmüştür. İki ve üç boyutlu olarak yapılan oyalarda ana motif, ara motif tekrarları ile oylar yapılmıştır. Üç boyutlu oyalarda doğadaki çiçek formları örülmüştür. Renklendirilmede natüralist yaklaşım tercih edilmiştir. Yeşil kök ve yapraklar, pembe, mor, eflatun, krem, sarı

renkleriyle çiçekler renklendirilmiştir. İki boyutlu namaz, mevlit örtüsü oyalarında çoğunlukla örtü rengine uyumlu tek renk kullanılmıştır. Bazı oyalarda süsleyici pul, oyanın dik durmasını sağlamak için at kılı kullanılmıştır. Oyalarda malzeme olarak eski örneklerde ipek, pamuk dokuma ile ipek iplik kullanılırken yeni örneklerde sentetik esaslı kumaş ve iplik kullanılmıştır (Fotoğraf 20,21,22,23,24,25).

Fotoğraf 20. İğne oyası, Env: 126. 48. 77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 21. İğne oyası, Env:10. 23. 80, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 22. İğne oyası Detay

Fotoğraf 23. İğne oyası, Özel Koleksiyon Burdur.

Fotoğraf 24. İğne oyası, Özel Koleksiyon Burdur.

Fotoğraf 25 İğne Oyası, Özel Koleksiyon Burdur

9.2. Tığ Oyları

Yörede günümüzde yaygın olarak tığ ile yapılan oyalarda sentetik iplikler kullanılmıştır. Oylar yazmanın, yemenin kenarına örülmüştür. Tığ oyları şerit şeklinde bir bordür üzerine birbirine bağlantılı olarak örülmüştür. Oyalarda zincir, basit ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek teknikleri kullanılmıştır. Oyların renklendirilmesinde çoğunlukla ikili renk düzeni seçilmiştir. Yazma-yemenin ana rengi ile uyumlu iplik renkleri tercih edilmiştir. Beyaz, pembe, eflatun, yavruağzı, kırmızı, turuncu, yeşil renkleri kullanılmıştır (Fotoğraf 26,27,28,29,30).

Fotoğraf 26. Tığ Oyası, Env:12. 23. 80, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 27. Boncuk oyası, Yeşilova-Kocayaka.

Fotoğraf 28 Boncuk oyası, Yeşilova-Gökçeyaka.

Fotoğraf 29. Pullu firkete Oyası, Tefenni.

Fotoğraf 30. Tığ Oyası, Özel Koleksiyon, Burdur.

9.3. Boncuk Oyaları

Burdur yöresi boncuk oyaları iki farklı teknik ile üretilmiştir. Birinci grup tığ, mekik tekniği ile yapılan oyalarda boncuğun kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Bu oyalarda tek renkli boncuk kullanılmıştır. Bu tür oyalarda oya örülecek ipliğe boncuklar aktarılarak oya yapılır (Akpınarlı ve diğerleri, 2014:232). Kare formulu beyaz tülbentin kenarına çırpma dikişi ile oyalara sabitlenir. Tığ örgü temel tekniklerinden zincir, basit ilmek, örümcek teknikleri, mekik oyası tekniklerinden piko tekniği uygulanmıştır (Fotoğraf 31,32,33).

Fotoğraf 31 Boncuk Oyası, Gökçeyaka Köyü

Fotoğraf 32. Boncuk Oyası, Gökçeyaka Köyü

Fotoğraf 33. Boncuk Oyası, Yeşilova-Gökçeşeyaka Köyü.

Fotoğraf 34. Boncuk Oyası, Göhisar-İbecik Köyü.

İkinci grup boncuk oyalar ise iğne ile örülen boncuk oyalarıdır. Yörede oldukça yaygın olan bu oyalarda çok yoğun boncuk kullanılır. Bu oyalar motif özelliğine göre iğneye alınan boncuğun ipliğe aktararak verilecek forma göre dizilerek, belirlenen bazı boncukların içerisinden ipliğin ikinci kez geçirilip boncukların birbirine tutturulması ile oluşturulmuştur. Yörede gelenekli giyimine üzerine örtülen tülbentler kenarı boncuk veya pullu firkete oyadır. Burdur'da bu oyalarda 2-3 katlı sentetik iplik kullanılmıştır (Fotoğraf 34,35).

Fotoğraf 35. Boncuk Oyları, Çeltikli İlçesi.

9.4. Mekik Oyları

Mekik adı verilen araç yardımı ile yapılan mekik oylarında, oya, zincirleri daire veya yarım daire şeklinde iğne veya tığ aracılığı ile motifler birleştirilmiştir. Oyların bazıları şerit şeklinde sıralı şekilde örölmüş ve sonradan yemeni-yazmaya dikilmiştir. Bazı oylar iğne oyası ya da tığ teknikleri oluşturulan zemin üzerine sonradan yerleştirilmiştir. Yeşil, beyaz, pembe, yavruağzı, kırmızı, sarı renkli sentetik iplikle oylar örölmüştür. Zincir ve piko teknikleri ile oylar yapılmıştır (Fotoğraf 36,37,38,39).

Fotoğraf 36. Mekik Oyası, Özel Koleksiyon, Burdur. Fotoğraf 37. Mekik Oyası, Özel Koleksiyon, Burdur.

Fotoğraf 38. Mekik Oyası, Özel Koleksiyon, Burdur. Fotoğraf 39. Mekik Oyası, Özel Koleksiyon, Burdur.

9.5.Firkete oyları

İlmeklerin kolay akışını sağlayacak şekilde çelikten yapılmış “U” biçimindeki firkete adı verilen araca sarılan iplikten, tığ yardımı ile ilmek oluşturmak üzere elde edilen yüzeylerdir. Firkete örücülüğü, işleme tekniğinin kolay ve çabuk olması, aynı zamanda gösterişli olması nedeniyle çok yaygın olarak yapılmaktadır. Firketenin iki kenarı arasına sarılan ipliğin orta kısımlarına tığ ile zincir, çift ilmek, üçlü ilmek teknikleri uygulanarak çeşitli dokular oluşturmak suretiyle ortaya çıkmaktadır. Yapılacak ürün özelliğine göre örölecek ipliğe pul, boncuk, geçirilerek desenin ortasına ve kenarlarına yerleştirilerek örölmektedir (Korkusuz, 1980:261). Eski dönemlerde, yörede 50 yıl öncesi 1970’li yıllara kadar pullu firkete oyasının günlük kullanılan başörtüsü süslemelerinde yaygın olarak kullanıldığı kaynak kişilerce

belirtilmiştir. Yörede metalik ambalaj kâğıdının buruşturularak hazırlanan cığa olarak adlandırılan süsleme malzemesi kullanılmıştır (Fotoğraf 40).

Fotoğraf 40. Firkete Oyası, Env: 13 23 80, Burdur Müzesi

Sonuç olarak; oya yörede güzellik sembolüdür. Güzel kız için oya gibi denir. Burdur oyaları arasında yöreye özgü yakalıkları süsleyen, iğne oyası tekniği ile bezenmiş oylar farklılık göstermektedir. Yakalıkları süsleyen iğne oyaları yöre kadınının zevk, beğeni, özenli görünme isteğinin bir yansımasıdır. Yapımı diğer oyalara göre daha zor olan iğne oylarının zarıflığı, iğne oyacılığının çeyiz için vazgeçilmez bir beceri gösterişi olduğunu düşündürmektedir. Yörede çoğunlukla pamuk iplik ile yapılan oyalarda renklerin canlılığı, pulların zengin görüntüsü dikkat çekmektedir. Göyneklerin kol uçlarındaki iğne oyaları sade olmakla birlikte, göynek üstüne giyilen yakalıkların iğne oyası çok gösterişli hazırlanmıştır. Böylelikle yakalıkların iğne oyaları ile göyneklerin kol uçlarındaki oylar, teknik ve üslup açısından bir uyum ve denge sergilemektedir.

Gelin kızların çeyizi için hazırlanan bu yakalıklar, düğünden sonra düğün, bayram ve yabancı giyiminde kullanılmışlardır. Üç eteğin içine göyneğin üstüne giyilen bu yakalık ile göyneğin bedeni açıkta bırakan yaka oyuntusu kapatılmaktadır.

Oya çeşitleri olan yemeni, yazma oylarında, eski örneklerde çoğunlukla pamuk ve ipek ipliklerin kullanıldığı, yeni dönem iğne oylarında ise sentetik malzeme tercih edildiği belirlenmiştir. Özellikle yapımını kolay olması nedeniyle tığ oyası çeşitlerinin yaygın olarak yapıldığı anlaşılmıştır. Bazı oyalarda tığ, mekik, firkete ve iğne oyası çeşitlerinin birlikte kullanıldığı görülmüştür. Köylerde sıklıkla karşılaşılan, tülbent kenarına çekilen boncuk ve pullu firkete oyaları ile yakalık ve göyneklere yapılan iğne oyaları Burdur'un oya geleneğidir.

Kaynaklar

Akpınarlı, H.Feriha ve S. Ortaç. 2006. Oyalarda Motif ve Kompozisyon Özellikleri, *Denizli I. El Sanatları Kongresi*. Denizli Ticaret Odası Kültür Yayınları:001, Gazi Kitapevi.

Akpınarlı, H.F., Baykasoğlu, N., Kurt, G., Yılmazoğlu, İ.H., Yıldız, E., (2014) *Kahramanmaraş El Sanatları*, Cilt I., Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Ankara.

Anonim, 2001. *Türk Oyaları Kataloğu*. Cilt 1.Kültür Bakanlığı Yayın No:2190, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları No: 272, Maddi Kültür Dizisi No.21.Sistem Ofset, Ankara.

Korkusuz, Süheyla. 1980. *Nakış*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Meriç, Atanur. (1993) Tire İğne Oyaları, *Kültür ve Sanat Dergisi*, Sayı.12, Ankara

Onuk, T. (2005) *Osmanlıdan Günümüze Oyalar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Pelin Ofset. Ankara

10. BURDUR İŞLEMELERİ

Tuba BAHAR*

İki ayrı parçayı birbirine ekleme, düz dikişleri dekoratif görünümde yapma isteği ile başlayan işleme sanatı, değişik lifler kullanılarak üretilmiş dokumaların, keçe ve deri yüzeylerinin üzerine; ipek, yün, keten, pamuk, metal gibi iplikler kullanılarak yapılan süslemelerdir. İşleme sanatı, içinde olduğu toplumun kendi inanç, örf, adet, gelenek ve görenekleri çevresinde gelişmiştir.

Çeşitli tekniklerin uygulamaları esasına dayanan işleme sanatının tarihi çok eski devirlere dayanır. “Yapılan araştırmalarda M.Ö. 2500’li yıllarda Sümer kadın kıyafetlerinin, işlemeli bilhassa etek kenarlarının saçaklı olduğu görülmüştür. M.Ö. 1000–612 yıllarına ait Asur kadın elbiselerinde işlemelere, aplike teknikle bezenmiş halı parçalarına rastlanmıştır. Pers okçu kıyafetlerinde görülen beyaz, sarı renkte işlemeler ve Mısır-Sus sarayının duvar frizleri Perslerde işlemenin varlığına kanıttır” (Berker,1981).

Köklü bir geçmişin izlerini taşıyan Türk işlemeleri, Orta Asya kültürü, İslam medeniyeti ve Anadolu’nun eski uygarlıklarından etkilenmiş, Doğu-Batı kültürlerinin etkileriyle çeşitli boyutlar kazanmıştır. Türk işlemeleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde en parlak dönemini yaşamıştır.

Türk işlemeleri yaşamın üç ana evresi olan doğum, evlenme, ölüm gibi olaylar çevresi yanı sıra sünnet, hacca gidiş ve sefere çıkış gibi olaylar çerçevesinde kümelenmiştir. İşleme türleri bu olaylarda kullanılacak eşyalar üzerinde çeşitlenmiştir (Barışta,1999:2). Doğum için hazırlanan örtüleri, düğün için hazırlanan kıyafetleri ve çeşitli örtüleri, sünnet ve ev dekorasyonunda kullanılan örtüleri, günümüzde özel ve müze koleksiyonlarda incelemek mümkündür.

Bu kapsamda Burdur’da, geleneksel Türk el işlemeciliğinin uygulandığı işlemeli don, göynek, cepken, uçkur, bohça, çevre, peşkir, başlık, beşik örtüsü ve çarşafı, başörtüsü türleri üzerinde çalışılmıştır. İşlemeli tekstil eserlerinin, çeşit, teknik, gereç, renk, bezeme, kompozisyon özelliklerini açıklanmaya çalışılmıştır¹². Burdur Müzesi, Kardeşçe Burdur Kadın El Emeği Derneği, Bucak İlçesi, Mürselli Köyü-Karamanlı İlçesi, Akkaya Köyü’nde incelemeler yapılmıştır. İşleme alanında ortaya çıkarılan parçalar, geleneksel eşya cinsleri içerisinde yerini almakta; özel koleksiyonlarda ve müzelerde bulunmaktadır.

* Doç. Dr. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

¹² Bu bölümle aynı veriler paylaşılan makale yayınlanmıştır; Aysen Soysaldı, “Tuba Bahar. Burdur Geleneksel Damat Giyiminden İşlemeli Örnekler” *Art-e Sanat Dergisi*, Yıl: 2014, Cilt :7, Sayı :ek, s:1-14.

10.1. Don ve Göynekler

Burdur yöresi geleneksel giyim kuşamında, gelin ve damat için hazırlanan don ve göynekler, mahalli düğün giyiminin parçalarındandır. Burdur folklorunda dönemin adetlerine göre işlemeli donlar sadece damat için, göynekler ise hem damat ve damatın erkek akrabalarına hem de geline hediye olarak hazırlanmıştır. Bu hediye edilen parçalar, mevsime göre bahçede veya odalarda ipler çekilip üzerine asılarak teşhir edilmiştir. Böylece bir tür itibar, önemli olma gibi pozisyonları ifade eden bu eylem ile don ve göynekler, soyut bir araç olarak kullanılmıştır.

Geleneksel Burdur düğün törenlerinde, kız evinden erkek evine Perşembe günü bir bohça içinde ya yanışlarla (nakış-işleme) ya oyalarla süslü bir göynek, ya da bir simli zıbın yanı sıra yanışlarla süslü bir don, dona geçecek uçkurun ucuna monte edilecek bir çift uçkur ucu, çevre ve peşkir gönderilmiştir. “Damat bunları giyer kuşanır sonra köy meydanında damat traşı olur ve mezar ziyaretine çıkarmış. Enleri 20-25 cm. olan pamuklu tezgâh dokuması üzerine doğal boya ile boyanmış, kalın pamuklu ya da ince eğilmiş yünle “sökme” (ajur), “ince süsme” (susma), arpa süsme v.b. gibi iğnelerle “pazaryolu, sarı yol” v.b. yanışlar yapılmış. İplik dışında donlarda mavi boncuk, pul, göyneklerde iğne oyası ile süslemeler yapılmış. Gerek göynek ve gerekse donların **çebiş** olarak isimlendirilen parçaları yanışlarla süslenirmiş; böylece yanışlı çebişlerin yenilenen don ve göyneğe yeniden monte edilerek kullanılması sağlanırmış. Donların yan kısmındaki işlemeli parçalar (çebiş) bazen kalça hizasından paçaya, bazen de diz hizasından paçaya kadar işlemlerle süslenirmiş. Üç telle yapılan sökme dışında süsme (değişik sayıda iplik gruplarının yatay, dikey ve diagonal yönde sarılarak dizilmesiyle birbirinden farklı yönlerde kümelenen ve birbirini izleyen işleme türü-susma-) en çok kullanılan iğnelermiş” (Barışta, 1996;492).

Çeyizde don ve göyneklerin sayısının fazla olması, üzerinde işlemeli motiflerin çok veya az olması, gösterişli olması, bir tür zenginlik ölçüsü olan sosyal statüyü yansıtmıştır. Yörede iç giyimde ki işlemler *nağaş*, *yaneş*, *yanaş* gibi terimler kullanılmaktadır. *Yaneşları gösterişli* veya *çok yaneşlı* gibi deyimler kullanılmaktadır. Genç kızlar bu don ve göynekleri, eli iğne tutmaya başlayınca işlemeye başlamışlardır. Bu don ve göynekler arasında, en gösterişlisi, damat için hazırlanmıştır. Bu iç donların boyları ayak bileğine kadar olup, bazıları bilekte manşet çalışılarak üstüne cam düğmeler dikilerek hazırlanmıştır. Şalvarın içine giyilen bu iç donun, bilek kumaşı ve düğmesinin görünmesiyle, kullanılan kumaş ve aksesuarının kalitesi, kişinin varlık durumunu yansıtmıştır. Bu durum halk ağzına yerleşerek konuşma diline geçmiştir. “*aman onun sözü dinlenmez, giydiğine baksana kaput tan ya da ‘aaa onun sözüne güvenilir, baksana giydiği bile humayindendi’*” gibi ifadeler gündelik yaşamda yerini almıştır. Sonraları bu iç donların boyu kısalmış ve diz hizasına gelmiştir (Gündüzalp, 2007:11).

Burdur’da düğün adetlerinden olan keten kesme gününde, gelin ve damat giyimi ile gelin kızın düğün ertesi giyeceği kıyafetler hazırlanmıştır. Düğünden bir hafta önce damat tarafının aldığı kumaşlar ve hediyeler damadın yakını olan kadınlar tarafından kız evine törenle getirilir. Keten

kesmeye davet edilen, eli iğne iplik tutan becerikli kadınlar bir araya gelir, imece usulü gelin ve damadın don-göynek, üçetek entari vb. kıyafetleri dikilir. Bu sırada oğlan evinin getirdiği çerezler yenir ve kız evi keten kesmeye katılan kadınlara sofra kurarak ağırlar. Yörede çebiş olarak çeyize hazırlanan işlemeli ara parçaları, biçilen göynek ve donlara birleştirilmiştir (Sınav, Sözlü görüşme, 2014).

Yörede incelenen donlar, işlemeli olarak beyaz pamuklu el dokumasından yapılmıştır. Donların ön ve arka parçalarından dize kadar uzanan ve paçalar ile sıfırlanarak birleşen iki katlı hazırlanmış ağı vardır. Tek katlı kesilmiş ön ve arka parçası iki yanda bir parça ile birleşmektedir. Yörede çebiş olarak bilinen bu parçalar bel hizasından başlayıp paçalarda sonlanmaktadır. Donların bel çevresi üzerinde uçkur geçirilmek için hazırlanmış uçkur yuvası bulunmaktadır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Damat donu, Env: 9.8.77, Burdur Müzesi.

Donlarda işleme ipliği olarak yörede *böcek ipliği* olarak bilinen kalın ipek iplik ve yün iplik kullanılmıştır. İşleme üniteleri donların *çebiş* olarak bilinen bölümlerinde, paçalardan yukarı kalça, bel hizasına ya da paça uçlarında yer almıştır (Fotoğraf 2,3).

Fotoğraf 2. Damat donu, Env: 27. 13. 77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 3. Damat donu, Env: 47.28.77, Burdur Müzesi

Paçadan yukarı doğru gelişen işleme ünitelerinde, sayılarak yapılan işleme teknikleri kullanılmış, geometrik formlu tam ve yarım baklava biçimleriyle kompozisyon tamamlanmıştır (Fotoğraf 4,5).

Fotoğraf 4. Damat donu, Env:10.8.77, Burdur Müzesi.

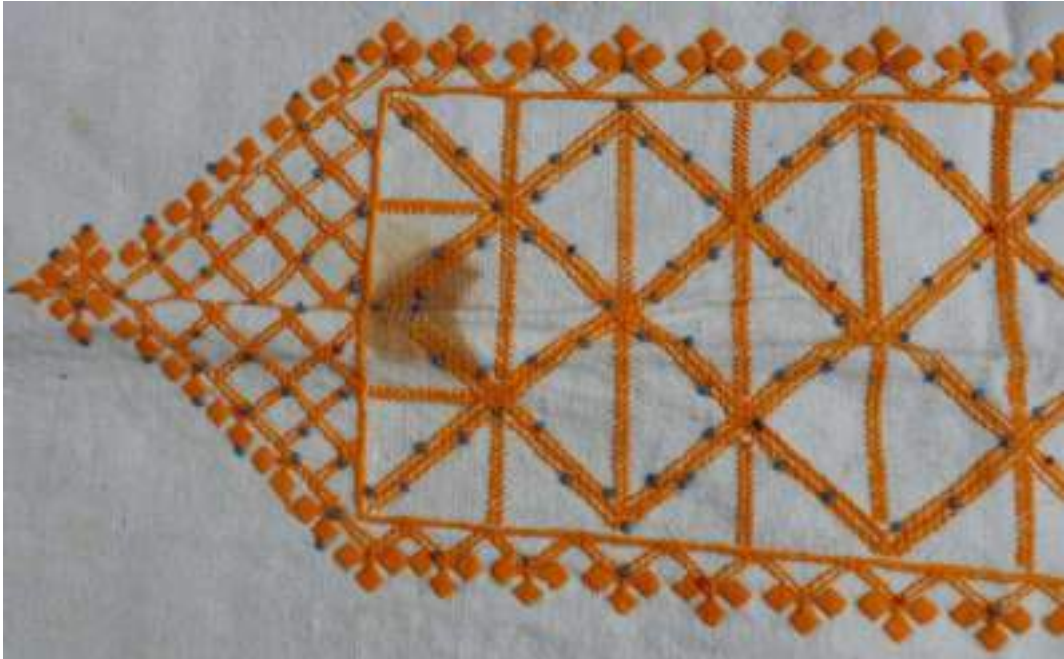
Fotoğraf 5. Damat donu, Env: 7.8.77, Burdur Müzesi.

İşlemelerde çoğunlukla değişik sayıda iplik gruplarının yatay, dikey ve verrev dizilmesiyle, birbirinden farklı yönlerde kümelenen ve birbirini izleyen susma olarak bilinen sarma sıraları vardır. Hasırığne, kanaviçe, sarma sıraları, makine dikişi, sap işi, antika sıraları, kesme ajur işleme ünitelerinde kullanılmıştır. Baklava dilimleri arasındaki geçişler, 3-4 sıra makine dikişi ya da mürver tekniği ile yapılan çizgi çerçeveleri ile sağlanmıştır. İşlemelerin üzerine mavi, kırmızı boncuk ve sarı pulla süslemeler yapılmıştır (Fotoğraf 6,7,8,9). Renklendirmede kavuniçi, hardal sarısı, krem, pembe, yeşil, mavi renkler kullanılmıştır.

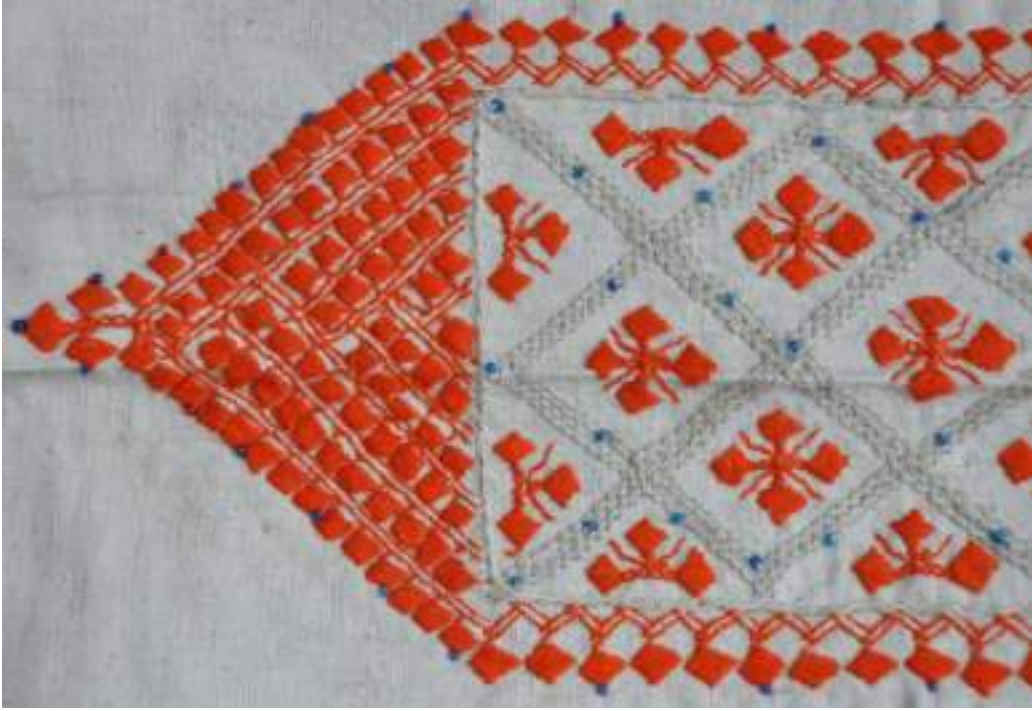
Paça uçları işlemeli sular ile süslenmiş ve makine dikişi ile temizlenmiştir (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 6. Damat donu, kesme ajur, sarma, susmalar bezenmiş işleme detayı, Mürseller Köyü.

Fotoğraf 7. Damat donu, sarma, susma, mavi boncuklarla işlenmiş, Env: 26.13.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 8. Damat donu, sarma, susma, makine dikişi ve boncuklarla işlemiş, Env: 9.8.77, Burdur Mőzesi.

Fotoğraf 9. Damat donu, boncuklarla sőslemiř. Env: 8.8.77, Burdur Mőzesi.

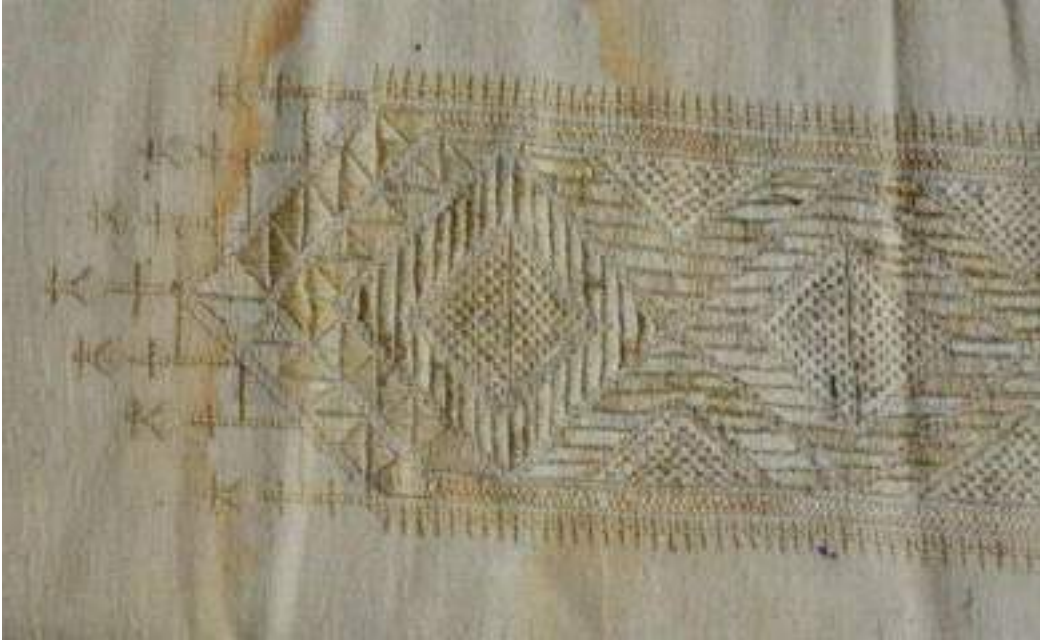

Fotoğraf 10. Damat paça uçları ilik örme tekniğinde temizlenmiş, Env: 5. 7.77, Burdur Müzesi.

Yörede çebiş olarak bilinen dikdörtgen formlu damat donu parçasına işlemler aşağıdan yukarı dikey yönde yerleştirilmiştir. Sayılı sarma iğneleri, kanaviçe, makine dikişi, hasırığne, hesap işi tekniklerinin uygulandığı işlemlerde, birimler geometrik formlu tam ve yarım baklava dilimlerinin dikey yönde üst üste düzenlenmesiyle oluşmuştur. Bu düzenlemenin dış çevresini sınırlayan hesap işi tekniği ile işlenmiş bir su vardır. En uç kısımda genelde 1 adet çıkma motifi vardır. Bu bezemeler hesap işi tekniği ile bezenmiş, zikzak görünümlü çizgileri çevreleyen çizgi ile oluşan bordür üzerine yerleştirilmiştir. Parçaların kenarları kıvrılarak makine dikişi ile temizlenmiştir (Fotoğraf 11,12,13,14).

Fotoğraf 11. İşlenmiş çebiş, Env: 205.83.87, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 12.Damat donu, çebiş işleme detayı, hasırığne, sarma, Env: 206.83.87, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 13. Çebiş işleme, Bucak İlçesi.

Fotoğraf 14. Çebiş işlemesinden detay, Bucak İlçesi

Fotoğraf 15.Çebiş işleme detayı, Env: 24.12.77, Burdur Müzesi.

Yörede donlar ile takım olarak vücudun üst bölümüne tene giyilen göynekler, yörede göğnek, köynek olarak da bilinmektedir. Burdur’da dokumacılık yaygın olduğundan, yörede el tezgâhlarında dokunan kumaşlar iç giyim olarak kullanılmıştır. Bu kumaşlara bükme, alaca, kenarlı bez örnekleri verilebilir. Bunun yanında çarşıdan alınan kaput gibi kumaşlarda kullanılmıştır. Varlıklı kişiler ise özel zamanlarda giymek için, iç giyimlerde ipek ve floş karıştırılarak dokunan kumaşları tercih etmişlerdir (Gündüzalp, 2007:11).

Yörede gelin göynekleri işlemeli, damat göynekleri işlemesiz, bazılarının kol uçları iğne oyası ile süslenmiş olarak hazırlanmıştır (Anonim, 2014). Gelinlik ve damatlık olarak hazırlanan ipekli kumaşlardan hazırlanan göyneğin yakası başlangıçta açılmaz. Bu göyneklerin yakası, düğün zamanı ya da gömlek giyileceği zaman açılır (Şenel, 2009:17). İncelenen göynekler, krem renk ince yollu ya da beyaz natürel pamuklu dokumadan yapılmıştır. Göyneklerin önü göğse kadar açık, sıfır ya da V yakalı ve kare kesimli uzun-kısa takma kolludur. Göyneğin ön ve arka bedeni dikdörtgen biçimindedir. Bazı göyneklerde bedenin iki yanına eklenen üçgen biçiminde parçalarla kalçaya doğru genişleyen bir ön ve arka bedeni vardır. Omuz kumaş katı ile oluşturulmuş ve dikişsizdir. Gerek ön ve arka beden gerek kollar dokumanın genişliğindedir. Bazı göyneklerde, donlardaki çebiş parçalarına benzer ayrı bir işlemeli parça ön bedene makine dikişi ile tutturulmuştur. Böylece bu parça yıpranan göynekten çıkarılıp yeni dikilen bir göyneğe ilave edilebilmiştir (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16. İşlemeli Göynek, Env: 13.9.77, Burdur Müzesi.

Göyneklerin yakası biye ile ya da kıvrarak makine dikişiyile, etek uçları krem renk ipekle iğne oyası tekniği zürefayla ve kol uçları kıvrarak makine dikişi ya da iğne oyası tekniği ile temizlenmiştir. Bazı göyneklerde yöresel ismi yömreme olan baskı dikiş tekniği kullanılmıştır. Yine bir grup göynekte kol uçları yakut rengi ve gece mavisi ipek iplikle işlenen iğne oyası oya ile temizlenmiştir (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17. İğne oyalı göynek kol ucu, Env: 159.54.77, Burdur Müzesi.

Göyneklerin işlemelerinde geometrik birimler, bitkisel motifler kullanılmıştır. Bazı göyneklerde donlardaki işleme ünitelerine benzer bir yapı görülmektedir. Göyneğin ön bedeninde etek ucundan başlayan ve yukarı doğru dikey formda tasarlanan işleme ünitesinde sayılarak yapılan işleme teknikleri kullanılmıştır. X çarpı, yatay ve paralel çizgi hareketlerin bağlantılı tekrarı ile oluşan bezeme, susma birimlerinin oluşturduğu bir dış çerçeve ile sonlanmıştır. Bu üniteleri donlardaki gibi üçgen formu verilmiş susma sıraları ve en uç kısmında çıkma motifi sonlandırmıştır. Göyneklerde bu üniteler iki adet yan yana işlenmiştir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18. Göynek işleme detayı, Env: 13.9.77, Burdur Müzesi.

Bitkisel motiflerin kullanıldığı bezemelerde lale ve yapraklar, geometrik yapıda + görünümlü biçimin dört çevresine yerleştirilmiştir. Bu tür bezemelerde oluşturulan motifler bağlantısız sıralamalı düzende, ön bedende etek ucundan yukarı doğru 3 adet olarak yerleştirilmiştir (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19. İşlemeli göynek, Env:159 54 77, Burdur Müzesi.

Göyneklerde işleme teknikleri incelendiğinde bir grup göynekte, donlardaki süslemelere benzeyen susma ve sarma çeşitlemelerinin, makine dikişi tekniklerinin kullanıldığı görülmüştür. Diğer göyneklerde sarma sıraları, susma çeşitleri, düz ve verrev hesap iğnesi uygulanmıştır. Genel olarak göynek ve donların işleme ünitelerindeki ortak özellik, işleme tekniklerinin sayılabilen kumaşlara yapılan işleme teknikleri olmasıdır (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 20. Göynek hesap işi detayı.

İşlemede kullanılan iplik, ipek ve yün çeşitleridir. Renklendirmede çok sayıda canlı renkler kullanılmıştır. Yeşilin tonları, kırmızı, kavuniçi, lacivert, kiremit rengi, sarı, siyah, mavi, pembe, turkuaz, eflatun bu renklerdenidir. Göynekler genel hatlarıyla iyi korunmuş durumdadır. Dokumalarda, metal tel ve pulda renk değişikliklerinin olması olağan kabul edilebilir. Birkaç göyneğin işlemeleri yer yer sökülmüştür.

İncelenen işlemeli örnekler arasında dikkat çekici parçalardan biri de yöresel adı yakalık olan işleme parçasıdır. Bu kullanım donlardaki ve göyneklerdeki çebiş parçalarına benzemektedir. Göyneklerde ön parçaları işlemeli olarak ayrı hazırlanan parçaların yanında, ön bedene monte edilecek işleme parçaları da izlenmiştir. Bu parçalarda stilize gül motifleri ve saplar, bir dal üzerinde bağlantılı olarak sıralanmıştır. Yaka açıklığının iki yanına dikey olarak yerleştirilmiştir. Bu parçalar yakaları Burdur alacası bez ile temizlenmiş ve bir şerit biçiminde kaplanarak bezenmiştir. Ön yaka açıklığı ise siyah-beyaz kalın ipek iplikle yapılmış, 3 sıra üst üste, bir boş bir dolu iğne oyası kayalar ve uçlarına metal beyaz pullar ilave edilerek süslenmiştir (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 21. İşlemeli yakalık, Env: 9.23.80, Burdur Müzesi.

10.2. Cepkenler

Yörede geleneksel giyim-kuşam öğeleri arasında işlemeli cepkenler belirlenmiştir. Cepken, çoğunlukla göynek üzerine giyilen, üzeri işlemelerle bezenmiş, kadife, atlas, çuha v.b. gibi kumaşlardan yapılmış uzun kollu, önden açık bir cins kısa cekettir (Barışta, 1999;201, Koçu, 1967;51). Yörede kadın ve erkek giyiminde kullanılan cepkenler, dik yakalı, yakasız, arka bedeni, ön bedeninin iki tarafı, kolları ve kol ağzı, yaka çevresi işlemeli, önü iliklenmeyen bir kalıba sahiptir (Fotoğraf 22). Bazı cepkenlerde kol uçları manşetler ile temizlenmiştir (Fotoğraf 23). Cepkenlerin birkaçında kol ağzı, yırtmaçlıdır. Yörede erkek cepkenlerine camedan, kadın cepkenlerine sıkma da denilmektedir (KK. Görüşme, 2014).

Fotoğraf 22. Kadın cepkeni, Env: 314.44.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 23. Kadın cepkeni, Env: 324.44.73, Burdur Müzesi.

Yörede kadınların cepkenlerinde kadife, erkeklerinde çuha kullanılmıştır. Kadınlarda mor, bordo, kadife, erkeklerde mavi renk çuhadan yapıldığı gözlenmiştir. Cepkenlerin içleri kırmızı, beyaz, sarı renkli pamuklu kumaş ile astarlanmıştır. Cepkenlerin kumaşlarında ve astarlarında yıpranma ve renk değişiklikleri vardır (Fotoğraf 22,23,24).

Fotoğraf 24. Erkek cepkeni, Env: 311.44.73, Burdur Müzesi.

İşlemelerde *yatırma* olarak da isimlendirilen, kalın ipliğin ya da kordonun kumaş üzerine serilerek başka bir iplikle gizlice tutturulması ile yapılan kordon tutturma iğnesi (Barışta, 1997;88) uygulanmıştır. Cepkenlerde çoğunlukla kaytancılar tarafından tasarlanan hazır şeritler ve bu şeritlerle düzenlenen motifler uygulanmıştır (Fotoğraf 27,28,29). Ancak bazı cepkenlerde simli kordonlar yanyan tuturularak, üsluplaştırılmış yaprak ve rumi benzeri motiflerin de yerleştirildiği kendine özgü süslemelere de rastlanmıştır(Fotoğraf 25,26). Kadın cepkenlerinde altın sarısı kaytanlar, erkek cepkenlerinde siyah kaytanlar vardır. Kordon tutturma tekniğinde, sarı renk metal bükümlü iplik ile hazırlanan kordonlar kullanılmıştır. İşleme Malzemeinde renk değişikliği, yer yer yıpranma ve soyulma ile işlemelerin bazı kısımlarında sökölme görölmüştür.

Fotoğraf 25.Kordon tutturma tekniği ile işlenmiş cepkenden detay, Burdur Müzesi

Fotoğraf 26. Kordon tutturma tekniği ile işlenmiş cepkenden detay, Burdur Müzesi

Fotoğraf 27. Kaytan işleminde detay

Fotoğraf 28. Kaytan işleminde detay

Fotoğraf 29. Kadın cepkeni, Env: 321.44.73, Burdur Müzesi.

Cepkenlerin bezemelerinde birbirine bağlantılı hatlardan oluşan bol kıvrımlı desen birimleri uygulanmıştır. Motifler çoğunlukla bitki kökenli çiçekler, yapraklar, S kıvrımlı dallar, ejdere benzeyen üsluplu figürlerdir. Bu çiçek, yaprak, dal, gibi bitkisel bezemelerde oran ve simetri ilkeleri göz önüne alınmıştır. Cepkenlerde, dış konturları ile iç konturları birbirine kaynaşmış birbirini tamamlayan motifler, çizgilerin serbest hareketlerle kullanılmasıyla naturalist bir görünüme kavuşmuştur. Bazı cepkenlerde bitkilerin boyutları küçülmüş ve helezonik biçimde sarmaşıklar içinde belirsiz bir hale kavuşmuştur. Bu helezon biçiminde dallar çevresinde toplanan çiçeklerle ve yapraklarla cepkenler bezenmiştir. Cepkenlerin kompozisyonlarında birden fazla motifin tekrarlanması ile oluşturulmuş kompozisyonlar, bordür biçiminde düzenlenmiş kompozisyon çeşitlemeleri vardır. Bir grupta yan yana sıralanan birbirinden kopuk birkaç motiften oluşan bordürlerin yanı sıra birbiriyle bağlantılı motiflerden oluşan bordürler ilgi çekmektedir. Bazı cepkenlerde ejder biçimine dönüşen biçimler vardır. Cepkenin neredeyse bütün yüzeyine dağıtılan düzgün “S” ve “C” kıvrımlı dallar ve kıvrımlı helezonlarla süslenmiştir (Fotoğraf 30,31).

Fotoğraf 30. Kadın cepkeni ön ve kol görüntüsü, Env: 317.44.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 31. Kadın cepkeni arka görünümü, Env: 317.44.73.

10.3. Başörtüleri-Telli Dastar

Yörede kakmalı dastar, telli dastar, gelin başörtüsü olarak bilinen dikdörtgen formlu başörtüleri özel günlerde, gelinin yüz açımında duvakbaşı olarak kullanılır (Fotoğraf 32,33). Kardeşçe Burdur Kadın El Emeği Derneği ve Burdur Müze'sinde incelenen başörtüleri, çoğunlukla satın alma, hediye ve miras yoluyla koleksiyonlarda yerini almıştır. Telkırmalı bu dastarlar/başörtüleri 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir. Isı, ışık, nem gibi dışsal faktörlerden etkilenen başörtülerinde işleme gerecinde ve dokumasında yıpranma ve sarı lekeler mevcuttur.

Fotoğraf 32. Tül üzerine telkırma işlemeli telli dastar, Env: 20.32.89, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 33. Telkırma işlemeli şifon başörtüsü (telli dastar), Env: 53.64.80, Burdur Müzesi.

Başörtülerinde tel kırma olarak bilinen işleme tekniği kullanılmıştır. Türk işlemlerinde 18. yüzyıldan sonra uygulanmaya başlayan tel kırma, özel bir iğne ve tel yardımıyla dokumanın iplikleri sayılarak yapılan bir işleme tekniğidir. Bu tekniğin tersi diagonal, “Z” formu veren diagonal bir haç form oluşturulur ve tel, kısa ve uzun kolların birleştiği noktadan katlanarak koparılır. Tel kırma Türk işlemlerinde motiflerin çevresini bezemek için, ya da tek başına kullanılır (Barışta, 1997: 133). İşleme teli makas kullanılmadan kıvrılarak koparıldığı için bu tekniğe tel kırma adı verilmiştir.

İşleme gereci olarak çeşitli madenlerden hazırlanan yassı tel kullanılmaktadır. Eski örneklerde altın, gümüş ve bakır madenleri tel yapımında tercih edilmiştir (Sürür, 1976: 39). İşleme iğnesi de bu metal tele uygun formda, tek gözlü yassıdır. (Barışta, 1999: 229). Bartın’da tel işi, Bolu ve Ankara-Beypazarı’nda şamaka, Yozgat’da işlengi, Bingöl’de çakma gibi yapıldığı yöreye özgü isimlendirilmeleriyle tel kırma tekniği günümüzde devam etmektedir. Burdur ve çevresinde de bu teknik geçmişte uygulanmış ve günümüzde de kurslarda uygulanmaya devam etmektedir (Fotoğraf 34,35,36). (K. K; Gülcan Elduran, Görüşme: 2013 Nisan).

Fotoğraf 34. Telli destar, Kardeşçe Kadın El Emeği Eğitim ve Dayanışma Derneği, Gülcan Erduran

Başörtülerinde çoğunlukla doğadan ilham alınarak oluşturulmuş bitki motifleri ve geometrik birimler kullanılmıştır. Bitki motifleri, geometrik formlarla desteklenerek kompozisyonu oluşturmuştur. Bu motifler işleme alanına ve işlemecinin zevkine göre serpmeye ya da gruplar halinde bir hat üzerinde yerleştirilmiştir. Yörede başörtü işlemelerinde lale, başak, çınar yaprağı, karanfil(garanfil) budağı, dallar, baklava, geometrik çizgiler, üçgen formlarına yer verilmiştir. Bu motifler ana motif olarak bağlantılı sıralamalı düzende başörtüsünün tepe kısmında, ön ortasında yer almıştır. Kalan boşluklara, tek adet tel kırma tekniği, başak, lale ve geometrik + formu şeklinde işlemler serpmeye şeklinde dağıtılmıştır. Yörede mihraplı olarak bilinen kompozisyonda baklava dilimleri, üçgen formları ve düz çizgi görünimleri bağlantılı olarak düzenlenmiş ve eşkenar üçgen şeklinde üst üste sıralanmıştır (Fotoğraf 36).

Fotoğraf 35. Çınar yaprakları ve garafil/karanfil budağı motifleriyle işlenmiş telli dastar, Kaynak Kişi: Kardeşçe Kadın El Emeği Eğitim ve Dayanışma Derneği, Gülcan Erduran.

Fotoğraf 36. Mihraplı telli dastar, Kardeşçe Kadın El Emeği Eğitim ve Dayanışma Derneği, Gülcan Erduran.

Dokuma olarak, pamuklu petek tül, ince pamuklu dokuma, ipekli dokumalar kullanılmıştır. İncelenen örneklerde, dokuma renkleri, doğal pamuk rengi, siyah, turkuazdır. İşleme teli ise gümüş rengi görünümde olup madensel olması özelliğiyle bazı örneklerde, oksitlenerek hafif sarımsıtrak durumdadır.

Tül üzerine işlenen başörtülerinin kenar temizliğinde bağlantılı olarak sıralanan kırık çizgiler bir bordür görünümünde işlenmiş ve kenarı kesilerek temizlenmiştir. İnce ipek ya da pamuklu dokumaya işlenen başörtülerinde kenar temizliği kıvrılarak makine dikişi ile yapılmıştır.

10.4. Çevreler

Çevre, genellikle kare biçiminde dört kenarı bordür biçiminde suyla bezenmiş ya da dört köşesi motiflerle bezenmiş keten, pamuklu dokumalar üzerine işlemelerle bezenmiş örtüdür (Barışta 1999:203). Çevreler, kız çeyizleri için işlenmiş ve geleneksel Burdur düğünlerinde kız evinden erkek evine gönderilen bohçanın içerisinde hediye olarak yerini almıştır. Türk işlemlerinde 16. yüzyıldan itibaren, başa örtmek, hediye vermek, hediye sarmak, Kuran saklamak için de kullanılmıştır (Sürür, 1976:48). Eski devirlerin günlük hayatında, hanımların, hanım kızların, sultanların, hanımsultanların ve cariyelerin harem hayatında, çevrelerin işlenmesi önemli bir iş konusu olmuştur (Koçu, 1967:71).

Burdur'da eski dönemlerde yapılan çevrelerde genellikle ince pamuklu ve ipekli dokumalar tercih edilmiştir. Dokumaların renkleri doğal pamuk (krem) renklidir. İşlemlerde çok sayıda ve canlı renkler birlikte kullanılmış, altın sarısı metal yassı tel ile yapılan bezemeler ile işleme görüntüsünün daha zengin gösterilmesi amaçlanmıştır. İşleme ipliği olarak, ipek ve ince yün iplik kullanılmıştır. İşleme renklerinde kavuniçi, pembe, çingene pembesi, kırmızı, mavi, çağla yeşili, eflatun, kiremit rengi, çimen yeşili, yağ yeşili, hardal sarısı, mor, gri, sarı renkleri kullanılmıştır. İşlemlerin bazı bölümlerinde sarı metal tel ile beyaz yassı tel kullanılmıştır. Günümüzde bu eserlerde saklama koşullarının yetersiz olması nedeniyle iplik ve kumaş renklerinde değişiklik, madeni telde kararma mevcuttur (Fotoğraf 37,38).

Fotoğraf 37. Çevre, Env: 347.44.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 38. Çevre, Env: 283.44.74, Burdur Müzesi.

İşleme teknikleri olarak çoğunlukla serbest stilde işlenen suzeni, sarma çeşitlenmeleri, makine dikişi, dokumanın iplikleri sayılarak yapılan iğnelerden düz ve verev hesap iğnesi, hasır iğne, teknikleri uygulanmıştır (Fotoğraf 39,40,41,42).

Fotoğraf 39. Suzeni ile işlenmiş çevreden detay, Bucak İlçesi.

Fotoğraf 40. Hesap iğnesi ve sarma ile işlenme detayı, Env: 123.28.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 41. Sarma ile işlenmiş çevreden detay, Env: 347.44.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 42. Sarma ve hesap işi işlenmiş çevreden detay, Env: 283.44.74, Burdur Müzesi

Çevrelerin bezemelerinde genellikle bitki motifleriyle oluşturulan düzenlemeler tercih edilmiştir. Çevrelerin kenarlarında bordür olarak yer alan işlemlerde çiçekler, yapraklar ve dalların bağlantılı sıralamasıyla oluşturulan düzenlemeler vardır. Köşelerde yer alan dört adet bitkisel motif yardımıyla ile kompozisyonlar tamamlanmıştır (Fotoğraf 43,44,45,46). Bazı çevreler, yörede yağlık olarak bilinmekte ve söz kesmede kız evinin erkek evine verdiği sözü sembol etmektedir (Fotoğraf 47). Çevrelerin kenarları kıvrılarak, makine dikişi, oyulgama, iğne oyası zürefa tekniği ve pullarla örülmüş firkete oyası ile temizlenmiştir.

Fotoğraf 43. Çevre, Env: 123.28.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 44. Çevre, Env: 280.44.74. Burdur Müzesi.

Fotoğraf 45. Çevre, kenarı pullu firkete oyalı, Env: 202.42.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 46. Çevre, Env: 155.39.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 47. Yağlık, Bucak İlçesi.

10.5. Peşkirler

Peşkir, elleri, yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için hazırlanmış iki dar ucu bordürle bezenmiş, keten, pamuklu dokumadan yapılmış, dikdörtgen örtüdür. Peşkirler aynı zamanda peçete gibi dize örterek de kullanıldığı bilinmektedir (Barışta, 1999:223).

Pesent, muşabbak, hesap işi, balıksırtı, gözeme, antika gibi dokumanın iplikleri sayılarak yapılan teknikler ile serbest stilde makine dikişi, sarma çeşitlemeleri uygulanmıştır (Fotoğraf 48,49,50). Yine işlemelerde madeni tel ile yapılan tel kırma ve susma teknikleri görülmüştür. Keten, ince yollu keten, ipek, yollu ipek, fitilli, potlu pamuk dokumalar üzerine pamuk, yün, ipek ve metal tel gibi iplikler ile işlemeler yapılmıştır (Fotoğraf 51,52).

Fotoğraf 48. Pesent, sarma, balıksırtı, gözeme teknikleri ile işlenmiş peşkirden detay, Env: 267.71.77. Burdur Müzesi

Fotoğraf 49. Hesap işi teknikleriyle bezenmiş peşkirden detay, Env: 579.67.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 50. Hesap işi ve gözeme teknikleriyle işlenmiş peşkirden detay, Env: 114.48.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 51. Peşkir, hesap işi, Env: 112.48.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 52. Peşkir, Env: 117.48.77, Burdur Müzesi.

Peşkirlerin renklendirilmesinde birden çok renk kullanılmıştır. Kullanılan renk sayısı arttırılmış, sert ve yumuşak geçişli, tonsuz, küçük büyük lekeler biçiminde renklendirme yapılmıştır. Bir grupta, aynı rengin farklı tonları ile yapılan renklendirme biçimi vardır. Mercan rengi, kiremit rengi, domates kırmızısı, pembe, yakut rengi, koyu pembe, kurmay rengi, bordo, sklamen, amatist moru, leylak rengi, eflatun, mor, mavi, koyu mavi, boncuk mavisi, çivit mavisi, lacivert, turkuaz, cam göbeği, çimen yeşili, ördek başı yeşili, sabun yeşili, yağ yeşili, sarı, açık sarı, koyu sarı, acı sarı, hardal sarısı, limon sarısı, kayısı rengi, kavuniçi, turuncu, yavruağzı, gül kurusu, beyaz, sarı ve beyaz metal sim rengi, sütlü kahverengi, taba, siyah ve gridir. Bu arada oldukça yaygın olarak görülen sarı ve beyaz madeni tel ile yapılan süslemelerle renklendirmelere hareket kazandırılmıştır.

Peşkirlerin motifleri arasında kuşkusuz en yaygın olan bezeme türü, bitkisel bezemedir. Stilize edilmiş çeşitli çiçekler, yaprak ve dallar ile kompozisyonlar oluşturulmuştur. Nesneli bezeme türlerinde sepet, kayık, ev gibi konularda peşkirlerde işlenmiştir. Bazı peşkirlerde bu konular karma olarak uygulanmıştır. Ağaç türlerinden selvi ağacı, asma yaprakları, başak motifi kullanılmıştır (Fotoğraf 53,54,55,56,57).

Fotoğraf 53. Peşkir, Env: 579.67.73, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 54. Peşkir, Env: 197.63.77. Burdur Müzesi.

Fotoğraf 55. Peşkir, Env: 188.48.77. Burdur Müzesi.

Fotoğraf 56. Peşkir, Env: 90.48.77. Burdur Müzesi.

Fotoğraf 57. Peşkir, Env: 91.48.77, Burdur Müzesi.

Kompozisyon düzenlemesinde tek motifin tekrarlanması ile oluşturulan kompozisyonlar dikkat çekmektedir. Bazı örneklerde yan yana sıralanan birbirinden kopuk birkaç motiften oluşan bordürler vardır. Bağlantılı ve geçmeli sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyonlar yaygın olduğu gözlenmektedir. Birden fazla motifin tekrarlanması ile oluşturulmuş kompozisyonlar arasında, bordür biçiminde hazırlanan düzenlemelere peşkirlerde rastlanmaktadır. Peşkirlerde örtünün iki ucuna yerleştirilen aynı motiften oluşan bordürlerde, 17. yüzyıldan itibaren görülen (Barışta 1995:48) renklerin sırası değiştirilerek yapılan renklendirmeler fark edilmektedir. Bu parçaların iki ucunda motiflerin her biri ayrı ana renk ile renklendirilmiş, örtünün bütününde hareket sağlanmıştır (Fotoğraf 58,59).

Fotoğraf 58. Peşkir, Env: 111.48.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 59.91 48 77 envanter numaralı peşkir, Burdur Müzesi

Peşkirlerin kenar temizliğinde büyük oranda saçak bırakma ve saçak bükme kenar temizleme teknikleri uygulanmıştır. Bazı peşkirlerde bu saçakların araları renkli püsküllerle süslenmiştir (Fotoğraf 60). Krem ya da siyah renk iplik ile yapılan iğne oyası zürafa tekniği ile bir grup peşkirin kenarı temizlenmiştir. Peşkirlerin genel görünümünde bir grup oldukça iyi görünümde olup, bir grupta dokumada sarı lekeler oluşmuştur. Bazı işleme ipliklerinin renkleri akmıştır.

Fotoğraf 60. Peşkir, Env: 579.67.73, Burdur Müzesi.

10.6. Uçkurlar

Uçkur ya giyimi süslemek ya da elbiselerin, şalvarların, belini tutmak amacıyla hazırlanmış, 25 X 125 cm boyutları civarında iki dar kenarı işlemelerle bezenmiş uzun dikdörtgen bağıdır (Barışta, 1999: 231). Vücudun belden aşağı kısmına giyilen giyim parçalarını bele sabitlemek amacıyla yapılan bir çeşit kuşaktır.

Burdur uçkurlarında çoğunlukla pamuklu dokuma çeşitleri kullanılmıştır. İşleme ipliği olarak ipek, pamuk iplik kullanılmış, altın sarısı tel metal ipliğin yanı sıra metal bükümlü sim kullanılmıştır. Motiflerin arasına serpme şeklinde olan süslemelerde tel metal iplik sarma şeklinde işlenmiştir.

Uçkurlar çok renkli bir düzen içinde renklendirilmiştir. Tonlamalı, tonlamasız renk geçişleri ile yapılan renklendirmede mor, pembe, yeşil, siyah, bordo, turuncu, eflatun, mavi, lacivert, çingene pembesi, vişne çürüğü, yavruağzı, kiremit rengi, altın rengi kullanılmıştır.

İşlemelerde sarma çeşitlemeleri, düz, verrev hesap iğnesi, hasırığne, balıksırtı, pesent, muşabbak, kanaviçe, gözeme teknikleri tercih edilmiştir (Fotoğraf 61,62).

Fotoğraf 61. Balıksırtı tekniği ile işlenmiş uçkurdan detay, Env: 16.9.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 62. Hasırığne, sarma çeşitlemeleriyle işlenmiş uçkurdan detay, Env: 152.39.74, Burdur Müzesi.

Uçkurların kenar temizliğinde iğne oyası zürefa tekniği, makine dikişi ile katlama ve saçak bükme teknikleri uygulanmıştır. Bazı uçkurların ucuna yün iplikten hazırlanmış püsküller ilave edilmiştir (Fotoğraf 63,64).

Fotoğraf 63. Uçkur, Env: 16.9.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 64. Uçkur, Karamanlı-Mürseler Köyü.

İşlemlerde bitkisel bezemelerden çiçek, yaprak ve ağaç çeşitlemeleri uçkurlarda yer almıştır. Figürlü bezemelerden at motifi ile insan figürünü içeren düzenleme görülmektedir (Fotoğraf 65). Geometrik düzenlemelerden oluşan bezeme türüne de rastlanmıştır (Fotoğraf 66).

Fotoğraf 65. Uçkur, Env: 152.39.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 66. Uçkur, Env: 172.59.77, Burdur Müzesi.

Uçkurların kompozisyonlarında; bir motiften oluşan kompozisyonlar ile birden fazla motifin tekrarlanması ile oluşan kompozisyon çeşitleri vardır. Bir motiften oluşan kompozisyonlarla bezenmiş, ancak kesilmemiş uçkur örnekleri de belirlenmiştir (Fotoğraf 67, 68).

Fotoğraf 67. Uçkur, Env: 116.48.77, Burdur Müzesi. Fotoğraf 68. Uçkur, Env:113.48.77.59, Burdur Müzesi.

Birden fazla motif tekrarıyla sıralı, bordür biçiminde birbiriyle bağlantılı oluşan bordürler mevcuttur (69,70).

Fotoğraf 69. Uçkur, Env:116.28.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 70. Uçkur, Env: 115 28 74, Burdur Müzesi

Bazı uçkurlarda işlemeli ünite ayrı olarak işlenmiş ve uçkur ucuna dikilmiştir (Fotoğraf 71).

Fotoğraf 71. Uçkur, Env: 580.67.73, Burdur Müzesi.

10.7. Başlık

Başlık, doğal pamuk dokuma üzerine işlenmiştir. Kırmızı, sarı, yeşil, mavi renk boncukla, sıralı şerit şeklinde düzenlenen başlığın, üst tepe noktası sarı, yeşil, mavi, kırmızı renk boncukla işlenen daire biçimi ile toparlanmıştır. Dairenin ortasına bir tane mavi büyük boncuk dikilmiştir. Başlığın büzülerek toplandığı üst bölümde birleşme bölümü renkli boncuklarla süslenmiştir (Fotoğraf 72).

Fotoğraf 72. 429.58.74 envanter numaralı başlık, Burdur Müzesi

10.8. Bohçalar

Bohça, değişik boyutlarda ya kare ya da kareye yakın dikdörtgen biçiminde olan keten, atlas, kadife, pamuklu vb. kumaşlar üzerine yapılan işlemlerle bezenmiş, eşyayı temiz bir biçimde saklamak ya da taşımak amacıyla yapılmış örtülerdir. Bohçaların özellikle nişan bohçası olarak hazırlananların Türk sanatında önemli bir yeri vardır. (Barışta, 1999: 200). Bohçalarda işlemler genellikle tüm yüzeye dağılmış durumdadır (Sürür, 1976; 54)

Yörede bohçalar kadife, ipek ya da pamuk- ipek karışım kumaşlara, sarı, beyaz metal bükümlü sim ile işlenmiştir. İşlemlerde sim ipliğinin dışında sarı metal pul süsleyici olarak kullanılmıştır. İşleme gereci ve kumaşı dışsal faktörlerden kaynaklanan etkilere maruz kalmış, Malzemede yer yer sıyrılma, yıpranma, sökölme ve renk değişiklikleri oluşmuştur.

Bohçalarda işleme tekniği olarak bir tür yüzeysel sarma olan dival işi (Maraş) tekniği uygulanmıştır. Dival işi, tersi ile yüzü farklı görüntüde olan, deseni kartondan özel bıçağı ile oyularak hazırlanıp, kumaşa yapıştırılan ve kartona gerilen, cülde denilen özel tezgâhta üstten

çok katlı sırma veya sim ile alttan mumlanmış iplikle karşılıklı tutturularak yapılan bir işleme türüdür (Markaloğlu, 1996; 6). Atma ve tutturma iğnelerinin bir bileşimi olan dival işi, düz sarma görünümü veren türü yanı sıra balıksırtı ve hasır iğne vb. gibi çeşitlemeleri bulunmaktadır. Genellikle ıhlamur ağacından yapılmış kalıpların üstüne işlenen bu tekniğin, kalın çuha ya da karton kalıplarının üstüne işlenmiş örnekleri de vardır (Barışta, 1999:204). İncelenen bohçalarda işleme kartonu kullanılmış ve düz sarma, yarmalı sarma, atma işi ve pul tutturma teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 73,74).

Fotoğraf 73. Bohça dival işleme detayı, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 74. Bohça köşe parçası, Env: 119.71.94, Burdur Müzesi.

Bohçalarda genellikle geometrik çizgilerin yardımı ile çiçekler, sepetler, süslü C kıvrımlı dallar, helezon şeklinde dallar, yapraklar bitkisel bezemeler uygulanmıştır. Dört tane çiçek motifi bohçanın köşelerine kopuk bir kenar suyu oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Bohçaların köşelerine yerleştirilen motifler bir merkeze doğru yönlendirilmiştir. Merkezde yer alan birim kare ya da yuvarlak formdadır. Bu ünite birbirine bağlantılı ya da bağlantısız sıralamalı düzende oluşturulmuştur. Ortada kıvrık dallar ve çiçeklerle birbirine asma yaprağının içinde yer alan bir çiçek demetine doğru gelişen motiflerin köşe ile merkez arasında kalan kısmında çiçekler ya da çiçek demeti yerleştirilmiştir (Fotoğraf 73-76). Bohçalar altı astarlanarak temizlenmiştir. Bazı bohçaların kenarlarına hazır simli harç dikilmiştir.

Fotoğraf 75, Dival işlemeli, atlas bohça, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 76. Dival işlemeli, kadife bohça, Env: 100.45.78. Burdur Müzesi.

10.9. Doğum İçin Hazırlanan Örtüler

İncelenen işleme parçaları arasında ilginç bir örnek bebek beşik çarşafıdır. İki ayrı parça olarak hazırlanan bu örtülerde, ortada dairesel bir delik bulunmaktadır. Bu delik beşikte bulunan tuvalet amacıyla hazırlanan boşluğa göre düzenlenir (İşlemeler, Fotoğraf 77, Bkz; Burdur Kilimleri-bebek beşiği, Fotoğraf 103).

Fotoğraf 77. Beşik arşafı, Akkaya Köyü

İlk parça, dikdörtgen formlu olup örtünün ortasında yuvarlak bir boşluk şeklinde hazırlanmış ve ilk kat olarak kullanılmıştır. İşlemeler örtünün dörtkenarına bordo, yeşil renkli iplikler ile beyaz patiska üzerine işlenmiştir. Stilize gül ve yapraklar bağlantılı sıralamalı düzende kanaviçe tekniğiyle işlenmiştir. Örtünün kenarı makine dikişiyile katlanarak yapılmış ve iki uzun kenar ile kısa kenarın bir tarafına yarım olarak tığ danteli dikilmiştir. Sadece beşikten görünen kısımlar dantel ile süslenmiştir (Fotoğraf 78).

Fotoğraf 78. Beşik arşafı, Akkaya Köyü

Bebek beşiğine ikinci kat olarak yerleştirilen bu örtü peşkirden yapılmıştır. Peşkirin deliğe gelen kısmı oyulmuş, kenarları kıvrılarak dikilmiştir. Krem renk pamuklu kumaş üzerine kahverengi, yavruağzı, sarı renk ipliklerle işlenen işlemede, sarma ve hesap işi, gözeme iğneleri kullanılmıştır. Stilize çiçek ve daldan oluşan bitkisel bezemeli, her bir kenarda beş motif, örtünün iki kısa kenarına dikey yönde düzgün sıralamalı olarak yerleştirilmiştir. Örtünün kısa kenarları saçak bırakarak temizlenmiştir. Örtülerin temizlenmesinde kolaylık amacıyla iki kat örtünün hazırlandığı düşünülmektedir (Fotoğraf 79).

Fotoğraf 79. Peşkirden yapılan beşik örtüsü, Akkaya Köyü

Doğum için hazırlanan bir diğer örtü beşik örtüsüdür. 114 cm x 156 cm boyutlarında beşik örtüsü, altı ayrı parça olarak hazırlanmış ve çırpma dikişi ile birleştirilmiştir. Natürel kalın pamuklu dokuma üzerine koyu kiremit rengi ince yün iplik ile işlemeler yapılmıştır. Her bir işleme parçasında, sarma tekniği ile işlenmiş zikzak çizginin etrafına 6 eksende zikzak susmalar sıralı olarak yerleştirilmiştir. Üst üste sıralanan zikzak birimleri kanaviçe tekniği ile işlenen düz çizgi yardımıyla bağlantı geçişleri yapılmıştır. Bu parçalar, birleştirilerek tüm yüzeyde bağlantılı sıralamalı bir kompozisyon elde edilmiştir. Örtünün uç bölümlerinde üçgen formu şeklinde işlemeler yapılmıştır. Zikzakların arasına yer yer S görünümlü sarma ile işlenmiş motifler yerleştirilmiştir. Beşik örtüsünün bazı bölümlerinde işlemeler sökülüştür (Fotoğraf 80).

Fotoğraf 80. Beşik örtüsü, Env: 179.42.74. Burdur Müzesi.

Yörede gelin peşkiri olarak kullanılan, daha sonra duvara asılan 53x73 cm ölçülerindeki örtüde, makinede suzeni tekniği uygulanmıştır. İşlemelerde krem renk pamuklu dokuma üzerine, siyah, pembe, krem, gri, narçiçeği, sarı, yeşil, turuncu, eflatun gibi çok sayıda renk kullanılmıştır. İşlemede bitkisel ve figürlü bezeme uygulanmıştır. Stilize gül, tomurcuk ve dallardan oluşan ana motif ile insan figürlü ara motif, örtünün iki kısa kenarına düzgün sıralamalı olarak yerleştirilmiştir. Peşkirin kısa kenarında elinde çiçek veren erkek, karşı kısa kenarında çiçeği alan kız figürü vardır. Gelin'in kuşağı üzerine, nakışları görünecek şekilde, ikiye katlanarak takılmaktadır. İşlemeler bir kısa kenarda ön yüzünde, diğer kısa kenarda arka yüzünde yer almaktadır. Bu yerleştirme, geleneksel giyimde uçkur ve peşkirlerde de görülmektedir. “Bolu-Mengen’de peşkir, nakışları görünecek şekilde, ikiye katlanarak bele sarılan kuşağın üzerine yerleştirilmektedir. Düğün günü peşkirin arasına ellerini koyan gelinin bu davranışı bir saygı ifadesini ortaya koymaktadır (Güler ve diğerleri, 2013;328)”. Bu düzenleme siyah renk suzeni tekniği ile işlenmiş kenar suyu üzerine yerleştirilmiştir. Örtünün kenarları kıvrılarak makine dikişi ile temizlenmiş, işleme bölümünün kenarına pullu firkete oyası dikilmiştir (Fotoğraf 81).

10.10. Diğer İşlemeler

Fotoğraf 81. Gelin peşkiri, Bucak İlçesi.

Öte yandan makinede yapılan suzeni (ilme-tambur işi-zincir işi) ile bezenmiş parçalara da rastlanılmıştır (Fotoğraf 82,83).

Fotoğraf 82.15 9 77envanter numaralı tutaç, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 83. Süzeni işlemeli kitap kılıfı, Env: 179.42.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 84. Kitap kılıfının arka yüzü

Makinede suzeni tekniği ile işlenen kılıf, krem renk kalın pamuklu dokuma üzerine işlenmiştir. Kılıfın bazı bölümlerinde küf lekeleri, işlemlerin özellikle kenar bordüründe sökülme vardır. Kılıfın ön yüzünde yapraklı gül ve kelebek motifi, kiremit rengi ve kavuniçinin tonları, yeşilin tonları ve siyah, beyaz renk ipek iplikle işlenmiştir. Aynı teknikle arka yüzünde çiçekli ay yıldız motifi siyah, beyaz, yeşil renkleri ile işlenmiştir. Kılıfın iç yüzünde kapak kenarlarında dört adet siyah, beyaz renkte işlenen daire formları bulunmaktadır. Kılıfın tüm kenarları paralel iki çizgi arasında yer alan zikzak çizgilerle süslenmiştir. İç bölümdeki kenarlar kiremit rengi iplik ile tığ işi ile temizlenmiştir. Kılıfın içi oldukça yıpranmıştır, astarı yer yer ayrılmıştır (Fotoğraf 84).

Sonuç

Burdur işlemleri genel olarak ele alındığında, sayılarak yapılan işleme teknikleri ile bezenmiş, gelin ve damat don göynekleri renklendirme ve motifleriyle yöreye özgü olduğu anlaşılmaktadır. Don ve göynekler için hazırlanan işlemeli çebiş ve yakalıkların ara parça olarak hazırlandığı, yıpranma durumuna karşı yedek parça olarak hazırlandığı görülmüştür. Cepken, bohça, uçkur, peşkir, çevre gibi diğer işleme türlerinde de ağırlıklı olarak Türk işlemlerinde yoğun olarak tercih edilen bitkisel bezemeli motifler işlenmiştir. Suzeni tekniği ile işlenen kılıf, tutaç gibi parçalar da işlemlerle bezenmiştir. Yörede bebek bakım eşyalarında da işlemlerin kullanıldığı, özellikle beşik örtüsü, beşik çarşafının da işlemlerle süslendiği belirlenmiştir.

Kaynakça

- Barişta, H.Ö., (1995). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara.
- Barişta, H.Ö., (1996). “Burdur Çeltikçi Arvalı’dan Damat Giyimi”, 491-499, *Erdem, Aydın Sayılı Özel Sayısı II*, Cilt:9, Sayı:26, Ankara.
- Barişta, H.Ö., (1997). *Türk İşlemlerinden Teknikler*, Gazi Üniversitesi, Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Yayın No:2., Ankara.
- Barişta, H.Ö., (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Berker, N., (1981). *İşlemler*, Topkapı Sarayı Müzesi, 6, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul.
- Gündüzalp, N. Gündüzalp, Nuray, (2007) Burdur Evlerinde ve Müzelerinde Bulunan Erkek İç Giyiminden Don ve Göynekler, *1. Burdur sempozyumu: bildiriler*, 16-19 Kasım 2005 cilt: 1/1.11. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur. (sempozyum.mehmetakif.edu.tr/1burdursempozyumu/cilt1/1.11.pdf). Erişim Tarihi: 09/05/2014.

Güler, M., Akpınarlı, H.F., Soysaldı, A., Ülger, N., Balkanal. Z., Kurt, G., Koçak, E., (2013). *Mengen El Sanatları*, Fırat Ofset, Ankara.

Koçu, R., (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları:1, Ankara.

Markaloğlu, Ş., (1996). *Dival İşleme (Sırma-Maraş İşi)*, Özkan Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara.

Soysaldı A., Bahar. T. (2014) Burdur Geleneksel Damat Giyiminden İşlemeli Örnekler *Art-e Sanat Dergisi*, Cilt :7, Sayı: ek, s:1-14.

Sürür, A., (1976). *Türk İşleme Sanatı*, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.

Şenel, A., (2009). *Burdur Geleneksel Giysileri ve Giysi Aksesuarları*, Dumat Ofset Matbaacılık, Ankara.

Sözlü Görüşme, (2014). Nazife Sınav, 1935 doğumlu, Yeşilova, Düden Köyü, Burdur.

11. BURDUR KESELERİ

Tuba BAHAR^{13*}

El sanatları ürünleri, bireyin çevresinde gördüğü hammaddeleri ihtiyaç duyduğu kullanım eşyalarını üretme çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Giyim kuşamda kullanılan keseler bu ürünlerden biridir. “Kese (kise); küçük torba, para, saat, mühür, tütün gibi çeşitli eşyaların içinde korunduğu, örme, dokuma, deri, boncuk ve kumaştan yapılma; ağzı büzmeli; kare, daire, üçgen şeklimde yapılmış torbadır” (Önder, 1995: 106).

Keseler, giysilerin, göğüslüklerin, kuşakların içinde saklanan; entari, cübbe, pantolon ve cepken gibi giysi ceplerinde taşınan kullanım eşyalarıdır. Eski dönemlere ait kese örneklerine; Levni ve Abdullah Buhari gibi sanatçıların 17. yüzyıla ait minyatürlerinde rastlanılmaktadır (Akpınarlı, Balkanal, Kayadibi, 2009:138). Evliya Çelebi seyahatnamesinde keseler;” gümüş paraların konduğu torba” olarak tanımladığı gibi, para ölçüsü olarak da genellikle her elli bin akçe bir kese olarak hesap edilirdi” şeklinde açıklanmıştır (Parmaksızoğlu, 1983).

Osmanlıların mali işlemleri yüzyıllarca hep “akçe” ve “yük” (yüz bin akçe) üzerine olmuş ve bütçelerdeki hesaplar da kese hesabıyla yürütülmüştür. Akçe için “kese”, altın içinde “surre” tabiri kullanılmıştır. Osmanlı bütçesinin kese birimi ile hesaplanması ilk kez 1653’te başlamış ve 1876 yılında birinci Meclis’i Meb’usan’a verilen bütçeye kadar böylece devam etmiştir. 1877 yılında itibaren mali işlemlerle, bütçelerde kuruş birimi kabul edilmiş, yine aynı tarihte Meclis’i Meb’usan’ın kabul ettiği ilk bütçe yasasıyla da kese sistemi kalkmıştır. Yine eskiden resmi işlerde olduğu gibi özel işlerde kese kullanılmış ancak resmi işler kadar olmasa da, “yüz keseye aldım, beşyüz keseye sattım” (Pakalın,1983) ifadeleri yer almıştır (Soysaldı, Kayadibi, 2008;431)

Para biriminin dışında Osmanlı döneminde keseler kullanılış amacına ve içine konulan malzemenin özelliğine göre çeşitlilik göstermektedir. Bunlar: para, saat, tütün ve mühür keseler genellikle takım halinde bulunmaktadır. Divit, hokka, cüz-kur’an vb. keseler, kaşıklık, kuru bakliyat vb. mutfak araç-malzemeini muhafaza keseler, yay ve ok keseler, hamam ve yüz keseleri, tarak, sabun vb. keseler muhafaza etmek ve taşımak amacıyla kullanılmaktadır (Soysaldı ve Kayadibi, 2008;432)

Keseleri kullanılış amacına, içine konulan malzemenin özelliğine, süsleme biçimlerine, kullanılan araca, gerece ve tekniğe göre gruplanabilir.

1. Günlük kullanım eşyalarına ait muhafaza ve taşıma keseleri (Para, saat, tütün ve ağızlık keseleri)

* Doç. Dr. Hacı bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi El Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

2. Kullanılan tekniğe göre yapılan keseler (İğne örgüsü, tığ örgüsü, dival işlemeli, kanaviçe işlemeli, kumaş keseler)
3. Kullanılan gerece göre yapılan keseler (Boncuk keseler, kumaş keseler, metal, deri, vb.) (Akpınarlı, Balkanal, Kayadibi, 2009:139).

Ağızlık Kesesi: Ağızlığın en ve boy ölçülerine uygun büyüklükte, örgü veya kumaştan yapılan bir kılıf şeklindedir (Baçan, 2003:123).

Hamam Kesesi: Beyaz softan yapılan bir elin sığabileceği şekilde dikdörtgen şeklinde yapılan kese örneklerini, kadınlar ve erkekler hamamlarda kullanmışlardır. Tellak keseleri ise siyah softan yapılmıştır (Koçu, 1967, s.156).

Mühür Kesesi: Para keseleriyle hemen hemen aynı olan , yalnız boyut olarak daha küçük yapılan keselerdir. Örgü veya deriden yapılan bu keseler, kolon veya ince kaytan ile boyuna asılarak kullanılmıştır (Akpınarlı ve diğerleri, 2014, s.307).

Para Kesesi: Genellikle üçgen oval formda olan bu keselerin düz olan kısmı ağız bölümünü, püskül veya oya ile sivri kısmı da dibini oluşturmaktadır. Kumaş veya örgüden yapılabilen bu keselerin ağız bölümünde trabzan örgü tekniği bulunmaktadır. Trabzan örgünün arasından uçları püsküllü veya oyali kordon çapraz bir şekilde geçirilerek kesenin ağız kapatılmaktadır (Baçan, 2003:123). Para keseleri madeni para devrinde uzun yıllar kullanılmıştır. Kadın para keseleri, erkeklerin para keselerinden daha küçük olarak yapılmıştır. En büyük para keseleri bir el boyundadır. Altın konulan keseler genellikle en lüks ve özel ipliklerden veya atlas gibi özel kumaşlardan yapılmıştır. Bu keselerin süslenmesinde inci, altın ve gümüş teller de kullanılmıştır. Altın ve gümüş keselerine bazen kısa, güzel sözler veya sahibinin adı yazılmıştır. Para keselerini insanlar koynunda, kuşak kıvrımı içinde, entari ceplerinde taşımışlardır (Akpınarlı ve diğerleri, 2014, s.307).

Saat Kesesi: Yuvarlak veya oval olmak üzere iki türdür. Keseler saatin ölçüsüne göre iki parçanın birbirine eklenmesi ile meydana gelmektedir. Yuvarlak keselerde saatin girebileceği kadar boşluk bırakılmakta, oval şeklindeki keselerde ise açık olan kenar kordon ile büzülerek kapatılmaktadır (Baçan, 2003:123).

Tütün Kesesi: İçerisine kav ve çakmakla beraber, tütün kokulan keselerdir. Kumaş ve örgüden yapılan keselerin şekli çoğunlukla dikdörtgene benzer. Bazı örnekleri para kesesi görünümüne benzemektedir. Tütünlerin dökülmesini önlemek amacıyla keselerin içine ince kumaştan astar dikilmektedir (Koçu, 1967:156).

Eski kese örneklerine, müze ve özel koleksiyonlarda görmek mümkündür. Burdur müzesi kolleksiyonunda bir grup kese örneği tespit edilmiştir. 36 adet kese örneği fotoğraflanmış, kullanılan malzeme, biçim, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri incelenmiş ve envanter bilgileri alınmıştır.

Envanter kayıtlarına göre keseler 20.yüzyıla ait olup, müze koleksiyonuna satın alma yoluyla gelmiştir.

Burdur müzesinde 24 adet tığ örgüsü para kesesi tespit edilmiştir. Bunlar genellikle yarım oval formda, basit ilmek, çift ilmek (sıkiğne) ve üçlü ilmek gibi temel örgü teknikleri ile pamuk iplik kullanılarak örülmüştür. Keseyi büzmek amacıyla ağız kenarlarına iki taraflı kordon bağcık, trabzan bölümün arasından geçirilmiştir. Kordon bağcık, zincir çekilerek ya da iplik bükülerek hazırlanmıştır. Keselerin uç kısımları ve bağcıkların uçları üç boyutlu tığ oyası veya püskül ile süslenmiştir (Fotoğraf 1,2,3).

Fotoğraf 1. Para kesesi

Env:108.45.78

Burdur Müzesi.

Fotoğraf 2. Para Kesesi

Env: 110.45.78

Burdur Müzesi

Fotoğraf 3. Para Kesesi

Env: 135.49.77

Burdur Müzesi

Keselerin bezemelerinde çoğunlukla bitkisel bezemelerden çiçekler (gül, karanfil, lale), yapraklar, dallar, bağlantılı veya tek bir motif olarak yerleştirilmiştir. Keselerin çoğunluğunda bitkisel bezemeler, üçgen, baklava dilimleri, geometrik çizgilerle birlikte kullanılmıştır (Fotoğraf 4,5,6). Geometrik bezemelerde çeşitli formlarda çizgiler yatay, verrev düzende yerleştirilmiştir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 4. Para Kesesi
Env: 415 51 74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 5. Para Kesesi
Env: 112.45.78, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 6. Para Kesesi
Env: 56.11, Burdur Müzesi

Fotoğraf 7. Para Kesesi
Env: 111.45.78, Burdur Müzesi

Keselerde figürlü bezemelerden kuş, kelebek motifleri ile ibrik, tarak gibi nesnel bezemelerde yer almaktadır (Fotoğraf 8,9).

Fotoğraf 8. Para Kesesi
Env: 414 51 74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 9. Para Kesesi
Env: 137.49.77, Burdur Müzesi.

Keselerde genellikle çok sayıda renk kullanılmış, birkaç örnekte ikili renk düzeni tercih edilmiştir (Fotoğraf 10,11). Siyah, sarı, krem, mor, kırmızı, hardal sarısı, kırmızı, yeşil, yavruağzı, Çingene pembesi, kiremit rengi, gri, mürdüm rengi ve sarı sim kullanıldığı görülmüştür.

Fotoğraf 10. Para Kesesi
Env: 106.45.78, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 11. Para Kesesi
Env: 134.49.77, Burdur Müzesi.

Burdur müzesinde kumaş parçaları ile yapılmış 8 adet saten, atlas, kutnu, kadife, keseye rastlanmıştır. Kumaş keseler kullanım amacına göre tütün ve para kesesi olarak yapılmıştır. Bordo, kırmızı, yeşil, mor, eflatun renkli kumaş keselerin çevresi ve uçları tığ, iğne oyası ve saçaklı harç kullanılarak süslenmiştir. Keselerin bağcıkları kordondan yapılmış, bağcık uçları püskül ya da oyalarla süslenmiştir (Fotoğraf 12,13,14).

Fotoğraf 12. Kumaş kese

Env: 140.49.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 13. Kumaş Kese

Env: 113.45.78, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 14. Kumaş Kese

Env: 560.67.73, Burdur Müzesi.

Bu kumaş keseler arasında dival işlemeli keseler de tespit edilmiştir. İşlemeler, desen şekline göre kesilmiş mukavvaların kumaşa yapıştırılıp, üzerinin sarı sim ya da sırmayla işlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu keselerde bitkisel bezemelere ve tuğra, ay, yıldız gibi nesneli bezemelerin işlendiği görülmüştür (Fotoğraf 15,16,17).

Fotoğraf 15. Dival İşlemeli Kese
Env: 425.58.74, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 16. Dival işlemeli kesenin
arka yüzü

Fotoğraf 17. Kese
Env: 56.10, Burdur Müzesi.

Burdur Müzesinde tespit edilen keseler arasında evlerde kadınların çeyiz için ördüğü keseler üzerindeki bezemelerin boncukla yapılan örnekleri de tespit edilmiştir.

Fotoğraf 19. Ağızlık kesesi
Env: 139.75.83, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 20. Ağızlık kesesi
Env: 57.75.92, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 19 no'lu kese, bordo renk pamuk iplik ile tığ örgüsü zincir ve basit ilmekle teknikleriyle yapılmıştır. Bezemeler zemin üzerine mavi renk boncuk örgü sırasında yapılmıştır. Baklava dilimi motifli kesenin uç ve ağız kısmı boncuklu oya ile temizlenmiştir. Bağcık kordonu oyalarla süslenmiştir. Bir başka boncuk kesesi, zeminde açık sarı renkli boncuk, bezemelerde yeşil, parlament mavi, pembe, kırmızı renk boncuklarla süslemeler yapılmıştır. Kesenin zeminde baklava dilimlerinden oluşan şeritler ve üzerlerine boncukla yapılmış püsküller vardır. Kesenin dip kısmında boncukla yapılmış püskül, uç kısmında ise tığ örgüsü çift iğne ile renkli şeritler ile kese tamamlanmıştır (Fotoğraf 20).

Müzede incelenen keseler arasında 2 adet saat kesesi vardır. Beşgen formu saat kesesinde zeminde krem renk pamuk iplik, bezemede somon rengi ve kiremit renkli pamuk iplik ile tığ örgüsü çift ilmek uygulanmıştır. İki parçadan oluşan kesenin kenarları tığ örgüsü ile birleştirilmiştir. Bezemede geometrik çizgilerin kullanımı ile kompozisyon oluşturulmuştur

(Fotoğraf 21). Daire formlu saat kesesinde, zeminde kiremit rengi pamuk ipliği, bezemede sarı renk pamuk iplik kullanılmıştır. Kese tığ örgü tekniklerinden çift ilmek (Sıkığne) kullanılarak iki parçadan oluşturulmuştur. Kesenin çevresi tığ oyası ile birleştirilmiştir. Kesenin ortasında daire ve çevresine yerleştirilmiş üçgen formları düzenlenmiştir. Kesenin ağız kısmını kapamada kordon bağcık ve tığ oyası ile yapılmış oya motifi yer almaktadır (Fotoğraf 22).

Fotoğraf 21. Beşgen saat kesesi
Env: 130.49.77, Burdur Müzesi.

Fotoğraf 22. Daire formlu saat kesesi
Env: 412.51.74. Burdur Müzesi.

İğne örgüsü keseler, ipek iplikten yapılmış en zarif kese çeşidi olarak bilinmektedir. Bu keseler kullanımdan ziyade hatıra amacıyla saklanmaktadır. Yeşil, pembe renk ipek iplikle yapılan kesede iğne örgüsü tekniklerinden zürefa, kare ilmek, dolgu ilmek gibi teknikler kullanılmıştır (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23. İğne örgüsü kese, Envanter no: 132.49.77. Burdur Müzesi

Sonuç olarak; Burdur Müzesi'nde bulunan keselerde teknik olarak tığ, iğne örücülüğü, işleme tekniklerinin uygulandığı, bazı keselerin ise kumaş keseler şeklinde hazırlandığı görülmüştür. Gereç olarak, pamuk, ipek ve madeni iplikler ile boncuk ve pul tercih edilmiştir. Keselerin

renklendirmesinde birden fazla renk kullanılmış, yarım oval, dikdörtgen, beşgen, daire formlarında yapılmıştır. Bitkisel, geometrik, figürlü, nesneli bezemeler yatay, dikey, verrev bütün yüzeye bezenmiş veya kesenin ortasına yerleştirilmiş olarak kullanılmıştır. Günümüzde özellikle para keseleri yerini cüzdanlara, diğer çeşitleri el yapımı veya endüstri ürünü kılıflara bırakmıştır.

Kaynakça

- AKPINARLI, H.F., KAYADİBİ, P., BALKANAL, Z. (2009) Konya Etnografya Müzesinde Bulunan Kese Örnekleri. *II. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Kongresi ve Sanat Etkinlikleri*, Konya, 14-15 Mayıs 2009. S.Ü., Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayını, 137-144.
- AKPINARLI, H.F., BAYKASOĞLU, N., KURT, G., YILMAZOĞLU, İ.H., YILDIZ, E., (2014) Kahramanmaraş El Sanatları, Cilt I., Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Ankara.
- BAÇAN, V., (2003) Geleneksel El Sanatları Eserlerimiz: Keseler. *Mesleki Eğitim Dergisi*, Cilt 5., Sayı 9., Ocak.118-125, Ankara.
- KOÇU, R., (1967) Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü. Sümerbank Yayınları;1, Ankara.
- ÖNDER, M., (1998), Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Ankara.
- PAKALIN, M.Z., (1983) Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, s. 247-248. İstanbul.
- PARMAKSIZOĞLU, İ., (1983). Evliya Çelebi Seyahatname (Giriş). Başbakanlık Basımevi, s:294. Ankara.
- SOYSALDI, A., KAYADİBİ, P., (2008)” Süslemeli Kumaş Keseler” Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, s. 431-436, Ankara.

SONUÇ

Aysen SOYSALDI*

“El sanatları bir milletin kültürünü yansıtan arkeolojik tabletler gibidir” sözünün sahibi Rahmetli Prof. Y. Kenan Özbel’ in de dediği gibi halı, kilim vb. düz dokumalar, örgü, işleme ve diğer Türk el sanatları maddi kültür değerlerinin aynası denilebilecek en önemli halk sanatlarından. Aynı zamanda bu sanatlar Orta Asya’dan çıkışla dünyaya yayılan Türk kimliğinin en belirgin etnografik belgelerindendir.

Tekniği ve üslubu, yangışların sembolizmi, boyarmadde özellikleri ve renkleri ile kilimler dokunduğu zamanın Türkmen boy ya da oymaklarının teknik, ekonomik ve estetik değerlerini aktarabilme özelliğine sahiptir. Dokumacı kendi ihtiyacı için dokuduğu kilim, halıların ipliğini, boyasını, tezgâhını, dokuma tekniğini, bezemesini anasından-ninesinden öğrenmekte, onların daha önce dokuduğu örneği yanına koyarak aynı halıyı veya kilimi doker. Türkmen kızı eski yangışları kopya ederek binlerce yıllık kültür mirası olan dokuma geleneğinin taşıdığı oymağın im veya damgasını(tamga) da günümüze taşımıştır. Dokuma tekniğine bağlı olarak üsluplaşan her motif aynı zamanda dokumacının inanç ikliminden sembolik anlamlar da yüklenerek kilim vb. düz dokumalarda hayat bulmuştur. Aynı zamanda dokumacı çevresinden etkilendiği güzellikleri sadeleştirip, geometrik biçimler oluşturup kilim ve halılara yeni yangışlar ekleyerek kendi duygularını ve hayattan beklentilerini nakış nakış güzelliklere dönüştürüp imzasını isimsiz atmış, eşsiz ve özgün eserler haline getirmiştir. Yine kültürel miras olarak öğrendiği ve çevresinden topladığı bitkilerin kök, dal-yaprak, çiçek, meyve ve meyve kabuklarıyla yaptığı ve adına kökboya dediği doğal boyalarla ipliklerini renklendirerek kilimlerine taşımıştır.

Türkiye’de 20.yy.ın ikinci yarısına kadar kilim, cicim, zili-sili ve diğer düz dokumalar halkın kendi ihtiyacı ve özellikle çeyiz için dokunduğu gibi satmak için de dokunmuştur. Türk kadını yayla veya köylerde tabiatla iç içe olan yaşama tarzı ve tarih öncesi dönemlerden gelen köklü kültür birikimini halı, kilim vb. diğer ince pamuklu ve keten dokumalarında, çorap, eldiven örgüleri ve diğer sanatlarda hep aynı bezemeleri(nakış, yanış, oyu), renkleri kullanarak sembolik şekillerle inanılmaz derinlikte ifadeler ortaya koymuştur.

Türk-İslam hayat tarzının gereği olarak bağdaş kurup yer minderine veya sedire oturan Türklerin odaları halı, kilim, cicim, zili-sili gibi dokumalarla döşenir. Bu eşyalar yer yaygısı, duvar askısı, seccade, sedir örtüsü, minder, yastık, yüklük perdesi, kapı perdesi, çuval, heybe, torba, kaşıklık, hatta kış günlerinin vazgeçilmez dış giyim eşyası aba ve daha sayabileceğimiz birçok eşya bu dokumalardandır.

* Prof. Hacı bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi.

Burdur çevresine 110 den 1400'lere kadar süren Oğuz boylarından; sonradan Doğuya giden Avşar, bayındır, Büğdüz, Çavundur, Çepni, Döğer, Kayı, Peçenek, Kargın, Karaevli, Salur, Yazır, İğdir, Yüregir ve yuva isimleri hala köylerde yaşamaktadır. Türkemiş Türkmen Yörükleri de denilen Gölhisar Yörükleri 15-17.yüzyıllarda Gölhisar, Yeşilova, Tefenni ve Burdur'a kadar yayılmışlardı. Bucak Yörükleri, Sarıkeçili Yörükleri Bucaktan başlayıp Kemer ilçesine kadar olan alanda, Karaçalı, Karakoyunlu, Karakeçililer, Haytalar, Honamlı ve Horzum yörükleri yörede rastladığımız oymak veya obalardır.

Burdur Teke yöresinin tam ortasında, sanayi olmadığı için kültürel yapısını koruyan bir kent olarak tanımlanabilir. Hala yaşayan köylerinde dokuma yapılmısa da evlerinde kurulu tezgâhları görmek mümkün olmuştur. Projeye konu olan “Burdur Yöresi Halk Tekstil Sanatları Dokümantasyonu” sağlanmış durumdadır. Yörede 2013 Nisan ve Ekim aylarında, iki defa yapılan alan araştırması sonucu özellikle orijinal dokuma, örme ve işleme örneklerine rastlanmıştır.

Tespit edilen dokuma örneklerinin 19.yy. sonu ile 20.yy. başı örnekleri teknik ve bezeme bakımından oldukça ince kalitede, geleneğe dayalı evlenme ve ölüm törenlerinde kullanılan örnekler olup, 20.yy. sonu örnekleri ise harcıâlem (günlük kullanıma yönelik) basit örneklerdir. Bunun nedeni halkın hayat tarzının dolayısıyla geleneksel evlenme, giyim-kuşam vb. adet ve törelerin değişmesi olarak düşünülebilir.

Araştırma sonucunda Burdur yöresinde halı dokumacılığının varlığına dair önemli veriler elde edilmiştir. Yöredeki köylerde hemen her evde bir dokuma tezgâhına rastlanmış, ancak çoğu âtıl durumda beklemektedir. Bazı yörelerde açılan atölyelerde ve nadiren evlerde halı dokumacılığı devam etmektedir. Yörede halen küçük ve büyükbaş hayvancılığın sürdürüldüğü görülmüştür. Halı, kilim, zili, çul, kolan, vb. dokumaların, el örgüsü nakışlı çorap ve eldivenlerin temel hammadde olan yün, kıl gibi lif üretimi de devam etmektedir. Bir kültür mirası olan yöre dokumalarında da halkın kendi üretimi yün ve keçi kılı iplik kullanılmıştır.

Anadolu'nun birçok yerinde bir kültür varlığı ve etnografik malzeme olarak karşılaşılan dokuma eşyalar Burdur yöresinde orijinal örnekleriyle tespit edilmiştir. Burdur ilinde kilim, cicim, zili, çul, kolan /çarpana dokumaların geçmişteki Yörüklerin yaylak-kışlak yaşamı gibi köy yaşamında da önemli bir yer tuttuğu belirlenmiştir. Kolanların giyim-kuşamda kuşak kolanı-öncek bağı, at koşumunda yular, yük taşımada çuval kolanı, çoban çantası sapı ve cenaze geleneğinde sargı kolanı (ölümlük), çocuklar için beşik-salıncak bağı ve barınmada çadır bağı olarak kullanıldığı görülmüştür. Yörede kilim vb. dokuma bezemeleri “Yangış/yanış ya da Nağış/nağış” terimi ile ifade edilir. Yanış olarak da yazılan bu terimin yöre ağzındaki “ng” harflerinin birlikte ifadesi mümkün olan genizden söylenişi önem arz etmektedir. Derleme sözlüğünde “yangış ve yanış” terimleri bulunmakta ve aynı anlamda tanımlanmaktadır. Bu yangışlar; farda, sandıklı, göllü kilim, çatkılı, durnagatarı, kapılı/sandıklı, aynalı yıldızlı, cümbüşlü zili isimleri, yer isimlerini taşıyan Altınyayla ilçesine ait bezeme üslubuyla “Dirmil Çulu” (fotoğraf 1) gibi isimler alır. Kolan /çarpana dokuma örneklerinde de üçgen-muska (nüsha), göz, koçboynuzu, kıvrımlı-çengel-çakmak yangışları

tespit edilmiştir. Kuşak kolların at yuları ve kuşak bağı süslemelerinde nazar boncuklu püsküller (koza) takılarak süslediği görülmektedir.

Bu göz alıcı halı-kilim vb. dokuma yaygıların üretimi bir hayli azalmış olduğundan emek veren dokumacıları (Fotoğraf 2) sağlık güvencesiyle desteklemek gerekmektedir. El dokumacılığının sürdürülebilirliğini sağlamak ve kalıcı ekonomik bir değer haline getirmek üzere tanıtılması için projelendirilmeli, yurtiçi-yurtdışı pazarlama imkânları artırılmalıdır.

Dokumaların yanında örme işlerinin de yöreye has orijinal özelliklere sahip çorap örneklerine rastlanmıştır. Bu bağlamda erkeklerin/çobanların tığ ile ördüğü goca çorap sık ilmekli sağlam ve ısıtıcı özelliğiyle öne çıkmaktadır. Ayrıca bezemeli / kınalı çoraplarda “samsa, kiraz, çiçekli, serhoş yolu” gibi nakışlar öne çıkmaktadır. Örgüden desenli doğal kahverengi ve ak koyun yünüyle örülen çoraplar da bir hayli yaygındır.

Burdur oyları arasında yöreye özgü üçetek içine giyilen yakalıkları süsleyen, iğne oyları farklılık göstermektedir. İğne oylarının Yörük kadınlarının göynekleri üstüne giyilen yakalıklarda çok gösterişli örnekleri ile karşılaşılmıştır. Gelin kızların çeyizi için hazırlanan bu yakalıklar, düğünden sonra düğün, bayram gibi özel günlerde yabanlık olarak kullanılmışlardır. Diğer oya çeşitleri olan yemeni, yazma oylarında, iğne oyasının yanında yapımını kolay olması nedeniyle tığ, mekik ve boncuk oyası çeşitlerinin yaygın olarak yapıldığı tespit edilmiştir. Son örnekleri farklılık arzetsen de yörede üzerlik tohumundan dizilerek parça kumaçlarla renklendirilen nazarlıklara da rastlanmıştır (Fotoğraf 3).

Burdur işlemleri genel olarak ele alındığında, sayılarak yapılan işleme teknikleri ile bezenmiş, gelin ve damat giyimi örneklerinin yöreye özgü olduğu anlaşılmaktadır. Don için işlemeli çebiş (yan parçalar) ve göynekler üzerine giyilen yakalıkların ayrı parça olarak hazırlandığı, yıpranmaması için bayram, seyrân, yabanlık ve düğünlerde üste giyilen süs(aksesuar) parçası olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca cepken, bohça, uçkur, peşkir, çevre ve telli dastar gibi diğer işleme türlerinde de ağırlıklı olarak tercih edilen tekniklerin Türk işi, hesap işi, sarma-susma olduğu, önlük, perde, kılıf, tutaç gibi günlük eşyaların süzeni tekniği ile işlendiği görülmüştür. El işlemleri arasında telli dastar denilen gelin duvakları ve yüz açımında kullanılan gelin başörtüleri telkırma işlemelidir. İşlemler çoğunlukla geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Her geçen gün gelişme gösteren teknoloji ve toplumsal kültür değişimleri dolayısıyla bu sanatlar turizme yönelik hediyeelik eşya olarak ticari bir meta haline gelmiştir. Bu nedenle malzeme, boya-renk ve bezeme bakımından orijinal özelliklerini kaybetmeye başlamışlardır. Bu türden üretimlerin üniversitelerin geleneksel Türk sanatları bölümleriyle işbirliği yaparak kontrollü yapılması gerektiğini ifade etmek zorunluluğu vardır.

Türkiye’nin turizm merkezi Antalya’ya ile sınır komşusu olması, Teke yöresi kültür ürünleri olan halı, kilim, bez ve çorap gibi hediyeelik ürünlerin üretim ve pazarlamasında kolaylık sağlamaktadır. Çalışkan Türk insanı organize edilerek çeşitli projelerle bu sanatların

orijinaline sadık kalarak ve kalite kontrollü yapılarak Üniversitelerle işbirliği halinde üretilmesine başlanmıştır. Bu girişimlerin desteklenerek devamı sağlanmalıdır.

EKLER

Ek 1. Alan Araştırmasından Fotoğraflar (Songül ARAL)

Fotoğraf 1. Belkaya Köyü Camii sıva üstü kalemîşi

Fotoğraf 2. Belkaya Köyü Camii sıva üstü kalemîşi.

Fotoğraf 3. Belkaya Köyü Camii sıva üstü kalemişi.

Fotoğraf 4. Burdur Ulu Camii, kapı süslemesinde sekiz köşeli yıldız formunda oyma yazı.

Fotoğraf 5. Araştırma ekibi, K.K. Hatice Yn evi, Kapaklı Köyü.

Fotoğraf 6. K.K. Hatice Yn evi, kendi dokuduğu halıların incelemesi sırasında, Abdurrahman Ekinci Rehberliği ile Kapaklı Köyü.

Fotoğraf 7. Halının korumak amacıyla sarılma şekli

Fotoğraf 8. Evde kurulu ıstar tezgâhı ve yöre giysileri ile İbecikli hanımefendiler.

Fotoğraf 9. Tefenni İlçesi HEM Müdürü, İbrahim bey ve eşi Hanım Özkan, Bayramlar Köyü

Fotoğraf 10. Altınyayla-Dirmil çulu Yangış tespit çalışmaları, Irzıya Ertekin Evi.

Fotoğraf 11. Karamanlı kasabası, Eşref Yurdasiper'in Evi.

Fotoğraf 12. Karamanlı kültür evi çalışması

Fotoğraf 13. Yeşilova Halk Eğitim Merkezinde çalışma anı.

Fotoğraf 14. Evde kurulu halı-kilim(ıstar) tezgâhı, Tefenni-Belkaya Köyü.

Fotoğraf 15. Evin hayatında kurulu istat tezgâhı, Yeşilova-Gökçeyaka Köyü.

Fotoğraf 16. Büğdüz-Aziziye arasında dallarına çaputlar bağlanarak dua edilen dilek ağacı.

Fotoğraf 17. **Kuzugöbeği** mantarı, Yeşilova ilçesi, Kocayaka ve Gökçeyaka köyü (Nisan 2013).

Fotoğraf 18. Alan çalışması, araştırma ekibi ve Abdurrahman Ekinci, Burdur Merkez-Aziziye Köyü

Fotoğraf 19. Çoban çorabı, İbrahim-Hanım Özkan evi, Tefenni-Bayramlar Köyü.

Fotoğraf 20. İbrahim (80 yaşında, çoban çorabı örme ustası), Hanım Özkan evi, Tefenni-Bayramlar Köyü.

Fotoğraf 21. Yanışlı çul / Dirmil çulu üzerinde çalışma, İrzıya Ertekin evi, Altınyayla

Fotoğraf 22. Göhlisar'da göllü kilim, Halk Eğitim Müdürü Yılmaz Bey, kültür araştırmacısı Abdurrahman Ekinci ve araştırma ekibi.

Fotoğraf 23. Bucak Fatih sultan Mehmet İlkokulu kültür odası (etnoğrafya koleksiyonu).

Fotoğraf 24. Balkonda bir halı tezgâhı, Bucak-Kocaaliler Köyü.

Fotoğraf 25. Kemer ilçesi alan araştırması.

Fotoğraf 26. Kadın ayakkabısı / yuvalı ayakkabı, topuklu mes ve üzerine giyilen ayakkabı, Karamanlı-Mürseller Köyü.

Fotoğraf 27. Araştırma ekibi Mürseller kültür evinde, Eşref Yurdasiper Koleksiyonu.

Fotoğraf 28. Av tüfeği ve keçilerin öncüsüne takılan teke çanı, tasma, nazarlıklar ve tilki kürkü, Mürseller kültür evi, Eşref Yurdasiper Koleksiyonu.

Fotoğraf 29. Müze Çalışması.

Fotoğraf 30. Halıcılıkla ünlü bir yöre, Bucak Halk Eğitim Müdürü, Bucak ilçesi-Kocaaliler Köyü.

Fotoğraf 31. Av tüfeği, av çantası ve kaval kılıfı, Burdur Günleri, Kemer ilçesi standı, Ankara 2014.

Fotoğraf 32. Av çantası arka yüzü, Kemer ilçesi

Fotoğraf 33. Duvarda göllü kilim, yangışlı çoban çantası ve sipsi ve bağlama ziyafeti, Burdur Günleri, Altınyayla Kaymakamlığı standı, Ankara 2014.

Fotoğraf 34. Duvar kilimi, Tefenni- Belkaya köyü. Ahmet Özmen Evi.

Fotoğraf 35. Bucak'ta araştırma ekibi'nin Fatih Sultan Mehmet ilkokulu (etnoğrafya koleksiyonu) ziyareti.

Fotoğraf 36. Ağlasun'da bir halı atölyesindeki çalışma.

Fotoğraf 37. Ağlasun-Yeşilbaş beldesi çalışma ekibi ve belediye başkanı.

Fotoğraf 38. Burdur’da ziyaret ettiğimiz Hacı Rahmi Sultan Türbesi dış duvarındaki kitabe.
 (Araştırmaya başlarken tevafuk ile önümüze çıkan tabela ve yaptığımız ziyaretle müşerref olduğumuz,
 Burdur’un manevi mimarlarından H. Rahmi Sultan Hz.’ni hürmetle anıyoruz.)

Fotoğraf 39. Burdur halk oyunu ekibi giyimi, (Tefenni Halk Eğitim Merkezi)

Fotoğraf 40. Burdur'da üzerlik tohumu dizilerek artık kumaş parçaları ile süslenen nazarlık.